เทคนิคร่ายรำประทาน

มาลาปาร์ค
จินดา จันทบุ

301.06
ส149ท

เทคนิครัฐประหาร

แปลและเรียบเรียงจากต้นฉบับของ

คูร์สิโอ มาลาปาร์เต

หอสมุดแห่งชาติ
8 ก.ค. 2531
กรมศิลปากร

โดย

จินดา จินตนเสรี

(จ. พันธุมจินดา)

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

สำนักพิมพ์เกวียนทอง

ราคา 22 บาท

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๐๐

โดย สำนักพิมพ์เกวียนทอง

๕ ฌ. ๑ ซอยประสานสารบรรณ

ถนนดินแดง พระนคร

เลขห้อง ฌม.

เลขหมู่ 301.6
ม495ท

เลขทะเบียน น๓๑น๑๓๕๐๙

ทรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติ
ประจำจังหวัดเชียงใหม่

สารบัญ

	หน้า
คำนำของผู้แปลและเรียบเรียง	ก-ฆ
คำปรารภของผู้ประพันธ์	1
รัฐประหารบอลเชวิก-ยุทธวิธีของตรอทสกี	33
การต่อสู้ระหว่างตรอทสกีกับสตาลิน	98
รัฐประหารในเยอรมนีสมัยก่อนฮิตเล่อร์	144
รัฐประหารของนะโปเลียน โบนาปาร์ต	162
รัฐประหารของปรีโม เด ริเวรา กับบีลซุดสกี	185
มุสโซลินีกับรัฐประหารฟัสซิสต์	204
ยุทธวิธีของฮิตเล่อร์	274
คูร์สิโอ มาลาปาร์เต	309
คำแถลงของสำนักพิมพ์	313

เทคนิค รัฐประหาร

คำนำของผู้แปลและเรียบเรียง

ในการถอดความเรื่อง "Technique du Coup d'Etat" ของนายมาลาปาร์เต นักประพันธ์อิตาเลียนมาเป็นภาษาไทยนี้ จุดประสงค์ของข้าพเจ้ามิได้เป็นไปเพื่อส่งเสริมการทำรัฐประหาร หากเพื่อให้เป็นเครื่องประดับภูมิรู้และเป็นเครื่องป้องกันขัดขวางมิให้เกิดรัฐประหารขึ้นในบ้านเมือง เพราะรัฐประหารเป็นวิธีการใช้กำลัง ซึ่งขัดต่อเจตนารมณ์แห่งประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง ไม่สมควรจะให้มีขึ้นในเมื่อการปกครองเป็นประชาธิปไตยหรือกำลังวิวัฒน์ไปสู่ประชาธิปไตย รัฐประหารจะเป็นสิ่งที่ให้อภัยกันได้ ก็ต่อเมื่อกระทำขึ้นในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือระบอบเผด็จการ ซึ่งเป็นระบอบที่ไม่เปิดช่องให้มีการเปลี่ยนรัฐบาลได้โดยวิถีทางกฎหมายตามความต้องการของประชาชน แต่ทว่าตราบใดที่การปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย หรือกำลังวิวัฒน์ไปสู่ประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงว่าโอกาสที่จะเปลี่ยนรัฐบาลตาม

วถทางรัฐธรรมนูญยังมีอยู่ ตราบนั้นรัฐประหารก็เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เพราะรัฐประหารเป็นแบบแผนที่เลว ไม่เพียงแต่เป็นปฏิปักษ์ต่อหลักประชาธิปไตยเท่านั้น ยังจะเป็นแบบอย่างจูงใจให้คนทะเยอทะยานคิดกระทำรัฐประหารกันไม่มีที่สิ้นสุด ความปลอดภัยและความสงบสุขของประชาชนก็จะไม่มี และประชาธิปไตยก็ยากที่จะบรรลุความสมบูรณ์ได้

ชื่อของบทประพันธ์เรื่องนี้อาจชวนให้เข้าใจว่า จะเป็นหนังสือคู่มือในการทำรัฐประหารโดยตรง ความเข้าใจเช่นนั้นว่าที่จริงก็ไม่ผิดทีเดียว แต่ก็ไม่ถูกต้องถ่องแท้ เพราะในหนังสือเรื่องนี้มีทั้งวิธีผูกและวิธีแก้ นายมาลาปาร์เต ผู้ประพันธ์เป็นนักประชาธิปไตยที่จริงใจคนหนึ่ง ซึ่งไม่นิยมการใช้กำลังโค่นรัฐบาลตามวิธีการรัฐประหาร เขาเพียงแต่นำข้อวิเคราะห์ของเขาในเรื่องเกี่ยวกับรัฐประหารในบางประเทศมาตีแผ่ไว้ในจุดประสงค์ที่จะให้ผู้อ่านเห็นประจักษ์ว่า การรวบอำนาจในแผ่นดินนั้นพวกนักการเมืองหรือนักการทหารเขาใช้วิธีการกันอย่างไร และจะพึงทำประการใดจึงจะป้องกันขัดขวางการรวบอำนาจนั้นได้ หากจะถือกันว่าหนังสือเกี่ยวกับรัฐประหาร

เป็นหนังสือชั่วร้าย ก็จะต้องถือกันต่อไปว่าวิชาฟิสิกส์นิวเคลียร์ก็เป็นวิชาชั่วร้ายเหมือนกัน เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้มนุษย์ผลิตพลังงานนิวเคลียร์ขึ้นมาได้ ซึ่งพลังงานนั้นมนุษย์จะเอาไปใช้สร้างอาวุธนิวเคลียร์สำหรับประหัตประหารกันก็ได้ หรือจะเอาไปใช้เพื่อประโยชน์ทางสันติ เช่นในการผลิตกำลังไฟฟ้าก็ได้ ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่วิธีใช้เป็นสำคัญ การที่วิชาฟิสิกส์นิวเคลียร์ช่วยให้มนุษย์ผลิตพลังงานนิวเคลียร์ขึ้นมาได้ จึงไม่แปลว่าวิชานั้นเลวทราม ไม่ควรเรียนควรรู้ ถึงวิชากฎหมายก็เช่นกัน ใช่ว่าจะนำไปใช้ได้แต่ทางดีเท่านั้นก็หาไม่ คนโกงย่อมจะนำวิชานั้นไปก่อความเดือดร้อนแก่เพื่อนมนุษย์ได้นานัปการ ดังที่ปรากฏพฤติการณ์ให้เห็นกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันแล้ว

เมื่อคำนึงว่าหนังสือเรื่อง "Technique du Coup d'Etat" ของนายมาลาปาร์เต มีลักษณะเป็นดาบสองคมซึ่งหากบังเอิญตกอยู่ในมือของคนบางคนที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนรวม มันก็อาจจะนำภัยพิบัติมาสู่ประชาชนและประเทศชาติได้โดยง่าย และเมื่อคำนึงต่อไปว่ามันเป็น "ดาบ" ซึ่งใคร ๆ ที่รู้ภาษาอิตาเลียนหรือภาษาฝรั่งเศส

ก็อาจจะเสาะหาไว้เป็นคู่มือได้ด้วยวิธีสั่งซื้อจากสำนักพิมพ์จำหน่ายในต่างประเทศ ก็ดูเป็นการสมควรที่จะให้บทประพันธ์เรื่องนี้ได้ปรากฏเป็นภาษาไทยอย่างแพร่หลาย เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสทราบแยบยลกลเม็ดแห่งรัฐประหาร ว่ามีเป็นประการใด จะได้ช่วยกันสอดส่องป้องกันมิให้เกิดรัฐประหารขึ้นในบ้านเมืองของเราโดยเฉพาะก็ในสมัยที่การปกครองเป็นประชาธิปไตยหรือกำลังวิวัฒน์ไปสู่ประชาธิปไตยโดยปราศจากการหน่วงเหนี่ยวจากผู้ทรงอำนาจ คิดเห็นดังนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ถอดบทประพันธ์เรื่องนี้จากภาษาฝรั่งเศสมาเป็นภาษาไทย เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณาทั่วกัน

จินดา จินตนเสรี

๓๐ กันยายน ๒๕๐๐

คำปรารภของผู้ประพันธ์

ข้าพเจ้าชังหนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้าชังมันมากเพราะว่าพร้อมๆ กับที่มันทำชื่อเสียงให้ข้าพเจ้า มันก็เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความทุกข์ยากทั้งมวลของข้าพเจ้าด้วย หนังสือเล่มนี้ที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องเสวยตะรางเป็นเวลานานเดือน ต้องถูกเนรเทศไปอยู่เกาะลิปารีเป็นเวลานานปี ทั้งยังถูกตำรวจตามรังควานอย่างทารุณโหดร้าย หนังสือเล่มนี้ทำให้ข้าพเจ้ารู้จักกับความทรยศของมิตร เจตนาร้ายของศัตรู ความเห็นแก่ตัวและความชั่วช้าของคน หนังสือเล่มนี้ที่ทำให้เลือดลอกันไปอย่างไร้ศักดิ์ศรี ข้าพเจ้าเป็นคนอวดดีและร้ายกาจทั้งๆ ที่ความจริงข้าพเจ้าเป็นเพียงนักประพันธ์ เป็นศิลปินเป็นเสรีชนที่รับเคราะห์จากการกระทำของคนอื่นมากกว่าการกระทำของตนเอง

บทประพันธ์เรื่องนี้ ปรากฏออกมาในภาษาฝรั่งเศสเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๑ (ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๔) เล่มที่กำลังอยู่ในมือท่านนี้ พิมพ์ออกมาเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑)

ภายหลังที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อาจมีผู้ตำหนิข้าพเจ้าในการที่ไม่เอาเรื่องราวการปฏิวัติในประเทศเสปญและการปฏิวัติหรือรัฐประหารที่อุบัติขึ้นในประเทศต่างๆ ระยะหลังๆ นี้มาแทรกลงไว้ด้วย

ต่อข้อตำหนินี้ ข้าพเจ้าใคร่ขอตอบชี้แจงว่า การปฏิวัติหรือรัฐประหารที่ปะทุขึ้น ภายหลังการพิมพ์เผยแพร่บทประพันธ์เรื่องนี้ มิได้นำอะไรใหม่ๆ มาสู่เทคนิคสมัยใหม่แห่งการรัฐประหารแม้แต่น้อย เทคนิคทุกอย่างยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกับที่ข้าพเจ้าเคยค้นคว้าศึกษาและเขียนบรรยายไว้เมื่อสมัยเกือบสามสิบปีมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม ในระยะไม่กี่ปีมานี้ เทคนิคในการต่อต้านรัฐประหาร หรือนัยหนึ่งการป้องกันตัวของรัฐได้ก้าวหน้าไปบ้าง ทั้งนี้จะเนื่องมาจากบทประพันธ์เรื่องนี้ หรือเพราะบทเรียนที่ได้จากเหตุการณ์ในช่วงปีหลังๆ นี้ก็ตามที นายจัง ชอัปป์ อธิบดีตำรวจฝรั่งเศส ซึ่งข้าพเจ้าได้ส่งหนังสือเรื่องนี้ไปให้เป็นอภินันทนาการหนึ่งเล่มใน ค.ศ. ๑๙๓๑ ได้เขียนจดหมายมาถึงข้าพเจ้าภายหลังที่อ่านบทประพันธ์เรื่องนี้

แล้ว มีข้อความว่าบทประพันธ์ของข้าพเจ้าเป็นอันตราย เพียงไรในเมื่ออยู่ในมือบุคคลที่เป็นศัตรูของเสรีภาพ มันก็เป็นของประเสริฐเพียงนั้นในเมื่ออยู่ในมือของรัฐบุรุษซึ่งมีความรับผิดชอบจะต้องพิทักษ์ป้องกันเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย นายจัง ซ็อปป์ กล่าวเสริมว่า "ท่านสอนรัฐบุรุษทั้งหลายให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางปฏิวัติแห่งยุคของเรา ให้แลเห็นปรากฏการณ์นั้นล่วงหน้า ให้รู้จักป้องกันพวกนิยมการรัฐประหาร มิให้เข้าแย่งชิงอำนาจด้วยวิธีใช้กำลัง" บางทีเจ้าหน้าที่ฝ่ายป้องกันรัฐประหารจะเพ็นเอาบทเรียนจากเหตุการณ์ปฏิวัติหรือรัฐประหารไปใช้เป็นประโยชน์ได้มากกว่าที่จะพึงเพ็นเอาจากบทประพันธ์ของข้าพเจ้าก็เป็นได้ แต่อย่างน้อยส่วนดีของเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" นี้คงจะอยู่ที่ช่วยแนะนักพิทักษ์เสรีภาพให้ล่วงรู้ถึงวิธีแปลความหมายของเหตุการณ์ และล่วงรู้ถึงบทเรียนที่จะพึงเพ็นเอาจากเหตุการณ์นั้น ๆ

บทประพันธ์เรื่องนี้มีชีวิตกรรมประหลาดเอาการอยู่ ในข้อที่ว่านอกจากมันจะถูกห้ามโฆษณาจากรัฐบาลเผด็จการ ซึ่งเห็นมันเป็น "คู่มือของนักรัฐประหาร" อะไรแล้ว มันยัง

ถูกเขม่นจากรัฐบาลประชาธิปไตยบางรัฐบาลด้วย โดยรัฐบาลนั้นมองมันไปในแง่ร้ายว่ามันเป็นคู่มือการยึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลัง มิได้มองไปในแง่ที่ว่ามันเป็นคู่มือสำหรับป้องกันรัฐต่อการกบฏหรือรัฐประหารได้เป็นอย่างดี บรรดาสาวกของตรอทสกีสหายคู่หูของเลนินในสมัยปฏิวัติรัสเซียต่างกล่าวหาบทประพันธ์เรื่องนี้ว่าเป็นหนังสือของพวกพัสชิสต์ ส่วนพวกคอมมิวนิสต์กลับหาว่ามันเป็นหนังสือที่ส่งเสริมลัทธิของตรอทสกีโดยตรง ทั้งนี้เพราะพวกคอมมิวนิสต์ทนไม่ได้ในการที่ใครจะเอาชื่อตรอทสกีไปเทียบเคียงชื่อเลนิน อย่าว่าแต่จะเอาไปเทียบเคียงชื่อสตาลินเลย มีบทประพันธ์น้อยเรื่องนักที่ได้ก่อให้เกิดการถกเถียงกันอย่างไพศาลเสมอด้วยเรื่อง "เทคนิคการรัฐประหาร" นี้

พูดถึงเรื่องนี้ ทำให้ข้าพเจ้าระลึกได้ถึงเรื่องค่อนข้างประหลาดเรื่องหนึ่ง ซึ่งหนังสือพิมพ์ยุคนั้นได้นำลงกันอย่างเกรียวกราว กล่าวคือเมื่อเจ้าชายสตาห์เรนเบิกแห่งออสเตรียถูกจับกุมในแคว้นไตโรลโดยคำสั่งของดอลฟุส นายกรัฐมนตรีออสเตรีย ในข้อหาว่าก่อการกบฏนั้น เจ้าหน้าที่ได้ค้นพบ

หนังสือเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" อยู่ในห้องสมุดของเจ้าชายสตาห์เรนเบิกด้วย นายกรัฐมนตรีดอลฟุสได้ยกเอาเหตุนี้เป็นข้ออ้าง สั่งห้ามการเผยแพร่เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ทั่วดินแดนออสเตรีย แต่ทว่าในวันที่ดอลฟุสถูกพวกนาซีเยอรมันสังหารใน ค.ศ. ๑๙๓๔ นั้น หนังสือพิมพ์หลายฉบับต่างลงข่าวว่า เจ้าหน้าที่ได้พบหนังสือเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" หนึ่งเล่มวางอยู่บนโต๊ะทำงานของดอลฟุสนั่นเอง เป็นหนังสือที่หน้ากระดาษยังมิได้ถูกตัดออกจากกัน ซึ่งแสดงว่าตัวดอลฟุสเองยังหาได้อ่านบทประพันธ์ของข้าพเจ้าไม่ ถ้าหากเขาได้อ่านและรู้จักใช้มันให้เป็นประโยชน์ ชีวิตของเขาก็คงจะไม่อวสานด้วยอาการน่าอนาถถึงปานนั้น

เป็นการน่าขบขันที่มีการพยายามจะให้ข้าพเจ้าเป็นผู้รับผิดในการปฏิวัติและรัฐประหารที่อุบัติขึ้นในสมัยของเราท่านทุกวันนี้ ความพยายามดังกล่าวเป็นเรื่องไร้สาระ ไม่สมควรแม้แต่จะกล่าวแก้หักล้าง มันเป็นความผิดของข้าพเจ้าหรือถ้าหากเหตุการณ์มันปะทุขึ้นตามที่ข้าพเจ้าคาดหมาย และดำเนินลุกลามไปภายใต้การพินิจติดตามอย่างเงียบๆของข้าพเจ้า

มันเป็นความผิดของข้าพเจ้าหรือ ถ้าหากในบางครั้ง ข้าพเจ้าจะเดินไปตามถนนปนเปกับฝูงชนเพื่อดูการปฏิวัติ หรือรัฐประหารให้ประจักษ์กับตาโดยใกล้ชิด?

ข้าพเจ้าพินิจติดตามเหตุการณ์ทางปฏิวัติในฐานะผู้ดูและผู้สังเกตการณ์ หาใช่ในฐานะผู้ก่อการหรือผู้สนับสนุนแต่อย่างใดไม่ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะความมีอายุน้อยนั่นเองที่เป็นอุปสรรคกีดกันมิให้ข้าพเจ้าเข้าร่วมพัวพันกับเหตุการณ์เหล่านั้น ข้าพเจ้ามีอายุเพียงยี่สิบปีในขณะที่ประสบเหตุการณ์รัฐประหารในกรุงวอร์ซอเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๒๐ และจากหน้าต่างโรงแรมบริสตอลแห่งเดียวกับที่ข้าพเจ้าพักอยู่ นายทหารชั้นพันตรีแห่งกองทัพบกฝรั่งเศสผู้หนึ่ง ก็ได้ยินดูเหตุการณ์รัฐประหารนั้นด้วยในฐานะผู้สังเกตการณ์เช่นเดียวกับข้าพเจ้า นายทหารผู้นี้ชื่อชาลส์เดอะโกล ซึ่งต่อมาได้เป็นหัวหน้าขบวนการกู้ชาติฝรั่งเศสในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อเบนิโต มุสโซลินี พาขบวนพัสซิสต์ยาตราเข้ายึดอำนาจในกรุงโรมเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๒ นั้น ข้าพเจ้ามีอายุเพียงยี่สิบสามปี ก็เด็กหนุ่มทีเดียวและยังไม่มีชื่อเสียงอะไรเช่นข้าพเจ้าในเวลานั้น

จะสามารถบันดาลให้เกิดรัฐประหารขึ้นในนครหลวงโปแลนด์และนครหลวงอิตาลีเทียวหรือ ถ้าหากในวันรุ่งขึ้นเช่นนั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการยึดอำนาจหรือการรัฐประหารดังที่มีผู้อุปโลกให้ข้าพเจ้าเป็น ข้าพเจ้าก็ประหลาดใจตัวเองอยู่ครามครันว่า เหตุไฉนข้าพเจ้าจึงไม่กลายเป็นอเล็กซานเดอร์มหาราชหรือเซซาร์คนใหม่ไปเสียเล่า เหตุใดจึงเป็นเพียงนักประพันธ์คนหนึ่งเท่านั้นเอง

ในชีวิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิวัติเพียงรายเดียว เป็นการเข้าเกี่ยวข้องอย่างจงใจและใกล้ชิดพอดู นั่นคือการปฏิวัติทโค่นระบอบเผด็จการฟัสซิสต์ในตอนปลายสงครามโลกครั้งที่สอง แม้กระนั้นในการปฏิวัติรายนั้น บทบาทที่ข้าพเจ้าแสดงก็ไม่สลักสำคัญอะไร ข้าพเจ้าไม่ชอบทำตัวเป็นวีรบุรุษ ข้าพเจ้าได้มีส่วนก่อให้เกิดการปฏิวัตินั้นด้วยข้อเขียนของข้าพเจ้า ด้วยการที่ข้าพเจ้าติดคุกและถูกเนรเทศมาเป็นเวลานานปี ข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมในการปฏิวัติรายนั้น ในฐานะทหารที่ปฏิบัติการรบในสงครามกู้อิสรภาพแห่งอิตาลี บิดุภูมิของข้าพเจ้าเอง

ข้าพเจ้าได้ยิงพวกฟัสซิสต์และนาซีเยอรมันอยู่ราวๆ สองปี ข้าพเจ้าได้ร่วมกับกองทหารพันธมิตรและขบวนพลพรรค "ปอสเซนเต" ในการศึกที่เมืองคัสซิโน ในการกู้อิสรภาพกรุงโรมและเมืองฟลอเรนซ์ ตลอดจนการสู้รบในแนวโกธิกในยุทธนาการเหล่านั้น ข้าพเจ้ามิได้แสดงบทบาทเป็นวีรบุรุษแต่อย่างใด ข้าพเจ้าเพียงแต่ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้ต่อต้านเผด็จการ และในฐานะนายทหารธรรมดาแห่งกองทัพกู้อิสรภาพอิตาลีเช่นเดียวกับนายทหารคนอื่นๆ และถ้าหากทุกวันนี้ข้าพเจ้ามิได้วางตนเป็นวีรบุรุษดังเช่นนายทหารผ่านศึกจำนวนมาก นั่นก็เพราะเหตุข้อเดียวที่ว่า เกียรติคุณของนักรบหาอาจทำให้เกียรติคุณของนักประพันธ์เพิ่มพูนหรือเสื่อมถอยได้ไม่

หนังสือเล่มนี้ได้ทำให้ข้าพเจ้าประสบเคราะห์กรรมนานาประการ เมื่อมันถูกนำออกเผยแพร่เป็นภาษาอิตาเลียนเป็นครั้งแรก มันได้ถูกมุสโซลินีตอบรับด้วยความระแวงเป็นเบื้องต้น ด้วยความไม่พอใจในเบื้องถัดไป และด้วยความเดือดดาลเป็นเบื้องสุดท้าย ในที่สุดผู้เผด็จการมุสโซลินีก็สั่งห้ามโฆษณาเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" โดยเด็ดขาดทั่วดินแดน

อิตาลี มันได้ถูกพิมพ์ออกเผยแพร่ในเยอรมนีเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๒ ก่อนที่ฮิตเลอร์จะขึ้นเถลิงอำนาจไม่นานนัก มันได้มีส่วนช่วยในการโฆษณาแอนตีฮิตเลอร์หาน้อยไม่ ว่าที่จริง มันเป็นหนังสือแอนตีฮิตเลอร์เล่มแรกที่พิมพ์ออกโฆษณาในยุโรป ในระหว่างการณรงค์เลือกตั้งครั้งใหญ่ในเยอรมนีเมื่อฤดูใบไม้ร่วง ใน ค.ศ. ๑๙๓๒ ตามกำแพงเมืองใหญ่น้อยในเยอรมนีเต็มไปด้วยป้ายโฆษณาของแนวประชาธิปไตยแอนตีนาซี พาดหัวตัวเขื่องว่า "มาลาปาร์เต นักประพันธ์อิตาเลียนวิจัยฮิตเลอร์และลัทธินาซีอย่างไร?" ข้อความตอนใต้ลงไปล้วนเป็นข้อความที่คัดจากบางตอนของเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" เฉพาะที่เล่นงานฮิตเลอร์อย่างไม่ไว้หน้า

ข้าพเจ้าเองไม่เคยรู้จักฮิตเลอร์ ข้าพเจ้าไม่เคยเข้าใกล้ตัวเขา แต่ข้าพเจ้าอ่านคนผู้นี้ออก ข้อเขียนของข้าพเจ้าในส่วนที่เกี่ยวกับฮิตเลอร์บรรจุไว้ด้วยคำพยากรณ์ซึ่งกลายเป็นความจริงขึ้นมาในภายหลัง โดยเหตุนี้เมื่อฮิตเลอร์ขึ้นเถลิงอำนาจใน ค.ศ. ๑๙๓๓ สิ่งแรกสิ่งหนึ่งที่เขารับกระทำ ก็คือให้ผู้ว่าราชการเมืองต่าง ๆ ในเยอรมนียึดหนังสือเรื่อง "เทคนิค

รัฐประหาร” ตามร้านขายหนังสือเอาไปเผาไฟในที่สาธารณสถาน ทำนองเดียวกับบทประพันธ์เรื่องอื่นๆ ที่เคยถูกเผาไฟมา เพราะเหตุที่มีข้อความขัดแย้งต่อนโยบายของนาซีเยอรมันในยุคของเราท่านทุกวันนี้ การถูกเผาไฟเป็นโทษทัณฑ์อันสูงส่งซึ่งนักประพันธ์ทั่วไปปรารถนาจะให้ตกแก่หนังสือที่ตนแต่งยิ่งนัก

แม้จะมิใช่ปรากฏการณ์ที่อุบัติขึ้นบ่อยนักในการที่คนเฉลียวฉลาดคนหนึ่งจะตายอย่างน่าทุเรศด้วยการถูกคนหมู่หนึ่งจับตัวแขวนเท้าชี้ฟ้า ศีรษะห้อยลงดิน โดยในคนหมู่นั้นมีอยู่หลายคนที่เคยเลียคนเขามาเป็นเวลาตั้งยี่สิบปี ก็เป็นที่แน่นอนว่า มุสโซลินีเป็นคนเฉลียวฉลาดมากคนหนึ่ง แต่ที่ว่าตัวเขามีอุปนิสัยเหมือนราชฎรสามัญแห่งอิตาลีอยู่ข้อหนึ่ง กล่าวคือทั้งๆ ที่มีใจเคารพคุณวุฒิและวัฒนธรรม ก็มีความระแวงและดูหมิ่นปัญญาชนพร้อมกันไปด้วย โดยเหตุนี้มุสโซลินีจึงได้จองล้างจองผลาญปัญญาชนอิตาเลียนตลอดมา เฉพาะอย่างยิ่งปัญญาชนที่ไม่ยอมว่าอะไรว่าตามเขา เห็นได้ชัดว่าความดูหมิ่นของมุสโซลินีต่อปัญญาชนนั้น เกิดจากความริษยาเป็น

มลกรณ์ ผู้อ่านเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" นี้ จะพิจารณาเห็นได้เองว่าเผด็จการเป็นระบอบที่มีความริษยาเป็นเจ้าเรือน

แต่ถึงแม้ มุสโซลินี จะพิโรธหนังสือเรื่องนี้มากเพียงไร และแม้จะดูหมิ่นซังซังข้าพเจ้าสักปานใด เขาก็คงจะไม่ลดตัวลงจับข้าพเจ้าโยนเข้าคุกเป็นแน่ ถ้าหากฮิตเล่อร์มิได้ขอร้องให้เขาเล่นงานข้าพเจ้า คนทั้งหลาย ทั้งในอิตาลีและประเทศอื่นๆ ต่างตะลึงไปตามๆกัน เพราะไม่นึกฝันว่าในอิตาลีจะมีการจับนักประพันธ์ขังคุกเพราะบทประพันธ์ที่เขาแต่ง หาใช่เพราะก่อการกบฏไม่ ในบรรดาหนังสือพิมพ์ในต่างประเทศที่ได้ประท้วงการกระทำของมุสโซลินีในกรณีนี้มีหนังสือพิมพ์ไทมส์และแมนเชสเตอร์ การ์เดียนแห่งอังกฤษรวมอยู่ด้วย สำหรับหนังสือพิมพ์สองฉบับนี้ มุสโซลินีได้ให้หนังสือพิมพ์ฟัสซิสต์โต้ตอบไปเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๓๓ ว่า การจับกุมข้าพเจ้า เป็นเพียงการกระทำทางปกครองตามปรกติอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง

เมื่อข้าพเจ้าถูกจับแล้ว เจ้าหน้าที่ก็นำตัวข้าพเจ้าไปขังไว้ ณ เรือนจำเมืองเรจินา เซล ที่นั่นเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติต่อ

ข้าพเจ้าอย่างเลวทราม บางครั้งถึงกับซ้อมเอากัม ในที่สุด ข้าพเจ้าก็ถูกศาลพิพากษาลงโทษปล่อยเกาะลิปาริ ในความผิดฐาน "กระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบฟัสซิสต์" หลักฐานการกระทำผิดของข้าพเจ้าเท่าที่ศาลหยิบยกขึ้นอ้างในการลงโทษข้าพเจ้า มีอยู่อย่าง คือหนังสือเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" หนึ่งเล่มซึ่งมุสโซลินีได้ขีดเส้นใต้ข้อความบางตอนไว้ด้วยดินสอแดง บ้ายโฆษณาของแนวประชาธิปไตยแอนตนาซีแห่งเยอรมัน จดหมายฉบับหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าเขียนเล่นงานจอมพลบัลโบ ซึ่งเคยเป็นผู้บัญชาการทหารอิตาลีบดขยี้ประเทศเอธิโอเปีย โดยในจดหมายฉบับนั้นข้าพเจ้าได้กล่าวป้องกันเสรีภาพแห่งศิลปและวรรณคดีในนามของนักประพันธ์อิตาเลียนทั้งมวล และที่สุดคือ "นิตยสารวรรณคดี" ฉบับประจำเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๓๓ ซึ่งลงบทความแอนตีฟัสซิสต์มีนามจริงของข้าพเจ้าลงกำกับไว้ด้วย

ข้าพเจ้าต้องทนทุกข์ทรมานอยู่บนเกาะลิปาริจนถึง ค.ศ. ๑๙๓๘ ก็ถูกปล่อยตัวเป็นอิสระ แต่ก็คงถูกตำรวจฟัสซิสต์ตามรังควานต่อมาเช่นเดียวกับผู้ออกจากคุกรายอื่น ๆ ทั่วไป การ

มปมด้อยต่อผู้ทดนล่วงเกิน ทำให้มุสโซลินีไม่ยอมให้อภัย
ข้าพเจ้าจนแล้วจนรอด ส่วนข้าพเจ้านั้น เมื่อมุสโซลินีตายแล้ว
ก็อโหสิให้ทุกอย่าง

เมื่อข้าพเจ้าออกจากเกาะลิปารีมาแล้ว มุสโซลินีก็ตาม
ผจญข้าพเจ้าต่อไป เริ่มต้นด้วยการสั่งห้ามมิให้ข้าพเจ้าไป
พำนักอยู่ที่บ้านของข้าพเจ้าในแคว้นตอสกานในอิตาลีภาคกลาง
ทั้งห้ามมิให้ย่างกรายเข้าไปในเมืองปราโตในแคว้นเดียวกัน
ซึ่งข้าพเจ้ามีบ้านอยู่ที่นั่นแห่งหนึ่ง เว้นแต่จะได้รับอนุญาต
จากทางการตำรวจเป็นพิเศษเป็นครั้งคราว มุสโซลินีได้สั่งให้
ยึดหนังสือเดินทางของข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะ
เดินทางกลับไปกรุงปารีส ตามคำเรียกร้องของมิตรชาว
ฝรั่งเศสผู้ยังคงรักษามิตรสัมพันธ์กับข้าพเจ้าไว้อย่างคงเส้น
คงวา เขาได้ห้ามข้าพเจ้ามิให้นำตัวไปปรากฏอยู่ตามชายแดน
โดยคำสั่งซึ่งลงนามด้วยมือเขาเอง มุสโซลินีได้ให้เจ้าหน้าที่
ดำเนินการสอบสวนข้าพเจ้าว่าเป็นคนมีเชื้อชาติยิวหรือหาไม่
เพราะถ้าปรากฏว่าข้าพเจ้าเป็นชาวยิว เขาก็จะอ้างได้เต็มปาก
ว่า เท่าที่ลงโทษข้าพเจ้าไปแล้วนั้น ไม่เป็นการรุนแรงเกินไป

แต่อย่างใด การสอบสวนเชื้อชาติของข้าพเจ้านั้นได้ดำเนินไปใน ค.ศ. ๑๙๓๖ นับหนึ่งก่อนที่จะมีการออกกฎหมายเรื่องเชื้อชาติถึงสองปี ความคิดอันพิกลเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าปมด้อยมันทำให้มุสโซลินี ลดตัวลงประกอบกรรมอันชั่วช้าสามานย์ได้เพียงไร

การสอบสวนซึ่งมุสโซลินีเร่งรัดให้อิธิบดีตำรวจอิตาลีดำเนินต่อข้าพเจ้า ปรากฏผลแน่ชัดว่า บรรพบุรุษของข้าพเจ้าไม่มีส่วนต้องรับผิดในบทประพันธ์เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" แม้แต่น้อย แต่ถึงกระนั้น ในวาระที่มีการประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยเชื้อชาติใน ค.ศ. ๑๙๓๘ นั้น มุสโซลินีก็บัญชาให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการสอบสวนข้าพเจ้าอีกครั้งหนึ่ง ยังความประหลาดใจแก่นายดิโน อัลเฟียรี รัฐมนตรีว่าการวัฒนธรรมประชาชน ซึ่งได้รับมอบหมายให้อำนวยการสอบสวนเป็นอย่างมาก การสอบสวนครั้งหลังก็เช่นเดียวกับครั้งแรก ไม่ปรากฏร่องรอยแม้แต่น้อยว่าข้าพเจ้าสืบเชื้อสายมาจากยิว

มีเรื่องขบขันแกมอนาถใจปรากฏขึ้นในเวลาต่อจากนั้นเพียงเล็กน้อย กล่าวคือมิตรของข้าพเจ้าคนหนึ่งชื่อ ยิโอวันนี โกมิสโซ ซึ่งเป็นนักประพันธ์ที่คมคายที่สุดคนหนึ่งในรุ่นเดียวกับข้าพเจ้า ได้แต่งหนังสืออออกมาเล่มหนึ่ง พิสูจน์ว่าในบรรดาสายลับของสภาทั้งสิบ ซึ่งเคยมีอำนาจสูงสุดอยู่ในนครเวนิซตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๑๔ ถึงปลายศตวรรษที่ ๑๘ นั้น เคยมีสายลับที่เป็นยิวอยู่คนหนึ่ง นามกรว่า มุสโซลินี เพราะฉะนั้นตระกูลของผู้เผด็จการมุสโซลินี จึงสืบเชื้อสายมาจากยิวอย่างไม่ต้องสงสัย นายยิโอวันนี โกมิสโซ ได้อ้างเอกสารฉบับหนึ่งซึ่งตัวเขาค้นพบในหอสมุดนครเวนิซเป็นหลัก ในการลงความเห็นยุติว่าบรรพบุรุษของมุสโซลินีเป็นยิว

พอบทประพันธ์ของยิโอวันนี โกมิสโซปรากฏออกมาไม่นานก็ถูกเจ้าหน้าที่ฟาสซิสต์ยึดเอาไปหมด แล้วทางการก็ลงมือสอบสวนทันที มิใช่เพื่อเอาผิดแก่ยิโอวันนี โกมิสโซ มิได้หากเพื่อจะเอาผิดแก่ข้าพเจ้า ซึ่งกลายเป็นหนังหน้าไฟแห่งวรรณคดีอิตาเลียนไปโดยไม่รู้ตัว ในระยะนั้นนายดิโน อัลเฟียรี รัฐมนตรีว่า การวัฒนธรรม ประชาชนได้ แอบ กระซิบ ที่ข้างหู

ข้าพเจ้าว่า “มุสโซลินีไม่น่าจะตีโพยตีพายไปเลย เพราะการมีเชื้อสายจากยิว ก็คือการมีเชื้อสายจากพระเยซูคริสต์ ซึ่งมีแต่จะเป็นประโยชน์แก่เขาในการดำเนินนโยบายต่อศาสนสำนักวาติกัน”

มุสโซลินีหาได้พอใจแต่เพียงสั่งให้เจ้าหน้าที่สอดส่องข้าพเจ้าโดยใกล้ชิดเท่านั้นไม่ เขาไปไกลกระทั่งสั่งห้ามมิให้ข้าพเจ้าลงนามจริงกำกับบทความทางวรรณคดีที่ข้าพเจ้าเขียนลงหนังสือพิมพ์ “กอเรียเร เดลลา เซรา” อีกด้วย ทุกครั้งที่คนสำคัญแห่งนาซีเดินทางมากรุงโรม มุสโซลินีเป็นต้องให้เจ้าหน้าที่จับกุมข้าพเจ้าไว้ในข้ออ้างที่ว่า “เพื่อเป็นการป้องกันไว้ก่อน” ข้าพเจ้ากลายเป็นบุคคลที่อันตรายไปแล้วโดยข้าพเจ้าหารู้ตัวไม่ โดยเหตุฉะนี้ ทุกครั้งที่ฮิตเล่อร์ เกอริง เกิบเบลส์ หรือฮิมเล่อร์เดินทางมาเยี่ยมมุสโซลินีกรุงโรม เจ้าหน้าที่ฟัสซิสต์ จึงจับกุมข้าพเจ้าและมิตรสหายเก่า ๆ ที่อยู่เมืองเรียนา เชิลและบนเกาะลิปารีไปกักขังไว้ในเรือนจำ จนทำให้ข้าพเจ้าต้องคอยสดับตรับฟังอยู่เป็นนิจว่า เมื่อไรคนสำคัญฝ่ายนาซีจะมาเยือนกรุงโรม พอแว่วข่าว ข้าพเจ้าเป็น

ต้องเผ่นไปหลบอยู่บนเกาะกาปรี ซึ่งอยู่ห่างกรุงโรมและห่างไกลจากเขตท้องทอดาล ซึ่งขบวนรถไฟจะนำคนสำคัญดังกล่าวผ่านช่องเขาเบรนเนอร์มายังกรุงโรม

ใน ค.ศ. ๑๙๓๙ ผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ "กอเรียเร เดลลา เซรา" ได้เสนอแนะให้ข้าพเจ้าเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศเอธิโอเปีย ภายหลังที่มีการเจรจากันอยู่ช้านานระหว่างทางการฟัสซิสต์กับผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ข้าพเจ้าก็ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปเอธิโอเปียได้ในที่สุด แต่เป็นการเดินทางที่ถูกคุมตัวแจตลอดเวลา โดยมุสโซลินีได้มีคำสั่งให้สารวัตรตำรวจนายหนึ่งชื่อ คอนเต ติดตามข้าพเจ้าไปพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ฟัสซิสต์อีกคนหนึ่ง ซึ่งไม่เคยห่างตัวข้าพเจ้าเลย ตลอดระยะทางสามพันกิโลเมตรที่ข้าพเจ้าตระเวนดินแดนเอธิโอเปีย มุสโซลินีเกรงว่าข้าพเจ้าจะลอบขึ้นจากเรือที่เมืองท่าปอร์ตซาอิด หรือไม่ก็เดินทางไปประเทศฝรั่งเศสโดยผ่านเมืองดจิบูตีอันเป็นเมืองท่าของฝรั่งเศสในแอฟริกาติดชายอ่าวเอเดน ขณะที่เรือแล่นเข้าใกล้เมืองปอร์ตซาอิดและ

เมืองสุเอซทั้งเทียวขาไปและขากลับ ข้าพเจ้าได้ถูกกักตัวไว้ในห้องเคบิน ไม่คลาดจากสายตาของเจ้าหน้าที่ไปได้ จนกระทั่งเรือออกจากเมืองนั้น ๆ ไปแล้ว การคุมตัวข้าพเจ้าจึงค่อยคลายความเข้มงวดกวดขัน ทุกวันนี้ข้าพเจ้ามีรายงานของสารวัตรคอนเตอยู่ในมือ เป็นรายงานที่เขามาไปถึงมุสโซลินีเป็นประจำ เล่าให้ฟังโดยละเอียดว่าระหว่างเดินทางข้าพเจ้าได้พูดอะไรบ้าง ทั้งแจ้งให้ทราบถึงวิธีป้องกันมิให้ข้าพเจ้าหลบหนีเท่าที่เขาได้นำออกใช้กับข้าพเจ้าด้วย

ในการเดินทางคราวนี้ ได้เกิดอุบัติการณ์ประหลาดแก่ข้าพเจ้าอย่างหนึ่ง กล่าวคือระหว่างที่ข้าพเจ้าเดินทางจากทะเลสาปตานา ซึ่งเป็นต้นแม่น้ำไนล์น้ำเงินไปยังกรุงอัดดิส อาเบบา นครหลวงเอธิโอเปียนั้น ข้าพเจ้าได้ขลอผ่านท้องทุ่งกอกเยียมซึ่งกำลังเกิดการกบฏไป โดยวิธีตามหลังกองพันทหารชาวเอเรเตรียนกองหนึ่ง ซึ่งจะต้องไปช่วยกองทหารอิตาลีที่เมืองเดบรามาร์โคสซึ่งถูกพวกกบฏล้อมอยู่ เย็นวันหนึ่งพวกเราได้ถูกพวกนักรบชาวเอธิโอเปียราว ๆ สองพันคนบุกเข้าตี ข้าพเจ้าเองไม่มีอาวุธอยู่ในมือ จึงย่อมไม่อยู่ในฐานะ

จะป้องกันตัวเองได้ ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตสารวัตรคอนเต ซึ่งเป็นผู้ควบคุมตัวข้าพเจ้า ขอหยิบเอาปืนสั้นของทหารที่ถูกฆ่าตายใกล้ตัวข้าพเจ้าขึ้นมาใช้ต่อสู้ป้องกันตัว สารวัตรคอนเตยอมอนุญาตตามคำขอของข้าพเจ้า เราทั้งสาม คือ สารวัตรคอนเต ข้าพเจ้า และเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ติดตาม ข้าพเจ้าต่างยิงต่อสู้เหล่าร้ายอย่างปราศจากความพรั่นพรึง แต่ทว่าระหว่างที่ยิงกันนั้น คนทั้งสองที่กล่าวต่างกระหนาบข้าพเจ้าข้างละคน และคอยชำเลืองดูข้าพเจ้าอยู่เนือง ๆ ชรอยจะกลัวข้าพเจ้าหลบหนี หรือฮึดขึ้นสู้เขาอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตาม พฤติการณ์ของเราคราวนั้น ทำให้สารวัตรคอนเต และข้าพเจ้าต่างได้รับเหรียญชัยสมรภูมิจากรัฐบาลพันธมิตรด้วยกันทั้งคู่ ครั้งนั้นถ้าหากสารวัตรคอนเตไม่ยอมให้ข้าพเจ้าคว้าปืนขึ้นมาป้องกันตัว หรือกลับชำเอากุญแจมือสวมข้อมือข้าพเจ้าไว้แล้ว ข้าพเจ้าก็คงจะต้องชดใช้ค่าความไม่รอบคอบที่ดันไปแต่งเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ด้วยราคาที่แพงแสนแพงที่เดียว

เรื่องราวที่ข้าพเจ้าเล่ามานี้ ข้าพเจ้าอาจพิสูจน์ความจริงได้ทุกเมื่อ เพราะเวลานี้ข้าพเจ้ามีเอกสารของทางราชการอยู่ในมือพร้อมมูล ข้าพเจ้าเล่าเรื่องที่ถูกจองล้างจองผลาญรวมเวลาสิบปี คือตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๓ จนถึงวาระที่มุสโซลินีสิ้นอำนาจใน ค.ศ. ๑๙๔๓ มานี้ หาใช่เพียงเพื่อแสดงให้เห็นความทุกข์ทรมานที่ข้าพเจ้าได้รับ โดยผลจากการแต่งเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" เท่านั้นไม่ หากยังต้องการจะหักล้างคำยืนยันของคนบางคนที่ไม่รู้อะไรกล่าวออกมาอย่างปราศจากการไตร่ตรองว่า ข้าพเจ้าได้รับความเมตตาจากมุสโซลินีมาตั้งแต่วาระที่พ้นโทษเนรเทศที่เกาะลปารีนนั้นแล้ว

ใน ค.ศ. ๑๙๔๐ ข้าพเจ้าได้ถูกระดมเข้าประจำการในกองทหารพรานทั้ง ๆ ที่วัยและสังขารไม่อำนวย ข้าพเจ้าจึงยื่นประท้วงกระทรวงกลาโหมอิตาลีทันที ในฐานที่เคยเป็นผู้ต้องโทษทางการเมืองมาแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีสิทธิเกี่ยวข้องกับราชการฝ่ายพลเรือนตามนัยแห่งกฎหมายฟัสซิสต์ ข้าพเจ้าจึงหยิบยกเหตุข้อนี้ขึ้นอ้างในการประท้วง โดยกล่าวว่าเมื่อข้าพเจ้าไม่อาจเกี่ยวข้องกับราชการฝ่ายพลเรือนได้แล้ว ก็เป็น

การขอบด้วยเหตุผลที่จะไม่ให้ข้าพเจ้าเข้าเกี่ยวข้องกับราชการฝ่ายทหารเสียด้วย แทนที่จะปลดข้าพเจ้าออกจากประจำการมุสโซลินีในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรัฐมนตรีว่าการกลาโหม กลับมีคำสั่งให้ข้าพเจ้าไปประจำหน่วยผู้สื่อข่าวสงครามซึ่งประกอบด้วยนักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ ที่ต้องแต่งเครื่องแบบนายทหารและต้องอยู่ภายใต้วินัยทหารดุจเดียวกับนายทหารตามหน่วยรบทั้งหลาย การที่ข้าพเจ้าได้กลายเป็นผู้สื่อข่าวสงครามไปนี้ ทำให้คนบ้องตนบางคนที่กทักเอาเป็นข้อพิสูจน์อีกประการหนึ่งว่า มุสโซลินีมีความเอ็นดูข้าพเจ้าเป็นพิเศษ อนิจจา! มันเป็นความเอ็นดูที่ช่างพลิกพลิ้วอะไรเช่นนั้น!

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงถูกส่งไปประจำแนวรบด้านรัสเซีย ในฐานะผู้สื่อข่าวสงครามแห่งหนังสือพิมพ์ "กอเรียเร เดลลา เซรา" เช่นเดียวกับผู้สื่อข่าวสงครามแห่งหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ในอิตาลี ในการรายงานข่าวสงครามนั้น ปรากฏว่าผู้สื่อข่าวสงครามบางนาย ไม่ประสงค์จะทำอะไรที่เป็นการเสี่ยงภัย จึงเพียงแต่เอาแถลงการณ์ของสำนักโฆษณาการ

ฝ่ายอักษะไปตบแต่งเสียใหม่แล้วรายงานไป ข้าพเจ้าเองหาได้ปฏิบัติดังนั้นไม่ ฉะนั้นจึงได้ถูกทหารเยอรมันตะเพิดออกจากแนวรบด้านรัสเซีย ในข้อหาว่ารายงานข่าวที่ไม่เป็นผลดีแก่เยอรมันเสียเลย แม้จอมพลเมสเซ ผู้บัญชาการทหารอิตาลีในแนวรบด้านนั้นจะประท้วงการกระทำของทหารเยอรมันดังกล่าวก็ไม่บังเกิดผลอะไร เมื่อข้าพเจ้าถูกคุมตัวมาถึงพรมแดนอิตาลี มุสโซลินีกรบลงโทษข้าพเจ้าด้วยการกักบริเวณมีกำหนดสี่เดือน แต่ยังผ่อนผันให้ข้าพเจ้าเขียนบทความที่ไม่ใช่การเมืองไปลงหนังสือพิมพ์ได้ ภายหลังที่ต้องโทษครบกำหนดแล้ว ข้าพเจ้าก็ถูกส่งตัวไปยังแนวรบในประเทศฟินแลนด์ เมื่อมุสโซลินีล้มครืนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๓ ข้าพเจ้าก็เดินทางกลับประเทศอิตาลีพร้อมด้วยผู้สื่อข่าวสงครามชาติเดียวกัน ความทุกข์ยากที่ข้าพเจ้าได้รับจากระบอบเผด็จการมาข้านานก็เป็นอันสิ้นสุดกันที

ระยะตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๓ ถึง ค.ศ. ๑๙๔๕ ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติการรบอยู่ในกองทัพกู้ชาติอิตาลี ซึ่งจอมพลเมสเซได้จัดตั้งขึ้น ต่อมาข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งเป็นนายทหารติดต่อประจำ

กองบัญชาการชั้นสูงฝ่ายพันธมิตร ระหว่างที่เกิดการสับประยุทธอย่างนองเลือดเพื่อปลดแอกเมืองฟลอเรนซ์นั้น ข้าพเจ้าต้องปฏิบัติหน้าที่ติดต่อระหว่างกองทหารฝ่ายพันธมิตรกับหน่วยพลพรรค "ปอสเซนเต" แห่งอิตาลีด้วยความยากลำบากแทบเลือดตากระเด็น ในที่สุดกองบัญชาการชั้นสูงฝ่ายพันธมิตรก็ได้ประกาศชมเชยการปฏิบัติหน้าที่ของข้าพเจ้า

ความทุกข์ยากที่ข้าพเจ้าได้รับมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๓ จนกระทั่งถึงวาระที่มุสโซลินสิ้นอำนาจใน ค.ศ. ๑๙๔๓ เป็นผลเนื่องมาจากเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ข้าพเจ้าจึงขังบทประพันธ์เรื่องนี้ด้วยประการฉะนี้

ในประเทศอังกฤษ อเมริกา โปแลนด์ และเสปญ ระหว่างที่อยู่ในความปกครองของนักสาธารณรัฐ บทประพันธ์เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ได้ประสบการต้อนรับด้วยดีเป็นเอกฉันท์ ใคร ๆ ก็ทราบกันว่า บทประพันธ์เรื่องนี้มีลักษณะเป็นตำราว่าด้วยศิลปในการพิทักษ์เสรีภาพ หนังสือพิมพ์ในอังกฤษและอเมริกาบางฉบับ เช่น "นิวยอร์คไทมส์" "นิวยอร์ค เฮรัลด์" "ไทมส์" "แมนเชสเตอร์ การ์เดียน"

และ "นิวสเตทสแมน แอนด์ เนชั่น" เหล่านี้ต่างยกย่องบทประพันธ์เรื่องนี้ แต่ขณะเดียวกันก็โต้แย้งหลักการที่ข้าพเจ้ายึดถือในการเขียนหนังสือเรื่องนี้ หลักการนี้อาจสรุปได้ดังนี้ "ในการทำลายเสรีภาพ วิธีการใด ๆ ย่อมใช้ได้ฉันใด ในการพิทักษ์เสรีภาพ วิธีการใด ๆ ก็ย่อมจะใช้ได้ฉันเดียวกัน" เมื่อข้าพเจ้าเดินทางไปกรุงลอนดอนใน ค.ศ. ๑๙๓๓ ชาวอังกฤษได้ต้อนรับข้าพเจ้าด้วยความเห็นอกเห็นใจเช่นที่เขามีต่อเสรีชนทั่วไป

ในประเทศฝรั่งเศส นักการเมืองและนักเขียน นับแต่ฝ่ายนิยมราชาธิปไตยไปจนถึงฝ่ายคอมมิวนิสต์ ต่างนิยมบทประพันธ์เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ด้วยกันแทบทั้งสิ้น เฉพาะพวกนิยมราชาธิปไตย ได้หยิบยกบทประพันธ์ของข้าพเจ้าขึ้นอ้างในการเตือนให้ระวังอันตรายแห่งสถานการณ์ในเยอรมนีและในเสปญ ตลอดจนชี้ให้นักพิทักษ์เสรีภาพแลเห็นความอ่อนแอของประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตย ส่วนพวกซ้ายสุดคือคอมมิวนิสต์ ก็ใช้หนังสือเรื่องนี้เป็นเครื่องมือโจมตีตรอทสกีซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญยิ่ง ในสมัยปฏิวัติใหญ่รัสเซีย

ใน ค.ศ. ๑๙๑๗ ซึ่งเรียกกันว่าการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ภายหลังที่บทประพันธ์เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ปรากฏออกมาในประเทศฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๙๓๑ ไม่นานนักเอกอัครราชทูตโซเวียตประจำประเทศฝรั่งเศสก็มอบหนังสือเชิญของรัฐบาลโซเวียตแก่ข้าพเจ้าซึ่งพักอยู่ในกรุงปารีสเวลานั้น เชื้อเชิญให้เดินทางไปสังเกตการณ์และพำนักอยู่ในสหภาพโซเวียตเป็นเวลาหกเดือน เพื่อจะได้ศึกษาภาวะการณ์ในประเทศนั้นโดยใกล้ชิด แต่ข้าพเจ้าได้ตอบปฏิเสธไปโดยสุภาพ ด้วยเหตุผลซึ่งไม่ต้องอธิบายก็พอจะเข้าใจกันได้ ในระยะนั้น ชาวเยอรมันทั้งภัยเผด็จการนาซีระหกระเหินอยู่นอกประเทศเยอรมัน ได้พากันมาเยี่ยมข้าพเจ้าที่กรุงปารีส พร้อมกับแจ้งว่าชาวเยอรมันบรรดาที่แอนตินาซีต่างขอเปิดหมวกให้ข้าพเจ้า ในฐานที่แต่งบทประพันธ์แอนตินาซีอย่างปราศจากความพรั่นพรึง ยุคนั้น เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" มีจำหน่ายเกือบทั่วไปทั้งในยุโรปและอเมริกา สมควรจะกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า แฮร์มาน เราชนิงก์ นักประพันธ์เยอรมันผู้แต่งเรื่อง "ฮิตเล่อร์บอกข้าพเจ้า" ได้แต่งบทประพันธ์ขึ้นเรื่องหนึ่งชื่อ

"การปฏิวัติแห่งลัทธินหลสม์"* มุ่งโต้แย้งหลักการที่ข้าพเจ้ายึดถือในการเขียนเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" โดยตรง

อย่างไรก็ดี ผู้ที่กล่าวโจมตีบทประพันธ์ของข้าพเจ้าอย่างรุนแรงที่สุด ก็คือตรอทสกี ในคำปราศัยที่เขากล่าวทางวิทยุกระจายเสียง ณ กรุงโคเปนเฮเกนนครหลวงเดนมาร์ค ในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๓๑ นั้น เขาได้กล่าวโจมตีบทประพันธ์ของข้าพเจ้าด้วยความอันเผ็ดร้อน ภายหลังที่ถูกสตาลินเนรเทศไปยังแคว้นคอเคเซียได้พักหนึ่ง ตรอทสกีก็ถูกอัปเปหิออกจากดินแดนสหภาพโซเวียต แล้วระเห็จไปพำนักลี้ภัยอยู่บนเกาะปรินกิบใกล้กรุงคอนสแตนติโนเบิล ในฤดูใบไม้ร่วง ค.ศ. ๑๙๓๑ นั่นเอง ตรอทสกีตกลงใจจะไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในกรุงปารีส เมื่อรัฐบาลฝรั่งเศสไม่ยอมอนุญาต ตรอทสกีเลยต้องเผ่นไปพำนักในประเทศเม็กซิโก แต่ทว่าก่อนจะ

---

*นิหลิสม์ คือลัทธินิดหนึ่งซึ่งเคยเป็นที่นิยมกันในหมู่คนบางจำพวกในประเทศรัสเซีย เป็นลัทธิที่มีจุดประสงค์จะทำลายล้างภาวะสังคมที่เป็นอยู่ โดยมิได้มุ่งจะเอาภาวะอะไรเข้าสถาปนาแทนเป็นการแน่นอน

ออกเดินทางจากยุโรป ตรอทสกีได้สนองรับคำเชิญของวิทยุกรุงโคเปนเฮเกน ซึ่งเสนอให้โอกาสแก่เขาในการตอบโต้ข้อกล่าวหาของสตาลินอย่างเปิดเผย

นับเป็นครั้งแรกตั้งแต่เกิดปฏิวัติใหญ่ในรัสเซียที่ตรอทสกีได้กล่าวปราศัยกับชาวยุโรปจากประเทศในยุโรปแท้ ๆ ดังนั้น ใคร ๆ ต่างก็เงี่ยหูฟังด้วยความตั้งอกตั้งใจ แต่อนิจจา ! ในคำปราศัยนั้น ตรอทสกีคงกล่าวถึงแต่สตาลินและข้าพเจ้าเท่านั้น ยังความผิดหวังแก่ข้าพเจ้าอย่างลึกซึ้ง และคงจะยังความผิดหวังแก่สตาลินไม่น้อยเหมือนกัน ตรอทสกีได้อุทิศส่วนใหญ่แห่งคำปราศัยของเขาเล่นงานบทประพันธ์เรื่อง “เทคนิครัฐประหาร” และตัวข้าพเจ้าอย่างสาดเสียเทเสียในค่ำวันเดียวกันนั่นเอง ข้าพเจ้าก็มโทรเลขไปถึงตรอทสกีที่กรุงโคเปนเฮเกนว่า “เหตุไฉนท่านจึงเอาชื่อข้าพเจ้า และหนังสือที่ข้าพเจ้าแต่งไปพัวพันกับเรื่องส่วนตัวของท่าน ซึ่งมีอะไรยุ่ง ๆ กับสตาลิน ข้าพเจ้าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอะไร ไม่ว่ากับตัวท่านหรือกับสตาลิน” ตรอทสกีรับตอบโทรเลขของข้าพเจ้าทันที มีข้อความสั้น ๆ เพียงว่า “นั่นเป็นข้อที่ข้าพเจ้าหวังจากท่าน”

ในบรรดาคำวิจารณ์บทประพันธ์เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" เท่าที่ปรากฏออกมาในยุคนั้น คำวิจารณ์ของคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสชื่อ จัง-ริชาร์ด บลอค จับใจข้าพเจ้ายิ่งกว่ารายอื่น ๆ ข้าพเจ้าจึงขอหยิบยกคำวิจารณ์ของคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสผู้นี้ขึ้นมาโต้กับพวกคอมมิวนิสต์ที่ได้กล่าวคำสบประมาทและใส่ร้ายข้าพเจ้าเวลานี้ โดยคอมมิวนิสต์พวกนี้ลืมไปสนิทว่า เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" เป็นบทประพันธ์ของเสรีชนคนหนึ่งซึ่งเขียนขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๓๑ นายจัง-ริชาร์ด บลอคท่านนี้ แม้จะเป็นคอมมิวนิสต์ ก็ไม่ใช่คนคลั่งหรืองมงายในลัทธิถือ เขาเข้าใจความหมายแห่งบทประพันธ์ของข้าพเจ้า ตลอดถึงความสำคัญแห่งปัญหาการเมืองและศีลธรรม ซึ่งบทประพันธ์ของข้าพเจ้าได้เสนอให้นักพิทักษ์เสรีภาพพิจารณา ในจดหมายที่เขาส่งถึงข้าพเจ้าเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๓๑ นายจัง-ริชาร์ด บลอคเขียนว่า "ข้าพเจ้าได้อ่านบทประพันธ์ที่ท่านเขียนเพื่อส่งมาให้ด้วยความสนใจเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากเป็นความจริงว่าหนังสือเล่มนี้เป็นต้นของบรรดาบัญญัติในยุคของเราท่าน ได้แก่การ

กล้าเรียกชื่อสิ่งใด ๆ ตามชื่อจริงของมัน ตลอดจนการตบแต่งความคิดจิตใจและการขจัดทัศนะอันคร่ำคร่า เพื่อเป็นการเบิกทางให้แก่ทัศนะใหม่ ๆ ที่ถูกต้อง ท่านก็ย่อมได้ชื่อว่าได้ปฏิบัติภาระของท่านในงานส่วนรวมของปัญญาชนสำเร็จไปด้วยความเข้มแข็ง ท่านได้แยกแผนการปฏิวัติกับยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจออกจากกัน หรือนัยหนึ่งแยกลัทธิกับเทคนิคออกเป็นคนละส่วน ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจข้อเท็จจริงบางอย่างได้ถนัดชัดแจ้ง

ข้าพเจ้าจะไม่วิจารณ์บทประพันธ์ของท่านโดยละเอียด จะขอบอกแต่เพียงว่า ข้าพเจ้าเองกวนจฉัยฮิตเลอร์อย่างเข้มงวดดุจเดียวกับท่าน อาจเป็นได้ว่าเหตุการณ์ที่จะอุบัติขึ้นต่อไป จะมีลักษณะไม่ตรงกับที่ท่านและข้าพเจ้าคาดหมายไว้ อาจเป็นได้อีกเหมือนกันว่า เหตุการณ์จะบอกให้เรารู้ในวันหนึ่งว่า สิบโทชาวออสเตรียผู้มีคารมโผงผางและขี้ขลาดตาขาวผู้นี้* เป็นผู้ทมอุปเท่ห์เล่ห์กลอยู่ในสมองอย่างไม่มีวัน

---

* หมายถึงฮิตเลอร์ซึ่งพื้นเพเดิมเป็นชาวออสเตรีย และมียศเป็นสิบโทในระหว่างสงครามโลกครั้งแรก

หมดสิ้น แต่ก็จะต้องไม่ลืมว่าทะของเกอเธ่ กวีเอกเยอรมันกล่าวว่า ในประวัติศาสตร์นั้น แม้เหตุการณ์ที่อุบัติขึ้นในแต่ละเวลาจะมีลักษณะคล้ายกันมากในบางครั้ง แต่ก็จะเหมือนเป็นอย่างเดียวกันนั้นไม่เคยมี เฉพาะมุสโซลินี ข้าพเจ้าเคยวินิจฉัยเขาผิดพลาดไปบ้าง เมื่อได้อ่านบทประพันธ์ของท่านตลอดแล้วก็ทำให้ข้าพเจ้าค่อนข้างเห็นด้วยกับท่าน

อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าอดประหลาดใจไม่ได้ ที่แลเห็นท่านกล่าวตำหนิฮิตเล่อร์ ในข้อที่ทำลายล้างเสรีภาพในการถือศาสนา ทำลายศักดิ์ศรีของบุคคล และทำลายวัฒนธรรม ข้าพเจ้ารู้สึกสนเท่ห์ไม่น้อยที่เห็นท่านประณามวิธีการตำรวจของฮิตเล่อร์ ตลอดจนระบบไล่สืบนราษฎรฟ้องกล่าวโทษกันเองต่อเจ้าพนักงาน ก็แหละระบบและวิธีการเหล่านี้ มุสโซลินีมิได้เคยเอามันออกใช้ดอกหรือ ?"

จัง-ริชาร์ด บลอคที่รัก ! ขอเรียนว่า มุสโซลินีได้ใช้วิธีการตำรวจ และระบบยุให้ราษฎรระแวงกันดังกล่าวไม่น้อยไปกว่าฮิตเล่อร์ ข้าพเจ้าและคนอื่น ๆ อีกมากต่างตกเป็นเหยื่อของระบบและวิธีการอันชั่วร้ายดังกล่าวนั้น ในการปฏิบัติ

เช่นนั้นบางทีมุสโซลินีก็อาจเป็นฝ่ายถูก และคนจำพวกที่รอดจากเงื้อมมือของฮิตเล่อร์และมุสโซลินีมา แต่แล้วกลับลืมตัวดูหมิ่นและรังควานเสรีชน ทำลายศักดิ์ศรีของบุคคล อิสรภาพแห่งความคิด เสรีภาพของศิลปและวรรณคดี คนจำพวกนี้บางทีเขาก็อาจเป็นฝ่ายถูกเหมือนกัน กับญญาชน นักประพันธ์ ศิลปิน และเสรีชนเหล่านี้ ไม่ใช่คนจำพวกที่เต็มไปด้วยอันตรายดอกหรือ ?

แต่ทว่ามีประโยชน์อะไรที่เราจะหวนไประลึกถึงอดีตด้วยน้ำใจอันเคียดแค้น เพราะปัจจุบันก็หาได้ดีไปกว่าอดีตไม่ และอนาคตก็กำลังคุกคามเราอยู่ ความทุกข์ทรมานทางหลายแหล่งที่ข้าพเจ้าได้รับมา โดยผลจากการแต่งเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" นี้ ข้าพเจ้าจะระลึกถึงมันด้วยความรู้คุณ ถ้าข้าพเจ้าแน่ใจว่า บทประพันธ์เรื่องนี้ได้มีส่วนเกื้อกูลการพิทักษ์เสรีภาพ ทุกวันนี้เสรีภาพยังคงตกอยู่ในอันตรายเช่นเดียวกับกาลก่อน และจะคงล่อแหลมต่อไปในอนาคต ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับวาทะของโจนาธาน สวิฟต์ นักประพันธ์ชาวไอริชที่กล่าวไว้ว่า การพิทักษ์เสรีภาพย่อมไม่อำนวยมรรคผล

อะไร ข้าพเจ้าเห็นตรงกันข้ามว่า การพัฒนาเสรีภาพย่อมอำนวยมรรคผล อย่างน้อยที่สุด มันก็ช่วยให้คนเราสำนักในความเป็นทาสของตนเอง เป็นความสำนึกซึ่งทำให้เสรีชนตระหนักในความแตกต่างระหว่างตนกับคนอื่น ๆ อันลักษณะพิเศษของมนุษย์เรานั้นมิใช่อยู่ตรงข้อที่ว่า อยู่อย่างเสรีในเสรีภาพ หากเป็นเสรีได้แม้ในตะราง !

คูร์ซิโอ มาลาปาร์เต

ปารีส, พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๙

—๑—

รัฐประหารบอลเชวิก—ยุทธวิธีของตรอทสกี้

บุคคลผู้ได้ชื่อว่านักยุทธศาสตร์แห่งการปฏิวัติบอลเชวิก คือเลนิน ส่วนผู้ที่ได้ชื่อว่านักยุทธวิธีแห่งรัฐประหารในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ ก็คือตรอทสกี้

โดยที่ข้าพเจ้าพำนักอยู่ในประเทศรัสเซียในระยะต้นปี ค.ศ. ๑๙๒๙ ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสได้สนทนากับคนสำคัญในวงการต่าง ๆ มากหลายถึงเรื่องบทบาทที่ตรอทสกีเคยแสดงในการปฏิวัติใหญ่ในประเทศนั้น ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นแตกต่างกันมากในรัสเซียสมัยนั้น เฉพาะอย่างยิ่งก็ในกรุงมอสโคว์และที่นครเลนินกราด คนบางฝ่ายก็เชื่อตามเอกสารของทางราชการโซเวียตซึ่งยึดถือคำยืนยันของสตาลินที่ว่า ในการ

ยึดอำนาจจากรัฐบาล "กฎมพี" ชุดนายเกอเรนสกีในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้น ตรอทสกีหาได้เป็นตัวตั้งตัวตีไม่ และว่าผู้เป็นกำลังสำคัญที่ทำให้การยึดอำนาจบรรลุผลสำเร็จ ก็คือคณะกรรมการชุดที่พรรคบอลเชวิก (หรือคอมมิวนิสต์) ตั้งขึ้นซึ่งประกอบด้วย สเวิดลอฟ, สตาลิน, บุบนอฟ, อูริตสกี และ ดแซร์จินสกี คณะกรรมการชุดนี้ มิได้มีเลนินหรือตรอทสกีรวมอยู่ด้วยก็จริง แต่ก็ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการปฏิวัติฝ่ายทหารซึ่งมีตรอทสกีเป็นประธาน ในบทประพันธ์เรื่องนี้ เราจะไม่บรรยายถึงสงครามปากการะหว่างตรอทสกีกับสตาลินซึ่งขับเคี่ยวกันอย่างดุเดือดถึงกรณีเรื่อง "การปฏิวัตินิรันดร" และเรื่องบทบาทของตรอทสกีในคราวรัฐประหารเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ เพราะถึงอย่างไรสงครามปากการะหว่างคนทั้งสอง ก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงข้อความจริงทางประวัติศาสตร์ข้อที่ว่า ในคราวยึดอำนาจจากรัฐบาล "กฎมพี" ของนายเกอเรนสกีในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้น ตรอทสกีเป็นตัวตั้งตัวตีสำคัญที่สุดในฐานที่เป็นผู้วางแผนการไว้อย่างแนบเนียน ข้อนี้เลนินเอง

ก็เคยกล่าวรับรองว่าในการยึดอำนาจครานั้น ตรอทสกีเป็นผู้วางแผนการ และอำนวยการปฏิบัติตามแผนนั้นอย่างได้ผล ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เลนินคือนักยุทธศาสตร์, เจ้าลัทธิ, และผู้กระตุ้นให้เกิดรัฐประหารครานั้น และถ้าจะกล่าวตามคำของพวกบอลเชวิก ก็ต้องกล่าวว่า เลนินคือ "เทพเจ้าที่ลงมาปราบยุคเข็ญ" แต่ทว่าบุคคลที่สร้างเทคนิคแห่งรัฐประหารบอลเชวิกจะเป็นใครไปไม่ได้ นอกจากตรอทสกี

ในยุโรปทุกวันนี้ ภัยคอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลทั้งหลายจะพึงป้องกันระมัดระวังก็คือยุทธวิธีของตรอทสกีนเอง หาใช่หลักยุทธศาสตร์ของเลนินไม่ ทั้งนี้เพราะว่าหลักยุทธศาสตร์ของเลนินนั้นได้วางขึ้นไว้สำหรับใช้ในสถานการณ์ที่ปรากฏในประเทศรัสเซียสมัยนั้นโดยเฉพาะ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หลักยุทธศาสตร์ของเลนิน จะพึงนำออกใช้ได้ก็เฉพาะในประเทศที่ปรากฏสถานการณ์เช่นเดียวกับที่เคยปรากฏอยู่ในประเทศรัสเซียเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้น ส่วนยุทธวิธีของตรอทสกีเป็นอีกเรื่องหนึ่ง มันหาได้ขึ้นกับสถานการณ์แต่อย่างใดไม่ ใครจะนำมันออกใช้เมื่อใด ประเทศไหน ก็ย่อมกระทำได้ทุกเมื่อ

โดยเหตุนี้ยุทธวิธีของตรอทสกีในการทำรัฐประหารจึงย่อมเป็นภัยแก่ประเทศทั่วไปอยู่เสมอ ในบทประพันธ์เรื่อง "โรคเด็กแห่งคอมมิวนิสม์" เลนินเขียนตั้งข้อสังเกตไว้ว่า สถานการณ์ทางการเมืองในรัสเซียเมื่อปี ๑๙๑๗ นั้น มีลักษณะพิเศษอยู่สี่อย่าง ซึ่งไม่มีปรากฏอยู่ในยุโรปตะวันตกสมัยนั้น และก็คงจะไม่มีวันปรากฏในลักษณะเดียวกันได้ไม่ว่าในประเทศใด ลักษณะพิเศษทั้งสี่นั้นได้แก่ ๑) ช่องทางที่จะก่อรัฐประหารบอลเชวิกขึ้นพร้อม ๆ กับขจัดสงครามจักรวรรดินิยม ๒) โอกาสที่จะใช้สงครามระหว่างประเทศสองกลุ่มให้เป็นประโยชน์ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งหากปราศจากสงครามนี้แล้ว ประเทศสองกลุ่มนั้นก็จะรวมหัวกันบำราบการปฏิวัติบอลเชวิก ๓) ความสามารถที่จะบันดาลให้ศึกกลางเมืองยืดเยื้อยาวนาน โดยอาศัยความกว้างใหญ่แห่งอาณาเขตประเทศรัสเซียและความไม่สะดวกแห่งการคมนาคม และ ๔) การมีขบวนการปฏิวัติที่มีลักษณะประชาธิปไตย-กฎมพีขึ้นในหมู่ชาวนา โดยเหตุฉะนี้หลักยุทธศาสตร์ของเลนินจึงไม่จัดว่าเป็นภัยเฉพาะหน้าสำหรับรัฐบาลทั้งหลายในยุโรป ภัย

ที่แท้และถาวรสำหรับรัฐบาลเหล่านั้น ก็คือยุทธวิธีของตรอทสกี

ในบทวิจารณ์เรื่อง "การปฏิวัติในเดือนตุลาคม และยุทธวิธีของคอมมิวนิสต์รัสเซีย" สตาลินเขียนไว้ว่า ในการวินิจฉัยเหตุการณ์รัฐประหารในเยอรมนี เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๓ จะต้องไม่ลืมสถานการณ์พิเศษในประเทศรัสเซียเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๗ แล้วสตาลินกล่าวเสริมว่า "สหายตรอทสกีจะต้องระลึกถึงข้อความจริงข้อนี้ไว้ให้ดี เขาผู้ซึ่งเห็นการปฏิวัติในเยอรมนีกับการปฏิวัติในเดือนตุลาคมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เขาผู้ซึ่งได้กล่าวตำหนิพรรคคอมมิวนิสต์เยอรมันไว้อย่างรุนแรง โดยหาว่าทำการผิดพลาดมากมายซึ่งจริงบ้างไม่จริงบ้าง..." ในทัศนะของสตาลิน เห็นว่าความล้มเหลวแห่งการรัฐประหารในเยอรมนีระหว่างฤดูใบไม้ร่วง ค.ศ. ๑๙๒๓ สืบเนื่องมาจากประเทศเยอรมนีเวลานั้นไม่มีภาวะการณ์พิเศษอย่างเช่นที่เคยมีอยู่ในประเทศรัสเซียสมัยปฏิวัติใหญ่ ซึ่งภาวะการณ์เช่นนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรากฏอยู่ จึงจะอยู่ในวิสัยที่จะนำเอาหลักยุทธศาสตร์ของเลนินออกปฏิบัติได้ สตาลินแสดงความ

พิศวงทแลเห็นตรอทสกปรักปรำว่าเป็นความผิดของพวกคอม-
มิวนิสต์ เยอรมันเอง ในการทำรัฐประหารครั้งนั้นไม่สำเร็จ
สำหรับตรอทสกเองนนยิดมั่นอยู่ในความคิดทว่า ความสำเร็จ
ในการทำรัฐประหารอาจมิได้ โดยไม่ต้องอาศัยสถานการณ์
เช่นที่เคยปรากฏอยู่ในประเทศรัสเซีย เมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๗ แต่
ประการใด อันที่จริงเหตุที่ยังความล้มเหลวแก่การรัฐประหาร
เยอรมันในฤดูใบไม้ร่วง ค.ศ. ๑๙๒๓ นั้น หาใช่เพราะการไม่
สามารถนำเอาหลักยุทธศาสตร์ของเลนินออกใช้ไม่ ความ
ผิดพลาดอย่างใหญ่ของพวกคอมมิวนิสต์เยอรมัน อยู่ที่มิได้
นำเอายุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจของตรอทสกออกปฏิบัติ
ต่างหาก เพราะภาวะการณ์หรือสถานการณ์ทั่วไปของประเทศ
จะเป็นอย่างไร ย่อมไม่มีผลกระทบถึงยุทธวิธีของตรอทสก
แต่อย่างใด

ตั้งแต่เลนินสิ้นชีพใน ค.ศ. ๑๙๒๔ ความคิดอย่างผ่าเหล่า
ของตรอทสก ก็เป็นภัยต่อเอกภาพแห่งลัทธิของเลนินมากขึ้น
เป็นลำดับ ตรอทสกเป็นคนผ่าเหล่าที่อับโชค เมื่อเขาถูก
สตาลินอัปเปหิออกนอกดินแดนสหภาพโซเวียตแล้ว พรรคพวก

ของเขาบรรดาทรัรักษาตัวรอดเป็นยอดดี ต่างกรับแสดงความสำนึกเสียใจที่ได้หลงเชื่อตรอทสกเป็นตุเป็นตะมาช้านาน แต่ถึงกระนั้น คนทมความคิดผ่าเหล่ากยังมปรากฏอยู่บ้างในสหภาพโซเวียต และคนเหล่านี้กยังนยมวพากษ์ผลทเกิดจากหลักตรรกวิทยาของสตาลินเป็นครั้งคราว หลักตรรกวิทยานี้มุ่งจะสรุปให้เห็นว่า หากไม่มีเกอเรนสกก็ย่อมจะไม่มีเลนิน เพราะตัวเกอเรนสกเองจัดเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งแห่งสถานการณ์พิเศษที่ปรากฏอยู่ในประเทศรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๑๗ สำหรับตรอทสกเอง เขาไม่เห็นจำเป็นจะต้องมีเกอเรนสกแต่อย่างใด เพราะการมีเกอเรนสกหรือไม่มี การรัฐประหารของพวกบอลเชวิกในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ ก็จะต้องสำเร็จวันยังค่ำระหว่างที่ข้าพเจ้าพักอยู่ที่กรุงมอสโคว์นี้ ในนครเลนินกราดก็ดี บุคคลบางคนที่ยังเลื่อมใสทฤษฎีของตรอทสกเรื่อง "การปฏิวัตินิรันดร" ถึงกับกล่าวยืนยันว่า ตรอทสกไม่จำต้องอาศัยเลนินเลยก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้น แม้เลนินจะยังคงอยู่ในสวิตเซอร์แลนด์และไม่มีบทบาทใด ๆ ในการปฏิวัติในเดือนตุลาคมนั้น ล้ำพังแต่ตรอทสกก็สามารถโค่นรัฐบาลเกอเรนสกได้สำเร็จ

คำยืนยันของพวกที่นิยมตรอทสกีดังกล่าวนั้น บุคคลจำพวกที่หลงไหลในความสำคัญแห่งหลักยุทธศาสตร์การปฏิวัติต่างเห็นเป็นคำยืนยันที่ไร้สาระด้วยประการทั้งปวง แต่ความจริงก็มีอยู่ว่า ยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจหรือเทคนิครัฐประหารย่อมมีความสำคัญกว่าหลักยุทธศาสตร์อย่างไม่มีปัญหา ในการปฏิวัติของพวกบอลเชวิก หลักยุทธศาสตร์ของเลนินไม่ใช่ของจำเป็นที่ต้องใช้ จึงจะสามารถนำเอายุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจออกปฏิบัติได้ ลำพังหลักยุทธศาสตร์เองย่อมไม่ช่วยให้ยึดอำนาจได้สำเร็จ ดังจะเห็นได้จากกรณีประเทศอิตาลี ในประเทศนั้น ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๑๙ กับ ๑๙๒๐ พวกคอมมิวนิสต์ได้นำเอา หลักยุทธ ศาสตร์ของเลนิน ออกใช้อย่างเต็มที่ และอิตาลีเองเวลานั้นก็เป็นประเทศในยุโรปที่มีสภาพสุกงอมเต็มที่สำหรับการปฏิวัติของคอมมิวนิสต์ ทุกสิ่งทุกอย่าง อยู่ใน สภาพ พร้อมที่ จะให้ มีการรัฐ ประหาร เกิดขึ้น พวกคอมมิวนิสต์อิตาเลียนพากันมั่นใจในหลักยุทธศาสตร์จนมองข้ามความสำคัญของยุทธวิธีไป เขาพากันคิดว่าความปั่นป่วนระส่ำระสายในอิตาลีเวลานั้น เช่นการนัดหยุดงานกันทั่วไป

ความกระเหี้ยนกระหือรือของบรรดาชนกรรมาชีพที่จะลุกฮือขึ้นแข็งข้อต่อรัฐบาล การที่ภาวะเศรษฐกิจและการเมืองกลายเป็นอัมพาตไป การที่กรรมกรยึดโรงงาน การที่ชาวนาพากันเข้ายึดที่นาของพวกเจ้าของที่ดิน ความเฟะฟะในกองทัพ ในวงตำรวจ และในวงข้าราชการพลเรือน ความบ้อแบ้ของข้าราชการฝ่ายตุลาการ รวมทั้งการไร้สมรรถภาพของคณะรัฐบาล เหล่านี้ย่อมเป็นปัจจัยเพียงพอแล้วที่จะจัดการมอบโอนอำนาจการปกครองไปให้ฝ่ายคนงาน รัฐสภาอิตาลีเวลานี้ประกอบด้วยสมาชิกพรรคฝ่ายซ้ายเป็นส่วนใหญ่ กิจการของที่ประชุมรัฐสภาก็มีลักษณะส่งเสริมบรรดาสหบาลคนงานให้กระทำการยึดอำนาจรัฐบาลด้วยวิธีปฏิวัติ สิ่งที่ยังขาดอยู่เวลานี้ก็คือความรู้เรื่องเทคนิคแห่งการยึดอำนาจ หาใช่เจตนำจำนงที่จะยึดอำนาจมิได้ การรัฐประหารในอิตาลีล้มเหลวไปก็เพราะมัวสนใจกันแต่ในเรื่องยุทธศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงการเตรียมเข้าตีอย่างเดียวขาด หามีใครคนไหนไม่ที่รู้ว่าจะต้องเข้าตีอย่างไรจึงจะได้ผลแน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์ ในที่สุดก็เลยปุโลปุเลกันเอาว่าระบอบราชาธิปไตย

ในอิตาลี คืออุปสรรคใหญ่ที่ขัดขวางการเข้าตเพื่อยึดอำนาจ ฝ่ายข้างมากในรัฐสภากังวลสนใจอยู่แต่การกระทำของสหบาลคนงาน จนทำให้หวั่นวิตกกันว่าจะมีการล้มรัฐบาลนอกรัฐสภากันขึ้น แล้วอาจเลยเถิดไปถึงล้มรัฐสภากันเสียด้วย ฝ่ายสหบาลคนงานเล่า ก็ไม่ไว้ใจการกระทำของรัฐสภาเหมือนกัน เพราะท่าทีของรัฐสภาดูมุ่งไปในทางจะแปลงการปฏิวัติของชนกรรมาชีพให้เป็นเพียง การเปลี่ยน คณะ รัฐบาล เพื่อประโยชน์ของชนชั้นกลางจำพวกที่เรียกกันว่า "กฎุม-พีน้อย" ก็จะจัดระเบียบรัฐประหารกันอย่างไรเล่า ? นี่คือปัญหาที่ปรากฏอยู่ในอิตาลีระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๑๙ กับ ๑๙๒๐ และไม่เฉพาะแต่ในอิตาลีเท่านั้น ยังในประเทศอื่นๆแห่งยุโรปตะวันตกเกือบทุกประเทศอีกด้วย โดยเหตุนี้ตรอทสกีจึงกล่าวว่า พวกคอมมิวนิสต์อิตาเลียนไม่รู้จักเพ่งเอาบทเรียนจากการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ บทเรียนนั้นได้แก่ยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจ หาใช่ยุทธศาสตร์การปฏิวัติไม่ ข้อสังเกตของตรอทสกีดังกล่าวนี้เร้าใจให้อยากทราบกันต่อไปว่า เทคนิคแห่งรัฐประหารในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ นั้น ประกอบด้วยอะไรบ้าง

อาจมีผู้แย้งว่า เทคนิคแห่งการยึดอำนาจย่อมเป็นส่วนหนึ่งแห่งยุทธศาสตร์การปฏิวัติ และจัดเป็นส่วนสุดท้ายของยุทธศาสตร์นั้น ในแง่นี้ ทัศนะของตรอทสกีชัดแจ้งยิ่งนัก สำหรับตรอทสกียุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจย่อมไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทั่วไปของประเทศ ทั้งก็ไม่ต้องอาศัยภาวะการณ์ที่เหมาะสำหรับการปฏิวัติแต่อย่างใด มันเป็นยุทธวิธีที่อาจนำออกใช้ได้ไม่ว่าในประเทศใด เวลาไหน จะนำออกใช้ในประเทศเนเธอร์แลนด์ หรือสวิตเซอร์แลนด์ มันก็คงจะยากง่ายพอ ๆ กับที่ใช้ในประเทศรัสเซียนั่นเอง ภาวะการณ์พิเศษสี่ประการตามที่เลนินระบุไว้ในบทประพันธ์เรื่อง "โรคเด็กแห่งคอมมิวนิสม์" นั้นปรากฏอยู่ในสถานการณ์ของประเทศรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๑๗ ก็จริง แต่ก็ไม่ใช่ปัจจัยอันจำเป็นแห่งความสำเร็จของรัฐประหารบอลเชวิก ถ้าหากยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจจำต้อง อาศัยสถานการณ์พิเศษเช่นเดียวกับหลักยุทธศาสตร์ของเลนินแล้ว ภัยคอมมิวนิสต์ก็คงจะไม่คุกคามประเทศต่าง ๆ ในยุโรปดังเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

ว่าตามจริง ในการวางหลักยุทธศาสตร์การปฏิวัตินั้น เลนินขาดความสำนึกในความเป็นจริง ขาดความแม่นยำและไม่มีความรู้ในเรื่องจังหวะ เขาคิดวางหลักยุทธศาสตร์การปฏิวัติขึ้นโดยถือมันเป็น ปรัชญามากกว่า เป็นศิลป และวิทยาศาสตร์ นัยหนึ่งเขาดำเนินตามอย่างนายพลเยอรมันท่านหนึ่ง คาลฟอน เคลาเซวิตซ์ ผู้แต่งตำรา "พิชัยสงคราม" นั่นเอง เพราะปรากฏว่าในบรรดาหนังสือที่เลนินวางไว้ใกล้หัวนอนเป็นประจำนั้น มีตำรา "พิชัยสงคราม" ที่กล่าวรวมอยู่พร้อมทั้งมีหมายเหตุเขียนด้วยลายมือของเขาแทรกไว้เป็นระยะ ๆ ด้วย อนึ่งข้อสังเกตของเลนินที่เขียนไว้ทรมกระดาษในหนังสือของคาลมากซ์เรื่อง "ศึกกลางเมืองในฝรั่งเศส" นั้น ก็ช่วยให้วินิจฉัยกันได้ว่า ความคลางแคลงใจที่เรื่อยมาไม่เคยมีต่อวุฒิของเลนินในเชิงยุทธศาสตร์ เป็นเรื่องที่มีเหตุผลอยู่ไม่น้อย ด้วยเหตุผลกลใดในประเทศรัสเซียจึงได้มีการยกย่อง หลักยุทธศาสตร์การปฏิวัติของเลนินกันอย่างเลิศลอย และเป็นทางการทีเดียว เรื่องนี้ยากที่จะเข้าใจเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากต้องเข้าใจว่า รัฐบาลโซเวียตชุดสตาลินจำเป็นต้องทำเช่นนั้น

เพื่อเป็นการลบล้างเกียรติคุณของตรอทสกีไปในตัว ที่จริง บทบาทเท่าที่เลนินแสดงไปในคราวปฏิวัติในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ นั้น จะถือว่าเป็นบทบาทของนักยุทธศาสตร์ชั้นเยี่ยมหาได้ไม่

ในระยะก่อนการยึดอำนาจ ในเดือนตุลาคม นั้นเล็กน้อย เลนินแสดงตนเป็นผู้ที่เคลงการณ์ในแง่ดี แต่กลับเต็มไปด้วยความกระวนกระวายใจ ต่อเมื่อได้เห็นตรอทสกีได้รับเลือกตั้งเป็นประธานสภาโซเวียตแห่งนครเปโตรกราด (หรือนครเลนินกราดในปัจจุบัน) ทั้งได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการปฏิวัติฝ่ายทหาร รวมทั้งเห็นว่าเสียงข้างมากในสภาโซเวียตแห่งนครมอสโคว์ อยู่ในกำมือของพวกบอลเชวิกแน่นอนแล้ว เลนินจึงได้รู้สึกเบาใจในเรื่องเสียงข้างมากของสภาโซเวียตทั้งหลาย แม้กระนั้นก็ยังไม่วายวิตกอยู่บ้างถึงเรื่องเสียงข้างมากของที่ประชุมใหญ่ครั้งที่สองแห่งบรรดาสภาโซเวียต ซึ่งกำหนดกันไว้ว่าจะเปิดประชุมตอนปลายเดือนตุลาคม ค. ศ. ๑๙๑๗ แต่สำหรับตรอทสกีนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ตรอทสกีไม่รู้สึกวิตกกังวลอะไรในเรื่องพรรคบอลเชวิกจะกุมเสียงข้างมากในสภาโซเวียตทั้งหลายไว้ได้หรือหาไม่ เขากล่าวว่า "ไม่เห็น

จำเป็นอะไรที่เราจะต้องได้กุมเสียงข้างมาก เพราะไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าเสียงข้างมากที่จะต้องเข้ายึดอำนาจ" และตรอทสกีก็พูดไม่ผิด ในที่สุดเลนินก็เห็นคล้อยตามตรอทสกี โดยกล่าวว่า "ดูๆ จะเป็นการบ้องตื้นเต็มทีที่เราจะคอยจนกว่าจะได้กุมเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาด" เจตน์จำนงของเลนินนั้นมุ่งจะยุยงประชาชน ให้กระด้าง กระเดื่อง ต่อการปกครองของรัฐบาลชุดนายเกอเรนสกี ให้ประเทศรัสเซียตกอยู่ใต้อิทธิพลของมวลชนกรรมาชีพ ให้สัญญาณแก่ประชาชนทั้งประเทศให้ลุกฮือขึ้นยึดอำนาจ แล้วตนเองก็จะไปปรากฏตัวต่อที่ประชุมใหญ่สภาโซเวียตทั้งหลาย บังคับหัวหน้าพรรคเมนเชวิก ซึ่งกุมเสียงข้างมากในสภาให้ประกาศล้มรัฐบาลชุดนายเกอเรนสกี แล้วสถาปนาระบอบเผด็จการแห่งชนกรรมาชีพขึ้นในประเทศรัสเซีย นี่ความคิดของเลนินเป็นเช่นนี้ เลนินนึกไม่ถึงยุทธวิธีในการยึดอำนาจ เขาคิดได้แต่ยุทธศาสตร์การปฏิวัติเท่านั้น "ดีมาก ตรอทสกีกล่าวแต่ก่อนอื่น จำต้องเข้ายึดเมือง เข้ายึดจุดยุทธศาสตร์ต่างๆ ต้องโค่นรัฐบาล ในการนี้จำเป็นต้องจัดระเบียบการยึดอำนาจ

ต้องตั้งและผึกหน่วยจู่โจม ไม่จำเป็นต้องใช้คนมาก ประชาชนช่วยอะไรเราไม่ได้ หน่วยจู่โจมนั้นเป็นเพียงหน่วยเล็ก ๆ มีคนเพียงเล็กน้อยก็พอ"

แต่ทว่าเลนินไม่ประสงค์ให้ใคร ๆ กล่าวหาว่า รัฐประหารของพวกบอลเชวิกเป็นการกบฏของคนบางพรรคบางเหล่า เขาจึงกล่าวว่า "จำต้องให้การรัฐประหารบอลเชวิกมีชนชั้นก้าวหน้าหนุนหลังอยู่ มีกำลังทางปฏิวัติของมวลประชาชนคอยขับดันอยู่ การยึดอำนาจจึงควรต้องกระทำในเมื่อกระแสคลื่นแห่งการปฏิวัติได้โหมขึ้นถึงขีดสุดยอด นี่รัฐประหารที่ลัทธิของคาลมาร์กซ์ต้องการให้ปะทุมีลักษณะอย่างนี้"

"ดีมาก ตรอทสกีกล่าว แต่การเอาประชาชนทั้งประเทศมาทำรัฐประหารมันมากเกินความจำเป็น สิ่งที่เราต้องการ ก็คือหน่วยเล็กๆหน่วยเดียว เป็นหน่วยที่กอปร์ด้วยคนใจคอเยือกเย็น แต่ทว่านิยมการรุนแรงแตกหัก ทั้งได้รับการฝึกยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจมาจนช่ำชองแล้ว"

เลนินรับว่า "เราจำต้องให้คนของเราส่วนหนึ่งเข้ายึดโรงงานและโรงทหาร เพราะเป็นหัวใจสำคัญ การปฏิวัติ

จะสำเร็จหรือไม่ย่อมอยู่ที่นั่น ที่โรงงานและโรงทหารนั่นแหละ เราจะต้องแสดงปาฐกถาด้วยความอันเผ็ดร้อน อธิบายชี้แจงให้คนงานและทหารเข้าใจโครงการของเรา พลางตั้งปัญหาถามว่า จะยอมรับโครงการนั้นไว้ทั้งนั้น หรือว่าจะทำการยึดอำนาจ!”

“ดีมาก ตรอทสกีกล่าว แต่ทว่าเมื่อมวลชนยอมรับโครงการของเราไว้แล้ว การจัดระเบียบการยึดอำนาจก็ยังเป็นของจำเป็นอยู่นั่นเอง เราจะต้องคัดเลือกบุคคลที่วางใจได้จากบรรดาโรงงานและโรงทหาร คนเหล่านั้นจะต้องพร้อมที่จะทำอะไรทุกอย่างแม้ที่ล่อแหลมที่สุด สิ่งที่เราต้องการนั้นคือหน่วยจู่โจม ไม่ใช่มวลกรรมกร ไม่ใช่คนที่ทิ้งพรรคทิ้งพวกหรือชอบหนีเอาตัวรอด”

เลนินเห็นชอบด้วยว่า “ในอันจะทำการยึดอำนาจอย่างชาวมากซิสต์ นัยหนึ่งถือการยึดอำนาจเป็นศิลปอย่างหนึ่งนั้น เราจะต้องรีบจัดตั้งกองบัญชาการหน่วยยึดอำนาจขึ้นแล้วกระจายกำลังออกไป เราต้องส่งหน่วยที่ไว้ใจได้ไปคุมจุดสำคัญๆ ให้โอบล้อมโรงละคร อเล็กซันดราไว้ และเข้ายึด

ม 495 ท
น 31 ม 13509
๒๗๕๕

ป้อมเปียร์กับปอล จับกุมรัฐมนตรีและนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกองบัญชาการทหาร พร้อมกันนั้นก็จัดส่งคนในหน่วยยึดอำนาจหมวดหนึ่ง ไปรับมือกับ นักเรียน นายทหารและทหารคอสแซ็กแห่งกองพลทหารเสือของฝ่ายรัฐบาล สั่งคนในหมวดนั้นอย่าให้ฝ่ายศัตรูเล็ดลอดเข้าสู่ใจกลางเมือง ได้เป็น อันขาด แม้จะต้องสละคนในหมวดจนคนสุดท้ายก็ตาม เราจะต้องระดมกรรมกรทถออาวุธ เรียกร้องให้เข้าร่วมในการยุทธอันสูงส่ง พร้อมกันนั้นก็ให้คนของเราเข้ายึดที่ทำการโทรเลขและโทรศัพท์กลาง จัดตั้งกองบัญชาการของเราขึ้น ณ ที่ทำการโทรศัพท์กลางนั่นเอง แล้วจัดการต่อสายโทรศัพท์เชื่อมกองบัญชา การกับ บรรดา โรงงาน และ หน่วย ต่าง ๆ ของเรา ตลอดถึงจุดต่าง ๆ ทุกจุดที่การสู้กันด้วยอาวุธกำลังดำเนินอยู่ ”

“ดีมาก ตรอทสกกล่าว แต่....”

เลนินจึงขอให้ตรอทสกสงบใจฟังต่อไปก่อน โดยกล่าวว่า “ทั้งหมดนี้ เป็นเพียงการกะอย่างคร่าว ๆ ข้าพเจ้าใคร่จะแสดงให้เห็นว่า ทุกวันนี้เราจะได้ชื่อว่าเป็นคนซื่อตรงต่อ

ลัทธมากซิสม์ ก็ต่อเมื่อเราถือว่าการยึดอำนาจเป็นศิลปอย่างหนึ่ง ท่านเองก็ทราบหลักเกณฑ์สำคัญ ๆ ที่คาลมากซ์กำหนดไว้ในศิลปแห่งการยึดอำนาจนั้นแล้ว เมื่อเอาหลักเกณฑ์นั้นมาปรับใช้กับสถานการณ์ปัจจุบันในประเทศรัสเซีย มันย่อมหมายถึงการรุกกรุงเปโตรกราด (นครหลวงรัสเซียเวลานั้น) ในเวลาพร้อมๆกัน และโดยอาการรวดเร็วฉับพลัน ทั้งจากภายในและภายนอก ทั้งจากย่านกรรมกร จากดินแดนฟินแลนด์ จากนครเรวัล และจากเมืองกรอนสตัด เป็นการรุกที่อาศัยกำลังกองทัพเรือทั้งกองทัพ พร้อมกันนั้นก็รวมกำลังพลของเราเข้าไว้ให้ได้เกินจำนวน ๒๐,๐๐๐ คน ให้มาก ๆ เพราะจำนวน ๒๐,๐๐๐ คนนั้น เป็นกำลังทหารคอสแซ็กและนักเรียนนายทหารซึ่งรัฐบาลพร้อมที่จะนำออกใช้ได้ แล้วเอากำลังสำคัญของเราทั้งสามฝ่าย คือกองทัพเรือ กรรมกร และหน่วยทหารรวมเข้าด้วยกัน แล้วสั่งให้บุกเข้ายึดโทรศัพท์ โทรเลข สถานีรถไฟ และสพานสำคัญ ๆ ให้คุมรักษาไว้ให้ได้ไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ เลือกสรรบุคคลที่ใจคอเด็ดเดี่ยวที่สุดจากหน่วยจู่โจม จากหมู่กรรมกร และจากหมู่ทหารเรือ

แล้วจัดขึ้นเป็นหน่วยพิเศษให้มีหน้าที่ยึดครองจุดสำคัญๆทุกจุด ตลอดจนให้เข้าร่วมในการปฏิบัติงานใด ๆ ในขั้นแตกหัก นอกจากนี้ก็ให้จัดหมวดกรรมกรถือปืนและพกลูกระเบิดมือ ให้แยกย้ายกันเข้ายึดทำเนียบต่าง ๆ ของฝ่ายศัตรู ยึดโรงเรียนนายทหาร ยึดที่ทำการโทรศัพท์และโทรเลขกลาง แล้วล้อมตรึงไว้ให้แน่นหนา การปฏิวัติรัสเซียและการปฏิวัติของโลกจะบรรลุความสำเร็จหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับการต่อสู้ซึ่งจะดำเนินไปเพียงสอง-สามวันเท่านั้นเอง”

“ทั้งหมดนี้ถูกต้องยิ่งนัก ตรอทสกีกล่าว แต่ทว่ามันยุ่งยากซับซ้อนเกินไป แผนการที่ท่านตีแผ่นี้ มันใหญ่โตเหลือเกิน มันเป็นยุทธศาสตร์ที่จะต้องใช้บริเวณพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล ทั้งต้องใช้คนมากมายก่ายกอง มันไม่ใช่การยึดอำนาจเสียแล้ว ดูๆมันจะเป็นสงครามมากกว่า ในการยึดกรุงเปโตรกราด จำเป็นอะไรที่จะต้องขึ้นรถไฟออกไปจากดินแดนฟินแลนด์ คนเราเมื่อต้องออกเดินทางจากจุดที่ไกลเกินไป ก็มักไม่วายจะเชื่อนแชหรือแวะตามทางเสียร่ำไป การใช้กำลังคนถึง ๒๐,๐๐๐ คนจากนครเรวัลหรือเมืองกรอนสตัด เพื่อ

ให้ยาตราเข้ายึดโรงละครอเล็กซานดรา ดูมันจะมากเกินความจำเป็น ดูมันจะไม่ใช่การยึดอำนาจธรรมดาเสียแล้ว ในด้านยุทธศาสตร์ ข้าพเจ้าเห็นว่าคาลมักซ์เองก็สู้กอร์นิลอฟ* ไม่ได้ ฉะนั้นควรจะสนใจในยุทธวิธีมากกว่า โดยใช้คนจำนวนเพียงเล็กน้อยในบริเวณพื้นที่อันจำกัด ทุ่มเทกำลังลงในการตีเป้าหมายสำคัญ ๆ ต้องตีให้ตรงและแรง วิธีเช่นนี้ ข้าพเจ้าไม่คิดว่ายากเย็นอะไร สิ่งที่ลอแหลมอันตรายนั้นแหละมักจะเป็นสิ่งที่ทำสำเร็จได้ง่าย ความสำเร็จจะมีได้ ไม่ใช่เพราะมัวแคลงใจในภาวะการณ์ว่าไม่เหมาะอย่างนั้นอย่างนี้ หรือเพราะมัววางใจในภาวะการณ์ที่ดูปลอดโปร่งราบรื่นดุจทุ่งนั้นแหละเป็นดี เพราะเสียงมันไม่ดัง การยึดอำนาจจะต้องกระทำโดยไม่ให้มีเสียงเอะอะดังตัง การใช้หลักยุทธศาสตร์ของท่านต้องอาศัยภาวะการณ์เหมาะ ๆ มากมายนัก ที่จริงในการยึดอำนาจไม่จำเป็นจะต้องรอฤกษ์งามยามปลอดอะไรทั้งสิ้น"

---

* กอร์นิลอฟ เป็นชื่อนายพลรัสเซียในสมัยพระเจ้าซาร์ ได้เป็นจอมทัพรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๑๗ ถูกเคอเรนสกี นายกรัฐมนตรี "กฎุมพี" ปลดออกจากตำแหน่งในปีนั้น เสียชีวิตในขณะต่อสู้กับพวกบอลเชวิกที่เมืองกาเตรีโนดาร์ใน ค.ศ. ๑๙๑๘

เลนินจึงกล่าวว่า "ยุทธวิธีของท่านดูมันช่างง่ายดายจริง มันมีหลักเกณฑ์อยู่เพียงข้อเดียว คือ "ต้องสำเร็จ" ท่านใช่ไหมที่ชอบนะโปเลียนมากกว่าเกอเรนสกี ?"

การเจรจาโต้เถียงระหว่างเลนินกับตรอทสกีในเรื่องยุทธศาสตร์และยุทธวิธีแห่งการทำรัฐประหารดังได้กล่าวมาแล้วมิใช่เรื่องที่ข้าพเจ้าประดิษฐ์คิดขึ้นเองอย่างเพ้อฝัน สาระสำคัญแห่งทัศนะของบุคคลทั้งสองในเรื่องที่กล่าวนั้น มีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในจดหมายที่เลนินมีถึงคณะกรรมการกลางแห่งพรรคบอลเชวิกในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั่นแล้ว

บรรดาผู้ที่คุ้นกับข้อเขียนทั้งหลายของเลนิน และมิได้หลงบูชาคนผู้นี้อย่างหลับหูหลับตา คงจะพากันพิศวงไม่น้อยที่แลเห็นคนผู้นี้มีทัศนะตนเต็มที่ในเรื่องยุทธวิธี และเทคนิคแห่งการยึดอำนาจ แต่ถึงกระนั้นก็ต้องยอมรับกันว่าในระยะหลังจากพรรคบอลเชวิกประสบความล้มเหลวในการยุยงกรรมกรและทหารให้ลุกฮือขึ้นแข็งข้อต่อรัฐบาลนายเกอเรนสกีในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั่นแล้ว เลนินก็เป็นบุคคลคนเดียวที่มีทัศนะตรงกับตรอทสกีในข้อที่ว่า วัตถุประสงค์สำคัญที่สุด

ข้อหนึ่งแห่งยุทธศาสตร์การปฏิวัติคือการทำรัฐประหาร ก่อนหน้านั้น เลนินยังมีความคิดตรงกับคนสำคัญส่วนมากในพรรคบอลเชวิกที่ว่า จะต้องเข้าครองอำนาจสูงสุดโดยวิถีทางรัฐสภา โดยหาทางเข้ากุมเสียงข้างมากในสภาโซเวียตทั่วไปหลายให้ได้* เมื่อเปลี่ยนทัศนะเช่นนั้นแล้ว เลนินก็หมกมุ่นครุ่นคิดอยู่แต่ในเรื่องการทำรัฐประหาร อย่างไรก็ดีระหว่างที่เลนินพำนักหลบภัยอยู่ในดินแดนฟินแลนด์ภายหลังเหตุการณ์ในเดือนกรกฎาคมที่กล่าวมาแล้วนั้น เลนินได้ใช้เวลาให้คุ้มไปในการวางแผนทฤษฎีแห่งการยึดอำนาจ เป็นแผนทฤษฎีซึ่งดูไม่แยบคายอะไรเสียเลย เพราะมุ่งจะส่งกำลังทหารรุกพุ่งเข้าสู่กรุงเปโตรกราดเมืองหลวง โดยให้หน่วยพลพรรคบอลเชวิกที่อยู่ภายในเมืองคอยลุกฮือขึ้นประสานงานกัน แผนการของเลนินเช่นนั้นหากขืนนำออกใช้ก็คงจะล้มเหลวอย่างแน่นอน ทั้งจะเป็นเหตุให้พลพรรคของตนในกรุงเปโตรกราดถูกขจัดกวาดล้างอย่างไร้ความปรานีอีกด้วย

---

*โซเวียต เป็นคำภาษารัสเซีย แปลว่าสภาผู้แทนกรรมกร ชาวนา และทหาร เป็นสภาที่เกิดขึ้นภายหลังการปฏิวัติโค่นพระเจ้าซาร์ในเดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๑๗ และมีตั้งอยู่ตามเมืองและท้องถิ่นที่สำคัญๆ ทั่วประเทศรัสเซีย

โดยที่ตกอยู่ในฐานะบังคับให้จำต้องติดตามเหตุการณ์อยู่ในที่ไกล เลนินจึงไม่สามารถจะรู้รายละเอียดแห่งสถานการณ์ได้หมดทุกด้าน แม้กระนั้นเขาก็ยังแลเห็นเค้าแห่งการปฏิวัติได้แจ่มชัดกว่ากรรมการบางคนในคณะกรรมการกลางแห่งพรรคบอลเชวิกเป็นไหน ๆ เพราะกรรมการดังกล่าวแม้จะอยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ก็ยังคงยืนกรานไม่ยอมเห็นด้วยกับวิธีอำนาจอย่างปุบปับฉับพลัน ในจดหมายที่เลนินมีถึงกรรมการพรรคบอลเชวิกสาขาประจำกรุงเปโตรกราดและนครมอสโคว์ เขาเน้นว่า "การรอคอยย่อมเป็นอาชญากรรม" ในการประชุมคณะกรรมการกลางแห่งพรรคบอลเชวิกซึ่งมีขึ้นอย่างลับ ๆ ในกรุงเปโตรกราดเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๑๙๑๗ ก่อนหน้ารัฐประหารของบอลเชวิกจะปะทุขึ้นเล็กน้อย เลนินได้ปลอมตัวลอบเดินทางจากฟินแลนด์เข้าร่วมประชุมด้วย และได้เสนอให้ที่ประชุมใช้วิธีอำนาจเพื่อโค่นรัฐบาล "กฎุมพี" ของนายเกอเรนสกี ที่ประชุมได้ลงมติเห็นชอบด้วยวิธีอำนาจเกือบจะเป็นเอกฉันท์ คงมีกรรมการออกเสียงไม่เห็นด้วยเพียงสองคน คือกาเมเนฟกับซีโนเวียฟ ความจริงผู้ที่

ไม่เห็นด้วยยังมีอีกหลายคน หากแต่ไม่กล้าแสดงตนเปิดเผยเช่น คนทั้งสอง น่าสังเกตว่าพวกที่ไม่เห็นด้วยจะยอมอ่านจดหมายข้อเสนอของเลนิน แทนที่จะไม่พอใจเลนิน กลับพากันชังน้ำหน้าตรอทสกีหนักขึ้น ที่จริงคนเหล่านี้เขม่นตรอทสกีมาหลายเวลาแล้ว เพราะต่างเห็นตรอทสกีเป็นคนเย่อหยิ่งอวดดี ไม่เจียมตัวว่าเป็นสมาชิกหน้าใหม่ของพรรคบอลเชวิก นอกจากรู้สึกเขม่นต่อตรอทสกีแล้ว คนเหล่านี้ยังอิจฉาความหลักแหลมของตรอทสกีอีกด้วย

ในระยะนั้น เลนินคงหลบซ่อนตัวอยู่ในบ้านหลังหนึ่งบริเวณชานกรุงเปโตรกราด คอยพินิจติดตามสถานการณ์ทั่วไปโดยใกล้ชิด ขณะเดียวกันก็คอยจับตาดูกลอุบายที่ปรปักษ์ของตรอทสกีดำเนินอยู่ด้วยความตึงเครียดใจ เวลานี้การลังเลใจจะมีไม่ได้ เพราะจะทำให้การรัฐประหารล้มเหลวอย่างไม่ต้องสงสัย ในจดหมายที่ถึงคณะกรรมการกลางแห่งพรรคบอลเชวิกเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๑๙๑๗ เลนินได้คัดค้านถ้อยคำของกาเมเนฟ กับซีโนเวียฟที่มุ่งจะชี้ให้เห็นว่ายุทธวิธีของตรอทสกีนั้นใช้ไม่ได้ โดยคนทั้งสองกล่าวยืนยันเป็นเสียง

เดียวกันว่า "ปราศจากการร่วมมือของมวลชน และปราศจากการนัดหยุดงานกันทั่วไป การยึดอำนาจจะต้องล้มเหลวอย่างไม่มีปัญหา ยุทธวิธีของตรอทสกีเป็นแผนการอันเลื่อนลอย มีลักษณะเหมือนแผนการกบฏของพวกทหาร แผนการเช่นนี้พรรคนิยมลัทธิมากซิสม์เช่นพรรคบอลเชวิกจะหยิบยกขึ้นปฏิบัติหาควรไม่"

ในจดหมายของเลนินฉบับวันที่ ๑๗ ตุลาคมนั้น เลนินได้ช่วยป้องกันยุทธวิธีของตรอทสกี โดยเขียนไว้ว่า "แผนยุทธวิธีของตรอทสกีหาใช่แผนการที่เลื่อนลอยไม่ เราจะควรประณามแผนการอันใดอันหนึ่งว่าเลื่อนลอย ก็ต่อเมื่อมันมิได้เป็นแผนที่จัดวางขึ้นโดยมือของพรรคที่เป็นตัวแทนชนชั้นหนึ่งชั้นใด ทั้งผู้วางแผนก็มิได้คำนึงถึงความเคลื่อนไหวทางการเมืองตลอดถึงสถานการณ์ระหว่างประเทศ แผนการกบฏของพวกทหารกับศิลปแห่งการยึดอำนาจด้วยกำลังมีลักษณะแตกต่างกันไกลจะเอาไปปนเปกันนั้นไม่ได้"

กาเมเนฟ กับ ซีโนเวียฟ จะอยู่ในฐานะได้เปรียบมากที่เดียว ถ้าหากเขาจะโต้แย้งไปว่า ก็ตรอทสกีเองมิได้เคยยืนยัน

อยู่เนือง ๆ ดอกหรือว่า ในการยึดอำนาจไม่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงสถานการณ์ทางการเมือง และทางเศรษฐกิจของประเทศแต่อย่างใด ตรอทสกีมิได้เคยกล่าวไว้ดอกหรือว่า การนัดหยุดงานกันทั่วไป เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งแห่งการทำรัฐประหารของพรรคบอลเชวิก เราจะวางใจในการสนับสนุนของสหบาลคนงานและการประกาศนัดหยุดงานทั่วไปได้อย่างไร ถ้าหากเราไม่มีสหบาลคนงานเป็นของเราเอง หรือถ้าหากสหบาลกลับหันไปร่วมมือกับศัตรูของเรา ในกรณีเช่นว่านี้ สหบาลคนงานกลับจะประกาศนัดหยุดงานเพื่อเล่นงานเราเสียซ้ำไป เวลานี้พวกเราไม่มีการติดต่อกับสหบาลใดๆ แม้แต่สหบาลคนรถไฟในคณะกรรมการบริหารของสหบาลคนรถไฟซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น ๕๐ คนนั้น มีชาวบอลเชวิกร่วมอยู่เพียงสองคนเท่านั้น เราจะทำรัฐประหารสำเร็จละหรือ ในเมื่อเรามิได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากสหบาลคนงาน และในเมื่อมิได้มีการนัดหยุดงานกันทั่วไป

ถ้าหากกาเมเนฟกับซีโนเวียฟโต้แย้งไปด้วยคารมทำนองนี้ เลนินก็อาจจะจำนนต่อถ้อยคำ แต่สำหรับตรอทสกีนั้น

เขาไม่วิตกทุกข์ร้อนอะไร เพราะเขามั่นใจว่า การยึดอำนาจมิใช่เป็นศิลป หากเป็นจักรกลอะไรอย่างหนึ่งซึ่งต้องอาศัยฝีมือนายช่างผู้ชำนาญ จักรกลนั้นจึงจะเคลื่อนไหวและหยุดได้ในเวลาที่ต้องการ

หน่วยจู่โจมของตรอทสกีประกอบด้วยกรรมกร ทหารบก และทหารเรือ รวมประมาณหนึ่งพันคน เฉพาะที่เป็นกรรมกรนั้นคัดเลือกเอาแต่หัวกระเด็นจาก หมู่กรรมกรในโรงงานเมืองปูตีลอฟและเมืองวีบอร์ก ที่เป็นทหารเรือก็เลือกเอาจากกองเรือรบในทะเลบอลติก ส่วนที่เป็นทหารบกก็คัดเอาจากกรมทหารลัตเวีย หน่วยจู่โจมนี้ ตรอทสกีมอบให้อยู่ในบังคับบัญชาของสหายร่วมใจคนหนึ่งชื่อ อันโตนอฟ ออฟเซียนโก บุคคลผู้นี้ได้จัดให้พลประจำหน่วยทำการซ้อมยึดสถานที่สำคัญๆ อย่างเงียบๆ เป็นเวลาสิบวัน เป็นการ "ซ้อมอย่างแลไม่เห็น" ทั้ง ๆ ที่ดำเนินไปในใจกลางเมืองหลวงนั่นเอง พลประจำหน่วยจู่โจมได้แบ่งกันออกเป็นหมู่ๆหมู่ละสามคนบ้าง สี่คนบ้าง แล้วแยกย้ายกันออกฝึกซ้อมยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจในท่ามกลางฝูงชน ซึ่งคลาคล่ำอยู่ตามถนน

และท่ามกลางความอลวนที่ปรากฏอยู่ตามสถานที่สำคัญ ๆ เช่น ในทำเนียบรัฐบาล ตามกระทรวงทบวงกรม ในที่ทำการของกรมเสนาธิการ ตามที่ทำการไปรษณีย์ ในที่ทำการโทรศัพท์และโทรเลขกลาง ตามสถานีรถไฟ ตามโรงทหาร ตามหน่วยราชการฝ่ายเทคนิคต่าง ๆ การผึกซ้อมยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจนี้ดำเนินไปในเวลากลางวันแสก ๆ แม้กระนั้นก็ไม่มีใครสังเกตเห็น เพราะพลจู่โจมมิได้พกหรือถืออาวุธอะไร ทั้งแบ่งออกเป็นหมู่ ๆ หมู่ละเพียงไม่กี่คนดังกล่าวแล้ว

ยุทธวิธีแบบ "ซ้อมอย่างแลไม่เห็น" ซึ่งตรอทสกี้เป็นผู้ริเริ่มนำออกใช้อย่างได้ผลนั้น ในเวลาต่อมาได้กลายเป็นที่นิยมกันแพร่หลายอยู่พักหนึ่งในหมู่องค์การคอมมิวนิสต์หลายประเทศ โรงเรียนและมหาวิทยาลัยจนบางแห่งถึงกับนำออกใช้สอนนักเรียนนักศึกษา โดยจัดเข้าไว้เป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรการสอน

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ ก่อนหน้าจะเกิดรัฐประหารบอลเชวิกเล็กน้อย หนังสือพิมพ์ฝ่ายต่างๆในรัสเซียไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ที่เป็นปากเสียงของฝ่ายถอยหลังเข้าคลอง หรือ

เป็นปากเสียงของฝ่ายเสรีนิยม ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเมนเชวิก หรือฝ่ายสังคมนิยมปฏิวัติ ต่างก็นำพฤติการณ์ความเคลื่อนไหวของพรรคบอลเชวิกออกแฉให้ประชาชนทราบ พร้อมกับกล่าวหาเลนินและตรอทสกว่าเป็นตัวการเตรียมจะโค่นระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตย เพื่อจะสถาปนาระบอบเผด็จการแห่งชนกรรมาชีพขึ้นแทนที่ หนังสือพิมพ์ฝ่ายกลุ่มพ์พากันเขียนว่า เลนินกับตรอทสกีหาได้พยายามปกปิดแผนการอันชั่วร้ายของตนไม่ คนทั้งสองได้เตรียมการปฏิวัติอย่างโจ่งครึ่มในปาฐกถาที่แสดงต่อบรรดากรรมกรและทหารที่ชุมนุมกันจะเป็นในโรงงานก็ดี โรงทหารก็ดี พวกผู้นำพรรคบอลเชวิกต่างเกริ่นออกมาตรงๆ ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมแล้ว วันเวลาแห่งการปฏิวัติใกล้จะมาถึงแล้ว รัฐบาลมัวทำอะไรอยู่ที่ไหน เหตุใดจึงไม่จับกุมเลนิน ตรอทสกีและกรรมการคนอื่นๆ แห่งคณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิก รัฐบาลชุดนายเกอเรนสกีได้ดำเนินการอย่างไรบ้างในอันจะป้องกันรัสเซียต่อภัยบอลเชวิก ?

เป็นการไม่ถูกต้องที่จะตำหนิรัฐบาลเกอเรนสกีว่ามิได้ดำเนินการป้องกันภัยรัฐประหารเท่าที่จำเป็น ความจริงในการ

เผชิญภัยรัฐประหาร นายเกอเรนสักได้เตรียมการไว้ทุกอย่างเท่าที่อยู่ในวิสัยกระทำได้ รัฐบุรุษชาติอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นนายเรมองด์ ปวงกาเรแห่งฝรั่งเศส นายลอยด์ ยอช และนายแรมเซย์ แม็คโดแนลด์แห่งอังกฤษ นายยิโอลิตติแห่งอิตาลี หรือนายสเตรสเซมานแห่งเยอรมนี หากตกอยู่ในฐานะเดียวกับนายเกอเรนสัก ก็คงจะต้องดำเนินการแบบเดียวกับนายเกอเรนสักนั่นเอง วิธีการของนายเกอเรนสักในการป้องกันภัยรัฐประหาร ประกอบด้วยการนำเอามาตรการทางตำรวจออกใช้ เป็นมาตรการซึ่งรัฐบาลไม่ว่าในระบอบอำนาจสิทธิขาด หรือระบอบเสรีนิยมได้เคยไว้วางใจใช้กันมาแล้วในกาลก่อน และยังคงนิยมใช้กันอยู่ทุกวันนี้ เป็นการไม่ยุติธรรมที่จะปรักปรำนายเกอเรนสักว่าเป็นผู้หย่อนสมรรถภาพและเห็นการณ์ไม่ไกล ทั้งนี้เพราะว่าลำพังมาตรการทางตำรวจ หาเพียงพอไม่ที่จะป้องกันภัยรัฐประหาร ที่ใช้ยุทธวิธีสมัยใหม่ในการยึดอำนาจ ความผิดพลาดของเกอเรนสักเป็นความผิดพลาดแบบเดียวกับของรัฐบาลใด ๆ ที่เห็นว่าการป้องปัดรัฐประหารเป็นปัญหาทางตำรวจ หรือการป้องกันรักษาความสงบภายใน

ชรอยบรรดาผู้ที่กล่าวหาเกอเรนสักว่าหย่อนสมรรถภาพและเห็นการณ์ไม่ไกล จะลืมไปว่าเกอเรนสักเองได้เคยแสดงความสามารถและความเข้มแข็งให้ประจักษ์มาแล้วถึงสองครั้งในระยะเวลาไม่ห่างไกลกัน คือในเดือนกรกฎาคม ๑๙๑๗ เมื่อพวกกรรมกร และทหารที่หลบหนีราชการพยายามก่อการจลาจลขึ้นโดยการสนับสนุนของพรรคบอลเชวิก และในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน เมื่อนายพลกอร์นิลอฟ ผู้บัญชาการทหารเวลานั้นได้ทนงองอาจก่อการกบฏขึ้นเพื่อจะล้มล้างสถาบันประชาธิปไตย อันเป็นผลจากการปฏิวัติโค่นระบอบซาร์ในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๑๗ ในการปราบกบฏรายหลังนั้น เกอเรนสักมิได้ลังเลใจในการ ขอกำลังพล ของพรรคบอลเชวิกให้ช่วยรัฐบาล ปราบนาย พลกอร์ นิลอฟ กับพวกให้ ราบเป็นหน้ากลอง ความเข้มแข็งของเกอเรนสักเวลานั้นยังความพิศวงแก่เลนินไม่น้อย ถึงกับปรารภกับสหายว่า "เกอเรนสักนเอาเรือง ไม่ใช่คนโง่เง่าอย่างที่เคยคิดกันเสียแล้ว" ขอให้เราท่านจงให้ความเป็นธรรมแก่เกอเรนสักบ้าง ในรัฐประหารของพวกบอลเชวิกในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ นั้น เกอเรนสักไม่มีทางจะทำอย่างอื่นได้ นอกจากที่ได้ทำไปแล้ว เกี่ยวกับ

เรื่องนี้ ตรอทสกีเคยยืนยันว่าการป้องกันภัยรัฐประหารเป็นเรื่องของวิชาการ ก็แหละในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้น วิชาการป้องกันวิชาเดียวที่รู้จักกัน ก็คือการใช้วิชาการตำรวจป้องกันขัดขวางรัฐประหาร ไม่ว่าจะเป็นเกอเรนสกีหรือรัฐบุรุษหน้าไหน ก็จะต้องใช้วิชาเช่นนี้ด้วยกันทั้งสิ้น

ในการป้องกันขัดขวางรัฐประหาร นายกรัฐมนตรีเกอเรนสกีได้สั่งให้นักเรียนนายทหาร และทหารคอสแซกเข้าจุกช่องล้อมวังฤดูหนาวอันเป็นที่ทำเนียบรัฐบาล วังโตรีดอันเป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ศาลาว่าการกระทรวงต่าง ๆ ที่ทำการโทรศัพท์และโทรเลขกลาง ตลอดถึงทิ้งกรมเสนาธิการ กำลังพลสองหมื่นคนซึ่งเป็นที่วางใจของเกอเรนสกีได้ถูกระดมไปเฝ้าจุดยุทธศาสตร์ขององค์การทางการเมืองและหน่วยราชการต่าง ๆ ด้วยประการฉะนี้ นี่เป็นความผิดพลาดของเกอเรนสกีซึ่งตรอทสกีได้เอาไปใช้เป็นประโยชน์ในการยึดอำนาจ ใช่แต่เท่านั้น เกอเรนสกียังได้จัดส่งกรมทหารที่วางใจได้ไปชุมนุมไว้ตามเมืองที่อยู่ในบริเวณรอบ ๆ กรุงเปโตรกราดอีกหลายเมือง โดยมั่นใจว่ากรมทหารเหล่านั้นจะเป็นเสมือน

กำแพงเหล็กคอยยับยั้งการบุกตะลุยของพวกบอลเชวิกได้เป็นอย่างดี เฉพาะในตัวเมืองหลวงเอง เกอเรนสกีจัดให้หน่วยเยาวชนลูกผู้ดีออกสอดส่องตรวจตราตามย่านต่างๆทั้งกลางวันและกลางคืน มีการตั้งรังปืนกลไว้ตามสี่แยกและต้นทางคมนาคมสายสำคัญๆ ตลอดจนบนหลังคาตึกสองฟากถนนเนวสกีอันเป็นถนนสายสำคัญ มีปืนกลตั้งเรียงรายไว้ระเกะระกะ นอกจากนี้ยังจัดหน่วยสารวัตรทหารออกตระเวนอย่างขวักไขว่ตามที่ชุมนุมชน ทั้งจัดให้รถเกราะแล่นไปมาตามถนน เป็นการข่มขวัญฝ่ายบอลเชวิกที่เตรียมจะก่อรัฐประหารอีกด้วย กล่าวสั้นๆ ได้มีการตระเตรียมป้องกันอย่างสุดฝีมือที่จะมิให้รัฐประหารปะทุขึ้นได้ แต่ทว่าภาวะการณ์ในกรุงเปโตรกราดเวลานั้นสับสนอลหม่านยิ่งนัก เป็นเหตุให้ตรอทสกีกล่าวกับอันโตนอฟ ออฟเซียนโก ผู้บัญชาการหน่วยจู่โจมด้วยอาการกระหยิ่มยิ้มย่องว่า “นี่แหละการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ที่เราต้องการ” ว่าพลางก็ชวนไปทางถนนเนวสกีทันที คลาคล่ำไปด้วยฝูงชน

อันที่จริง เกอเรนสักหาได้มุ่งจะใช้เพียงมาตรการทางตำรวจเท่านั้นไม่ เขายังได้เอากลไกทางการเมืองบรรดามีออกใช้อีกด้วย เพียงแต่ว่าเขาไม่คิดจะชวนนักการเมืองฝ่ายขวาให้มาร่วมมือกับเขาในการทำหน้ารัฐประหารของบอลเชวิกเท่านั้น เขาต้องการความร่วมมือจากนักการเมืองฝ่ายซ้ายโดยเฉพาะ สิ่งที่ทำให้เขากังวลใจก็คือสหบาลคนงาน เขาทราบดีว่าพวกผู้นำสหบาลคนงานไม่ลงรอยกับพวกบอลเชวิกในข้อนี้ คารมของกาเมเนฟกับซีโนเวียฟที่ตำหนิยุทธวิธีของตรอทสักในการยึดอำนาจดังที่กล่าวมาแล้ว จัดเป็นคารมที่มีเหตุผลน่าฟังไม่น้อย การนัดหยุดงานทั่วไป ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งแห่งการยึดอำนาจ หากปราศจากการนัดหยุดงานทั่วไป พวกบอลเชวิกก็จะขาดความมั่นใจ และคงจะทำการรัฐประหารไม่สำเร็จเป็นแน่ ตรอทสักได้นิยามคำยึดอำนาจไว้ว่า “การยึดอำนาจก็คือการใช้กำปั้นประเคนคนพิการ” ในอันที่จะยึดอำนาจได้สำเร็จ จำต้องให้กรุงเปโตรกราดกลายเป็นอัมพาตไปด้วยการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ พวกผู้นำสหบาลคนงานไม่ลงรอยกับพวกบอลเชวิกก็จริง แต่ทว่ามวลชนที่ได้

รับการอบรมลัทธิมากซสม์มาแล้วต่างโน้มเอียงไปทางสนับสนุน เลนิน ส่วนเกอเรนส์กเมื่อหวังพึ่งมวลชนประเภทนั้นไม่ได้ ก็หันไปเกี่ยวพวกผู้นำสหบาลคนงาน เมื่อได้เจรจากันพักหนึ่ง เกอเรนส์กก็สามารถทำให้พวกผู้นำสหบาลคนงานรับปากว่าจะวางตนเป็นกลาง ไม่เข้ากับฝ่ายไหน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายบอลเชวิก เมื่อเลนินทราบเรื่องนี้ ก็กล่าวกับตรอทส์กว่า "กาเมเนฟพูดถูก หากไม่อาศัยการนัดหยุดงานทั่วไปยุทธวิธีของท่านก็รังแต่จะล้มเหลวเท่านั้นเอง" แต่ตรอทส์กแย้งไปว่า "ข้าพเจ้ามีความมั่นใจว่าชัยชนะเป็นของข้าพเจ้าอยู่แล้ว มันดียิ่งกว่าการนัดหยุดงานทั่วไปเป็นไหนๆ"

ในอันที่จะเข้าใจแผนการของตรอทส์กได้ดี จำเป็นจะต้องทราบภาวะการณ์ที่ปรากฏอยู่ในกรุงเปโตรกราดเวลานั้นพอสมควร ในระยะนั้น ทหารที่หลบหนีราชการมาตั้งแต่เกิดการปฏิวัติโค่นระบอบซาร์ในเดือนกุมภาพันธ์ ได้พากันหลั่งไหลเข้าไปแออัดกันอยู่ในกรุงเปโตรกราด แล้วเที่ยวกางกระโจมขึ้นเป็นที่พักเป็นหย่อม ๆ ตามถนนหนทางและสถานที่ต่าง ๆ โดยทางเจ้าหน้าที่ไม่อาจว่ากล่าวห้ามปรามอย่างไรได้

คนเหล่านั้นมีความเป็นอยู่อย่างกระจอกงอกง่อย เสื้อผ้าที่สวมเหมือนสาปและขาดกะรุ่งกะริ่งราวกับผ้าขี้ริ้ว แม้จะอดหยากหิวโหย แต่ใบหน้าของเขาก็แดงก่ำด้วยฤทธิ์แอลกอฮอล์อยู่ตลอดเวลา เขาเหล่านั้นเป็นคนสะทกสะท้าน แต่กดูร้ายเอาการ พร้อมที่จะลุกฮือขึ้นก่อการจลาจล แต่กพร้อมที่จะเผ่นหนีในเมื่อเห็นท่าไม่ดี บางคนก็เอาอาวุธที่ขโมยมาแต่คราวหลบหนีราชการออกขายแก่ผู้สัญจรไปมาตามถนน บ้างก็เอาหนังสือโฆษณาชวนเชื่อออกร้องขาย บ้างก็เอาเมล็ดดอกทานตะวันออกเร่ขายอยู่ไปมา (ชาวรัสเซียนิยมแทะเมล็ดดอกทานตะวันเหมือนชาวจีนนิยมแทะเมล็ดแตงโม) ที่สถานีรถไฟ ความอลวนได้เป็นไปอย่างพรรณนาไม่ถูก ฝูงชนที่ออกันแออัด ได้เกิดรวนกันขึ้นวุ่นวายพร้อมกับส่งเสียงอื้ออึงขึ้นเป็นครั้งคราว

ที่บริเวณที่แยกถนนนิวสกีกับถนนลิเตนี เด็กขายหนังสือพิมพ์ร้องประกาศขายหนังสือพิมพ์ประจำวันอยู่โหวกเหวก แจ้งให้ประชาชนที่สัญจรไปมาทราบหัวข้อข่าวสำคัญ ๆ ที่ตีพิมพ์ในวันนั้น ๆ เช่นข่าวเรื่องมาตรการที่รัฐบาลนำออกใช้

ในการเตรียมรับมือกับรัฐประหาร ประกาศต่าง ๆ ของคณะกรรมการปฏิวัติฝ่ายทหาร ประกาศของสภาโซเวียตตลอดจนประกาศของพันเอกปอลกอฟนิกอฟ ผู้บัญชาการเขตเปโตรกราดซึ่งมีข้อความชูจะลงทัณฑ์ทหารที่หลบหนีราชการด้วยโทษจำคุกอย่างหนัก พร้อมกับสั่งห้ามเด็ดขาดมิให้มีการเดินขบวน การชุมนุมสาธารณะ ตลอดถึงการวิวาทต่อยตีกัน ตามมุมถนนสายต่าง ๆ กรรมกร นักศึกษา ทหารบก ทหารเรือ ต่างจับกลุ่มกันเป็นหมู่ ๆ ถกกันเอ็ดอึงถึงเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการเมืองและไม่ใช่ พลางยอกท่าออกทางประกอบพร้อมกันไปด้วย ตามร้านสุราและกาแฟ ก็มีการนำเอาประกาศของพันเอกปอลกอฟนิกอฟออกถกกันเสียงฮรมเต็มไปด้วยสำเนียงเย้ยหยัน ทางฝ่ายรัฐบาลได้จัดให้หน่วยปืนใหญ่สองหน่วยไปประจำอยู่ที่หน้าวังฤดูหนาว ซึ่งเป็นทำเนียบรัฐบาล แล้วให้เอารถยนต์ทหารไปจอดเรียงรายไว้สองแถวในบริเวณหน้าที่ทำการกรมเสนาธิการ ที่ใกล้ ๆ ศาลทหารเรือก็มีกองพันทหารหญิงตั้งอยู่หนึ่งกอง ทหารหญิงเหล่านี้ต่างนั่งราบลงกับพื้นรอบ ๆ กองปืนเล็กยาวที่ตั้งรวมๆ กันเป็นรูปกระโจม

ที่สถานมารินสกายา ก็คับคั่งไปด้วยกรรมกร ทหารเรือ และทหารบกที่หลบหนีราชการ ที่หน้าประตูวังมาเรียซึ่งเป็นสถานที่ประชุมสภาสูง ก็มีหน่วยทหารคอสแซ็กรักษาการณ์อยู่อย่างทะมัดทะแมง ขณะเดียวกันทางเมืองวิบอร์ก ชานกรุงเปโตรกราด หน่วยจู่โจมของตรอทสกีซึ่งซุ่มอยู่ในโรงงานก็กำลังรอคำสั่งของอันโตนอฟ ออฟเซียนโกอยู่ด้วยความกระวนกระวาย พอตกค่ำถนนหนทางในกรุงเปโตรกราดก็ยิ่งขวักไขว่ไปด้วยผู้คนที่สัญจรไปมา ส่วนมากเป็นกรรมกรที่มุ่งจะกลับบ้านช่อง หลังจากเสร็จการประชุมหรือเดินขบวนตามโรงทหาร โรงงาน และสถานที่ต่าง ๆ มากแห่ง มีการชุมนุมสาธารณะกันอยู่ไม่ขาดระยะ โดยไม่มีใครแยแสต่อประกาศห้ามของทางราชการแม้แต่น้อย กล่าวสั้นๆกรุงเปโตรกราดเวลานั้น ตกอยู่ในความระส่ำระสาย ใกล้กลียุคเข้าไปเต็มที

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า หน่วยจู่โจมของตรอทสกีได้ทำการฝึกซ้อมยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจ ท่ามกลางฝูงชนในเวลากลางวันแสก ๆ ต่อหน้าต่อตาเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเอง

การฝึกซ้อมได้ดำเนินอย่างมีระเบียบ ต่อเนื่องกันไปเป็นเวลาถึง
สิบวัน ภายใต้ความอำนวยการของอันโตนอฟ ออฟเซียนโก
ผู้บัญชาการหน่วยจู่โจม มันเป็นเสมือนการซ้อมใหญ่ก่อนที่
จะออกโรงอย่างจริงจัง เป็นการซ้อมที่ดำเนินไปท่ามกลาง
ความวุ่นวายในท้องถนนหลวง ตามบริเวณรอบ ๆ ตึกที่จัดเป็น
จุดยุทธศาสตร์แห่งกลไกการเมืองและการปกครอง เวลานั้น
ตำรวจและทหารที่ได้รับคำสั่งจากรัฐบาลให้เตรียมป้องกันภัย
รัฐประหาร มัวสาละวนอยู่แต่ในเรื่องการลุกฮือของมวลชนซึ่ง
มีท่าว่าจะเกิดขึ้นโดยกระทันหัน มัวแต่มุ่งจะป้องกันขัดขวาง
การลุกฮือนั้นจนไม่มีใครสังเกตเห็นการ ซ้อมยึดอำนาจที่หน่วย
จู่โจมของตรอทสกีดำเนินไปอย่างเงียบ ๆ ก็แหละในขณะที่
ความอลวนปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่งเช่นนี้ ใครเลยจะไปมัว
สนใจระวังกรรมกร ทหารบกและทหารเรือนอกเครื่องแบบ
และปราศจากอาวุธซึ่งเตร่ไปเตร่มาเป็นหมู่ ๆ หมู่ละเพียงไม่
กี่คน โดยเหตุฉะนี้พลประจำหน่วยจู่โจมจึงสามารถเล็ดลอด
เข้าสู่สถานที่อันเป็นหน่วยงานฝ่ายเทคนิคต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาล
และเทศบาล บางแห่งคนเหล่านี้ยังซอกแซกเข้าไปได้ลึก แต่

บางแห่งก็ต้องบ้วนเบี้ยนอยู่เพียง แค่ระเบียง หรือรอบนอกของสถานที่ สถานที่ทหารคนเหล่านั้นเล็ดลอดเข้าไป มีอาทิเช่น ที่ทำการโทรศัพท์และโทรเลขกลาง ที่ทำการกรมเสนาธิการ ที่ทำการไปรษณีย์กลาง และที่ทำการองค์การรถไฟ เป็นต้น (สมัยนั้นยังไม่มีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ หากมีก็คงต้องอยู่ในแผนการยึดอำนาจในอันดับแรก ๆ ที่เดียว) เมื่อเข้าไปในสถานที่เหล่านั้นแล้ว พลประจำหน่วยจู่โจมก็พินิจสังเกตจดจำไว้ในใจว่าสถานที่นั้น ๆ แบ่งกิจการออกเป็นอย่างไร แผนกใดตั้งอยู่ตรงไหน ที่ใดบ้างเป็นจุดอ่อนอาจเข้ายึดเอาได้โดยง่าย และที่ใดบ้างที่เป็นจุดแข็งซึ่งจะต้องเผชิญกับการต้านทาน พร้อมกันนั้นก็พิจารณาดูทางหนีทีไล่โดยละเอียดถี่ถ้วน ดูว่าจะจู่เข้าตรงไหนจึงจะสะดวกรวดเร็ว และในกรณีที่ล่าถอย จะออกทางไหนจึงจะราบรื่นปลอดภัย ท่ามกลางความสับสนอลหม่านในกรุงเปโตรกราดเวลานั้น ใครเลยจะมัวสังเกตความเคลื่อนไหว ของกรรมกร และทหารนอกเครื่องแบบซึ่งเตร่ไปเตร่มารอบ ๆ บริเวณที่ทำการต่าง ๆ เป็นหมู่ ๆ หมู่ละเพียงสาม–สี่คน ทั้งคนเหล่านี้เมื่อเดินสวนกัน

ก็มิได้แสดงอาการว่ารู้จักมักคุ้นกันแต่อย่างใด ไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐบาลคนไหน สักคนเดียวที่ระแวงว่า คนเหล่านั้นกำลังปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมาอย่างเคร่งครัด ไม่มีใครคนไหนล่วงรู้ว่าพวกเขากำลังฝึกซ้อมยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจตามแผนการรัฐประหาร พลประจำหน่วยจู่โจมของตรอทสกีพากันมั่นใจในความสำเร็จแห่งการยึดอำนาจ ก็เพราะการซ้อมยึดจุดยุทธศาสตร์ต่างๆได้ดำเนินไปโดยปลอดอุปสรรคในบริเวณที่ตั้งของจุดยุทธศาสตร์นั้นๆเอง

จะโดยวิธีใดก็ตาม ตรอทสกีเสาะหาแผนผังบริการฝ่ายเทคนิคของนครเปโตรกราดไว้ได้หนึ่งอัน เขาจึงให้ทหารเรือหมู่หนึ่งพร้อมด้วยวิศวกรและกรรมกรที่มีความชำนาญพิเศษไปพินิจตรวจตราลักษณะของท่อน้ำใต้ดิน ท่อแก๊ซ สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์และสายโทรเลข คนเหล่านี้บางคนต้องมุดลงไปตรวจท่อต่างๆใต้ดิน รวมทั้งท่อที่ฝังไว้ใต้ที่ทำการกรมเสนาธิการด้วย แผนการได้กำหนดให้ตัดการติดต่อระหว่างย่านต่างๆ ในชุมนุมชนให้ขาดสะบั้นภายในเวลาเพียงสอง–สามนาฬิกานั้นตรอทสกีจึงแบ่งนครเปโตรกราดออกเป็น

เขตๆ กำหนดลงไว้ชัดว่าเขตใดมีจุดยุทธศาสตร์ตั้งอยู่ตรงไหน แล้วก็แบ่งหน้าที่ให้คนของตน ซึ่งประกอบด้วยทหารและกรรมกรที่มีความชำนาญพิเศษ ไปปฏิบัติการเป็นเขตๆ ไปไม่ก้าวก่ายกัน สำหรับสถานีรถไฟที่ชื่อสถานีมอสกวา ตร็อทสกีจัดให้พลประจำ หน่วยจู่โจม สองหมวด ประกอบด้วยทหารบก ๒๕ คน ทหารเรือ ๒ คน และคนรถไฟ ๑๐ คน รวม ๓๗ คน บุกเข้ายึดตัวสถานีไว้ให้ได้ ส่วนสถานีรถไฟที่ชื่อวอร์ซอวันนั้น จัดให้พลประจำหน่วยจู่โจมสามหมวด ประกอบด้วยทหารเรือ กรรมกรและคนรถไฟ รวม ๖๐ คน มีหน้าที่เข้ายึดคุมไว้ในการควบคุมความเคลื่อนไหวบนทางรถไฟ ให้แต่ละหมวดมีพนักงานโทรเลขเป็นผู้ช่วยอยู่ด้วย ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๑๙๑๗ โดยคำสั่งของอันโตนอฟ ออฟเซียนโก ผู้บัญชาการหน่วยจู่โจม พลประจำหน่วยจู่โจมทุกหมวดก็พร้อมกันซ้อมยึดที่ทำการต่างๆ อีกครั้งหนึ่ง หมวดไหนมีหน้าที่ยึดที่ทำการใดก็ซ้อมยึดที่ทำการนั้น การซ้อมใหญ่ครั้งนี้ปรากฏผลเป็นที่พอใจของตร็อทสกีและอันโตนอฟ ออฟเซียนโกเป็นอย่างยิ่ง เพราะมันดำเนินไปอย่างถูกต้องแม่นยำหาที่ติมิได้ เฉพาะรายที่

ซ้อมยึดที่ทำการโรงไฟฟ้าใกล้ท่าเรือนั้น มีเรื่องที่ควรเล่าณ ที่นี้ว่า โดยที่การไฟฟ้าในกรุงเปโตรกราดเป็นองค์การที่สังกัดเทศบาล จึงไม่มีตำรวจและทหารไปเฝ้าดังเช่นสถานที่ราชการอื่น ๆ ขณะเมื่อทหารเรือประจำหน่วยจู่โจมสามคนย่องเข้าไปในที่ทำการโรงไฟฟ้านั้น บังเอิญผู้อำนวยการเหลือบไปเห็น แต่แทนที่จะเฉลียวใจว่าคนทั้งสามย่องเข้าไปด้วยอาการพิรุธ ผู้อำนวยการโรงไฟฟ้ากลับทักทักเอาว่า เจ้าสามคนนี่เทียวเป็นเจ้าหน้าที่ของผู้บัญชาการ รักษาความสงบจัดส่งไปช่วยรักษาการณ์ในบริเวณโรงไฟฟ้า ผู้อำนวยการจึงกล่าวกับคนทั้งสามด้วยสีหน้ายิ้มแย้มว่า "ผู้บัญชาการรับปากว่าจะส่งคนมาช่วยรักษาการณ์ตั้งหาวันมาแล้ว เพิ่งจะมาถึงเดี๋ยวนี้เอง" ทหารเรือทั้งสามจึงตีหน้าตาย กล่าวสวมรอยไปเลยว่า พวกเขาเพิ่งได้รับคำสั่งให้มาช่วยคุ้มครองป้องกันมิให้หน่วยจู่โจมของพวกบอลเชวิกเข้ายึดโรงไฟฟ้าได้ ที่ทำการโรงไฟฟ้าอีกสามแห่งของเทศบาลนครเปโตรกราดก็ตกอยู่ในเงื้อมมือของพลประจำหน่วยจู่โจมในทำนองละม้ายคล้ายกัน

เป็นที่ประจักษ์ทั่วกันว่า ตำรวจและทหารของรัฐบาล มัวพะวงอยู่แต่ในการพิทักษ์สถาบันทางการเมืองของรัฐ เช่น วังฤดูหนาวอันเป็นทำเนียบรัฐบาล วังมาเรียอันเป็นสถานที่ประชุมสภาสูง วังโตรีดอันเป็นสถานที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนศาลาว่าการกระทรวงต่าง ๆ รวมทั้งทำการกรมเสนาธิการด้วย การกระทำเช่นนี้ตรอทสกีเห็นเป็นการไม่ฉลาด จึงตัดสินใจให้บุกเข้าตีหน่วยงานฝ่ายเทคนิคของรัฐบาลและเทศบาลโดยตรง ในทัศนะของตรอทสกีเห็นว่าปัญหาเรื่องการยึดอำนาจเป็นเพียงปัญหาทางเทคนิค เขาเคยกล่าวว่า "ในการยึดอำนาจจากรัฐบาลจำเป็นต้องใช้หน่วยจู่โจมและช่างเทคนิค กล่าวคือต้องใช้คณะบุคคลที่อยู่ในบังคับบัญชาของนายช่าง"

ในขณะที่ตรอทสกีกระเตรียมกระทำรัฐประหารตามแผนยุทธวิธีที่ตัวเขาวางขึ้นนั้น ทางฝ่ายคณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิก ก็จัดเตรียมการปฏิวัติแห่งชนกรรมาชีพอยู่เช่นกัน โดยแต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งให้มีหน้าที่วางแผนปลุกเร้าประชาชนให้ลุกฮือขึ้น คณะกรรมการชุดนี้มีคนสำคัญ

ในพรรคบอลเชวิกร่วมเป็นกรรมการอยู่ห้านายคือ สเวิดลอฟ สตาลิน บุบนอฟ อูริตสกี้ และดแซร์จินสกี้ กรรมการเหล่านี้เกือบทุกคนต่างชิงชังตรอทสกีอย่างออกนอกหน้า ทุกคนไม่เคยนึกศรัทธาในแผนยุทธวิธีของตรอทสกีแม้แต่น้อย พวกเขากล่าวถึงยุทธวิธีของตรอทสกีด้วยอาการดูหมิ่นว่า กะคนจำนวนพันเดียวมันจะไปทำอะไรได้ ลำพังหน่วยเยาวชนลูกผู้ดีของฝ่ายรัฐบาลหน่วยเดียวก็สามารถตะเพิดหน่วยจู่โจมของตรอทสกีเผ่นอ้าวไปแล้ว ในทัศนะของคณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชนเห็นเป็นการจำเป็นที่จะต้องปลุกเร้าคนจำพวกต่อไปนี้ให้ลุกฮือขึ้นฟาดฟันรัฐบาล คือมวลชนกรรมาชีพ กรรมกรตามโรงงานในเมืองปูติลอฟ และเมืองวีบอร์ก ทหารที่หลบหนีราชการ รวมทั้งหน่วยบอลเชวิกที่แทรกซึมอยู่ในกองทหารที่ตั้งอยู่ในกรุงเปโตรกราดด้วย คนเหล่าต่างๆ ที่กล่าวนี้เมื่อรวมกันเข้าแล้ว กมีกำลังมากกว่าทหารและตำรวจของรัฐบาลหลายเท่า ย่อมจะพังกระทำการปลุกเร้าให้ลุกฮือขึ้นทั่วไป ดังนั้นคณะกรรมการจึงเห็นว่าการเอาตรอทสกีผู้มีแผนยุทธวิธีที่ "ไม่เข้าท่า" เข้ามาร่วมก่อรัฐประหารจึงไม่เพียงแต่ไร้ประโยชน์ หากยังจะเป็นอันตรายอีกด้วย

คณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชนมีทัศนะตรงกับทัศนะของนายกรัฐมนตรีเกอเรนสักในข้อที่ว่า การรัฐประหารเป็นปัญหาทางตำรวจ น่าสังเกตด้วยว่า ดแซร์จินสักผู้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการเป็นผู้มีหน้าที่ศึกษาระบบวิธีป้องกันภัยรัฐประหารที่รัฐบาลเกอเรนสักนำออกใช้ ทั้งเป็นผู้วางแผนเข้าตีด้วย ต่อมาภายหลังดแซร์จินสักผู้นี้ได้กลายเป็นหัวหน้าหน่วยตำรวจลับบอลเชวิก ที่เรียกกันว่าหน่วยเชกา แล้วต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเกเปอู ในบรรดาคนสำคัญของพรรคบอลเชวิกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตรอทสก ต้องจัดว่าดแซร์จินสักเป็นคนคดในข้องอในกระดูกที่สุด เป็นคนที่น่าสพึงกลัวยิ่งกว่าคนอื่น ๆ

ก่อนวันลงมือทำรัฐประหารหนึ่งวัน ตรอทสักได้บอกดแซร์จินสักว่า หน่วยจู่โจมของพรรคบอลเชวิกจะต้องไม่เอาใจใส่ต่อความเป็นอยู่ของรัฐบาลเกอเรนสัก จะต้องนึกเสมือนว่าไม่มีรัฐบาลเกอเรนสักอยู่ในโลก ประเด็นของเรื่องมันไม่ได้อยู่ที่การโจมตีรัฐบาลด้วยปืนกลหรืออาวุธอะไร หากอยู่ที่การเข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล ในแง่ยุทธวิธี

แห่งการยึดอำนาจ ทำเนียบรัฐบาลก็ดี สภาสูงก็ดี สภาผู้แทนราษฎร และกระทรวงต่าง ๆ ก็ดี ล้วนไม่มีความหมายอะไร สถานที่เหล่านี้ไม่ควรถือเป็นเป้าหมายแห่งการเข้ายึดด้วยกำลังอาวุธ เป้าหมายสำคัญก็คือองค์การฝ่ายเทคนิคต่าง ๆ เช่น โรงไฟฟ้า รถไฟ โทรศัพท์ โทรเลข ท่าเรือ โรงงานอัดแก๊ซ และคลองประปาเป็นต้น แต่ดแซร์จนส์กไม่เห็นด้วย ได้โต้แย้งไปว่า ในการยึดอำนาจจะต้องบุกเข้าตีฝ่ายปฏิบักษ์ให้ถึงที่ ดแซร์จนส์กเน้นว่า "รัฐบาลนั่นสิที่เราจะต้องโจมตี จำต้องตะลุยตีฝ่ายปฏิบักษ์ตรงจุดที่มันยืนหยัดป้องกันตัว ถ้าฝ่ายปฏิบักษ์ไปตั้งรับอยู่ที่วังฤดูหนาว วังมาเรีย วังโตรีด หรือตามศาลาว่าการกระทรวง เราก็จะต้องตามไปตีถึงที่นั่น ในการเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล จำเป็นจะต้องพุ่งมวลชนเข้าใส่รัฐบาลอย่างซึ่งหน้า" ดแซร์จนส์กกล่าวในที่สุด

โดยเหตุนี้ ยุทธวิธีของคณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชนจึงมุ่งไปทางทำให้สหบาลคนงานตั้งตนเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใด คณะกรรมการชุดนี้ไม่เคยนึกเชื่อว่าจะมีบุคคลคณะใดยึดอำนาจได้สำเร็จ หากไม่อาศัยการนัดหยุดงานทั่วไป

เป็นเครื่องสนับสนุน ดังนั้น คณะกรรมการจึงเห็นจำเป็นต้องบันดาลให้เกิดการนัดหยุดงาน ด้วยการดึงเอามวลชนเข้าร่วมในการยึดอำนาจ ยุทธวิธีที่จะช่วยให้พรรคบอลเชวิกได้ผึกมวลชนไว้สำหรับเล่นงานรัฐบาล ทั้งจะช่วยให้เกิดการนัดหยุดงานทั่วไปด้วยนั้น ก็คือยุทธวิธีแห่งการปลุกเร้าประชาชนให้ลุกฮือขึ้น หาใช่ยุทธวิธีแบบจู่โจมของตรอทสกีไม่

แต่ทว่าตรอทสกีไม่เห็นด้วยกับทัศนะของคณะกรรมการดังกล่าวมานี้ เขาโต้แย้งไปว่า "ไม่เห็นจำเป็นจะต้องก่อให้เกิดการนัดหยุดงานแต่อย่างใด ความระส่ำระสายที่ปรากฏอยู่ในกรุงเปโตรกราดมันมีค่ามากกว่าการนัดหยุดงานทั่วไปเสียอีก เพราะมันทำให้รัฐกลายเป็นอัมพาต ทำให้รัฐบาลไม่อยู่ในฐานะจะขัดขวางการยึดอำนาจได้เลย เมื่อเราไม่อาจหวังพึ่งการนัดหยุดงานได้ ก็ชอบที่เราจะหันไปพึ่งความระส่ำระสายของบ้านเมือง"

กล่าวกันว่า การที่คณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชนไม่เห็นด้วยกับยุทธวิธีของตรอทสกีนั้น นอกจากเป็นเพราะกรรมการต่างเข้มงตรอทสกีอยู่ก่อนแล้ว ยังเป็นเพราะ

เห็นว่า มันเป็นยุทธวิธีที่จัดวางขึ้นด้วยทัศนะที่เล็งสถานการณ์ในแง่ดีจนเกินไป แต่อันที่จริงตรอทสกีเป็นคนชอบเล็งอะไรในแง่ร้ายมากกว่าแง่ดี เขาเห็นสถานการณ์มันเลวร้ายมากกว่าที่คนทั่วไปจะพึงเห็น เขาไม่เคยนึกไว้วางใจในมวลชน เขารู้ดีว่าในการยึดอำนาจ จะหวังพึ่งคนส่วนมากหาได้ไม่ จะพึงวางใจได้ก็เฉพาะคนส่วนน้อยที่เลือกสรรมาเป็นอย่างดีแล้ว ตรอทสกีเห็นว่า การก่อให้เกิดการนัดหยุดงานทั่วไปโดยการดึงเอามวลชนเข้าร่วมในการต่อสู้กับรัฐบาล มันเป็นเรื่องของความเพ้อฝันโดยแท้ ตรอทสกีแน่ใจว่า หากจะมีการนัดหยุดงานกันขึ้นแล้ว การนัดหยุดงานนั้นๆ ก็คงจะมีขึ้นเพื่อเป็นปฏิปักษ์ต่อพรรคบอลเชวิกมากกว่า ทางที่ถูกควรจะป้องกันมิให้เกิดการนัดหยุดงานทั่วไป ด้วยการรีบยึดอำนาจจากรัฐบาลไว้ให้ได้เสียก่อน เหตุการณ์ที่อุบัติต่อมา ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าตรอทสกีคาดการณ์ถูกต้อง เมื่อคนรถไฟ พนักงานไปรษณีย์โทรเลขและโทรศัพท์ ตลอดจนข้าราชการและพนักงานตามกระทรวงทบวงกรมทั่วไป ได้พากันผละงานเป็นปฏิปักษ์ต่อ

พรรคบอลเชวิกนั้น มันสายเกินไปเสียแล้ว เพราะเลนินเข้ากุมอำนาจสูงสุดไว้ได้แล้ว ตรอทสกีได้ทำให้การนัดหยุดงานสิ้นพิษสงไปด้วยการช่วงชิงทำรัฐประหารขึ้นเสียก่อน

การที่คณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิก กับคณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชน มีความเห็นในเรื่องยุทธวิธีของตรอทสกีแตกต่างไปคนละทาง เป็นเหตุให้เกิดการขัดแย้งกันขึ้นในการปฏิบัติงาน จนน่าเกรงว่าการทำรัฐประหารจะล้มเหลวมากกว่าสำเร็จ ในระยะก่อนเกิดรัฐประหารวันสองวันนั้น ในวงพวกบอลเชวิก ได้มีกองเสนาธิการอยู่สองกอง มีแผนการอยู่สองแผน และมียุทธวิธีอยู่สองอย่าง ทางฝ่ายคณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชน มุ่งจะอาศัยมวลกรรมกรและทหารที่หลบหนีราชการ เป็นกำลังในการบุกตะลุยเข้าตีรัฐบาล ส่วนทางฝ่ายตรอทสกีมุ่งจะใช้กำลังคนเพียงพันเดียวให้เข้าแย่งชิงอำนาจจากรัฐบาล ถ้าหากคาลมีกซ์ บรมครูคอมมิวนิสต์มีชีวิตอยู่ในสมัยรัฐประหารนั้น เขาก็คงจะเห็นว่า ภาวะการณ์ในรัสเซียขณะนั้นมันเหมาะที่จะใช้แผนการของคณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชน

มากกว่าจะใช้แผนการของตร็อทสก์ แต่ทว่าตร็อทสก์มิได้เคยกล่าวยืนยันไว้ดอกหรือว่า ในการยึดอำนาจ ไม่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงภาวะการณ์ของบ้านเมืองให้เสียเวลา

ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๑๙๑๗ ตร็อทสก์ได้เปิดฉากโจมตีในเวลากลางวันแสก ๆ แผนปฏิบัติการได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างละเอียดโดยฝีมือของอันโตนอฟ ออฟเซียนโก ซึ่งชื่นชอบในเชิงคณิตศาสตร์และเชิงเล่นหมากรุก เท่า ๆ กับที่ชื่นชอบในเชิงเป็นนักปฏิวัติและผู้ต้องโทษเนรเทศ เลนินเคยกล่าวขวัญถึงอันโตนอฟ ออฟเซียนโกว่า คนที่ไม่ใช่นักเล่นหมากรุกชั้นเยี่ยมจะวางแผนการยึดอำนาจอย่างแยบคายเช่นนั้นไม่ได้เป็นอันขาด อันโตนอฟ ออฟเซียนโกผู้นี้เคยเป็นนายทหารในกองทัพพระเจ้าซาร์มาก่อน เป็นคนมีท่าทางเศร้า ๆ ใบหน้าซูบซีดคล้ายคนอมโรค นัยน์ตามีลักษณะคล้ายตาปลาหมอตาย ผมที่ยาวประบ่าทำให้แลดูคล้ายนะโปเลียนโบนาปาร์ตในสมัยที่ยังไม่ได้เถลิงอำนาจ

ณ ห้องชั้นบนของสโมลนีซึ่งเป็นที่สถานที่ประชุมของสภาโซเวียตแห่งกรุงเปโตรกราด และเป็นสำนักงานใหญ่

ของพรรคบอลเชวิกด้วยนั้น อันโตนอฟ ออฟเซียนโกคงง่วน
อยู่กับแผนที่นครเปโตรกราด ส่วนในห้องชั้นล่างใต้ฝ่าเท้า
ของเขาลงไป คณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชนกำลัง
ประชุมกันอยู่เพื่อกำหนดวันเวลาที่จะให้ประชาชนลุกฮือขึ้นโค่น
รัฐบาล โดยคณะกรรมการหารู้ไม่ว่า ตรอทสกีได้เบ็ดฉาก
เล่นงานรัฐบาลเกอเรนสกีเข้าให้แล้ว มีแต่เลนินผู้เดียวที่ทราบ
ถึงการตัดสินใจอย่างกระทันหันของตรอทสกี แต่ก็ไปทราบ
เอาในเวลาสุดท้ายขณะใกล้จะลงมือปฏิบัติตามแผนยุทธวิธีอยู่
รอมร่อแล้ว ในเรื่องวันที่จะลงมือทำการรัฐประหารนั้น คณะ
กรรมการ วางแผนปลุกเร้าประชาชน ได้ยึดมั่นอยู่ในถ้อยแถลง
ของเลนินที่กล่าวไว้เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคมว่า หากลงมือในวันที่
๒๔ กันยูจะเร็วเกินไป ครั้นจะไปลงมือเอาในวันที่ ๒๖ ก็จะล่า
เกินไป ขณะที่คณะกรรมการกำลังหารือกันถึงเรื่องวันเวลาที่
จะทำการปฏิวัติอยู่นั้น สมาชิกคนหนึ่งของพรรคบอลเชวิกก็วิ่ง
กระหืดกระหอบเข้าไปในห้องประชุม แจ้งให้คณะกรรมการ
ทราบด้วยอาการละล่าละลักว่า หน่วยจู่โจมของตรอทสกีเข้า
ยึดที่ทำการโทรเลขกลางไว้ได้แล้ว ทั้งยึดสะพานข้ามแม่น้ำ

เนวาไว้ได้ด้วย ยังความพิศวงงงงวยแก่คณะกรรมการเป็นอย่างมาก

การยึดสพานข้ามแม่น้ำเนวาเป็นของจำเป็นในอันดับแรก ก็เพราะเมื่อยึดไว้ได้ก็เท่ากับได้คุมการคมนาคมระหว่างใจกลางกรุงกับบริเวณชานกรุงไว้โดยเด็ดขาด นอกจากจุดยุทธศาสตร์สองแห่งนี้แล้ว หมวดจู่โจมที่ประกอบด้วยทหารเรือในบังคับบัญชาของดีเบนโก ก็บุกเข้ายึดสถานที่สำคัญไว้ได้อีกสามแห่ง คือโรงไฟฟ้าของเทศบาล โรงงานอัดแก๊ซและสถานีรถไฟ การยึดสถานที่ต่างๆดำเนินไปอย่างฉับไวตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ทุกประการ เฉพาะที่ทำการโทรเลขกลาง พลพรรคของตรอทสกีได้เผชิญกับการต่อต้าน ของตำรวจและทหารที่รักษาการณ์อยู่ประมาณห้าสิบคน การปะทะระหว่างหมวดจู่โจมกับตำรวจและทหารของรัฐบาลในจุดนี้แสดงให้เห็นประจักษ์ว่าลำพังมาตรการทางตำรวจหาเพียงพอไม่ที่จะคุ้มครองสถานที่สำคัญและรักษาความสงบเรียบร้อยให้คงอยู่ได้ มาตรการทางตำรวจอาจอำนวยผลดีเมื่อนำไปใช้ต่อฝูงชนที่ลุกฮือขึ้น แต่หามประโยชน์ไม่ในเมื่อนำไปใช้ต่อกลุ่มชนที่หัวเห็ดเด็ดเดี่ยว พร้อม

ที่จะเอาชีวิตเข้าแลกในเมื่อถึงวาระ ทหารเรือของดีเบนโกสาม
คนซึ่งเคยเข้าร่วมในการซ้อมยึดอำนาจและรู้จุดทางดี สามารถ
แทรกซึมเข้าสู่แนวของตำรวจและทหารที่พิทักษ์ทำการโทร-
เลขกลาง แล้วก็เล็ดลอดเข้าในที่ทำการ เอาลูกระเบิดมือ
ขว้างไปยังแถวตำรวจและทหารที่กำลังสู้กับหมวดจู่โจมในถนน
เพียงระเบิดมือไม่กี่ลูก ตำรวจและทหารเหล่านั้นก็บินบ่วนรวน
เรจนคุมกันไม่ติด ทหารเรือสองหมู่เห็นได้ทีก็รูกันเข้าตงมัน
ในที่ทำการโทรเลขกลางแล้วตั้งปืนกลขนจังก้า ทหารเรือออก
หมู่หนึ่งกรากเข้ายึดตึกที่อยู่ตรงข้าม เตรียมพร้อมที่จะยับยั้ง
การโต้ที่ฝ่ายศัตรูจะเปิดฉากขึ้น ถ้าหากตำรวจและทหารบุก
เข้าทลายที่ทำการโทรเลขกลาง ทหารเรือหมู่นี้ก็จะยิงสกัด
ระดมยิงเอาทางเบื้องหลัง ระหว่างนั้นรถยนต์หุ้มเกราะของ
ฝ่ายรัฐประหารก็วิ่งไปวิ่งมาระหว่างตึกสโมสรนายทหารเป็น
บัญชาการหน่วยจู่โจมของตรอทสกี กับย่านต่าง ๆ ที่หมวด
จู่โจมกำลังปฏิบัติการอยู่ ตามตึกที่อยู่มุมแยกถนนสายสำคัญๆ
ฝ่ายรัฐประหาร ได้ลอบนำเอาปืนกลไปตั้งเตรียมไว้ก่อนแล้ว
อย่างไรก็ดี กองรักษาการณ์เคลื่อนที่ของฝ่ายรัฐบาลก็ยัง

ตระเวนไปมาคอยคุ้มครองป้องกันโรงทหารตามกรมทหารต่างๆ บรรดาที่ยังภักดีต่อเกอเรนสกี

เวลาราวหกโมงเย็น อันโตนอฟ ออฟเซียนโก ผู้บัญชาการ หน่วยจู่โจม ได้ย่างเข้าสู่ตึกสโมลนี อันเป็นที่ทำการ พรรคบอลเชวิก ตรงเข้าไปในห้องของตรอทสกีด้วยสีหน้าอันยิ่มย่องผ่องใส พลางกล่าวว่า "เรียบร้อย" แล้วเขาก็เล่าให้ตรอทสกีฟังว่า คณะรัฐมนตรีต่างตกใจเสียขวัญ พากันเผ่นเข้าหลบอยู่ในวังฤดูหนาวซึ่งมีเยาวชนลูกผู้ดีสาม-สี่กองร้อยกับทหารหญิงหนึ่งกองพันรักษาการณ์อยู่ เฉพาะตัวนายกรัฐมนตรีเกอเรนสกีนั้นหลบหนีไปทางไหน ยังไม่มีใครทราบแน่ บางเสียงว่าเขาลอบออกไปยังหัวเมืองใกล้เคียง รวบรวมกำลังทหารเพื่อจะยาตราเข้าสู่กรุงเปโตรกราด ขยี้ฝ่ายรัฐประหารให้ย่อยยับไป ตามถนนเนืองแน่นไปด้วยราษฎรที่กระหายใคร่จะรู้ข่าวคราว ห้างร้าน โรงภาพยนตร์ โรงละคร ภัตตาคาร และร้านกาแฟยังคงเปิดตามปรกติ รถรางที่แล่นไปมาแต่ละคันอัดแอไปด้วยทหารและกรรมกรถืออาวุธ ฝูงชนได้เคลื่อนไปตามถนนนิวสกีไม่ขาดสาย มีเสียงถกกันถึงเรื่องต่าง ๆ อย่าง

เซ็งแซ่ ระคนกับเสียงแช่งชักหักกระดูก บ้างก็สาปแช่งรัฐบาล บ้างก็ด่าพวกบอลเชวิก แล้วก็มีเสียงบอกต่อ ๆ กันไปว่า เกอเรนสกีถูกสังหารเสียแล้ว พวกหัวหน้าพรรคเมนเชวิกได้ถูกยิงเป้าที่หน้าสภาผู้แทนราษฎร แล้วก็มีเสียงสอดขึ้นมาว่า เลนิน พาพรรคพวกเข้าตั้งมั่นอยู่ในวังฤดูหนาวแล้วในห้องซึ่งเคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าซาร์เอง ฝูงชนได้หลั่งไหลมาจากถนนสำคัญสามสาย คือถนนนิวสกี ถนนโกโรกอฟสกายา และถนนวอสเนสเซนสกี มุ่งไปทางวนาอเล็กซันเดอร์เพื่อจะดูว่ามีธงแดงชักขึ้นบนยอดวังฤดูหนาวหรือยัง แต่เมื่อแลเห็นหน่วยเยาวชนลูกผู้ดียังตั้งรักษาวังนั้นอยู่ พร้อมด้วยปืนกลและปืนใหญ่ตั้งจังก้า ฝูงชนก็พากันชะงักอยู่ คงชะเง้อมองไปทางหน้าต่างวัง เผื่อจะแลเห็นเลนินหรือพวกบอลเชวิกบ้าง

เวลานั้น นักการเมืองฝ่ายต่าง ๆ เช่นฝ่ายถอยหลังเข้าคลอง ฝ่ายเสรีนิยม ฝ่ายเมนเชวิก และฝ่ายสังคมนิยมปฏิวัติต่างงุนงงต่อเหตุการณ์ ไม่มีใครยอมเชื่อว่าพวกบอลเชวิกยึดอำนาจการปกครองไว้ได้แล้ว นักการเมืองเหล่านั้นต่างเตือนกันว่า อย่าเพ่อไปเชื่อข่าวที่พวกบอลเชวิกปล่อยออกมา คณะ

รัฐมนตรี ย้ายไปอยู่ วังฤดูหนาว เพื่อเป็นการไม่ประมาทเท่านั้น เอง บางเสียงกว่า หากข่าวที่ได้รับถูกต้อง ก็แปลว่าเหตุการณ์ คราวนี้ไม่ใช่รัฐประหาร เป็นเพียงประทุษกรรมของพวกบอล เชวิกต่อองค์การฝ่ายเทคนิคของรัฐและของเทศบาล แต่กระนั้น พวกบอลเชวิกก็ยังยึดอำนาจไว้ไม่ได้ เพราะรัฐสภาและ กระทรวงทบวงกรมยังคงอยู่ในมือของฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายรัฐ ประหารยังไม่ได้เข้าวังโตรัด วังมาเรีย หรือศาลาว่าการ กระทรวงใด ๆ อันที่จริงก็เป็นการน่าประหลาดอยู่ที่ฝ่าย รัฐประหาร กล้าประกาศโผงผางออกมาว่ายึดอำนาจไว้ได้แล้ว ทั้ง ๆ ที่ยังปล่อยให้คณะรัฐบาลลอยนวลอยู่ ดูประหนึ่งพวก บอลเชวิกจะไม่สนใจต่อรัฐบาลเสียเลย เหตุใดเขาจึงไม่พะวง ถึงคณะรัฐมนตรี การกุมอำนาจสูงสุดในแผ่นดินโดยไม่ยึด สถานที่ราชการต่าง ๆ ไว้ในมือยังจะเป็นไปได้อยู่หรือ? จริง อยู่พวกบอลเชวิกเข้ายึดองค์การฝ่ายเทคนิคไว้ได้หมดแล้ว แต่ เกอเรนสกียังไม่ล้ม เขายังคงกุมอำนาจส่วนใหญ่อยู่ แม้ว่า สถานที่หลายแห่งจะอยู่ในกำมือของพวกบอลเชวิกแล้ว เช่น การรถไฟ โรงงานไฟฟ้า การไปรษณีย์โทรเลขและโทรศัพท์

ธนาคารของรัฐ โรงเก็บถ่านหิน คลังน้ำมันเชื้อเพลิง ฉางข้าว และบริการสาธารณะอื่น ๆ อีกหลายอย่าง อาจมีผู้แย้งว่า คณะรัฐมนตรีคงมีแต่ชื่อ แม้จะประชุมกันทั้งวันทั้งคืนก็ไม่สามารถปกครองประเทศได้ กระทรวงต่าง ๆ ก็ไม่อาจดำเนินงานเช่นปรกติ รัฐบาลได้ถูกตัดการติดต่อกับส่วนอื่น ๆ ของประเทศโดยสิ้นเชิง การคมนาคมทุกอย่างตกอยู่ในกำมือของพวกบอลเชวิกหมดแล้ว ตามชานกรุงมีการกันถนนทุกสาย ไม่มีใครสามารถเล็ดลอดออกนอกเมืองหลวงได้ กรมเสนาธิการเองก็ตั้งอยู่โดดเดี่ยวเพราะถูกตัดการติดต่อทุกทาง สถานีวิทยุโทรเลขหรือก็ตกอยู่ในความควบคุมของฝ่ายบอลเชวิกแล้ว ป้อมเปียร์กับปอลก็ถูกหน่วยจู่โจมของบอลเชวิกเข้ายึดไว้แล้วเช่นกัน กรมทหารหลายกรมก็เปลี่ยนท่าทีแล้ว โดยหันไปฟังคำสั่งของคณะกรรมการปฏิวัติฝ่ายทหาร ซึ่งมีตรอทสกีเป็นประธาน เหตุใดนรัฐบาลจึงยังไม่ลงมือปราบพวกรัฐประหาร? กรมเสนาธิการมัวทำอะไรอยู่หรือ? มีเสียงแว่วว่า กรมเสนาธิการกำลังรอกองทหารของ นายพล กรัสนอฟ ซึ่งกำลังยาตราเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อบดขยี้พวกบอลเชวิกให้แหลกลาญไป มีเสียง

กล่าวกันอีกว่า ได้มีการจัดวางมาตรการเตรียมพิทักษ์รัฐบาลไว้พรักพร้อมแล้ว การที่พวกบอลเชวิกยังไม่ตัดสินใจบุกเข้าตีรัฐบาลโดยตรง ก็คงจะเป็นเพราะพวกบอลเชวิกเองรู้ตัวดีว่ายังไม่แข็งแรงพอ ฉะนั้นทางฝ่ายรัฐบาลจึงยังไม่หมดหวังเสียทีเดียว

แต่ที่ไหนได้ ในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๑๙๑๗ นั่นเอง ขณะที่การประชุมใหญ่ครั้งที่สองแห่งสภาโซเวียตทั่วรัสเซีย กำลังดำเนินอยู่ ณ ห้องโถงใหญ่ในตึกสโมลนั่น ทางอีกห้องหนึ่งในตึกหลังเดียวกันนั่น ตรอทสกีกับญาติให้อันโตนอฟ ออฟเซียนโก ออกคำสั่งให้หน่วยจู่โจมบุกเข้าตีวังฤดูหนาวซึ่งคณะรัฐมนตรีหลบเข้าไปสิงสู่อยู่ การที่จะให้บรรดาผู้แทนสภาโซเวียตทั่วรัสเซียพากันเชื่อว่า ฝ่ายรัฐประหารกำลังเป็นเบี้ยบน ชั่วแต่ประกาศลอย ๆ ว่าพวกบอลเชวิกยึดอำนาจไว้ได้ หาเป็นการเพียงพอไม่ จำเป็นจะต้องให้บรรดาผู้แทนสภาโซเวียตเหล่านั้นตระหนักว่า คณะรัฐมนตรีตกอยู่ในเงื้อมมือของหน่วยจู่โจมแห่งพรรคบอลเชวิกแล้วเมื่อได้บัญชาให้หน่วยจู่โจมบุกเข้าวังฤดูหนาวแล้ว ตรอทสกี

กล่าวกับเลนินว่า "นี่เป็นทางเดียวที่จะทำให้คณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิกและคณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชนพากันแน่ใจว่า การรัฐประหารของเราหาได้ล้มเหลวไม่"

ท่านตัดสินใจช้าไปหน่อย เลนินตั้งข้อสังเกต

ตรอทสกจึงชี้แจงว่า "ข้าพเจ้าไม่อาจสั่งหน่วยจู่โจมให้เข้ารัฐบาลได้ จนกว่าจะแน่ใจว่ากองทหารประจำนครเปโตรกราดไม่เข้าช่วยคุ้มครองป้องกันรัฐบาล เราจำต้องให้ทหารได้มีเวลาสำหรับคิดเปลี่ยนใจมาเข้าข้างฝ่ายเรา จะมีก็แต่พวกเยาวชนลูกผู้ดีเท่านั้นที่จะคงภักดีต่อรัฐบาลอย่างไม่ลืมหูลืมตา"

วันนั้น เลนินแต่งตัวปลอมเป็นกรรมกร ส่วมช้องผมและโกนเครา เสร็จเรียบร้อย แล้วออกจากที่ซ่อน ลัดเลาะไปสู่สถานีรถไฟเพื่อจะเข้าร่วมประชุมใหญ่ผู้แทนสภาโซเวียตทั่วรัสเซีย มันเป็นเวลาที่เคร่าเครียดที่สุดในชีวิตของเลนิน เขายังไม่เชื่อในความสำเร็จแห่งการทำรัฐประหาร เวลานั้นเลนินมีความต้องการเหมือนกับคณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิก และคณะกรรมการ วางแผนปลุกเร้า ประชาชนตลอดจนผู้แทนสภา

โซเวียตส่วนมากที่เข้าร่วมประชุมใหญ่ ณ ศึกสโมลนี กล่าว
คือต้องการจะรู้ว่า รัฐบาลล้มหรือยัง และคณะรัฐมนตรี
ชุดนาย เกอเรนสกี ถูกหน่วยจู่โจมควบคุมตัวไว้แล้วหรือไฉน
เลนินไม่ไว้วางใจตรอทสกี เพราะดูเขาหยิ่งและมั่นใจในฝีมือ
ของตนจนเกินไป ทั้งเล่ห์เหลี่ยมที่ตรอทสกีนำออกใช้ก็ดูบ้าบิ่น
เต็มทน ตรอทสกีเป็นสมาชิกหน้าใหม่แห่งพรรคบอลเชวิก เป็น
ผู้ที่ยังไม่สมควรจะไว้วางใจให้เต็มที่ เขาเพิ่งเข้ามาอยู่ใน
พรรคบอลเชวิกภายหลัง การจลาจลในเดือนกรกฎาคม ๑๙๑๗
นี่เอง ตรอทสกีเองก็รู้ดีว่า มีคนสำคัญของพรรคเขม่นเขาอยู่
หลายคน ทำให้เขาต้องปรารภออกมาว่า ถึงตัวเขาจะไม่ใช่
ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคมาแต่ดั้งเดิม เขาก็เป็นสมาชิกสมทบที่ช่วย
เผยแพร่หลักนโยบายของพรรคอย่างตั้งเป็นเกลียว

เลนินเองไม่ค่อยชอบหน้าตรอทสกีมาแต่ไหนแต่ไร ความ
หลักแหลมของตรอทสกีมันข่มรัศมีใคร ๆ หมด เขาเป็นคน
มีโวหารคมคาย มีความสามารถพิเศษในเชิงปลุกเร้าฝูงชน
ให้ลุกฮือขึ้น เป็นผู้มีความคิดแหกคอกนอกรีตอยู่เสมอ แม้จะ
เป็นคนที่ไม่น่าไว้ใจ ก็เป็นคนที่พรรคบอลเชวิกไม่อาจจะขาด

เขาเสียได้ เลนินเคยสังเกตมานานแล้วว่า ตรอทสกเป็นผู้ชอบเอาเหตุการณ์ปัจจุบันไปเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ หรือเอาเหตุการณ์ในอดีตมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์เฉพาะหน้า เขาชอบอ้างเนืองๆ ถึงเหตุการณ์ปฏิวัติในอังกฤษสมัยครอมเวล (ค.ศ. ๑๖๔๘) กับเหตุการณ์ในสมัยปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส (ค.ศ. ๑๗๘๙) ชาวมากซิสต์ทวนจฉัยบุคคลและพฤติการณ์ในสมัยปฏิวัติของบอลเชวิก โดยยึดเอาบุคคลและพฤติการณ์ในสมัยปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสเป็นหลัก เช่นตรอทสกนจะไว้วางใจได้แล้วหรือ? เลนินไม่อาจลืมได้ว่าเมื่อคราวตรอทสกถูกปล่อยตัวออกจากคุกที่ต้องจองจำอยู่ด้วยข้อหาฐานพัวพันกับการจลาจลในเดือนกรกฎาคม ๑๙๑๗ นั้น พอออกได้ ตรอทสกก็ตรงแน่วไปเข้าประชุมสภาโซเวียตแห่งกรุงเปโตรกราดทันที แล้วอภิปรายด้วยคารมเผ็ดร้อน เร้าร้องให้เปิดยุคมหาประลัยแบบสมัยปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสขึ้นกวาดล้างศัตรูของการปฏิวัติให้สิ้นซาก เมื่อถูกพวกเมนเชวิกในสภาตะโกนคัดค้านว่า การเปิดยุคมหาประลัยใช้กโยตินหำหั่นศัตรูจะเป็นเหตุให้เกิดบุรุษเหล็กแบบนะโปเลียนขึ้นมา แต่ตรอทสก

กลับแย้งไปว่า "ข้าพเจ้าชอบนะโปเลียนมากกว่าเกอเรนสกี" ถ้อยคำของตรอทสกดังกล่าวนี้ เลนินยังคงจำได้ดี ต่อมาภายหลังดแซร์จินสกีได้กล่าวทับถมตรอทสกว่า "เขารักนะโปเลียนมากกว่าเลนินเสียอีก"

ในห้องที่อยู่ติดห้องโถงของศึกสโมลนีซึ่งการประชุมใหญ่ครั้งที่สองแห่งสภาโซเวียตทั่วรัสเซียกำลังดำเนินอยู่ เลนินกำลังนั่งอยู่ข้าง ๆ ตรอทสกหน้าโต๊ะตัวหนึ่ง มีหนังสือพิมพ์และกระดาษวางอยู่เกลื่อน ขณะนั้นเลนินกำลังอยู่ในสภาพปลอมแปลงตัว หลอดผมบางหลอดจากช้องผมที่เขาสวมได้ย้อยลงมาปรกหน้าผาก ตรอทสกมองดูหน้าเลนินแล้วกกลนหัวเราะไว้มิได้ เขารู้สึกว่ามันถึงเวลาแล้วที่เลนินจะพึงถอดช้องผมออกจากศีรษะเสียที ภัยอันตรายอะไรก็ไม่มีอีกแล้ว ฝ่ายรัฐประหารได้กำความมีชัยไว้โดยเด็ดขาด เลนินเป็นใหญ่ในรัสเซียแต่ผู้เดียวแล้ว ถึงเวลาที่เลนินจะพึงปล่อยเคราให้ขึ้นตามเดิม แล้วเอาช้องผมออกเหวี่ยงทิ้งให้ใคร ๆ จำหน้าได้เสียที ขณะนั้น คนสำคัญฝ่ายเมนเชวิกสองคนชื่อดัน และสโกเบเลฟ เดินผ่านห้องที่เลนินกับตรอทสกกำลังสนทนากันอยู่

เพื่อจะไปยังห้องทำการประชุมใหญ่สภาโซเวียต พอคน
ทั้งสองเหลือบเห็นเลนิน ต่างก็ขยิบตาให้กันพร้อมกับส่ายหน้า
เผือดลงทันที คนทั้งสองจำเลนินได้ทั้ง ๆ ที่เลนินยังสวมชั้นผม
อยู่ "เสร็จมัน" ดันกระซิบบอกสโกเบเลฟ

ตรอทสกีจึงบอกกับเลนินว่า "ท่านจะมัวปลอมตัวอยู่
ทำไมอีก ธรรมดาผู้ชนะย่อมจะไม่หลบ ๆ ซ่อน ๆ" เลนิน
ได้พึงกำหรีตาจ้องดูตรอทสกี แล้วยิ้มอย่างประชดกับรากฏขึ้นที่
ริมฝีปากของเขา ปัญหามันอยู่ที่ว่าใครชนะกันแน่ เสียงปืน
ใหญ่ยังคำรนมาแต่ไกลเป็นครั้งคราว เสียงปืนกลยังรัวเหมือน
ข้าวตอกแตกเป็นระยะ ๆ เรือลาดตระเวนชื่อ "รุ่งอรุณ"
ซึ่งจอดทอดสมออยู่ในแม่น้ำเนวา ได้เปิดฉากยิงวังฤดูหนาว
อันเป็นทำเนียบรัฐบาลเพื่อเป็นการสนับสนุนหน่วยจู่โจมที่กำลัง
บุกเข้าตี สักครู่หนึ่งต่อมา ดีเบนโก ทหารเรือหัวเหด็ดผู้มี
นัยน์ตาสีฟ้าและมีเคราสีทองราวกับเส้นไหม ก็ย่างเข้าไปในตึก
สโมลนีแจ้งให้เลนินและตรอทสกีทราบว่า หน่วยจู่โจมของ
อันโตนอฟ ออฟเซียนโกตะลุยเข้าวังฤดูหนาวได้แล้ว คณะ
รัฐมนตรี ของ เคอเรนสกีตกเป็น เชลยของพวก บอลเชวิกแล้ว

รัฐบาลคว่ำแล้ว "อา! ในที่สุดก็สำเร็จ" เลนินอุทาน ออกมาอย่างดีใจ ตร็อทสกีจึงกล่าวกับเลนินว่า "ท่านเลิกปลอมตัวข้าไปถึงยี่สิบสี่ชั่วโมง" เลนินจึงถอดช้องผมออก เผยให้เห็นศีรษะอันล้านเลี่ยนเตียนโล่ง "เราไปกันเถอะ" เลนินกล่าวชวนพลางเดินนำไปยังห้องประชุมใหญ่สภาโซเวียต ตร็อทสกีจึงเดินตามไปอย่างเงียบๆ เขามีท่าทางอิดโรย นัยน์ตาอันเป็นสีเหล็กกล้าของเขาหรี่ลงด้วยฤทธิ์งวงนอน การกระทำของตร็อทสกีในระหว่างยึดอำนาจจากรัฐบาลเกอเรนสกีนั้น มีผู้อุปมาว่าเป็นเสมือนคอนเดนเซอร์ไฟฟ้า ซึ่งก็เป็นคำอุปมาที่แยบคายอยู่ อย่างไรก็ดี บัดนี้รัฐบาลก็ล้มฟุบลงแล้ว เลนินจึงถอดช้องผมออกจากศีรษะ เสมือนคนที่ถอดเอาหน้ากากออกทิ้ง รัฐประหารก็คือตร็อทสกี แต่รัฐก็คือเลนิน นั่นหนึ่งผู้กุมอำนาจสูงสุด ผู้กำชัยชนะไว้ในอุ้งมือ ก็คือเลนินนั่นเอง

ตร็อทสกีจึงเดินตามเลนินไปอย่างเงียบๆ พลางยิ้มอย่างมีเลศนัย มันเป็นยิ้มที่ปรากฏออกมาเนืองๆ เพิ่งจะห่างระยะไปก็เมื่อเลนินวายชนม์แล้ว

— ๒ —

การต่อสู้ระหว่างตรอทสกี กับ สตาลิน

ในยุโรป สตาลินเป็นรัฐบุรุษคนเดียวที่รู้จักเพ้นเอาบทเรียนจากการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ ไปใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด ในการเรียนรู้เทคนิคแห่งการยึดอำนาจ ชาวคอมมิวนิสต์จะต้องถือเอาตรอทสกีเป็นบรมครูฉันใด ในการต่อต้านรัฐประหารของคอมมิวนิสต์ รัฐบาลประชาธิปไตยทั้งหลายก็ชอบที่จะศึกษาเทคนิคของสตาลินฉันนั้น

การต่อสู้ระหว่างตรอทสกีกับสตาลิน เป็นการต่อสู้ระหว่างสองเสือที่น่ารู้น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง อันที่จริงสมุฏฐานแห่งการต่อสู้ระหว่างคนทั้งสอง ได้เริ่มมีมาก่อนหน้าการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ ตั้งสิบกว่าปี ภายหลังการ

ประชุมใหญ่ ของพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียในกรุงลอนดอนเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๓ (เวลานั้นพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียยังใช้ชื่อว่าพรรคกรรมกรสังคม–ประชาธิปไตยรัสเซีย) การแตกร้าวก็เริ่มปรากฏขึ้นในพรรคนั้น โดยสมาชิกแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายข้างมากได้ชื่อว่าบอลเชวิก มีเลนเป็นหัวหน้า ฝ่ายข้างน้อยได้ชื่อว่าเมนเชวิก มีมาร์ตอฟเป็นผู้นำ ตรอทสกีซึ่งร่วมอยู่ในพรรคด้วย ได้แสดงตนอย่างเปิดเผยว่ามีทัศนะต่างกับทัศนะของเลนิน แต่ก็ไม่ยอมประกาศตัวว่าเป็นพวกเมนเชวิก ทั้งๆ ที่มีทัศนะใกล้เข้าไปทางฝ่ายเมนเชวิกมากกว่าทางฝ่ายบอลเชวิก โดยเหตุนี้ เมื่อเลนินหาชีวิตไม่แล้ว บุคคลชั้นนำในพรรคบอลเชวิกจึงได้หยิบยกทัศนะอันนอกรีตของตรอทสกีขึ้นเป็นข้ออ้างในการโจมตีตรอทสกี โดยพยายามชี้ให้คนทั้งหลายเห็นอันตรายของทัศนะอันผิดเหล่านั้น แต่ที่แท้การโจมตีเช่นว่าเป็นเพียงข้ออ้างและข้อแก้ตัวที่ประกาศออกมาเป็นทางการ เพื่อจะกลบเกลื่อนความเป็นปฏิปักษ์ที่บุคคลเหล่านี้มีต่อตรอทสกีมากกว่าอื่น

เรื่องราวแห่งการต่อสู้ระหว่างสตาลินกับตรอทสกี เป็นเรื่องที่แสดงถึงความพยายามของตรอทสกีในอันจะยึดอำนาจและความพยายามของสตาลินกับพวกในการขัดขวางตรอทสกีมิให้ยึดอำนาจได้สำเร็จ กล่าวอีกนัยหนึ่ง มันเป็นเรื่องราวของรัฐประหารที่ล้มเหลว

ในการต่อสู้กันทางหลักการระหว่างคนทั้งสอง สตาลินได้หยิบยกหลักของเลนินเรื่องเผด็จการแห่งชนกรรมาชีพขึ้นโต้ทฤษฎีของตรอทสกีเรื่อง "การปฏิวัติถาวร" แต่ทั้งสองฝ่ายก็ต่อสู้กันในนามของเลนินคนเดียวกัน กล่าวคือต่างฝ่ายต่างอ้างว่ากระทำไปเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์แห่งทฤษฎีของเลนิน การต่อสู้ด้วยคารมระหว่างคนทั้งสองดูเผินๆก็เป็นการต่อสู้กันในหลักการ หรือในการตีความหลักลัทธิของเลนินโดยตรง แต่ที่แท้เป็นการต่อสู้ที่มีอำนาจเป็นเดิมพัน นัยหนึ่งเพื่อช่วงชิงความเป็นใหญ่เป็นโตในโซเวียตรัสเซีย ปัญหาเรื่องใครจะเป็นผู้สืบตำแหน่งแทนเลนินได้มีขึ้นก่อนหน้าเลนินจะสิ้นชีพตักษัยนมนาน และมันเป็นคนละเรื่องกับปัญหาเรื่องหลักการอย่างเห็นได้ชัด ความทะเยอทะยานส่วนตัวของคนทั้งสองได้แฝงอยู่

เบื้องหลังปัญหาเรื่องลัทธิ ในเรื่องนี้เราจะหลับหูหลับตาเชื่อคำกล่าวอ้างของทางราชการโซเวียตหาควรไม่ ในสงครามปากการะหว่างสองเสือคู่นี้ ตรอทสกีพยายามแสดงตนว่าเป็นผู้พิทักษ์มรดกลัทธิที่เลนินทิ้งไว้ให้ นัยหนึ่งเป็นผู้พิทักษ์หลักการปฏิวัติในเดือนตุลาคม โดยมิได้หวังผลประโยชน์ส่วนตัวแต่อย่างใด ตรอทสกีแสดงตนเป็นคอมมิวนิสต์ผู้เคร่งครัดซึ่งต่อสู้เพื่อขจัดความเสื่อมทรามที่ปรากฏอยู่ในพรรคบอลเชวิก และเพื่อขัดขวางมิให้มีใครแปลงรัฐโซเวียตให้กลายเป็นรัฐกฎุมพีไป ส่วนสตาลินนั้นมุ่งจะบีบบังชาวคอมมิวนิสต์ในประเทศอื่นๆรวมทั้งรัฐประชาธิปไตยในยุโรปมิให้ล่วงรู้เหตุผลที่แท้แห่งการต่อสู้ที่อุบัติขึ้นในพรรคบอลเชวิกระหว่างศิษย์ของเลนินด้วยกัน ว่าตามจริง ตรอทสกีต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจจากรัฐบาลโซเวียต ส่วนสตาลินนั้นต่อสู้เพื่อป้องกันรัฐบาลและก็เพื่อความเป็นใหญ่เป็นโตของตนพร้อมกันไปด้วย

ตรอทสกีกับสตาลินมีนิสัยต่างกันไกล ตรอทสกีเป็นคนหยิ่ง ใจร้อน นิยมการรุนแรง และมีความทะเยอทะยานมักใหญ่ใฝ่สูง สตาลินก็เป็นคนทะเยอทะยานเหมือนกัน แต่เป็นคนเยือกเย็น ปกปิน และดอดๆ

ระหว่างรัฐประหารในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ เมื่อตรอทสกี้บัญชาให้หน่วยจู่โจมบุกเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลเกอเรนสกี้ โดยมิได้บอกกล่าวแก่คณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิกและคณะกรรมการวางแผนปลุกเร้าประชาชนนั้น สตาลินได้ปลีกตัวอยู่ห่างๆ แต่คงพินิจพิเคราะห์ตามความเคลื่อนไหวของตรอทสกีอย่างกระชั้นชิด สตาลินเป็นบอลเชวิกคนเดียวที่แลเห็นจุดอ่อนและความผิดพลาดของตรอทสกี้ ทั้งสามารถคาดหมายถึงผลที่จะพึงอุบัติขึ้นในอนาคตด้วย ภายหลังการวายชนม์ของเลนินใน ค.ศ. ๑๙๒๔ เมื่อตรอทสกีผลุนผลันหยิบยกปัญหาเรื่องผู้สืบตำแหน่งแทนเลนินขึ้นเสนอให้พิจารณานั้น สตาลินได้รวบอำนาจในพรรคเข้าไว้ในกำมือก่อนแล้ว เมื่อตรอทสกีกล่าวหาสตาลินว่า ได้เริ่มขบปัญหาเรื่องผู้สืบตำแหน่งแทนเลนินมาตั้งแต่เลนินยังไม่ตาย และขบไปในทางที่จะเคลมเอาตำแหน่งนั้นเสียเอง ใครๆ ก็ย่อมเห็นว่าคำกล่าวหาของตรอทสกีข้อนี้ฉกรรจ์นัก ยากที่ใครจะหักล้างเสียได้

อย่างไรก็ตาม เลนินเองในระหว่างที่ป่วยอยู่นั้นได้เป็นผู้ยกย่องสตาลินให้มีฐานะพิเศษในพรรคบอลเชวิก ฉะนั้น

สตาลินจึงอยู่ในฐานะได้เปรียบในเมื่อเขากล่าวแก้ข้อกล่าวหาของตรอทสกว่า มันเป็นหน้าทของเขาที่จะต้องป้องกันอันตรายที่จะอุบัติขึนอย่างแน่นอนในเมื่อเลนินหาชีวิตไม่ ในเรื่องนี้ตรอทสกเคยกล่าวหาสตาลินว่า "ท่านเพ็นเอาประโยชน์จากการป่วยของเลนิน" แต่สตาลินศอกกลับไปว่า "ก็เพื่อจะป้องกันมิให้ท่านเพ็นเอาประโยชน์จากการตายของเลนิน น่ะซี"

ในบทประพันธ์ตรอทสกแต่ง คนผู้นบรรยายการต่อสู้ระหว่างตัวเขากับสตาลินไว้อย่างแนบเนียนมากทีเดียว ผู้อ่านที่ไม่รู้เบื้องหลังแห่งการต่อสู้นันจะไม่รู้เลยว่า จุดประสงค์อันแท้จริงแห่งการต่อสู้นันคืออะไร เพราะตรอทสกมุ่งแต่จะพิสูจน์ให้ชนกรรมาชีพทั่วโลก รวมทังชนกรรมาชีพรัสเซียได้ตระหนักว่า ตัวเขามิใช่เป็นคนทะเยอทะยาน คิดรวบอำนาจไว้ในมือดังที่มีผู้กล่าวหา ที่กล่าวกันว่า ตัวเขามีความคิดแหกคอกนอกรีตนัน เขากล่าวว่ามันเป็นเพียงความพยายามของเขาในการตีความหลักลัทธิของเลนินเท่านัน เขาแก้ตัวต่อไปว่า ทฤษฎีเรื่อง "การปฏิวัตินิรันดร" ของเขานันมันไม่เป็นภัยต่อเอกภาพของพรรคบอลเชวิก หรือต่อความ

มั่นคงของรัฐแต่อย่างใด เขาไม่ต้องการเป็นนะโปเลียน โบนาปาร์ต หรือมาร์ตินลูเธอร์ (ผู้แยกนิกายโปรเตสแตนท์ออกจากนิกายคาธอลิก)

ในสงครามปากการะหว่างตรอทสกีกับสตาลิน คนทั้งสองได้กระทำการเสมือนหนึ่งตกลงกันมาก่อนแล้ว กล่าวคือต่างเพียรจะโน้มน้าวคนทั้งหลายให้หลงเชื่อว่าการต่อสู้ระหว่างเขา มันเป็นการต่อสู้กันในเชิงหลักการแท้ ๆ ทั้ง ๆ ที่ตามความเป็นจริง มันเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจกันโดยตรง สตาลินไม่พยายามกล่าวหาตรอทสกีออกมาตรง ๆ ว่ามุ่งเจริญรอยตามนะโปเลียน โบนาปาร์ต ซึ่งได้ขึ้นเถลิงอำนาจด้วยการทำรัฐประหาร เพราะหากขืนกล่าวหาเช่นนั้น ก็จะทำให้ชนกรรมาชีพทั่วโลกพากันเข้าใจว่า การปฏิวัติรัสเซียกำลังเสื่อมสภาพกลายเป็นการปฏิวัติของพวกกฎุมพีไป ในเรื่องการปฏิวัตินิรันดรนั้น สตาลินเคยประณามมันว่า เป็นหลักการข้อหนึ่งของพวกเมนเชวิก ถึงแม้ตรอทสกีกับสตาลินจะสามารถหลอกชนกรรมาชีพในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกว่า การต่อสู้ระหว่างเขาทั้งสอง เป็นการต่อสู้กันในเชิงหลักการ แต่

ทว่าเขาทั้งสองก็ไม่สามารถตบตาประชาชนรัสเซียได้ ใครๆ ในรัสเซียต่างตระหนักว่า สตาลินมิได้ขับเคี่ยวกับตรอทสกี เพื่อกำจัดผู้มีความคิดนอกรีตซึ่งตีความหลักลัทธิของเลนินผิดพลาดอย่างไม่น่าให้อภัย ใครๆ ต่างทราบดีว่า สตาลินขับเคี่ยวเพื่อกำจัดตรอทสกี ซึ่งตัวเขาถือว่าเป็นนะโปเลียนแดงเป็นคนๆ เดียวที่สามารถจะกระทำรัฐประหารเพื่อกระโดดขึ้นนั่งแทนเลนินสืบไป

ตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. ๑๙๒๔ ถึงสิ้นปี ค.ศ. ๑๙๒๖ การต่อสู้ระหว่างตรอทสกีกับสตาลิน คงมีลักษณะเป็นการต่อสู้กันทางปากการะหว่างฝ่ายที่ยึดมั่นในทฤษฎีเรื่อง "การปฏิวัตินิรันดร" กับฝ่ายที่รักษาหลักลัทธิของเลนินอย่างเป็นทางการ ตรอทสกีได้เคยเรียกฝ่ายหลังนี้อย่างเย้ยหยันว่า ฝ่ายรักษามัมมีของเลนิน เวลานั้นตรอทสกีดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกลาโหมซึ่งมีชื่อเรียกกันเวลานั้นว่า กรรมการราษฎรกำกับการกลาโหม ซึ่งดูก็น่าจะได้เปรียบฝ่ายสตาลินอยู่มาก เพราะมีกำลังทหารอยู่ในมือ ทั้งสหบาลคนงานทั่วไปก็สนับสนุน บุคคลที่มีอิทธิพลเหนือสหบาลคนงานทั้งหลายชี้ ทอมสกี คนผู้นี้

ชิงชัง นโยบายของสตาลินที่มุ่งจะเอาบรรดาสหบาลคนงานเข้าอยู่ใต้อำนาจของพรรคบอลเชวิก ทอมสกต้องการให้สหบาลคนงานเป็นอิสระ ปลอดจากการควบคุมไม่ว่าของรัฐบาลหรือของพรรคบอลเชวิก ดังนั้นจึงได้ร่วมมือกับตรอทสกในการต่อสู้สตาลินกับพวก อันที่จริงในเรื่องการเป็นพันธมิตรระหว่างกองทัพแดงกับสหบาลคนงานนั้น เลนินเคยวิตกกังวลมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๒๐ นั่นแล้ว เมื่อเลนินสิ้นชีพในปี ๑๙๒๔ ความร่วมมือระหว่างตรอทสกกับทอมสกก็เริ่มปรากฏ ผลที่โดยทหารและกรรมกรได้รวมกำลังกันเข้าเป็นแนวร่วมดำเนินการต่อต้านความเสื่อมทรามแห่งหลักการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ และต่อต้านสิ่งซึ่งตรอทสกเรียกว่า ความพยายามของสตาลินในอันจะรวบอำนาจ ทางฝ่ายสตาลินเล่าก็เริ่มแลเห็นภัยรัฐประหารปรากฏขึ้นรำไรจากแนวร่วมของฝ่ายตรอทสกกับทอมสกดังกล่าวนั้น แต่สตาลินก็ยังรู้สึกอุ่นใจที่มีหน่วยตำรวจลับเกเปอู มีคณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิกและหน่วยราชการส่วนมากสนับสนุนอยู่ ความเป็นผู้กว้างขวางของตรอทสก ชื่อเสียงอันโด่งดังของเขาอันเนื่องมาแต่ความสำเร็จ

ในการปราบพวกหัวระบอบเก่าที่พยายามก่อการปฏิวัติซ้อน ประกอบกับความทนงตัวและความเหยียมหาญของเขา ทำให้ตรอทสกีมลักษณะเสมือนนะโปเลียนแดง เป็นนะโปเลียนที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพและมวลกรรมกรตลอดจนพวกคอมมิวนิสต์หนุ่ม ๆ ที่กระด้างกระเดื่องต่อพวกผู้นำพรรคบอลเชวิก

คณะสามเสืออันประกอบด้วยสตาลิน ซีโนเวียฟ และกาเมเนฟ ได้เล่นงานตรอทสกีด้วยอุปเท่ห์เล่ห์กลนานาประการ เพื่อให้มวลชนเสื่อมความนิยมในตัวตรอทสกี ให้พรรคพวกของตรอทสกีแตกแยกกัน ให้เกิดความระแวงและความไม่พอใจขึ้นในหมู่พลพรรคของตรอทสกี ทั้งนี้เพื่อให้คนทั้งหลายสิ้นความเชื่อถือในคำพูด การกระทำ และเจตนำจำนงของตรอทสกีให้จงได้ ดแซร์จินสกี หัวหน้าตำรวจลับเกเปอู ได้จัดส่งคนของตนสะกดรอยตรอทสกีกับพวก ให้คอยสอดส่องดูความเคลื่อนไหวโดยใกล้ชิดทุกๆ ระยะ คนเหล่านี้คือพวกสายลับกับพวกนกต่อ (คือพวกอายังต์โปรโวกาเตอร์ที่รับจ้างไปล่อลวงคนบริสุทธิ์ให้ทำผิด) จักรกลอันน่าสพึงกลัวของหน่วย

ตำรวจลับเกเปอูได้เริ่มทำงานอย่างเต็มสูบ มุ่งมั่นจะบั่นทอนกำลังของฝ่ายปรปักษ์ลงทีละเล็กทีละน้อย จนกว่าจะเหี้ยนเตียนไป ดแซร์จนสักทำงานอยู่ในทีมด เป็นการกระทำคล้ายแบบลอบกัด ส่วนตร็อทสักนนทำการในที่แจ้งอย่างเปิดเผย จึงย่อมอยู่ในฐานะเสี่ยเปรียบวันยังค่ำ

ระหว่างที่คณะสามเสือดังกล่าวดำเนินงานบ่อนทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณของตร็อทสัก โดยประณามตร็อทสักว่าเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง เป็นนักแสวงประโยชน์จากการปฏิวัติ และเป็นผู้ทรยศต่ออุดมการของเลนนิน ตร็อทสักกะทันเข้าใส่สตาลิน ซีโนเวียฟ และกาเมเนฟอย่างดุเดือด คณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิกและคนสำคัญ ๆ ในพรรคบรรดาที่เคยต่อสู้ป้องกันลัทธิของเลนินมา ต่างโดนตร็อทสักเล่นงานตะไป ตร็อทสักได้ประกาศเตือนประชาชนให้เร่งระวังภัยแห่งการรวบอำนาจซึ่งจะมาจากสตาลินกับพวก เขาได้เรียกร้องให้เยาวชนคอมมิวนิสต์ช่วยเหลือเขาต่อต้านอำนาจบาตร์ใหญ่ของพวกผู้นำพรรคบอลเชวิก คณะสามเสือจึงตอบโต้ด้วยการณรงค์โฆษณาใส่ร้ายตร็อทสักอย่างขนานใหญ่

โดยอาศัยหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลและที่อยู่ในความอุปการะของรัฐบาลเป็นเครื่องมือ การณรงค์โฆษณาชวนเชื่อดำเนินไปไม่ช้าก็ปรากฏผลคนทั้งหลายได้ตกเป็นเหยื่อแห่งการโฆษณาชวนเชื่อ และเริ่มรังเกียจตรอทสกีไปตาม ๆ กัน ความรวนเรเริ่มปรากฏขึ้นในหมู่พรรคพวกของตรอทสกีเอง คนที่ออนแอต่างทยอยกันตีตนออกห่างเพื่อเอาตัวรอด คนที่ทรหดเข้มแข็งยังคงสู้ต่อไปอย่างไม่ลดละ แต่มันก็เป็นการต่อสู้แบบตัวใครตัวมัน ไม่มีการติดต่อประสานงานกันแต่อย่างใด ด้วยการต่อสู้อย่างสิ้นเชิงเช่นนี้ ไม่ช้าคนพวกนี้ก็ต้องกลอุบายของฝ่ายสตาลินที่มุ่งจะยุให้รำตำให้รั่ว พรรคพวกของตรอทสกีต่างเกิดกินแหนงแคลงใจกันขึ้น จนแทบจะไม่มีใครไว้ใจใครอย่างไรก็ดี ทหารและกรรมกรทั่วไปก็ยังคงถือว่าตรอทสกีเป็นผู้สร้างกองทัพแดง เป็นผู้ปราบแม่ทัพใหญ่ฝ่ายระบอบเก่าวางอ้าวไป เป็นผู้พิทักษ์เสรีภาพของสหบาลคนงาน และอิสรภาพของบรรดากรรมกรมิให้ตกอยู่ใต้อิทธิพลของชาวนา ตลอดจนอิทธิพลแห่งนโยบายเศรษฐกิจแผนใหม่ของพรรคบอลเชวิก ทหารและกรรมกรยังคงภักดีต่อตรอทสกีและ

หลักการของเขาอยู่ แต่มันเป็นความภักดีแบบเนื้อย ๆ ไม่มีชีวิตชีวาอะไร จึงกลายเป็นไร้ประโยชน์ในเกมต่อสู้ระหว่างตรอทสกกับสตาลิน

ในระยะแรก ๆ แห่งการต่อสู้ ตรอทสกเคยเข้าใจว่าจะสามารถก่อความแตกแยกขึ้นในพรรคบอลเชวิกได้โดยลำพังการแสดงปาฐกถา และการเขียนบทความอธิบายทัศนะของเขา ให้คนทั้งหลายได้อ่านได้ฟัง เขาเคยหวังว่าโดยอาศัยการสนับสนุนของกองทัพแดงและสหบาลคนงาน เขาจะสามารถโค่นคณะสามเสือและป้องกันมิให้สตาลินรวบอำนาจโดยใช้วิธีรัฐประหารขึ้นเสียก่อนตามหลักของเขาในเรื่อง "การปฏิวัตินิรันดร" และเมื่อเข้ารวบอำนาจในพรรคบอลเชวิกและอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว ก็จะได้เอาโครงการคอมมิวนิสต์ที่เขาวางไว้อย่างพิสดารออกใช้ต่อไปโดยไม่ชักช้า แต่ทว่าเมื่อได้เที่ยวแสดงปาฐกถาและเขียนบทความพิมพ์ออกเผยแพร่ รวมทั้งเขียนโต้กับสตาลินอยู่พักหนึ่งแล้ว ตรอทสกกพลันสำนึกว่า ลำพังการใช้ความย่อมไม่เพียงพอจะก่อความแตกแยกขึ้นในพรรคบอลเชวิก

ดังนั้น มันจึงเหลืออยู่เพียงวิธีเดียวคือลงมือกระทำ ปัญหาคงมีเพียงว่าตร็อทสกีจะเลือกทำเวลาไหนเท่านั้น เวลานั้นเหตุการณ์กำลังเออออำนวยให้ตร็อทสกีปฏิบัติการตามความมุ่งหมาย เพราะคณะสามเส็อคือสตาลิน ซีโนเวียฟ และกาเมเนฟเริ่มจะไม่ลงรอยกัน เหตุใดตร็อทสกีจึงมัวรออยู่

แทนที่จะลงมือกระทำ แทนที่จะวางมือจากสงคราม ปากกา หันไปใช้ยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจซึ่งตนเคยใช้ได้ผลมาแล้วเมื่อคราวทำรัฐประหารโค่นรัฐบาลเกอเรนส์กี ตร็อทสกีกลับพล่าเวลาของตนไปในเรื่องอื่น คือมัวศึกษาสถานการณ์ทางการเมืองและทางสังคมในประเทศอังกฤษ มัวพร่ำสอนพวกคอมมิวนิส์ต์อังกฤษ ถึงวิธีปฏิบัติในการยึดอำนาจจากรัฐบาล มัวเปรียบเทียบลักษณะกองทัพฝ่ายครอมเวลในสมัยปฏิวัติอังกฤษ (ค.ศ. ๑๖๔๘) กับกองทัพแดงของบอลเชวิก เปรียบเทียบนักปฏิวัติหรือนักรัฐประหารคนสำคัญๆ เช่น เลนิน ครอมเวล โรเบสเปียร์ นะโปเลียน และมุสโซลินี โดยลงความเห็นยุติว่าจะเอาเลนินไปเปรียบกับนะโปเลียน หรือมุสโซลินีหาได้ไม่ จะต้องเปรียบกับครอมเวลหรือโรเบสเปียร์

จึงจะถูก ซึ่งการเปรียบเทียบเหล่านี้แม้จะน่าฟังสักเพียงไร ก็ไม่เห็นจะเป็นประโยชน์ในการต่อสู้กับสตาลินตรงไหน แทนที่จะเอายุทธวิธีของตนออกใช้แก่สตาลินโดยไม่ชักช้า ตรอทสกีกลับมัวบ้าน้ำลายให้คำแนะนำแก่ทหารเรือ ช่างไฟ ช่างกล และช่างไฟฟ้าในอังกฤษถึงวิธีที่พึงปฏิบัติเพื่อช่วยให้กรรมกรอังกฤษยึดอำนาจจากรัฐบาลได้สำเร็จ เวลานี้ตรอทสกีหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องของประเทศอังกฤษ เขาสนใจในแรมเซย์แม็คโดแนลด์นายกรัฐมนตรีอังกฤษมากกว่าสนใจในสตาลินคู่ปรับตัวยงของเขา เขาเตือนกรรมกรอังกฤษให้ระลึกว่าในการปฏิวัติ ครอมเวลหาได้จัดตั้งกองทัพขึ้นทำหน้าที่รัฐบาลไม่ ครอมเวลเพียงแต่ตั้งพรรคขึ้น แต่ทว่าเป็นพรรคที่พร้อมสรรพด้วยอาวุธ และนั่นเอง คือกำลังสำคัญของครอมเวล ในยุทธภูมิทหารของครอมเวลได้รับการขนานนามว่าพวกซี่โครงเหล็ก ในเรื่องนี้ตรอทสกีเองก็เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า "ในการปฏิวัติการมีพวกซี่โครงเหล็กย่อมมีประโยชน์อยู่เสมอ ดังนั้นกรรมกรอังกฤษจึงอาจเรียนรู้อะไร ๆ จากครอมเวลได้เป็นอย่างมาก" ก็แล้วเหตุใดตัวตรอทสกีเองจึงไม่ตัดสินใจกระทำการ เหตุใดตรอทสกี

เขาจึงไม่สั่งพวกซีโครงเหล็กในกองทัพแดงให้บุกเข้าตีพลพรรคฝ่ายสตาลินให้ย่อยยับไป

ตร็อทสกีมัวโอ้เอ้วิหารรายอยู่ และฝ่ายปรปักษ์ของเขาก็เพ็นเอาประโยชน์จากความโอ้เอ้นั้น กล่าวคือสั่งปลดตร็อทสกีออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกลาโหมเอาดื้อ ๆ มิให้มีอำนาจควบคุมกองทัพแดงอีกต่อไป* ต่อมาไม่ช้าฝ่ายสตาลินก็หาทางอัปเปหิตอมสีกออกจากตำแหน่งผู้นำสหบาลคนงานไปอีกคนหนึ่ง เป็นอันว่าตร็อทสกีซึ่งฝ่ายสตาลินให้ฉายาว่านะโปเลียนแดง ถูกปลดอาวุธโดยกะทันหัน ไม่รู้เนื้อรู้ตัวมาก่อนเลย กองทัพแดงและสหบาลคนงานซึ่งตร็อทสกีเคยหวังพึ่งเป็นกำลังในการทำรัฐประหารล้มล้างสตาลินกับพวกก็กลับหันมาเป็นปฏิปักษ์ต่อเขา หน่วยตำรวจลับเกเปอูได้ค่อย ๆ บ่อนทำลายความนิยมที่ประชาชนเคยมีต่อตร็อทสกีลง

---

* การที่ตร็อทสกีได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกลาโหมมาตั้งแต่ทำรัฐประหารสำเร็จในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ ย่อมเป็นเครื่องแสดงอยู่แล้วว่าตร็อทสกีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการทำรัฐประหารคราวนั้น ไม่ใช่มีเพียงบทบาทย่อย ๆ ดังที่สตาลินกับพวกพยายามบิดเบือนให้คนทั้งหลายหลงเข้าใจผิด

เป็นลำดับ และพรรคพวกของตรอทสกีเองต่างก็รู้สึกผิดหวังในความประพฤติอันกำกวม และความอ่อนแออย่างประหลาดของเขา ต่างคนต่างก็ค่อย ๆ ตีตนออกห่างไปตาม ๆ กัน พอดีตรอทสกีล้มป่วยลง เขาจึงต้องจากกรุงมอสโคว์นครหลวงสหภาพโซเวียต เดินทางไปพักรักษาตัวอยู่ในสถานพยาบาลแห่งหนึ่ง ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๒๖ ข่าวเรื่องการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ในประเทศอังกฤษ และข่าวเรื่องจอมพลบีลซุดสกีทำรัฐประหารในประเทศโปแลนด์ ทำให้ตรอทสกีซึ่งยังป่วยอยู่สั่นสะท้านไปด้วยพิษไข้การเมือง จำเป็นที่เขาจะต้องรีบกลับไปประเทศรัสเซียดำเนินการต่อสู้สืบไป จะวางมือเสียกระไรได้ "ตราบใดที่ยังไม่ศูนย์เสียทุกสิ่งทุกอย่าง ก็ยังไม่มีอะไรศูนย์เสียไป" นี่ตรอทสกีนกอย่างนั้น

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๒๖ ดแซร์จินสกี หัวหน้าหน่วยตำรวจลับเกเปอูตายโดยกะทันหัน ด้วยโรคเส้นโลหิตในสมองแตก ในขณะที่แถลงโจมตีตรอทสกีอย่างรุนแรงในที่ประชุมคณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิก ระยะนั้นความ

ขัดแย้งในคณะสามเสือ คือระหว่างสตาลินฝ่ายหนึ่ง กับกาเมเนฟและซีโนเวียฟอีกฝ่ายหนึ่ง ได้ทวีความรุนแรงขึ้นถึงจุดระเบิด หลังจากระอุคุกรุ่นมานานแล้ว ในที่สุดสามเสือผู้รักษามัมมีของเลนินก็เกิดพิพาทกันเอง สตาลินจึงเอาพวกของตัวชื่อเมนจินสกีมาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าตำรวจลับแทนดแซร์จินสกีผู้ตาย กาเมเนฟกับซีโนเวียฟเห็นท่าไม่เป็นการ ก็หันไปญาติดีกับตรอทสกีเพื่อรวมกำลังกันสู้สตาลินต่อไป เวลาที่จะลงมือทำรัฐประหารได้มาถึงแล้ว คลื่นแห่งการจลาจลกำลังโหมกระหน่ำรอบ ๆ ปราสาทเครมลิน

ในตอนเริ่มแรกแห่งการต่อสู้ระหว่างตรอทสกีกับสตาลิน เมื่อกล่าวถึงประเทศอังกฤษ ตรอทสกีได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าการปฏิวัติไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยพลการ เขาเน้นว่า “ถ้าหากเราสามารถกำหนดเส้นทางอันถูกต้องให้แก่การปฏิวัติ ก็น่าจะเป็นการอยู่ในวิสัยที่เราจะบังคับการปฏิวัติมาให้แผ่วพานเราได้” แต่ตรอทสกีเองหรือมิใช่ที่เป็นผู้กำหนดเส้นทางให้แก่การปฏิวัติ ตรอทสกีหรือมิใช่ที่เป็นผู้วางหลักเกณฑ์แห่งยุทธวิธีสมัยใหม่ในการยึดอำนาจ อย่างไรก็ดี ด้วยการเอา

บทเรียนที่ตรอทสกีเคยให้ไว้ไปใช้ประโยชน์ในปี ๑๙๒๗ สตาลินได้พิสูจน์ให้รัฐบาลประชาธิปไตยทั้งหลายเห็นว่า เป็นการอยู่ในวิสัยที่จะป้องกันรัฐกฎมพีให้พ้นภัยแห่งการยึดอำนาจแบบสายฟ้าแลบของตรอทสกี

แม้ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์และเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นรัฐที่มีการจัดระเบียบดี และมีความสงบเรียบร้อยมากที่สุดในยุโรป หากจะมีใครนำเอายุทธวิธีของตรอทสกีในการยึดอำนาจเข้าไปใช้ ใครคนนั้นก็อาจจะประสบความสำเร็จทำนองเดียวกับที่ตรอทสกีเคยประสบมาแล้วในประเทศรัสเซีย เพราะยุทธวิธีของตรอทสกี ไม่คำนึงถึงกาละเทศะดังได้กล่าวมาแล้ว เพราะเหตุนี้เองยุทธวิธีของเขาจึงเป็นภัยต่อประเทศประชาธิปไตยทั่วไปอยู่เสมอ ตรอทสกีเคยกล่าวย้ำไว้ว่าการยึดอำนาจเป็นเสมือนจักรกลอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องใช้นายช่าง จักรกลนั้นจึงจะเดินและหยุดได้ในเวลาที่ต้องการในการให้จักรกลนั้นเดิน ไม่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงภาวะการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมของประเทศแต่อย่างใด ในทัศนะของตรอทสกีเห็นว่าการยึดอำนาจมิใช่เรื่องที่จะพึง

กระทำด้วยกำลังของมวลชน หากด้วยกำลังของคนจำนวนหยิบมือเดียว แต่เป็นคนที่เลือกสรรมาแล้วว่ามีน้ำใจเด็ดเดี่ยว พร้อมที่จะเสี่ยงอันตรายไม่ว่าชนิดใด ทั้งต้องได้รับการฝึกในยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจมาจนชำชองแล้ว ตลอดจนรู้ว่าจะต้องบุกเข้าตีศูนย์กลางแห่งองค์การเทคนิคของรัฐบาล และเทศบาลอย่างเต็มแรงและโดยอาการรวดเร็วฉับพลัน หน่วยจู่โจมนี้จะต้องประกอบด้วยคนงานผู้ชำนาญการพิเศษ ช่างกล ช่างไฟฟ้า พนักงานโทรเลข พนักงานวิทยุโทรเลข ซึ่งอยู่ในบังคับบัญชาของนายช่างที่รู้เรื่องการดำเนินงานฝ่ายเทคนิคของรัฐบาลเป็นอย่างดี

ใน ค.ศ. ๑๙๒๓ ระหว่างการประชุมองค์การคอมมิวนิสต์สากล (คอมินเตอร์น) คอมมิวนิสต์สำคัญคนหนึ่งชื่อราเดก ได้เสนอให้จัดตั้งหน่วยพิเศษขึ้นในยุโรปทุกประเทศ ให้มีหน้าที่ยึดอำนาจจากรัฐบาล แล้วสถาปนาระบอบคอมมิวนิสต์ขึ้นแทนที่ระบอบเดิม ทั้งนี้โดยอ้างว่า ลำพังคนเพียงพันเดียว หากได้รับการฝึกปรือมาเป็นอย่างดี ย่อมสามารถจะยึดอำนาจจากรัฐบาลได้ไม่ว่าในประเทศใด โดยที่ทัศนะของราเดกนี้

สอดคล้องต้องด้วยทัศนะของตรอทสก์ จงปรากฏว่าตรอทสก์ได้ลุกขึ้นสนับสนุนอย่างแข็งขัน แต่เลนินกับคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ที่เป็นสมาชิกองค์การคอมมิวนิสต์สากลไม่เห็นด้วยกับทัศนะของราเดกดังกล่าวนั้น เลนินกล่าวเน้นว่า "ถ้าหากเราประสงค์จะช่วยคอมมิวนิสต์ในประเทศใดให้ยึดอำนาจจากรัฐบาล ก็จำเป็นที่เราจะต้องก่อให้เกิดขึ้นในประเทศนั้นซึ่งภาวะการณ์ที่ละม้ายคล้ายคลึงกับภาวะการณ์ในประเทศรัสเซียเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๗" ทั้งนี้แสดงว่าเลนินยังยึดมั่นในหลักยุทธศาสตร์ที่ตนเคยยึดถือมาตั้งแต่ก่อนเกิดรัฐประหารบอลเชวิกในรัสเซียในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ นั้น ส่วนตรอทสก์เล่า เขาก็ยังคงยึดมั่นในยุทธวิธีของเขาเช่นเดียวกัน นอกจากสนับสนุนข้อเสนอของราเดกแล้ว ตรอทสก์ยังไปไกลกระทั่งเรียกร้องให้จัดตั้งโรงเรียนสอนเทคนิครัฐประหารขึ้นในกรุงมอสโคว์เพื่อสอนชาวคอมมิวนิสต์ให้ซาบซึ้งในยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจแล้วจะได้ให้แยกย้ายกันไปจัดตั้งหน่วยพิเศษขึ้นในประเทศต่าง ๆ ให้มีหน้าที่เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลในประเทศนั้น ๆ ความคิดของตรอทสก์เรื่องนี้ได้ถูกฮิตเลอร์นำเอาไปใช้ในเวลา

ต่อมาโดยฮิตเล่อร์ได้จัดตั้งโรงเรียนแบบนนชนทเมืองมูนค เพื่อ
ฝึกสอนหน่วยจู่โจมของตน

ในเรื่องยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจนั้น ตรอทสกีมั่นใจ
ในประสิทธิภาพของมันกระทั่งกล่าวยืนยันออกมาว่า "ด้วย
หน่วยพิเศษที่ประกอบด้วยคนเพียงพันเดียว ซึ่งคัดเลือกจากหมู่
กรรมกรกรุงเบอร์ลิน และให้อยู่ในความควบคุมของคอม-
มิวนิสต์รัสเซีย ข้าพเจ้ากล้าท้าพะนันว่าจะยึดกรุงเบอร์ลินได้
ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง" ดังได้เห็นกันมาแล้วว่า ในเรื่องการ
ยึดอำนาจ ตรอทสกีไม่เคยนึกเชื่อว่าประชาชนจะลุกฮือขึ้น
อย่างพร้อมเพรียงกัน ทั้งก็ไม่ไว้ใจในการที่จะเอามวลชน
กรรมาชีพเข้าร่วมปฏิบัติการด้วย เขากล่าวว่า "มวลชนที่
ถืออาวุธอาจเป็นประโยชน์เหมือนกัน แต่เป็นประโยชน์ใน
ขั้นที่สอง คือในเมื่อจะใช้ต่อต้านการปฏิวัติซ้อนของพวก
ถอยหลังเข้าคลอง" ตรอทสกีกล่าวเสริมว่าพวกคอมมิวนิสต์
เยอรมันจะคงถูกทางการบำราบเรื่อยไป ตราบเท่าที่ไม่ตัด
สินใจนำเอายุทธวิธีของเขาออกปฏิบัติอย่างจริงจัง ในเดือน
พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๒๖ ระหว่างที่ตรอทสกีพักรักษาตัวอยู่ใน

กรุงเบอร์ลินนั้น เขาได้ถูกทางการเยอรมันกล่าวหาว่า มากรุงเบอร์ลินในจุดประสงค์ที่จะปลุกปั่นกรรมกรเยอรมันให้ลุกฮือขึ้นยึดอำนาจจากรัฐบาล แต่นั่นเป็นเพียงคำกล่าวหาที่เลื่อนลอยปราศจากหลักฐาน เพราะเวลานั้นตรอทสกีหาได้สนใจในเรื่องการปฏิวัติของประเทศเยอรมนีไม่ อย่างไรก็ดี ข่าวเรื่องการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ในประเทศอังกฤษ และข่าวเรื่องรัฐประหารในโปแลนด์ ได้ทำให้ตรอทสกีทุรนทุรายไม่อาจนั่ง ๆ นอน ๆ อยู่ในกรุงเบอร์ลินต่อไปได้ ต้องรีบเผ่นกลับกรุงมอสโคว์ทั้ง ๆ ที่อาการป่วยยังไม่หาย เขากลับเป็นตรอทสกีคนเดิม นัยหนึ่งเป็นคอนเดนเซอร์ไฟฟ้าดังที่มีผู้ตังฉายาให้ จิตใจของเขาเต็มไปด้วยความกระเหี้ยนกระหือรือแบบเดียวกับในสมัยที่รัฐประหารโค่นรัฐบาลเกอเรนสกี เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้น พอกลับไปถึงกรุงมอสโคว์ ก็ลงมือจัดตั้งหน่วยจู่โจมขึ้นเพื่อโค่นสตาลินเข้ายึดอำนาจการปกครองไว้ในกำมือต่อไป

อย่างไรก็ดี สตาลินไม่ใช่คนโง่ เขารู้จักเพ้นเอาบทเรียนในคราวรัฐประหารโค่นรัฐบาลเกอเรนสกีไปใช้ประโยชน์

อย่างเต็มที่ โดยความช่วยเหลือร่วมมือของเมนจินสกหัวหน้าตำรวจลับเกเปอูคนใหม่ สตาลินได้จัดตั้งหน่วยพิเศษขึ้นสำหรับต่อต้านรัฐประหารที่ฝ่ายตรอทสกกำลังเตรียมจะก่อขึ้น กองบัญชาการของหน่วยต่อต้านรัฐประหารนี้ตั้งอยู่ทวงลูเบยังก้า อันเป็นที่ทำการหน่วยตำรวจลับนั่นเอง ตัวเมนจินสกเองเป็นคนดูแลเรื่องการคัดเลือกคอมมิวนิสต์ที่จะเอาเข้าประจำหน่วยต่อต้านนี้ ทั้งนี้โดยเลือกสรรจากบรรดากรรมกรที่ประจำองค์การเทคนิคของรัฐบาล จากบรรดาคนรถไฟ ช่างกล ช่างไฟฟ้า และพนักงานโทรเลข เทคนิคของสตาลินในการต่อต้านรัฐประหารต่าง ๆ ก็เข้าลักษณะเกลือจิ้มเกลือนั่นเอง สตาลินได้เอาเครื่องมือชนิดเดียวกับที่ตรอทสกเคยใช้ในการยึดอำนาจออกใช้ในการต่อต้านรัฐประหารของตรอทสก ทั้งนี้โดยมอบอำนาจให้เมนจินสกดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ในเรื่องอาวุธประจำตัวของพลประจำหน่วยต่อต้าน เมนจินสกคงให้แต่ละคนพกเพียงปืนสั้นและลูกระเบิดมือเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนสามารถเคลื่อนไหวได้กระฉับกระเฉง หน่วยต่อต้านนี้แบ่งออกเป็นร้อยหมู่ หมู่ละสิบคน และมีรถยนต์

หมู่เกราะสนับสนุนอีกยี่สิบคัน แต่ละหมู่ประกอบด้วยปืนกลเบา เป็นอาวุธ นอกจากนี้ยังมีผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์คอยทำหน้าที่ติดต่อประสานงานระหว่างหมู่ต่าง ๆ กับวังลูเบยงก้า อันเป็นที่ทำการหน่วยตำรวจลับด้วย เมนจินสักหัวหน้าตำรวจลับได้แบ่งกรุงมอสโคว์ออกเป็นสิบเขต จัดให้วางสายโทรศัพท์อย่างซ่อนเร้น เชื่อมแต่ละเขตเข้าด้วยกัน แล้วให้โยงไปรวมกันที่วังลูเบยงก้า นอกจากตัวเมนจินสักเองแล้ว ก็มีแต่กรรมกรผู้วางสายโทรศัพท์เท่านั้น ที่ทราบว่ามีสายโทรศัพท์พิเศษวางขึ้นจากไหนถึงไหน โดยเหตุนี้บรรดาบริเวณที่ตั้งองค์การฝ่ายเคลื่อนไหวในกรุงมอสโคว์ทุกแห่งจึงมีโทรศัพท์ติดต่อถึงที่ทำการหน่วยตำรวจลับโดยตรง ตามตึกที่ตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ของแต่ละเขต เมนจินสักได้อาศัยอำนาจพิเศษที่ได้รับเข้ายึดไว้ชั่วคราวอย่างเงียบ ๆ แล้วจัดแบ่งออกเป็นห้องเล็กห้องน้อย จัดส่งคนของตนเข้าประจำ ให้ทำหน้าที่คอยสังเกต และควบคุมเหตุการณ์ในบริเวณใกล้เคียงและทำการต่อต้านในเมื่อจำเป็น หน่วยย่อย ๆ เหล่านี้เป็นสาขาของหน่วยต่อต้านรัฐประหารซึ่งมีกองบัญชาการอยู่ที่วังลูเบยงก้า

หน่วยสู้รบของหน่วยต่อต้านรัฐประหาร ก็คือหมู่ร้อยหมู่ทกล่าวแล้ว แต่ละหมู่จะต้องฝึกซ้อมเพื่อให้พร้อมที่จะปฏิบัติการได้โดยลำพังในบริเวณพื้นที่กำหนดไว้ พลต่อต้านในแต่ละหมู่จะต้องรู้หน้าที่ของหมู่ที่ตนสังกัดเป็นอย่างดี ทั้งจะต้องรู้หน้าที่ของหมู่อื่นเก้าหมู่ที่อยู่ในเขตเดียวกันด้วย การจัดระเบียบการต่อต้านรัฐประหารนี้เป็นไปอย่าง "ลับและแลไม่เห็น" ตามคำสั่งของเมนจินสก ซึ่งเลียนแบบยุทธวิธีของตรอทสก เพียงแต่แปลงเสียใหม่ให้กลายเป็นฝ่ายรับ แทนที่จะเป็นฝ่ายรุก ทั้งนายและพลประจำหน่วยต่อต้านรัฐประหารไม่แต่งเครื่องแบบใด ๆ ไม่ติดเครื่องหมายอะไรที่จะทำให้สะดุดตาใคร ๆ แม้การรับเข้าประจำหน่วยก็ดำเนินไปอย่างเร้นลับ นอกจากอบรมคนในหน่วยให้มีความรู้ทางเทคนิคและทางทหารแล้ว ยังมีการอบรมการเมืองแก่คนเหล่านั้นด้วย กล่าวคือ ปลุกปั้นให้เกิดความชิงชังปรปักษ์ทางการเมืองชิงชังพวกยิว และเฉพาะอย่างยิ่งพรรคพวกของตรอทสกซึ่งเป็นศัตรูหมายเลข ๑ ของสตาลิน เมนจินสกหัวหน้าตำรวจลับไม่ยอมรับบุคคลเชื้อชาติยิวเข้าประจำหน่วยต่อต้าน

รัฐประหารอย่างเด็ดขาด จะว่ากันไป หน่วยต่อต้านนม
ลักษณะเป็นศูนย์กลางแอนตยว พร้อม ๆ กับที่เป็นแหล่งผึกคน
ให้รู้เทคนิคแห่งการป้องกันรัฐบาลให้พ้นภัยรัฐประหารอันจะ
เกิดจากฝีมือของตรอทสกี

ได้มีผู้ถกเถียงกันมากทั้งในยุโรปและในรัสเซียเองถึง
เรื่องการแอนตยวอันเกิดจากความคิดของสตาลิน คนบางฝ่าย
เห็นว่าความคิดของสตาลินในเรื่องนี้เกิดจากความต้องการจะ
เอาใจชาวนารัสเซียทั่วไป ซึ่งไม่ชอบหน้าพวกยิวมาแต่ไหน
แต่ไรแล้ว แต่คนบางฝ่ายก็ถือเป็นเพียงฉากหนึ่งแห่งการต่อสู้ท
สตาลินดำเนินต่อตรอทสกี ซิโนเวียฟและกาเมเนฟ ซึ่งเป็นยิว
ทั้งสามคน บรรดาผู้ที่ปรักปรำสตาลินว่าละเมิดกฎหมายแอนต
ยิวซึ่งมีบทลงโทษอย่างหนักนั้น คงจะไม่ได้คำนึงถึงความ
จำเป็นของสตาลินในการที่ต้องทำเช่นนั้น เพื่อความปลอดภัย
ของรัฐบาล ที่จริงควรจะต้องถือกันว่าการแอนตยวเป็น
ส่วนหนึ่งแห่งยุทธวิธีที่สตาลินนำออกใช้ ในการต่อต้านการ
พยายามของตรอทสกีในอันจะโค่นรัฐบาลด้วยวิธีใช้กำลัง

ในเรื่องการแอนตียิวในประเทศรัสเซีย ความจริงสโตลิปีน เสนาบดีมหาดไทยของพระเจ้าซาร์ในสมัย ค.ศ. ๑๙๐๕ ได้เคยริเริ่มดำเนินการมาก่อนสตาลินแล้ว แต่แอนตีก็นิ่งอยู่ได้พักเดียว ก็ค่อย ๆ เงียบหายกลายเป็นคลื่นกระทบฝั่งไป ก็อะไรเล่าคือมูลเหตุที่จูงใจสตาลินให้พ้นฟูลัทธิแอนตียิวขึ้นมาอีก ? ความชิงชังที่สตาลินมีต่อยิวใหญ่ทั้งสาม คือตรอทสกี ซีโนเวียฟ และกาเมเนฟ กระนั้นหรือ? นั่นเป็นเพียงเหตุผลข้อรองเท่านั้น เหตุผลข้อใหญ่ได้แก่ความจำเป็นของสตาลินที่จะต้องกำจัดส่วนที่ร้ายที่สุดของฝ่ายปรปักษ์ทางการเมือง นั่นคือพวกยิวซึ่งประกอบเป็นกำลังสำคัญที่สุดของตรอทสกี ซีโนเวียฟ และกาเมเนฟ ที่จริงเมนจินสกีหัวหน้าตำรวจลับได้สังเกตเห็นมานานแล้วว่า ตัวเด่น ๆ ในพวกตรอทสกีล้วนเป็นยิวแทบทั้งสิ้น พวกยิวที่อยู่ในกองทัพแดง ตามสหบาลคนงาน และตามโรงงานทั้งหลายต่างสนับสนุนตรอทสกีไปตาม ๆ กัน ในสภาโซเวียตแห่งกรุงมอสโคว์กาเมเนฟก็กุมเสียงข้างมากไว้ได้ ในสภาโซเวียตแห่งนครเลนินกราด (คือกรุงเปโตรกราดเดิม) เสียงส่วนใหญ่ก็อยู่ในกำมือของซีโนเวียฟ กล่าวสั้น ๆ บุคคล

ที่เป็นมันสมองของฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสตาลินล้วนเป็นพวกยิว ทั้งสิ้น การที่จะให้กองทัพแดง สหบาลคนงาน และมวลกรรมกรในกรุงมอสโคว์และนครเลนินกราดพากันสิ้นความนิยมตรอทสกี ซิโนเวียฟ และกาเมเนฟ ชั่วแต่ปลุกปั่นชาวรัสเซียให้รู้สึกชังชังพวกยิวก็เป็นการเพียงพอ และการปลุกปั่นเช่นนั้นก็ดูจะไม่ยากเย็นอะไร เพราะประชาชนรัสเซียต่างไม่ชอบหน้าพวกยิวมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ดังนั้นในการต่อสู้ตรอทสกีกับพวก สตาลินจึงได้มุ่งจะปลุกความรู้สึกเกลียดยิวที่ฝังอยู่ในจิตใจชาวรัสเซียให้ตื่นตัวขึ้นมาอีก เขาเคยคิดจะใช้ลัทธิแอนตียิวเป็นเครื่องมือจัดตั้งแนวร่วมระหว่างทหาร กรรมกรและชาวนา เพื่อให้ต่อต้านภัยจากขบวนการของตรอทสกี ลัทธิแอนตียิวได้ช่วยให้เมนจินสกี หัวหน้าเกเปอูได้รับความสะดวกในการประหัตประหารพวกยิว ตลอดถึงการกวาดล้างสมาชิกองค์การลับซ่งตรอทสกีกำลังจัดตั้งเพื่อประโยชน์ในการยึดอำนาจ เวลานั้นใครที่เป็นยิวเป็นต้องถูกเมนจินสกีเพ่งเล็งสงสัยเข้าไว้ก่อนว่าเป็นพวกตรอทสกี แล้วก็หาเหตุรังควานหรือประหัตประหาร การต่อสู้ระหว่างสตาลินกับตรอทสกีจึงม

ลักษณะเป็นการแอนตียวไปในตัว มันเป็นการแอนตีในนาม
ของรัฐหรือทางราชการ จึงทำให้ฝ่ายตรอทสกต้องตกเป็น
เบี้ยล่างอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง พวกยิวต่างถูกอัปเปหิออก
จากวงราชการทุกแห่งทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ทั้งถูกขับ
ออกจากพรรคบอลเชวิก สหบาลคนงาน วิสาหกิจอุตสาหกรรม
ตลอดจนองค์การค้าทุกแห่งที่เป็นของรัฐหรือซึ่งรัฐบาลควบคุม
อยู่ พรรคของตรอทสกซึ่งเคยแผ่หางกางปีกครอบคลุมหน่วย
ราชการ องค์การทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของรัฐก็
ค่อย ๆ สลายตัวลงด้วยประการฉะนี้ ชาวยิวมากหลายต้อง
กระเด็นออกจากตำแหน่งงานการและถูกห้ามมิให้ติดต่อค้าขาย
กับชาวรัสเซีย ทั้งถูกตำรวจลับรังควานด้วยการจับกุมคุมขัง
ยิ่งทั้งหรือเนรเทศอย่างปราศจากความปราณี ในบรรดายิว
เหล่านี้มีอยู่เป็นจำนวนมากที่เดียวที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องรู้เห็น
แผนการรัฐประหารของตรอทสกแม้แต่น้อย ในเรื่องนี้เมน-
เจนสก หัวหน้าเกเปอูเอง ก็ยอมรับว่าได้กระทำการรุนแรงต่อ
พวกยิวเคราะห์ร้ายเหล่านั้นจริง โดยกล่าวว่าพวกนั้นต้องรับ
บาปแทนยิวคนอื่นๆและยิวบางคนก็ต้องรับบาปแทนยิวทั้งมวล

ยุทธวิธีของสตาลิน เรื่องแอนติยวเป็นยุทธวิธีที่ตรอทสกี้แก้ไม่ตก เขาไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะให้ประชาชนรัสเซียหายเกลียดพวกยิวได้ ในเมื่อความเกลียดนั้นมันฝังเข้ากระดูกดำชาวรัสเซียมารู้กร่อยบี้แล้ว พรรคพวกของตรอทสกีแม้ทภักดีต่อเขาอย่างมาก กรรมกรซึ่งเคยเลื่อมใสเขาเมื่อคราวปฏิวัติในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ ทหารซึ่งเขาเคยนำไปสู่ความมชัยในการปะทะกับทหารคอสแซ็ก ของฝ่ายระบอบเก่าที่ทำการปฏิวัติซ้อน ต่างก็ตีตนออกห่างเขาไปตาม ๆ กัน ในสายตาของมวลชน ตรอทสกีมิได้เป็นอะไรมากไปกว่ายิวธรรมดาคนหนึ่ง การณรงค์เป็นปฏิปักษ์ต่อตรอทสกีด้วยวิธีใช้ลัทธิแอนติยิวเป็นเครื่องมือ ได้อำนวยผลแก่ฝ่ายสตาลินอย่างเกินคาดหมาย

ซีโนเวียฟและกาเมเนฟเริ่มรู้สึกหวั่นวิตกในผลร้ายที่จะบังเกิดจากความอวดดี ความทะนงตัวและความกล้าอย่างบ้าบิ่นของตรอทสกี กาเมเนฟเป็นคนใจเสาะ โลเล และตาขาวกว่าซีโนเวียฟกรีบปลีกตัวออกไปก่อน แต่มิได้ทรยศต่อตรอทสกีประการใด เขาเคยกล่าวแก้ตัวในภายหลังว่า ที่เขาต้องแยกทางกับตรอทสกีก็เพราะเขาไม่วางใจว่าตรอทสกีจะยึด

อำนาจได้สำเร็จ ต่อถ้อยแถลงนี้ ตรอทสกีได้ออกกลับไปว่า กาเมเนฟไม่วางใจแม้ในการทรยศหักหลัง ตรอทสกีโกรธ กาเมเนฟนักและไม่ยอมให้อภัยจนแล้วจนรอด เขาปรักปรำ กาเมเนฟว่าขาดจนกระทั่งไม่กล้าทรยศต่อเขาอย่างเปิดเผย แต่ซีโนเวียฟนั้นยังคงติดตามตรอทสกีอยู่ และปลุกตัวหนักต่อ เมื่อเห็นตรอทสกีประสบความล้มเหลวในการทำรัฐประหาร แล้ว สำหรับซีโนเวียฟ ตรอทสกีไม่โกรธเคืองกันมากนัก เขา เคยกล่าวถึงซีโนเวียฟว่า "ซีโนเวียฟไม่ใช่คนขลาด เขาเผ่น หนักต่อเมื่อเผชิญอันตรายอันร้ายแรง" โดยที่ไม่ประสงค์จะ ให้ซีโนเวียฟอยู่ใกล้ตัวเขาในขณะเสี่ยงอันตรายทำรัฐประหาร ตรอทสกีจึงให้ซีโนเวียฟเดินทางไปยังนครเลนินกราด รวบ รวมกรรมกรเข้าเป็นหน่วยจู่โจม เพื่อให้บุกเข้ายึดอำนาจใน นครนั้นในทันทีทันใดประกาศว่าคณะรัฐประหารของตรอทสกียึด อำนาจในกรุงมอสโคว์ไว้ได้แล้ว แต่ทว่ากรรมกรในนคร เลนินกราดหาได้นิยมเลื่อมใสซีโนเวียฟเช่นแต่ก่อนไม่ ในเดือน ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๒๗ ขณะที่คณะกรรมการกลางพรรคบอล

เชวิกประชุมกันอยู่ในนครเลนินกราด การเดินขบวนซึ่งจัดขึ้นเป็นเกียรติแก่คณะกรรมการได้เปลี่ยนลักษณะไปโดยกะทันหัน กลายเป็นเดินขบวนสนับสนุนตรอทสกีไปฉับ ถ้าหากซีโนเวียฟยังคงมีอิทธิพลเหนือกรรมกรในนครเลนินกราดเหมือนแต่ก่อน เขาก็อาจฉวยโอกาสหนุนประชาชนที่เดินขบวนให้ก่อการจลาจลได้ การเปลี่ยนท่าทีของประชาชนที่เดินขบวนครานั้น เป็นเรื่องที่นอกเหนือความคาดหมายของซีโนเวียฟและเมนจินสกีหัวหน้าตำรวจลับ แม้ตรอทสกีเองก็มิได้รู้ระแคะระคายอะไรมาก่อน แต่เขาก็คิดถูกแล้วที่มิได้พยายามจะเพ่งเอาประโยชน์จากการนั้น มวลกรรมกรแห่งนครเลนินกราดใน ค.ศ. ๑๙๒๗ หาได้มีความคิดจิตใจเหมือนเมื่อสิบปีก่อนไม่ก็แล้ว พวกหน่วยจู่โจมที่เคยยึดอำนาจสำเร็จในเดือน ตุลาคม ๑๙๑๗ นั้นต่างหายหัวไปไหนหมดเล่า

ขบวนกรรมกร และทหาร ได้เคลื่อนไปตามถนน ในนครเลนินกราดพลางโห่ร้องเย้ยหยันขณะผ่านหน้าวังโตรัดและผ่านที่นั่งของคณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิก ที่กำลังประชุมกันอยู่ ครั้นแล้วก็ไปออกันข้างๆที่นั่งของตรอทสกี พลางเปล่งเสียง

เชย์รตร็อทสก์ วรบุรุษแห่งรัฐประหารบอลเชวิก ตร็อทสกผู้สร้างกองทัพแดงและผู้พิทักษ์อิสรภาพของสหบาลคนงาน ความเคลื่อนไหวทงน แม้จะแสดงให้เห็นว่าในนคร เลนินกราดยังมีผู้นิยมตร็อทสก์อยู่เป็นจำนวนไม่น้อย แต่ขณะเดียวกันมันก็เผยให้สตาลินเห็นความอ่อนแอขององค์การลับที่ตร็อทสก์จัดตงขนด้วย ในวันนน หากตร็อทสก์นำคนเด็ดเดี่ยวจำนวนหยิบมือเดียวเข้ายึดอำนาจในนครเลนินกราด เขาก็คงจะยึดได้โดยง่าย แต่ทว่า บุคคลที่บังคับบัญชาเหล่ากรรมกรที่จะให้ทำหน้าที่หน่วยจู่โจมบุกเข้ายึดอำนาจ หาใช่อันโตนอฟ ออฟเซียนโก เหมือนเมื่อคราวทำรัฐประหารในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ ไม่ พวกกรรมกรในนครเลนินกราด ต่างไม่ไว้วางใจซีโนเวียฟหัวหน้าของเขา ต่างกริ่งเกรงว่าพอถึงคราวคับขัน หมอก็จะหักหลังพวกเขาเพื่อเอาตัวรอดเท่านนเอง ระยะนนเมนจนสก์หัวหน้าตำรวจลับปรารภกับผู้ใกล้ชิดว่า หากตร็อทสก์มพวกอยู่ในกรุงมอสโคว์มากเหมือนดังที่มีอยู่ในนครเลนินกราด ฝ่ายรัฐบาลก็คงแพ้อย่างไม่มีปัญหา แต่ฐานะของตร็อทสก์เวลานนอ่อนแอเต็มทีแล้ว เขาได้นั่งดูดายให้ฝ่ายสตาลินรีดรอน

กำลังของเขามาเป็นเวลานานเกินไป ปล่อยให้สตาลินรังควาน จับกุมคุมขังและเนรเทศพวกเขาตามใจชอบ เป็นเวลานานมากที่เดียวที่เขานิ่งดูดายให้พวกของเขาทยอยกันตีตนออกห่างหรือทำการทรยศต่อเขา แม้พวกที่เคยแสดงความกล้าหาญหนักแน่นให้ประจักษ์มาแล้วก็พลอยเป็นไปกับเขาด้วย เมื่อตรอทสกีเกิดสำนึกในความโอ้เอ้ของเขาขึ้นมา เขาก็โผเข้าต่อสู้อย่างไม่คิดชีวิต ความทะนงตัวและความเหยียมหาญเจือด้วยความแค้นได้ลุกโพลงขึ้นอีกในวิญญาณของเขา ทำให้วาทะของเขาเต็มไปด้วยความรุนแรง เผ็ดร้อน แต่ก็ส่อถึงความหมดหวังพร้อมกันไปด้วย

บุรุษผู้มีใบหน้าซีดเซียว นัยน์ตาลึก และลึกด้วยพิษไข้ และการอดนอนซึ่งเที่ยวปรากฏตัวตามที่ชุมนุมสาธารณะ ตามลานโรงงานและโรงทหาร ต่อหน้าฝูงกรรมกร และทหารที่ปอดกระเส่าและเต็มไปด้วยความระแวง มิใช่ตรอทสกีแห่งปี ค.ศ. ๑๙๒๒ ถึง ๑๙๒๕ ซึ่งเป็นบุรุษที่สมาร์ท ร่าเริงแจ่มใส และชอบประชดแดกดัน หากกลับเป็นตรอทสกีแห่ง ค.ศ. ๑๙๓๗ ถึง ๑๙๒๗ เป็นตรอทสกีสมัยทำรัฐประหารบอลเชวิก

โค่นรัฐบาลเกอเรนสก์ เป็นตร็อทสก์ผู้ปราบพวกหัวระบอบเก่าที่ก่อศึกกลางเมืองราพนาสูรไป และเป็นตร็อทสก์ผู้เหยมหาญ รุนแรง เต็มไปด้วยความกระเหี้ยนกระหือรือ โดยผลจากการปลุกปั่นของตร็อทสก์ ความกระด้างกระเดื่องได้เริ่มปรากฏตามโรงทหารและโรงงานต่าง ๆในกรุงมอสโคว์ แต่ตร็อทสก์กยังคงยึดมั่นในยุทธวิธีเดิมของตน เขาไม่ต้องการจะใช้ประชาชนในการยึดอำนาจ หากยังคงมุ่งจะใช้หน่วยจู่โจมซึ่งเขาแอบตั้งขึ้นอย่างเร้นลับในการทำรัฐประหารโค่นสตาลิน เขามิได้มุ่งจะแย่งชิงอำนาจด้วยวิธียุยงให้บรรดากรรมกรลุกฮือขึ้นโค่นรัฐบาล หากด้วยการใช้ยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจ แบบที่ตัว เขาเคยใช้ ได้ผลมาแล้ว เมื่อสิบปี ก่อนเมื่อตอนล้มรัฐบาลเกอเรนสก์

รัฐบาลโซเวียตภายใต้การนำของสตาลินกำลังจัดเตรียมงานฉลองการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ซึ่งจะเวียนมาบรรจบครบรอบสิบปีในไม่กี่สัปดาห์ข้างหน้า ผู้แทนฝ่ายต่าง ๆแห่งองค์การคอมมินเทิร์นกำลังเดินทางจากนานาประเทศมายังกรุงมอสโคว์เพื่อร่วมงานฉลองนั้น ฝ่ายตร็อทสก์เตรียม

จัดงานฉลองเป็นส่วนของตนอยู่เหมือนกัน เขาจะฉลองวาระครบรอบสิบปีแห่งความมีชัยของเขาต่อเกอเรนสักด้วยชัยชนะอันใหม่ซึ่งเขาจะพึงได้รับในการต่อสู้กับสตาลิน มันจะเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่กว่าเมื่อคราวโค่นเกอเรนสักเป็นไหน ๆ ตรอทสักมั่นใจว่า อย่างไรเสียคณะผู้แทนกรรมกรที่มาจากประเทศต่าง ๆ ก็จะได้อยู่ดูการรัฐประหารโค่นสตาลินเป็นขวัญตาในครั้งนี้ แต่ทว่าความเคลื่อนไหวของตรอทสักหาได้รอดพ้นสายตาอันแหลมของสตาลินไปไม่ โดยอาศัยระบบสายลับและนกต่ออันทรงประสิทธิภาพ สตาลินทราบความเคลื่อนไหวของตรอทสักทุก ๆ ระยะ "ตรอทสักเล่นโกงนี่หว่า" สตาลินปรารภกับตนเอง แต่บังเอิญมีผู้ได้ยิน

ตรอทสักรวบรวมกรรมกรและทหารที่ยังคงภักดีต่อเขาเข้าไว้ราว ๆ พันคน จัดตั้งเป็นหน่วยจู่โจมสำหรับให้เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล และหน่วยจู่โจมนกพร้อมที่จะปฏิบัติการในทันทีที่ได้รับคำสั่งจากตรอทสัก ความจริงตรอทสักได้ให้ช่างเทคนิคและกรรมกรที่มีความชำนาญพิเศษ ฝึกซ้อมยึดอำนาจแบบ "แลไม่เห็น" มาหลายเวลาแล้ว เจ้าหน้าที่ในหน่วยต่อต้าน

ซึ่งเมนจินสักหัวหน้าตำรวจลับจัดตั้งขึ้นสำหรับต่อต้านรัฐประหารที่จะมาจากฝ่ายตรอทสักต่างรู้สึกว่าพวกของตรอทสักยิ่งวันยิ่งเคลื่อนไหวคึกคักมากขึ้นเป็นลำดับ มีอะไร ๆ หลายอย่างที่แสดงให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นรู้ว่า อันตรายกำลังใกล้เข้ามาทุกขณะแล้ว เมนจินสักพยายามทุกวิถีทางที่จะขัดขวางความเคลื่อนไหวของฝ่ายปรปักษ์ แต่วินาศกรรมที่ปะทุขึ้นในวงงานฝ่ายเทคนิค กลับปะทุขึ้นทุกวันเวลาที่ล่วงไป เฉพาะอย่างยิ่งในวงงานรถไฟ ในโรงไฟฟ้า และในที่ทำการโทรศัพท์และโทรเลข คนของตรอทสักได้แทรกซึมเข้าสู่องค์การฝ่ายเทคนิคทุกแห่ง ลูบคลำกลไกต่าง ๆ ขององค์การเหล่านั้น และเมื่อมีโอกาสก็ลอบก่อวินาศกรรม ทำให้กิจการขององค์การดังกล่าวกลายเป็นอัมพาตไปบางส่วน นี่เป็นการเริ่มต้นอย่างประปรายจากฝ่ายที่จะก่อรัฐประหาร

ทางฝ่ายรัฐบาลโซเวียต เมนจินสักหัวหน้าตำรวจลับได้สั่งให้หน่วยต่อต้านเตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา ให้ช่างเทคนิคประจำหน่วยคอยตรวจตราดูแลให้งานตามองค์การฝ่ายเทคนิคดำเนินไปด้วยดี หากเห็นเกิดขัดข้องอะไรที่ตรงไหน

ก็ให้จัดการแก้ไขโดยพลัน เมนจินสกีใคร่จะสั่งจับตรอทสกีกับพวกที่เป็นตัวสำคัญๆ เสียให้รู้แล้วรู้รอดไป แต่สตาลินรับห้ามไว้ โดยอ้างว่ายังไม่ถึงเวลา การจับกุมตรอทสกีในระยะใกล้จะมีงานฉลองการปฏิวัติในเดือนตุลาคม จะก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีขึ้นในหมู่ประชาชนรัสเซีย และคณะผู้แทนกรรมกรนานาประเทศที่มายังกรุงมอสโคว์เพื่อร่วมงานฉลองอันมโหฬารพันลึก โอกาสที่ตรอทสกีเลือกทำรัฐประหารดูช่างเหมาะเสียนี่กระไร ในฐานะที่เป็นนักยุทธศาสตร์ด้วยตรอทสกีจึงเริ่มเกี้ยเนือเกี้ยตัว "ยังไงๆ สตาลินก็คงไม่กล้าจับเราหรอกน่ะ เพราะขืนทำเช่นนั้นก็จะกลายเป็นทรราชไป เมื่อเขาตกลงใจจะจับเราเมื่อใด มันก็คงจะสายเกินกาลเสียแล้ว เขาคงจะตกกระป๋องก่อนจะเสร็จงานฉลองการปฏิวัติเสียซ้ำไป" นี่ตรอทสกีรำพึงอย่างนี้

ตามแผนยุทธวิธีของตรอทสกี การยึดอำนาจจะต้องเริ่มต้นด้วยการจู่โจมเข้ายึดองค์การฝ่ายเทคนิคของรัฐและการจับกุมรัฐมนตรี กรรมการกลางพรรคบอลเชวิกและกรรมการชำระสิ่งโสโครกในพรรค แต่เมนจินสกีหัวหน้าตำรวจลับ

สามารถป้องปัดการจู่โจมนั้นเสียได้ พลพรรคของตรอทสก
ที่แยกย้ายกันบุกเข้า บ้านรัฐมนตรี และกรรมการ ดังกล่าวเพื่อ
จะจับเอาตัวเป็นประกันต่างคว้าน้ำเหลวไปตามๆกัน เพราะ
บุคคล เหล่านั้นได้ลอบ เข้าไป หลบอยู่ใน ปราสาท เครมลินเสีย
ก่อนแล้ว ที่เครมลินนั้น สตาลินคงรอฟังผลการต่อสู้ระหว่าง
หน่วยจู่โจม ของตรอทสก กับหน่วย ต่อต้าน ของเมน จินสกอยู่
ด้วยความสงบเยือกเย็นและอดทน นั่นคือวันที่ ๗ พฤศจิกายน
ค.ศ. ๑๙๒๗ กรุงมอสโคว์เวลานั้นประดับประดาด้วยธงแดง
แลดูอร่ามไปทั้งเมือง ขบวนผู้แทนรัฐต่าง ๆ ในสหภาพ
โซเวียตได้เคลื่อนผ่านหน้าโรงแรมซาวัวและโรงแรมเมโทรโปล
ซึ่งเป็นที่พักของคณะผู้แทนกรรมกรจากนานาประเทศ ที่จตุรัส
แดง มีการประดับธงที่ม่วงแดงรอบบริเวณฮวงซุ้ยเลนิน
ห่างออกไปจากจตุรัสแดง ทหารม้าในบังคับบัญชาของบุดยอนนี
และทหารราบ ในบังคับ บัญชาของ ตูกัตชิวสกี ยืนเรียงแถวกัน
อยู่ในท่าที่ยังขังราวกับจะเตรียมเข้าประจัญบานข้าศึก ทหาร
เหล่านี้ตรอทสก ได้เคยนำไปสู่ ชัยชนะมาแล้วในการ ปราบพวก
หัวระบอบเก่าที่ก่อศึกกลางเมืองในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๙ ถึง

๑๙๒๑ ขณะที่โวโรชิลอฟ รัฐมนตรีว่าการกลาโหมเดินตรวจแถวทหารโซเวียตอยู่นั้น ตรอทสกผู้สร้างกองทัพแดงก็ลงมือพิชิตรัฐบาลด้วยจำนวนคนเพียงพันเดียว

อย่างไรก็ดีเมนจินสกหัวหน้าเกเปอูได้ดำเนินการป้องกันอย่างเข้มแข็ง ตามแผนยุทธวิธีของเมนจินสกซึ่งเป็นยุทธวิธีแบบป้องกันตัวนั้น ไม่มีการเอากำลังเข้าต่อต้านในบริเวณนอกตึกที่ทำการสำคัญๆ ซึ่งจะเป็นเป้าการโจมตีของฝ่ายรัฐประหาร หากให้ใช้วิธีต่อต้านจากภายในตึกนั้นๆเอง โดยอาศัยกำลังคนเพียงหยิบมือเดียว ต่อการเข้าตีแบบ "แลไม่เห็น" ของตรอทสก เมนจินสกได้ใช้วิธีต่อต้านแบบ "แลไม่เห็น" เช่นกัน เข้าทำนองหนามบ่งหนามนั่นเอง เมนจินสกไม่โง่พอที่จะกระจายกำลังพลของตน ออกอารักขาปราสาทเครมลิน ตึกประชุมคณะรัฐมนตรี ที่ทำการวิสาหกิจอุตสาหกรรมและองค์การค้า ที่ทำการสหบาลคนงาน หรือสถานที่ราชการต่างๆ ระหว่างที่พวกตำรวจลับแยกย้ายกันออกรักษาการณ์ตามองค์การทางการเมืองและทางปกครองของรัฐ เมนจินสกกระดมกำลังหน่วยต่อต้านเข้าพิทักษ์องค์การเทคนิคทางของ

รัฐบาลและเทศบาล ตรอทสกคาดไม่ถึงยุทธวิธีของเมนเชวิค เขาไปสำนักเอาว่าฝ่ายปรปักษ์รู้จักเอาบทเรียนคราวปฏิวัติในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ ไปใช้ประโยชน์ ก็ต่อเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างสายเสียแล้ว เมื่อมีผู้ไปบอกเขาว่า พลพรรคของเขาประสบความล้มเหลวเสียแล้ว ในการเข้ายึดที่ทำการโทรศัพท์และโทรเลขกลาง ตลอดถึงการเข้ายึดสถานีรถไฟสำคัญ ๆ นั้น ตรอทสกกนกรูทันทีว่าแผนการของเขาในการยึดอำนาจได้เผชิญการต่อต้านแบบมาเหนือเมฆเสียแล้ว หาใช่การต่อต้านแบบที่ใช้มาตรการทางตำรวจไม่ แต่กระนั้นตรอทสกก็ไม่สามารถจะทราบสถานการณ์อันแท้จริงได้ ในที่สุดเมื่อเขาทราบว่า พลพรรค ของเขาประสบความล้มเหลวอีกในการเข้ายึดที่ทำการโรงไฟฟ้า เขาก็ตัดสินใจเปลี่ยนกลยุทธโดยกะทันหัน มุ่งมั่นจะเข้ายึดองค์การทางการเมืองและทางปกครองของรัฐโดยตรง โดยที่ไม่อาจหวังพึ่งหน่วยจู่โจมซึ่งถูกฝ่ายรัฐบาลโจมตีแตกกระจายได้อีกต่อไป ตรอทสกจึงเปลี่ยนยุทธวิธีโดยฉับพลัน รวบรวมกำลังทำการปลุกปั่นประชาชนให้พร้อมกันลุกฮือขึ้นเล่นงานรัฐบาล

คำเรียกร้องที่ตรอทสกีประกาศต่อประชาชนในกรุงมอสโคว์วันนั้น มีนักศึกษาและกรรมกรได้ยินเพียงไม่กี่พันคน ขณะที่ฝูงชนจำนวนล้นหลามอัดแอกันอยู่ที่บริเวณจตุรัสแดงรอบๆสตาลิน คณะรัฐมนตรี คนสำคัญๆแห่งพรรคบอลเชวิก และผู้แทนองค์การคอมมิวนิสต์สากลที่มาจากต่างประเทศนั้น พลพรรคของตรอทสกีกบุกมหาวิทยาลัย ตีหมวดตำรวจที่เฝ้าแตกกระจายไป แล้วก็มุ่งตรงไปยังจตุรัสแดงโดยมีนักศึกษาและกรรมกรจำนวนหนึ่งติดตามไปด้วย กลยุทธของตรอทสกีข้อนี้ได้มีผู้ตำหนิกันมาก การประกาศเรียกร้องให้ประชาชนลุกฮือขึ้นกด การให้พลพรรคของตนยกขบวนไปตามถนนกด การก่อการจลาจลโดยปราศจากอาวุธกด ล้วนเป็นการเสี่ยงภัยอย่างไม่เข้าท่าทั้งสิ้น เมื่อการยึดอำนาจล้มเหลวแล้ว ตรอทสกีหัวเสียกุมสติไว้ไม่อยู่ ความเฉยบแหลมที่เขาเคยแสดงให้ปรากฏมาในยามเข้าด้ายเข้าเข็มทุกครั้ง ไม่ทราบว่าหายไปไหน สมองของเขามันตื้อไปหมด เขาปล่อยตัวให้ตกเป็นทาสแห่งอารมณ์อันเร่าร้อน เลยตัดสินใจจะพยายามโค่น

สตาลินด้วยวิธีการ จลาจล ซึ่งเป็นการโง่อย่างบรมที่เดียว การที่เขาตัดสินใจไปอย่างโง่ๆ เช่นนั้น ก็คงจะเป็นเพราะเขาสำนึกว่ายุทธวิธีเดิมของเขามันใช้ไม่ได้เสียแล้ว มวลชนมิได้ไว้วางใจเขาดุจกาลหนหลัง มิตรสหายของเขาต่างก็ตีตนออกห่าง คงเหลือทซอสตัย์ต่อเขาเพียงไม่กี่คน เขารู้สึกว่าในโลกนี้เขาจะหวังพึ่งใครอีกไม่ได้แล้ว นอกจากจะพึ่งตนเอง เขายังระลึกได้ถึงคติที่ว่า "เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างยังไม่สูญเสียไป ก็ยังไม่มีอะไรสูญเสียไปสักอย่างเดียว" เล่ากันว่าตรอทสกีเคยมีความคิดบ้าบิ่นถึงขนาดที่จะกรากเข้าทุบโลงแก้วที่บรรจุศพอาบยาเลนิน แล้วคร่าศพนั้นออกไปจากฮวงซุ้ยเอาไปแสดงให้ประชาชนดูพร้อมกับเรียกร้องให้รวมกำลังกันเข้าพิทักษ์อุดมการแห่งการปฏิวัติในเดือนตุลาคม แปลงมัมมี่เลนินเป็นอาวุธวิเศษเพื่อกวาดล้างอำนาจกดขี่ของสตาลินให้เหี้ยนเตียนไป อาจเป็นได้ว่าความคิดในการคร่าศพเลนินเคยผุดขึ้นในสมองของตรอทสกีแวบหนึ่งในระหว่างที่ประชาชนเสียงโห่ร้องของฝูงชนดังกึกก้องขนรอบ ๆ ตัวเขา และระหว่างที่เหล่านักศึกษากับกรรมกรฝ่ายเขากำลังยกขบวนกัน

ไปยังจตุรัสแดงซึ่งคลาคล่ำด้วยฝูงชนและทหารถือดาบปลายปืน แต่ความคิดดังกล่าวนั้นแม้จะมีผุดขึ้นจริงในสมองของตรอทสกี เขาก็หาเคยพยายามนำมันออกใช้ไม่

พอปะทะกันเข้า ขบวนพลพรรคของตรอทสกีซึ่งมีกำลังน้อยกว่าฝ่ายรัฐบาลหลายเท่าก็ถอยร่นจนคุมกันไม่ติด ตรอทสกีเหลียวดูรอบ ๆ ตัวเขา มีตรีเคยสัตย์ซื่อต่อเขาต่างหายหัวหมด พวกหัวหน้าพลพรรคต่างหายเข้ากลีบเมฆไปตาม ๆ กันดู ๆ พวกยิวก็เป็นคนที่ไม่เหมาะสำหรับการต่อสู้แบบใช้อาวุธสั้นหรือตลุมบอน ไม่เหมาะสำหรับการเข้ายึดอำนาจเสียเลย ยิวคนเดียวที่ยังคงอยู่ปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่ย่อท้อท่ามกลางการต่อสู้อย่างชุลมุนวุ่นวายก็คือตรอทสกี นักรัฐประหารตัวยงนั่นเอง ตรอทสกีเคยเล่าต่อมาภายหลังว่า "ทหารคนหนึ่งได้ยึงรถที่ข้าพเจ้านั่งอยู่ เป็นการเตือนให้รีบหลบหนีไปเสียแล้วใครคนหนึ่งจูงมือข้าพเจ้าลงจากรถเข้าเดินปนเปอยู่ในฝูงชน"

เป็นอันว่าตรอทสกีพ่ายแพ้สตาลินอย่างราบคาบ ระหว่างที่ถูกเนรเทศ ตรอทสกีเคยคิดว่า พวกชนกรรมาชีพในๆ

ประเทศต่างๆคงจะรู้จักเพ่งเอาบทเรียนจากความล้มเหลวของเขาในการทำรัฐประหารครั้งนั้น เขาลืมคิดไปว่าพวกที่จะเอาบทเรียนนั้นไปใช้ประโยชน์ก็คือพวกที่คอมมิวนิสต์เรียกว่า "กฎุมพี" นั่นเอง

—๓—

รัฐประหารในเยอรมนี สมัยก่อนฮิตเล่อร์

สถานการณ์ในยุโรประหว่างปี ค.ศ. ๑๙๑๙ กับ ๑๙๒๐ อันเป็นระยะเสร็จสงครามโลกครั้งแรกใหม่ๆ มีเค้าแห่งการปฏิวัติตั้งทะมึนอยู่ทั่วไปจนนักสังเกตการณ์อดสงสัยกันไม่ได้ว่า โดยอาศัยปาฏิหาริย์อันใด ยุโรปจึงสามารถก้าวล่วงวิกฤติกาลแห่งการปฏิวัติไปเสียได้ เวลานั้นรัฐบาลเกือบทุกประเทศต่างกะปลกกะเปลี้ยจนไม่อยู่ในฐานะจะป้องกันขัดขวางรัฐประหารได้ วิธีการที่รัฐบาลทั่วไปนิยมใช้ในการต่อต้านขัดขวางรัฐประหาร ล้วนเป็นวิธีการทางตำรวจซึ่งรัฐบาลประเทศต่าง ๆ เคยนิยมใช้กันมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว แต่ก็จัดเป็นเคราะห์ดีอย่างหนึ่งของประเทศในยุโรปสมัยนั้น ที่พรรคการเมืองฝ่ายนิยมการปฏิวัติมิได้คิดที่จะเอายุทธวิธีสมัยใหม่ในการยึดอำนาจเข้าผจญวิธีการป้องกันอันล้าสมัยของรัฐบาล มิได้คิดที่จะเอาเทคนิค

แห่งรัฐประหารเข้าฟาดฟันมาตรการทางตำรวจ ดังที่ตรอทสกีแห่งรัสเซียได้เคยปฏิบัติมาแล้ว เมื่อคราวโค่นรัฐบาลนายเกอเรนสกีใน ค.ศ. ๑๙๑๗

มีผู้ประหลาดใจกันว่า ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๑๙ กับ ๑๙๒๐ อันเป็นระยะที่วิกฤติกาลทางปฏิวัติกำลังคุกคามยุโรปอยู่อย่างหนักนั้น เหตุใดจึงไม่มีพวกหัวรุนแรงฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวานำเอาบทเรียนแห่งการปฏิวัติของบอลเชวิกไปใช้ประโยชน์ในการล้มล้างรัฐบาล คำตอบมีว่าเพราะพวกหัวรุนแรงเวลานั้นไม่มีความรู้ในเรื่องยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจตามหลักเทคนิคสมัยใหม่ในการทำรัฐประหารนั่นเอง ทั้งๆ ที่ตรอทสกีได้เคยทำตัวอย่างให้เห็นมาแล้ว ด้วยการริเริ่มนำเอาเทคนิคนั้นมาใช้เป็นรายแรกในโลก ความคิดของพวกหัวรุนแรงในยุโรปสมัยนั้นล้วนเป็นความคิดที่คร่ำคร่าล้าสมัย พวกเขาบักใจแต่จะใช้เครื่องมือและวิธีการชนิดที่รัฐบาลไหนๆ ก็สามารถจะบำราบได้ เพียงแต่ใช้เครื่องมือและวิธีการที่เคยใช้กันมาจนเป็นแบบฉบับตั้งแต่กาลอดีตจนถึงกาลปัจจุบัน

ยุโรปเวลานั้นมีสภาพสุกงอมสำหรับการปฏิวัติ แต่ทว่าพรรคการเมืองฝ่ายนิยมการปฏิวัติก็ไม่รู้จักฉวยโอกาส ไม่รู้จักเอาความจัดเจนของตรอทสกีไปใช้ประโยชน์ พรรคการเมืองดังกล่าว เชื่อว่า การทพวก บอลเชวิก ทำรัฐประหาร สำเร็จ ในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ นั้น ก็เนื่องจากประเทศรัสเซียสมัยนั้นมีภาวะการณ์พิเศษ แตกต่างกับภาวะการณ์ในประเทศอื่นใด ประกอบทั้งนายเกอเรนสกีนายกรัฐมนตรีก็บริหารงานผิดพลาดมากมายหลายประการ พรรคการเมืองที่กล่าวหาได้สำนึกไม่ว่า นายกรัฐมนตรีในประเทศอื่นๆ เวลานั้นต่างก็มิได้มีคุณลักษณะวิเศษไปกว่านายเกอเรนสกีกมากน้อย เขาไม่รู้ว่าเมื่อตรอทสกีใช้คนของเขาเพียงพันเดียว ยึดอำนาจรัฐบาลเกอเรนสกีไว้ได้นั้น ตรอทสกีหาได้คำนึงถึงภาวะการณ์พิเศษที่ปรากฏอยู่ในประเทศรัสเซียไม่ วิธีการใหม่เอี่ยมที่ตรอทสกีนำเข้ามาบรรจุไว้ในยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจ ก็คือการไม่นำพาต่อสถานการณ์ทั่วไปของประเทศ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พรรคบอลเชวิกตัดสินใจกระทำรัฐประหารในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ ก็คือความผิดพลาดของเกอเรนสกีในการบริหารงานแผ่นดิน ถึงแม้

สถานการณ์ในประเทศรัสเซียสมัยนั้นจะมีลักษณะเป็นอย่างอื่น ตรอทสกีคงจะใช้ยุทธวิธีแบบเดียวกันนั่นเอง

รัฐประหารที่ฟอนกาปอดีตอธิบดีกรมเกษตรแห่งเยอรมนีได้ก่อขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๒๐ ด้วยความร่วมมือของนายพลฟอนลุตวิตซ์ จัดเป็นบทเรียนอันมีค่าสำหรับใคร ๆ ที่คิดว่ายุทธวิธีแห่งการปฏิวัติเป็นปัญหาประเภทการเมือง มิใช่ปัญหาประเภทเทคนิค

ในคืนวันที่ ๑๒ ต่อวันที่ ๑๓ มีนาคม กองพลใหญ่เยอรมันสาม-สี่ กองซึ่งชุมนุมกันอยู่ใกล้กรุงเบอร์ลิน ในบังคับบัญชาของนายพลฟอนลุตวิตซ์ ได้ยื่นคำขาดต่อรัฐบาลเยอรมันชุดฟอนเบาเออร์ ขู่ว่าหากไม่รีบเวนอำนาจให้ฟอนกาปจัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นใหม่ จะยาตราเข้ายึดกรุงเบอร์ลินทันที ถึงแม้ฟอนกาปจะอวดอ้างว่ารัฐประหารที่ตนก่อขึ้นนั้นเป็นรัฐประหารเงียบที่ชอบด้วยระเบียบของรัฐสภา แต่ว่าที่แท้มันก็มีลักษณะเป็นรัฐประหารของฝ่ายทหารมาตั้งแต่ต้นไม่ว่าจะในแง่ความคิดหรือในแง่ปฏิบัติ เมื่อรัฐบาลชุดฟอนเบาเออร์ได้รับคำขาดจากทหารก็ตอบปฏิเสธไปพร้อมกับจัดวางมาตรการ

ทางตำรวจขึ้น เพื่อป้องกันตัวเองและรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

มาตรการทางตำรวจที่นายกรัฐมนตรีฟอนเบาเออร์จัดวางขึ้นนั้น ประกอบด้วยการตั้งเครื่องกีดขวางตามสี่แยกและถนนสายสำคัญ ๆ ในกรุงเบอร์ลิน พร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่เข้าพิทักษ์คุ้มครองสถานที่ราชการทั่วไป ส่วนในทัศนะของนายพลฟอนลุตวิตซ์ ผู้นำฝ่ายรัฐประหารนั้น เห็นว่าการทำรัฐประหารก็คือการเอากองทหารฝ่ายตนเข้าตั้งแทนที่หมู่ตำรวจที่ตั้งอยู่ตามสี่แยกถนนใหญ่ ที่หน้ารัฐสภาและหน้าศาลาว่าการกระทรวงต่าง ๆ ที่ถนนวิลเฮลม์สตรัสเซ เมื่อนำกองทหารยาตราเข้าสู่กรุงเบอร์ลินได้ไม่กี่ชั่วโมง ฟอนลุตวิตซ์ก็สามารถคุมสถานการณ์ไว้ในกำมือ การยึดกรุงเบอร์ลินเป็นไปโดยราบรื่นปราศจากการนองเลือด มีลักษณะเสมือนการเปลี่ยนเวรของทหารยามกระนั้น ขณะที่ฟอนลุตวิตซ์คิดว่าการยึดอำนาจก็คือการเอาทหารเข้าปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบแทนตำรวจ ทางฝ่ายฟอนกาปผู้ทะเยอทะยานจะเป็นนายกรัฐมนตรีก็เชื่อมั่นว่าลำพังการยึดศาลาว่าการกระทรวงต่าง ๆ ย่อมเพียงพอจะ

ทำให้ราชการงานเมืองดำเนินไปได้เช่นปรกติแล้ว เพียงพอที่จะทำให้รัฐบาลที่ขึ้นสู่อำนาจด้วยวิธีใช้กำลังกลายเป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายไปได้

ว่าที่จริงฟอนเบาเออร์นายกรัฐมนตรีผู้เผชิญกับรัฐประหารของฟอนกาปและฟอนลุตวิตซ์ ไม่ใช่บุคคลที่มีความสามารถปราดเปรื่องอะไร เพียงแต่มีวิจารณญาณดีและเป็นผู้กว้างขวางในหมู่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน พอได้รับคำขาดจากฟอนลุตวิตซ์ ฟอนเบาเออร์ก็นึกรู้ทันทีว่า การใช้กำลังตำรวจต่อต้านรัฐประหาร น่าจะไม่สำเร็จประโยชน์แต่อย่างใด นอกจากนั้นยังจะนำมาซึ่งอันตรายอันร้ายแรงอีกด้วย แต่กระนั้นฟอนเบาเออร์ก็ลองนำเอามาตรการทางตำรวจออกใช้ดู ทั้งๆ ที่นึกอยู่ว่าอย่างไรเสียกองทหารในบังคับบัญชาของฟอนลุตวิตซ์คงจะยึดกรุงเบอร์ลินได้เป็นแน่ ลำพังตำรวจจะเอาอะไรไปสู้รบปรบมือกับทหารที่ชาญสงคราม กำลังตำรวจย่อมสามารถจะปราบการกบฏจลาจลที่ฝ่ายพลเรือนก่อขึ้น แต่ไม่อยู่ในฐานะจะต่อกรกับทหารชาญศึกได้เลย ดังนั้นพอกองทหารปรากฏ

ด้วยนั้น บรรดาตำรวจที่รักษาการณ์อยู่หน้าศาลาว่าการกระทรวงต่าง ๆ ก็พากันวางอาวุธยอมจำนนโดยดี เวลานั้นคนสำคัญ ๆ ฝ่ายรัฐบาลต่างยอมอ่อนข้อให้ฝ่ายรัฐประหารไปตาม ๆ กัน เฉพาะฟอนเบาเออร์นั้น เมื่อเห็นมาตรการทางตำรวจไร้ประโยชน์แล้ว ก็คิดหาทางแก้ไขต่อไป และได้พิจารณาเห็นว่าเมื่อฝ่ายรัฐประหารอยากจะตั้งรัฐบาลก็ปล่อยให้ตั้งไป เพราะถึงอย่างไรรัฐบาลคณะรัฐประหารก็จะต้องมีจุดอ่อนอยู่วันยังค่ำ จุดอ่อนนั้นอยู่ตรงที่จักรกลของรัฐนั่นเอง ใครก็ตามที่สามารถทำให้จักรกลนี้หยุดเดิน หรือเพียงแต่ให้เดินอย่างอืดอาดชักช้าเท่านั้น ก็จะเท่ากับได้จ้วงแทงหัวใจของรัฐบาลคณะรัฐประหารเข้าให้แล้ว ในอันจะให้การดำเนินชีวิตของรัฐสดุดหยุดลงซึ่งจะเป็นผลให้รัฐบาลหงายหลังลงมานั้น จำเป็นที่จะต้องทำให้ราชการงานเมืองกลายเป็นอัมพาตไป

โดยเหตุนี้ ฟอนเบาเออร์จึงตัดสินใจสั่งให้ย้ายรัฐบาลไปตั้งอยู่ที่เมืองเดรสเดน แต่ก่อนที่จะย้ายออกจากกรุงเบอร์ลิน รัฐบาลได้ออกประกาศเรียกร้องชนกรรมาชีพให้

พร้อมกันนัดหยุดงานครั้งใหญ่ทั่วประเทศ การตัดสินใจของฟอนเบาเออร์เช่นนี้ นายกรัฐมนตรีที่ไม่มีหัวทางโซชลิสต์ย่อมจะไม่กระทำ แต่โดยที่ฟอนเบาเออร์ เป็นผู้นิยมลัทธิโซชลิสม์แบบคาลมากซ์อยู่มาก เคยเชื่อมั่นในพลังของมวลชนมาแต่ไหนแต่ไร จึงกล้าวางแผนคว่ำรัฐบาลของฟอนกาปด้วยวิธีอันห้าวหาญเช่นนั้น วิธีดำเนินการของฟอนเบาเออร์ทำให้ฟอนกาปตกอยู่ในฐานะล่อแหลม ความจริงหากกองทหารที่ยังคงภักดีต่อรัฐบาลจะลุกขึ้นต่อกรกับคณะรัฐประหารมันก็ยัง จะทำให้ ฟอนกาปล่อแหลม น้อย กว่า การ นัด หยุดงาน ทั่วไปเป็นไหน ๆ เพราะกองทหาร ในบังคับบัญชาของฟอนลุตวิตซ์ อยู่ในฐานะจะเอาชนะกองทหาร ฝ่ายรัฐบาลได้ไม่ยากนัก แต่จะทำอย่างไรเล่าจึงจะให้ กรรมกรจำนวน ล้นหลามกลับเข้าทำงานได้ ต้องไม่ใช่ด้วยวิธีใช้ปืนจ่อหลังเป็นแน่ละ เพราะวิธีเช่นนี้จะไม่ช่วยให้สำเร็จประโยชน์ได้เป็นอันขาด

ในค่ำวันที่ ๑๓ มีนาคม ๑๙๒๐ นั่นเอง ฟอนกาปก็รู้สึกตัวว่าได้ตกเป็นเชลยของศัตรูหน้าใหม่เสียแล้ว เป็นศัตรูที่จู่ ๆ ก็ปรากฏตัวขึ้นโดยมิได้นึกฝัน ทั้ง ๆ ที่เมื่อตอนเที่ยงวันนั่นเอง

ฟอนกาปยังนึกกระหยิ่มใจอยู่ว่าอำนาจการปกครองได้ตกอยู่ในกำมือของตนอย่างเด็ดขาดแล้ว ครั้นแล้วภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง กรุงเบอร์ลินก็กลายเป็นอัมพาตไปด้วยการนัดหยุดงานอย่างพร้อมเพรียงของบรรดากรรมกร การนัดหยุดงานได้แผ่เข้าครอบงำแคว้นปรุสเซียทั้งแคว้น เมื่อดวงอาทิตย์ตกดินแล้ว กรุงเบอร์ลินนครหลวงก็ตกอยู่ในความมืดสนิท ตามถนนไม่มียวดยานและผู้คนผ่านไปมาเช่นเคย ความสงบเงียบปกคลุมบริเวณชานกรุงอันเป็นย่านที่อยู่ของกรรมกร บริการสาธารณะทั้งหลายได้กลายเป็นอัมพาตไปเสียสิ้น แม้แต่นางพยาบาลและพนักงานตามโรงพยาบาลก็ยังพลอยผละงานด้วย การคมนาคมระหว่างแคว้นปรุสเซียกับภาคอื่น ๆ ของเยอรมันได้ขาดสะบั้นลงในตอนบ่ายวันที่ ๑๓ มีนาคมนั่นเอง อีกไม่กี่ชั่วโมงข้างหน้าชาวเบอร์ลินก็จะไม่มีอาหารกิน จะต้องอดอยากไปตาม ๆ กัน ทางด้านชนกรรมาชีพบรรดากรรมกรต่างตั้งอยู่ในความสงบทั่วกัน ไม่มีใครก่อการรุนแรงใด ๆ ไม่มีใครก่อความวุ่นวายอะไรสักรายเดียว

บรรดากรรมกรต่างทยอยกันออกจากโรงงานอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดียง

ในคืนวันที่ ๑๓ ต่อวันที่ ๑๔ มีนาคม เบอร์ลินมีอาการเสมือนหนึ่งจมอยู่ในห้วงแห่งนิทราอันสนิท แต่เฉพาะที่โรงแรมแอดลอนอันเป็นที่พักของคณะผู้แทนฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น ไม่ปรากฏว่ามีใครนอน ทุกคนคงถ่างตาอยู่จนถึงรุ่งเช้าเพราะต่างนึกสังหรณ์ว่าอย่างไรเสียก็คงจะเกิดเหตุร้ายอะไรสักอย่างในคืนวันนั้น พอรุ่งเช้าชาวเบอร์ลินกี่คนขึ้นมาพบชีวิตประจำวันที่แตกต่างไปกว่าเคย เบอร์ลินกลายเป็นนครที่ไม่มีขนมปัง ไม่มีน้ำและไม่มีแม้แต่หนังสือพิมพ์ แต่ทว่าความเงียบสงบก็ยังปกคลุมอยู่ ในย่านชุมนุมชน ตลาดที่เคยจอแจกลับเงียบเหงาเปล่าเปลี่ยว การนัดหยุดงานของกรรมกรรถไฟทำให้ไม่มีเครื่องบริโภคส่งเข้ามาจากหัวเมือง การนัดหยุดงานมีลักษณะเสมือนโรคระบาด มันลุกลามตีวงกว้างออกไปเป็นลำดับทั้งในวงงานสาธารณะและในวงงานเอกชน พนักงานโทรศัพท์และพนักงานโทรเลขต่างนอนเขลงอยู่กับบ้านไม่มีใครไปทำงาน ธนาคาร ห้างร้าน ภัตตาคาร ตลอดถึงร้านสุรา

และกาแฟต่างปิดเงียบไปตามๆ กัน มีข้าราชการจำนวนไม่น้อยไม่ยอมรับนับถือรัฐบาลคณะรัฐประหาร ซึ่งขึ้นสู่อำนาจอย่างผิดวิถีทางประชาธิปไตย การกระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาลคณะรัฐประหารเช่นนี้ ฟอนเบาเออร์หัวหน้าคณะรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายได้คาดหมายไว้ก่อนแล้ว จึงไม่รู้สึกพิศวงแต่อย่างใดในเมื่อเห็นมัน ลุกลามตวงกว้างออกไปอย่างไม่หยุดยั้ง ฝ่ายฟอนกาปหัวหน้ารัฐบาลฝ่ายรัฐประหาร เมื่อหมดปัญญาจะจัดการกับการต่อต้านเงียบ ของบรรดากรรมกรก็หันไปขอร้องช่างเทคนิคและข้าราชการที่ตนไว้ใจ ให้ช่วยกันทำให้กลไกแห่งบริการสาธารณะกลับเดินต่อไป แต่ทว่าสายไปเสียแล้ว แม้แต่จักรกลของรัฐเองก็พลอยเป็นอัมพาตไปด้วย

อย่างไรก็ดี บรรดากรรมกรในบริเวณชานกรุงซึ่งเคยตั้งอยู่ในความสงบมาหลายวันนับแต่เกิดรัฐประหารเป็นต้นมา ได้เริ่มแสดงอาการกระวนกระวายและกระด้างกระเดื่องมากขึ้นเป็นลำดับ ข่าวคราวที่หลั่งไหลมาจากรัฐต่างๆ ทางภาคใต้ล้วนไม่เป็นมงคลต่อฝ่ายรัฐประหารเสียเลย มันทำให้ฟอนกาป

อาหลักอาเหลือ ตรองไม่ตกว่าจะควรเวนคืนอำนาจให้ใครดี ให้แก่ฟอนเบาเออร์ หัวหน้าคณะรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือว่าจะให้แก่สภากรรมกรซึ่งเวลานั้นมีอำนาจเหนือบริเวณชานกรุงอย่างเต็มที่ รัฐประหารที่ฟอนกาปก่อขึ้น มันทำให้เขาได้ครอบครองแต่เพียงสภาผู้แทนราษฎรและกระทรวงต่างๆ เท่านั้น ยิ่งเวลาล่วงไป ฐานะของฟอนกาปก็ยิ่งเลวร้ายหนักลง มันไม่เปิดช่องให้รัฐบาลฝ่ายรัฐประหารใช้กลวิธีทางการเมืองได้ จะติดต่อขอความร่วมมือจากพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายหรือ ก็คงจะไม่มีพรรคใดเล่นด้วยเป็นแน่ ถึงพรรคฝ่ายขวาก็คงจะหันหลังให้เช่นเดียวกัน ครั้นจะใช้กำลังกระทำการรุนแรงแตกหัก ผลร้ายก็อาจจะเกิดขึ้นอย่างเหลือที่จะคาดคะเนได้ เพียงลองใช้ทหารของฟอนลุตวิตซ์ไปบังคับกรรมกรบางหมู่ให้กลับเข้าทำงานเท่านั้น ก็เล่นเอาเลือดตกยางออกกันไปแล้วโดยไม่บังเกิดประโยชน์แก่ฝ่ายใด เวลานั้นมีมือมืดใช้สีขาวเขียนข้อความลงบนพื้นถนนที่ดาดด้วยอัสฟัลต์สอง – สามแห่งว่า "เป็นความผิดพลาดอย่างฉกรรจ์ของฝ่ายรัฐประหารที่ลืมเข้ายึดโรงไฟฟ้าและสถานีรถไฟไปเสีย"

เลือดที่หลั่งออกมาดังกล่าวนั้น แม้จะไม่มีปริมาณมาก ก็ทำให้กลไกของรัฐบังเกิดสนิมขึ้นอย่างไม่มีทางจะลบล้างไปเสียได้ การจับกุมข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แห่งกระทรวงการต่างประเทศสาม-สี่คนในค่ำวันที่สามแห่งรัฐประหาร เผยให้เห็นว่าการไม่มีวินัยทำให้ระเบียบราชการสลายได้ถึงเพียงไหน ในวันที่ ๑๕ มีนาคม ที่เมืองสตุตการ์ตซึ่งสภาผู้แทนราษฎรไปเปิดประชุมที่นั่น ฟอนเบาเออร์ได้รายงานให้ประธานาธิบดีฟรีดริช เอแบร์ตทราบข่าวการปะทะระหว่างทหารกับกรรมกรในกรุงเบอร์ลิน จบแล้วได้กล่าวเสริมว่า "เป็นความผิดพลาดของฟอนกาปเองที่ไปก่อความสับสนอลหม่านขึ้น"

ตกถึงขั้นนี้ บุคคลที่คุมสถานการณ์ได้ก็คือฟอนเบาเออร์ นายกรัฐมนตรีแห่งรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมาย หาใช่ฝ่ายรัฐประหารไม่ แม้จะมิใช่คนปราดเปรื่อง ฟอนเบาเออร์ก็เป็นบุคคลคนเดียวที่รู้ว่า ในการต้านรัฐประหารของฟอนกาปไม่มีอะไรจะประเสริฐยิ่งไปกว่าความสับสนอลหม่าน ถ้าหากนายกรัฐมนตรีเยอรมันเวลานั้นเป็นนักการเมืองจำพวกที่ถือเคร่งในประเพณีเก่า ๆ ก็ดี เคร่งในการรักษาความศักดิ์สิทธิ์

ของกฎหมายก็ดี หรือยึดมั่นในหลักการต่อสู้แบบรัฐสภาก็ดี อย่างไรเสียเขาก็คงไม่คิดที่จะดึงเอามวลชนกรรมาชีพเข้ามายุ่งในการต้านรัฐประหาร และก็คงจะไม่เอาการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของกรรมกรมาเป็นเครื่องมือคุ้มครองรัฐบาลเป็นแน่ แต่โดยที่นายกรัฐมนตรีเยอรมันขณะนั้นเป็น ฟอนเบาเออร์ ซึ่งเป็นโซชลิสต์ที่ได้ศึกษาลัทธิคาลมาก์มาจนแตกฉาน จึงย่อมตระหนักใน อานุภาพแห่งความสามัคคี ของชน กรรมาชีพได้ดี ฝ่ายรัฐบาลจึงได้ใช้วิธีต้านรัฐประหารโดยไม่คำนึงถึงกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนใด ๆ ความคิดในการใช้การนัดหยุดงานของชนกรรมาชีพเป็นอาวุธของรัฐบาลประชาธิปไตย ในการป้องปัดรัฐประหารของพวกทหารหรือคอมมิวนิสต์ จึงไม่ใช่ของแปลกประหลาดสำหรับบุคคลคนที่ได้รับการอบรมลัทธิของคาลมาก์มาแล้วดังเช่นฟอนเบาเออร์ นายกรัฐมนตรี เยอรมัน ฟอนเบาเออร์เป็นบุคคลคนแรกที่ได้นำเอาหลักลัทธิของคาลมาก์มาใช้ในการป้องกันรัฐให้พ้นภัยรัฐประหาร การกระทำของเขาจัดเป็นแบบอย่างที่มีความสำคัญอยู่มากในประวัติศาสตร์การปฏิวัติแห่งยุคของเราท่านทุกวันนี้

ในวันที่ ๑๗ มีนาคม ๑๙๒๐ ฟอนกาปก็ประกาศว่าเขาขอสละตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งรัฐบาลฝ่ายรัฐประหาร โดยอ้างเหตุผลว่า เพราะ "สถานการณ์ของประเทศเยอรมนีคับขันถึงขีดสุด ชอบที่พรรคการเมืองและพลเมืองทั้งหลายจะสมัครสมานสามัคคีกันเผชิญกับภัยแห่งการปฏิวัติของคอมมิวนิสต์" ประชาชนเยอรมันซึ่งยังไว้วางใจฟอนเบาเออร์ตลอดเวลาห้าวันที่ฟอนกาปตั้งรัฐบาลอันไม่ชอบด้วยกฎหมายอยู่ในกรุงเบอร์ลิน ต่างเริ่มหวั่นวิตกไปตามๆ กัน พรรคโซชลิสต์ซึ่งเคยมีอิทธิพลเหนือกรรมกร ก็ไม่สามารถจะควบคุมการนัดหยุดงานของกรรมกรไว้ได้ คนจำพวกที่คุมสถานการณ์ไว้ในกำมือกลายเป็นพวกคอมมิวนิสต์ไปเสียแล้ว ตามย่านบางแห่งในบริเวณชานกรุงเบอร์ลิน พวกคอมมิวนิสต์กำแหงถึงกับออกประกาศเปลี่ยนระบอบการปกครองของเยอรมันเป็นสาธารณรัฐคอมมิวนิสต์เอาดื้อๆ ได้มีสภากรรมกรเกิดขึ้นราวกับดอกเห็ดทั่วประเทศเยอรมัน ในแคว้นแซกซอนและแคว้นรูร์ พวกกรรมกรไม่เพียงแต่พากันนัดหยุดงานทั่วไปเท่านั้น ยังแถมก่อการจลาจลขึ้นด้วย กองทัพเยอรมันได้เผชิญกองทัพ

คอมมิวนิสต์เข้าแล้ว มันเป็นกองทัพทหมบนใหญ่และบินกล อย่างครบครัน ไม่ด้อยกว่ากองทัพของชาติกมากน้อย ฟอน เบาเออร์จะทำประการใดเล่า? การนัดหยุดงานทั่วไปได้ทำให้ ฟอนกาปหงายหลังกจริง แต่มันก็นำมาซึ่งศึกกลางเมืองด้วย ฟอนเบาเออร์จะพลอยเป็นเหยื่อศึกกลางเมืองไปด้วยหรือไฉน?

เมื่อเกิดความจำเป็นจะต้องใช้กำลังบำราบความกระด้าง กระเดื่องของกรรมกร ความรู้ในเรื่องลัทธิของคาลมากซ์ ก็ช่วยอะไรฟอนเบาเออร์ไม่ได้ ยิ่งกว่านนมันกลับกลายเป็นจุด อ่อนของฟอนเบาเออร์เสียซ้ำไป คาลมากซ์บรมครูคอมมิวนิสต์ เคยสอนไว้ว่า "การลุกฮือขนยดอำนาจเป็นศิลปอย่างหนึ่ง" แต่ ทว่าศิลปกล่าวนหมายถึงศิลปในการยึดอำนาจโดยเฉพาะ หา ได้หมายคลุมไปถึงศิลปในการป้องกันรัฐบาลต่อการยึดอำนาจ ไม่ เป้าหมายแห่งยุทธศาสตร์การปฏิวัติของคาลมากซ์ก็คือ การพิชิตรัฐบาลโดยใช้การต่อสู้ระหว่างชั้นชนเป็นเครื่องมือ ในการรักษาอำนาจที่ตนครองอยู่ เลนินจำใจต้องแปลง หลักลัทธิของคาลมากซ์เสียบ้างบางประการ ข้อนซโนเวียฟ เคยตั้งข้อสังเกตไว้เป็นทำนองว่า ในปัจจุบัน หากปราศจาก

เลนิน คาลมากซ์กหาอาจเป็นคาลมากซ์ได้ไม่ ทงนหมาย ความว่า ทคาลมากซ์ยังได้ชื่อว่าเป็นบรมครูคอมมิวนิสต์อยู่ ก็เนื่องจากเลนินได้ช่วยปรุงแต่งลัทธิของคาลมากซ์เสียใหม่ให้ทันสมัยนั่นเอง

ในการป้องกันรัฐให้พ้นภัยรัฐประหาร ที่ก่อขึ้นโดยฟอนกาป การนัดหยุดงานทั่วไปได้กลายเป็นอาวุธอันประเสริฐของฟอนเบาเออร์นายกรัฐมนตรี แห่งรัฐบาล ที่ชอบด้วย กฎหมาย แต่ทว่าในการป้องกันรัฐให้พ้นภัยแห่งการลุกฮือของชนกรรมาชีพ จำเป็นที่จะต้องใช้กองทัพเยอรมันเข้าปราบปราม กองทหารของนายพลฟอนลุตวิตซ์ซึ่งเคยแสดงให้ปรากฏว่าไร้ความสามารถ ในเมื่อเผชิญ กับการ นัดหยุดงาน ทั่วไป ของกรรมกร ย่อมอยู่ในฐานะ จะปราบการ กบฏของพวก คอมมิวนิสต์ ได้ไม่ยาก แต่กองทหารนั้นไม่ทันมีโอกาสได้เล่นงานพวกคอมมิวนิสต์ ฟอนกาปก็ชิงสละอำนาจเสียก่อน เป็นการสละในเวลาที่พวกชนกรรมาชีพ กำลังเปิดโอกาส ให้ฟอน กาปเผชิญการ ต่อสู้ในสนามของตนเอง ซึ่งหมายถึงว่าฟอนกาปอยู่ในฐานะได้เปรียบด้วยประการทั้งปวง การที่ฟอนกาปสละอำนาจ

ในเวลาเช่นนั้นต้องจัดเป็นความผิดพลาดอย่างฉกรรจ์ของผู้นิยมการถอยหลังเข้าคลองอย่างเขา มันเป็นความผิดพลาดชนิดที่ไม่มีใครเข้าใจ ทั้งตัวฟอนกาปเองก็ไม่มีทางจะแก้ตัวได้ ส่วนทางฝ่ายฟอนเบาเออร์ซึ่งเป็นโซชลิสต์นั้น การที่เขาไม่รู้ว่ากำลังทหารเป็นอาวุธอันประเสริฐสำหรับใช้ปราบการฉุกฮือของชนกรรมาชีพ ย่อมเป็นเรื่องที่พอจะเข้าใจกันได้ เพราะวิสัยของโซชลิสต์ย่อมจะเห็นกำลังของชนกรรมาชีพเกรียงไกรกว่ากำลังของชนเหล่าอื่นใดทั้งสิ้น ภายหลังที่พยายามเจรจาหาทางตกลงกับพวกหัวหน้ากบฏคอมมิวนิสต์อยู่หลายเวลา โดยไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใดแล้ว ฟอนเบาเออร์ก็สละตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมอบให้ฟอนมิลเลอร์จัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ต่อไป อวสานของฟอนเบาเออร์จัดเป็นอวสานที่น่าเศร้าสำหรับบุคคลที่ชื่อสัตย์ ซึ่งแม้จะไม่ฉลาดปราดเปรื่องก็ห้าวหาญเอาการอยู่.

พฤติกรรมของฟอนเบาเออร์มีอะไรๆ ที่จะให้ศึกษากันอยู่มากทีเดียว

รัฐประหารของนะโปเลียนโบนาปาร์ต

ในแง่ประวัติศาสตร์ รัฐประหารของนะโปเลียนโบนาปาร์ต ไม่มีเรื่องอะไรจะต้องกล่าวกันยืดยาว เพราะเป็นรัฐประหารที่ทำสำเร็จโดยรวดเร็ว ปราศจากการต่อสู้กันด้วยกำลังอาวุธ เป็นรัฐประหารแบบที่ใช้กำลังทหารเข้าข่มขู่พวกผู้แทนราษฎรให้ยอมทำตามความประสงค์ของฝ่ายที่ทำรัฐประหาร แต่ทว่าในแง่เทคนิค รัฐประหารของนะโปเลียนก็มีแยบยลกลเม็ดที่น่ารู้น่าศึกษาอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน อย่างไรก็ดี ก่อนที่จะพิจารณากันถึงเทคนิคแห่งรัฐประหาร ของนะโปเลียน สมควรจะพิจารณาภาวะการเมือง ในประเทศฝรั่งเศสสมัยนั้นกันเสียก่อน

เมื่อเกิดการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๗๘๙แล้ว พวกนักปฏิวัติเหล่าต่าง ๆก็ผลัดกันเข้ากุมบังเหียนการปกครองประเทศภายใต้การ ควบคุมของ สภาผู้แทน ราษฎรสืบมาจนถึง ค.ศ. ๑๗๙๕ สภาผู้แทนราษฎรจึงได้ตารัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ ให้มอบอำนาจนิติบัญญัติแก่สภาสองสภา คือสภาผู้เฒ่าหรือพฤฒสภา กับสภาผู้แทน และมอบอำนาจบริหารแก่คณะอภิรัฐมนตรีซึ่งมีชื่อเรียกกันในภาษาฝรั่งเศสว่า คณะดีแร็กตัวร์ คณะอภิรัฐมนตรีนี้ รัฐธรรมนูญบัญญัติให้มีเพียงห้าคน ให้พฤฒสภาและสภาผู้แทนร่วมกันเลือกตั้งขึ้น และคณะอภิรัฐมนตรีก็มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้ช่วยเหลือในการบริหารงานแผ่นดินอีกทอดหนึ่ง อย่างไรก็ดี การบริหารงานของรัฐบาลอภิรัฐมนตรีต้องประสบอุปสรรคยุ่งยากตลอดมาด้วยเหตุผลหลายประการ เป็นต้นว่ารัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ยังไม่เป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ ในหมู่นักการเมือง ยังมีความโลภโมโทสันกันอยู่มาก ในวงราชการก็เต็มไปด้วยคอรัปชั่น พวกที่อาลัยระบอบราชาธิปไตย และพวกหัวรุนแรงทางฝ่ายซ้าย ก็พยายามก่อความไม่สงบอยู่เนือง ๆ ภาวะ

เศรษฐกิจของประเทศก็คับขันอย่างน่าปรวดกา ราษฎรส่วนใหญ่ตกอยู่ในความยากจนค่นแค้นแสนสาหัส คนทั่วไปต่างเอือมระอาการเมือง และพากันดูหมิ่นเหยียดหยามพวกนักการเมือง เพราะบุคคลจำพวกนี้ประพฤติตนไม่สมกับเกียรติแห่งตำแหน่ง ประกอบทั้งรัฐบาลอภิรัฐมนตรีก็ดำเนินนโยบายไปในทางรุกราน ทำให้ประเทศฝรั่งเศสมีข้าศึกศัตรูรอบข้าง ต้องทำสงครามกับประเทศข้างเคียงอย่างไม่สร่างซา และในสงครามเหล่านั้น ก็ปรากฏว่ากองทัพฝรั่งเศสได้ปราชัยพ่ายแพ้ครั้งแล้วครั้งเล่า ชาวฝรั่งเศสทั่วไปต่างรู้สึกกันว่าประเทศชาติกำลังตกอยู่ในอันตราย และคงจะถูกประเทศใกล้เคียงรวมหัวกันบุกเข้ายึดอย่างไม่มีปัญหา

ความเบื่อหน่ายของคนทั่วไปต่อภาวะการณ์ภายในประเทศ และความหวาดหวั่นต่อภัยที่จะมาจากต่างประเทศ ทำให้นักการเมืองกลุ่มหนึ่งประชุมปรึกษากันในต้น ค.ศ. ๑๗๙๙ แล้วลงความเห็นว่าความยุ่งยากเสื่อมโทรมในบ้านเมืองเป็นผลมาจากความบกพร่องของรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่เวลานั้น ฉะนั้นจึงเป็นการจำเป็นที่จะต้อง เปลี่ยนแปลงแก้ไข รัฐธรรมนูญเสีย

ใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ นักการเมืองกลุ่มนี้ ซีเอแยสเป็นหัวหน้า ซีเอแยสเป็นทั้งนักบวช นักทฤษฎีและนักการเมือง เป็นผู้มีบทบาทอยู่บนเวทีการเมืองตลอดมาตั้งแต่เริ่มเกิดการปฏิวัติใหญ่ใน ค.ศ. ๑๗๘๙ เป็นต้นมา

ในทัศนะของซีเอแยส เห็นว่าจะต้องมีเงื่อนไขอยู่สองประการ จึงจะเปลี่ยนรัฐธรรมนูญได้สำเร็จ คือ ๑) ต้องไม่กลัวพวกอภิรัฐมนตรี และ ๒) ต้องมีนายพลที่ประชาชนนิยมเป็นพวกและพร้อมที่จะใช้ให้ออกโรงได้ไม่ว่าเวลาใด ต่อมาเมื่อซีเอแยสได้รับเลือกตั้งจากพฤฒสภาและสภาผู้แทนให้ดำรงตำแหน่งอภิรัฐมนตรี ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๗๙๙ ซีเอแยสก็ดำเนินกโลบายยุสภาทั้งสองให้โกรธแค้นอภิรัฐมนตรีที่ไม่ใช่พวกตน จนสภารวมหัวกันบังคับให้อภิรัฐมนตรีดังกล่าวลาออกจากตำแหน่งไป ในส่วนปัญหาเรื่องตัวนายพลที่ประชาชนนิยม ซึ่งจะเอามาเป็นกำลังสำคัญในการทำรัฐประหารนั้น ซีเอแยสลังเลใจอยู่ช้านาน แต่ในที่สุดก็ตกลงเลือกเอานะโปเลียนโบนาปาร์ต ซึ่งขณะนั้นคุมทหารฝรั่งเศสทำศึกอยู่ในประเทศอียิปต์ ดังนั้นในเดือนกันยายนศกเดียวกัน ซีเอ

แยส์ผู้กุมอำนาจบริหารไว้ในมือ ก็จัดให้เรียกตัวนะโปเลียน กลับจากประเทศอียิปต์ การกลับของนะโปเลียนได้ยังความชื่นชมโสมนัสแก่ประชาชนฝรั่งเศสเป็นอันมาก เฉพาะอย่างยิ่งชาวกรุงปารีส เห็นกันว่านะโปเลียนเป็นนายพลคนเดียวที่สามารถจะเป็นได้ทั้งผู้พิชิตข้าศึกของฝรั่งเศส และผู้กุมอำนาจบริหารการปกครองแผ่นดิน

พอนะโปเลียนกลับถึงกรุงปารีส ซีเอแยส์ก็เชิญไปหารือเรื่องการทำรัฐประหารเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ เมื่อเป็นที่ตกลงกันแล้ว บุคคลทั้งสองก็ลงมือตระเตรียมการทันที แต่บุคคลที่เป็นมันสมองของรัฐประหารนั้น คือซีเอแยส์ หาใช่นะโปเลียนไม่ ภายในสามสัปดาห์ทุกสิ่งทุกอย่างก็เรียบร้อย ในการนี้มีคนสำคัญๆ ในวงการเมืองสมรู้ร่วมคิดด้วยไม่น้อย เช่นมีรัฐมนตรีสองนายชื่อ บารัส และโรเยร์-ดูโกส์ และมีรัฐมนตรีทัลเลรังด์รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ และฟูเช่รัฐมนตรีว่าการตำรวจเป็นต้น ทั้งสมาชิกพฤฒสภาส่วนมากก็พลอยรู้เห็นเป็นใจด้วย ส่วนทางด้านสภาผู้แทน ลูเซียง โบนาปาร์ต ประธานสภา ซึ่งเป็นน้องชายนะโปเลียนก็เข้าร่วมมือด้วยอย่างแข็งขัน

แผนการของฝ่ายรัฐประหารมีดังนี้ : บังคับให้คณะอภิรัฐมนตรีลาออก ให้แผ่นดินว่างผู้กุมอำนาจบริหาร ครั้นแล้วก็ให้พฤฒสภา และสภาผู้แทน มีมติแต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารชั่วคราวขึ้นชุดหนึ่ง ให้มีหน้าที่พิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญเสียใหม่ หรือมิฉะนั้น ให้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับ โดยที่คาดกันว่าอย่างไรเสียการรัฐประหาร ก็จะต้องเผชิญการขัดขวางจากสมาชิกสภาผู้แทน ทั้งเกรงว่าสมาชิกสภาจะพากันปลุกปั่นประชาชนให้ลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐประหาร ซีเอแยสกับนะโปเลียนจึงได้ จัดให้พฤฒสภา ประชุมมีมติให้ย้ายสภาทั้งสองไปประชุมกันที่คฤหาสน์แซงต์-คลูด์ ในบริเวณชานกรุงปารีส ทั้งนี้โดยอ้างเหตุผลว่า การประชุมกันในปารีสจะไม่ปลอดภัย เพราะเจ้าหน้าที่ได้ค้นพบแผนการกบฏใหญ่รายหนึ่งซึ่งมุ่งจะทำลายล้างสาธารณรัฐ นอกจากนี้นพฤฒสภายังได้ประชุมลงมติแต่งตั้ง นะโปเลียน เป็นผู้บัญชาการกองพลใหญ่ประจำกรุงปารีสด้วย ให้มีหน้าที่อารักขาความปลอดภัยแก่สภานิติบัญญัติ คือพฤฒสภาและสภาผู้แทน

ที่ตำบลแซงต์-คลูด์ซึ่งสภาทั้งสองไปประชุมกันอยู่ แผนการรัฐประหารของซีเอแยสกับนะโปเลียนจวนเจียนจะล้มเหลว

ลงในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๗๙๙ บรรดาสมาชิกสภาผู้แทน กับสมาชิกพฤฒสภา ฝ่ายข้างน้อยได้มีเวลาหารือตกลงร่วมมือกันก่อนจะมีการประชุมครั้งสำคัญ เมื่อแต่ละสภาเปิดประชุมแล้ว ทางด้านพฤฒสภา สมาชิกได้อภิปรายขอให้รัฐบาลชแจงรายละเอียดเรื่องแผนการกบฏ ทั้งนี้เพราะสงสัยว่ารัฐบาลจะกุขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ทางด้านสภาผู้แทน ซึ่งสมาชิกเกือบทั้งหมดเป็นปฏิปักษ์ต่อซีเอแยสกับนะโปเลียน สมาชิกได้พากันปฏิญาณว่าจะรักษาและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่จนถึงที่สุด ครั้นแล้วก็เรียกร้องให้ดำเนินการแต่งตั้งอภิรัฐมนตรีทว่างลงหนึ่งตำแหน่ง เนื่องจากบารัสได้ลาออกไป เมื่อสภาผู้แทนประชุมได้สักครู่ใหญ่ ๆ นะโปเลียนก็เข้าไปในสภา มีนายทหารสองสามคนกับพลทหารอีกสิบคนติดตามไปด้วย พอเห็นนะโปเลียน สมาชิกสภาก็พากันตะโกนว่า "นักเผด็จการจงพินาศ! อ้ายคนนอกกฎหมาย!" แล้วสมาชิกทั้งหัวรุนแรงก็ยื่อกันจะเข้ารุมสะกรัมนะโปเลียน แต่นายทหารและพลทหารที่ติดตามไปได้ช่วยคุ้มกันไว้ พาเอาตัวนะโปเลียนออกไปจากสภาได้โดยปลอดภัย

เวลานั้น นะโปเลียนหัวหมุน ตัดสินใจไม่ถูกว่าจะควรทำประการใดต่อไป นะโปเลียนกำลังเข้าตาจน ก็พอดีลูเซียงโบนาปาร์ตผู้เป็นน้องชายและเป็นประธานสภาผู้แทนเกิดมีความคิดแยบคายขึ้นมา เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนเสนอญัตติด่วนขอให้ออกกฤษฎีกาประกาศว่า นะโปเลียนเป็นบุคคลนอกกฎหมาย ซึ่งหมายถึงว่าจะไม่ได้รับความคุ้มครอง จากกฎหมายอีกต่อไปนั้น ลูเซียงโบนาปาร์ตเห็นท่าไม่ดี ก็ถอดหมวกและเสื้อคลุมประจำตำแหน่งประธานสภาออกวางไว้บนบัลลังก์ แล้วลงจากเก้าอี้ประธานสภาเดินออกนอกห้องประชุมไป ทิ้งเป็นการหน่วงเหนี่ยวการลงมติในญัตตินั้นไว้ได้ครู่หนึ่ง เมื่อลูเซียงโบนาปาร์ตออกจากห้องประชุมสภาแล้ว ก็รีบไปพบกองทหารเล่าให้ฟังพลางขยายจนเกินความเป็นจริงว่า พวกผู้แทนในสภาบังอาจถึงกับจะใช้กริชทิ่มแทงนายพลนะโปเลียน และว่าพวกโจรการเมืองจำนวนหนึ่งซึ่งได้รับสินจ้างจากอังกฤษกำลังคุกคามข่มขู่สภาอย่างทนงองอาจที่สุด ครั้นแล้วด้วยความเห็นชอบของซีเอแยสอภิรัฐมนตรี ลูเซียงโบนาปาร์ตในฐานะประธานสภา ก็สั่งให้กองทหารบุกห้องประชุมสภา ให้ขับ

ไล่พวกผู้แทนออกไปเสีย พวกทหารก็เชื่อฟังปฏิบัติตาม

ตอนค่ำเวลาสามทุ่ม มีการประชุมสภาทั้งสองอก เฉพาะสภาผู้แทน สมาชิกไปประชุมกันโหรงเหรง เพราะส่วนใหญ่ยังเคียดแค้นวิธีเอาทหารเข้าไปตะเพิดสมาชิกสภา แต่ส่วนพฤฒสภานั้นสมาชิกไปประชุมพร้อมเพรียงกันดี ในการประชุมคราวนี้ สภาทั้งสองต่างลงมติให้ยุบคณะอภิรัฐมนตรีเสีย แล้วแต่งตั้งคณะผู้บริหารราชการแผ่นดินขึ้นแทน มีผู้บริหารรวมสามคน เรียกชื่อในภาษาฝรั่งเศสว่า กงซุล ผู้บริหารทั้งสามนี้คือ นะโปเลียน ซีเอแยส และโรเยร์-ดูโกส์ คณะผู้บริหารราชการแผ่นดินได้มอบให้ คณะกรรมาธิการแห่งสภาสองชุด ๆละยี่สิบห้าคน ปฏิบัติหน้าที่บางอย่างแทน ทั้งให้มีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ แล้วให้นำเสนอเพื่อพิจารณาต่อไป

รัฐประหารที่ซีเอแยส นะโปเลียน และสมัครพรรคพวกร่วมกันทำขึ้นนี้เป็นไปอย่างเงียบ ๆ มิได้ก่อให้เกิดการแตกตื่นวุ่นวายใด ๆ ในหมู่ประชาชน การปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสซึ่งปะทุขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๙ ก็ปิดฉากลงโดยการรัฐประหารของนะโปเลียนด้วยประการฉะนี้

เท่าที่กล่าวมานี้ เป็นภาวะการเมืองในประเทศฝรั่งเศสสมัยก่อนหน้านะโปเลียนจะทำรัฐประหาร และเป็นการพิเคราะห์รัฐประหารนั้นในแง่ประวัติศาสตร์ ต่อไปนี้จะเป็นการพิเคราะห์รัฐประหารนั้นในแง่เทคนิคของมันโดยตรง

นะโปเลียนโบนาปาร์ต เป็นนายทหารปืนใหญ่ที่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงเพียงไร เป็นเรื่องที่รู้ ๆ กันอยู่ นะโปเลียนได้เริ่มมีความคิดจะทำรัฐประหารมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๙๗ คือก่อนจะลงมือทำรัฐประหารจริงจังราว ๆ สองปี ใน ค.ศ. ๑๗๙๗ นั้น ระหว่างที่นำทัพฝรั่งเศสไปสัประยุทธกับข้าศึกในแคว้นลอมบาร์ดทางภาคเหนืออิตาลีนั้น เมื่อมีเวลาว่าง นะโปเลียนเป็นต้องงัดเอาประวัติศาสตร์โรมันขึ้นมาอ่านเสมอ โดยมุ่งจะหาความรู้ในเรื่องการทำรัฐประหารในสมัยโรมันเป็นสำคัญ นะโปเลียนได้พินิจศึกษาวิธีทำรัฐประหารของชาวโรมันที่เป็นนักรัฐประหารตัวยงหลายคน เช่น กาติลีนา ซิลลา และเซซาร์เป็นอาทิ แต่ในที่สุดก็ไม่เห็นชอบด้วยวิธีการของพวกนักรัฐประหารเหล่านั้นสักคนเดียว ในปี ๑๗๙๗ นั่นเอง ภายหลังที่ได้ไตร่ตรองมาหลายตระหลบแล้ว นะโปเลียนก็เกิดความคิด

แยบยลขึ้นมาว่า จะต้องใช้ กำลังทหาร เป็นเครื่องมือในการทำรัฐประหาร แต่ทว่าจะต้องให้เครื่องมือนั้นทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเคารพปฏิบัติตามกฎหมาย นัยหนึ่งให้การรัฐประหารที่ตนจะทำขึ้นนั้นมีลักษณะเป็นการชอบด้วยกฎหมายในสายตาของคนทั่วไป ความห่วงใยของนะโปเลียนในเรื่องลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายเช่นนี้เองที่ทำให้รัฐประหารของนะโปเลียนมีลักษณะแตกต่างกับรัฐประหารในสมัยก่อน ๆ

ในบรรดาบุคคลที่เข้าร่วมในรัฐประหารที่นะโปเลียนและซีเอแยสก่อขึ้นนั้น นะโปเลียนเป็นผู้ที่วางตัวรุ่มร่ามมากกว่าใคร ๆ เขามักจะทำอะไรห้าวแต่มอยู่เสมอ ตั้งแต่เขากลับจากประเทศอียิปต์แล้ว เขาก็อยู่ไม่ค่อยสุข ชอบทำอะไรที่หมิ่นเหม่ต่อการเกลียดชัง การเย้ยหยัน และการถูกระแวงสงสัยอยู่เนือง ๆ ซึ่งการเหล่านี้แต่จะทำให้เกียรติภูมิของเขาเสื่อมถอยลงถ่ายเดียว ความห้าวแต่มของนะโปเลียนเริ่มจะทำให้ซีเอแยสและดัลเลรังด์ คนสำคัญในคณะรัฐประหารพากันวิตกกังวลใจ ทางที่ดีนะโปเลียนควรจะอยู่นิ่ง ๆ ปล่อยให้คนอื่นเขาเตรียมการกันไปดีกว่า ว่าที่จริง ซีเอแยสกับดูเซยง

โบนาปาร์ต นั่นต่างหาก ที่เป็นตัวตั้งตัวตีวางแผนการโดยตลอด บุคคลทั้งสองได้ร่วมกันวางแผนการอย่างละเอียดเฉพาะซีเอแยสซึ่งเป็นคนถ่อมนั้นคิดว่า รัฐประหารไม่ใช่สิ่งที่จะก่อขึ้นได้โดยปุบปับฉับพลัน อันตรายที่จะพึงระมัดระวังก็คือความใจร้อนของนะโปเลียน และรสนิยมของเขาในการใช้วาทศิลป ถ้านะโปเลียนไม่ประสงค์จะให้รัฐประหารของเขามีลักษณะเป็นการกบฏของเหล่าทหาร หากประสงค์จะให้มันมีลักษณะเป็นการชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นการปฏิวัติโดยทางรัฐสภาแล้ว ก็ชอบที่นะโปเลียนจะพึงเปลี่ยนท่าทีของตนเสียใหม่ให้เหมาะสม นายพลที่เคยพิชิตข้าศึกมามาก และกำลังเตรียมจะทำรัฐประหาร จะต้องไม่เป็นผู้ที่กระหายในคำสรรเสริญของประชาชน หรือมัวเสียเวลาในการคบคิดอะไรที่ไม่เข้าเรื่องเข้าราว

ซีเอแยสนั้นเป็นคนไม่ประมาท ก็กะการล่วงหน้าไว้อย่างละเอียด เขาลงทุนถึงกับหัดขี่ม้าไว้ เผื่อรัฐประหารเกิดล้มเหลวจะได้ขึ้นขี่โกยหนีเอาตัวรอด ระหว่างนั้นลูเซียง โบนาปาร์ต น้องชายนะโปเลียนซึ่งเป็นประธานสภาผู้แทน ก

เสนอให้แต่งตั้งพวกของตัวขึ้นเป็นสารวัตรสภาสี่นาย มีหน้าที่ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยในสภาผู้แทน ในการปฏิวัติโดยทางรัฐสภา เจ้าหน้าที่เหล่านี้ย่อมจะมีความสำคัญไม่น้อยเลย ส่วนตำแหน่งสารวัตรประจำพฤฒสภานั้นเล่าก็เป็นพวกของซีเอแยส อภิรัฐมนตรีผู้มีเสียงดังกว่าอภิรัฐมนตรีคนอื่น ๆ การที่ซีเอแยสจัดให้สภาทั้งสองย้ายไปประชุมกันที่ตำบลแซงต์-คลูด์ โดยอ้างความปลอดภัยของสภาเนื่องจากทางตำรวจสืบทราบว่าพวกซ้ายกำลังเตรียมจะก่อการกบฏนั้น ที่แท้แล้วเป็นการย้ายเพื่อให้สภาไปตั้งอยู่ใกล้ ๆ กรมกองทหารตามแผนการที่วางไว้นั่นเอง

สมัยนั้นนะโปเลียนยังเป็นเพียงทหาร ยังหาใช่นักการเมืองไม่ อัจฉริยวุฒิของเขาเพิ่งปรากฏออกมาในระยะหลังรัฐประหาร ธรรมดาทหารไม่ว่าจะเป็นนะโปเลียน เซซาร์ หรือใครก็ตาม ย่อมไม่วายจะเป็นทหารอยู่ตลอดเวลาที่เตรียมการและลงมือทำรัฐประหาร ยิ่งเขาพยายามจะให้การกระทำของเขามีลักษณะเป็นการชอบด้วยกฎหมาย การกระทำของเขาก็ยิ่งละเมิดกฎหมายหนักเข้า

ความคิดของนะโปเลียนเองนั้น ปรารถนาจะให้ใคร ๆ เข้าใจว่ารัฐประหารที่ตัวเขากับซีเอแยสร่วมกันก่อขึ้นนั้น ไม่ใช่รัฐประหารแบบที่ใช้กำลังเข้าหักหาญ หากเป็นรัฐประหารแบบที่เคารพกฎหมายอย่างเคร่งครัด ความคิดของนะโปเลียนเช่นนี้ ซีเอแยสไม่เห็นพ้องด้วยนัก ซีเอแยสเห็นว่า ในบางกรณีอาจจำเป็นต้องใช้วิธีรุนแรงฝ่าฝืนกฎหมาย อย่างโจ่งแจ้งก็ได้ สิ่งซึ่งเรียกกันว่ารัฐประหารนั้นย่อมบ่งอยู่ในตัวแล้วว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นซีเอแยสจึงเห็นว่า ถงคิดจะทำรัฐประหารกันทั้งที ก็ไม่ควรจะห่วงใยในเรื่องลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายกันจนเกินไป อย่างไรก็ดี นะโปเลียนยังคงยืนกรานในความคิดของตนอยู่ตามเดิม ในคืนวันที่ ๘ ต่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๑๗๙๙ ซีเอแยสได้เตือนนะโปเลียนว่า ประชาชนในย่านชานกรุงปารีสเริ่มจะก่อความวุ่นวายขึ้นแล้ว เป็นการสมควรที่จะตัดต้นไฟเสียแต่หัวลม ด้วยการสั่งจับผู้แทนราษฎรหัวรุนแรงคุมขังไว้สักยี่สิบคน แต่นะโปเลียนไม่เห็นด้วย โดยอ้างว่าการกระทำเช่นนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย เขาตั้งใจจะยึดอำนาจการปกครองโดยไม่ใช้วิธีรุนแรงซึ่งเป็นการฝ่าฝืนตัว

บทกฎหมาย ฟูเช่รัฐมนตรีว่าการตำรวจเคยถามนะโปเลียนว่า หากจะต้องการใช้กำลังตำรวจละก้อขอให้บอกทันที แต่นะโปเลียนก็ตอบปฏิเสธไปว่า ไม่ประสงค์จะใช้กำลังตำรวจไม่ว่าในกรณีใดๆ นะโปเลียนมั่นใจว่าลำพังชื่อเสียงเกียรติภูมิของเขาเท่านั้น ก็เพียงพอจะช่วยให้เขาบรรลุความเป็นใหญ่เป็นโตด้วยการรัฐประหารได้แล้ว

อย่างไรก็ดี แม้ในด้านความชอบธรรมตามกฎหมาย นะโปเลียนก็หารู้จักวางตัวให้เหมาะสมไม่ พอเขาไปปรากฏตัวในที่ประชุมพฤฒสภาเช้าวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๑๗๙๙ เขากลับมีบทบาทที่เขาพึงแสดงเสียสิ้น นั่นคือบทบาทของนายพลที่เคยชนะศึกซึ่งมีหน้าที่จะต้องอารักขาและรับใช้ผู้แทนของปวงชน นะโปเลียนลืมคิดไปว่า พวกสมาชิกพฤฒสภาไม่ต้องการจะเห็นนะโปเลียนไปปรากฏตัวอยู่ในสภาในฐานะวีรบุรุษเช่นเซซาร์ หากต้องการจะแลเห็นนะโปเลียนแสดงตนเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญซึ่งขณะนั้นกำลังตกอยู่ในอันตรายเนื่องจากการคุกคามของพวกหัวรุนแรง ในทัศนะของสมาชิกเหล่านั้น เห็นว่านะโปเลียนไม่ควรจะเป็นอะไรมากไปกว่า นายพลคนหนึ่ง

ซึ่งได้รับมอบหมายจากพฤฒสภาให้จัดการย้ายสภาทั้งสองไป ประชุมกันที่ตำบลแซงต์ – คลูด์โดยปลอดภัย นะโปเลียนควร จะมีความรอบคอบพอที่จะส่งบเสริมเจียมตัวในเมื่อไปปรากฏ ตนอยู่ในสภานิติบัญญัติ เพราะในสภานั้นใครจะยิ่งใหญ่ไป กว่าบรรดาสมาชิกหาได้ไม่ เคราะห์ดีที่ประธานพฤฒสภาเป็น พวกนะโปเลียน ดังนั้นเมื่อสมาชิกสภาคนหนึ่งลุกขึ้นอภิปราย กระทบกระเทียบนะโปเลียนว่า ไม่เคยมีนักรบคนใดเคย ปฏิญาณว่าจะเคารพปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแม้แต่คนเดียว ประธานพฤฒสภาจึงรีบตัดต้นไฟแต่หัวลม ด้วยการแจ้งต่อ ที่ประชุมว่า ได้อภิปรายกันมามาก ควรจะเลิกประชุมได้แล้ว แล้วก็สั่งปิดประชุมเอาดื้อ ๆ

ทางฝ่ายซีเอแยสนั้น เมื่อตอนที่เขาวางแผนการรัฐประหารนั้น เขาหาได้คิดเผื่อไว้ไม่ว่า หากสภาทั้งสองไม่เปิดประชุมตามกำหนดเวลาแล้ว จะพึงดำเนินการประการใดต่อไป ดังนั้นเมื่อสภาทั้งสองเลื่อนเวลาประชุมจากวันที่ ๘ ไปเป็นวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ซีเอแยสจึงใจเต้นระทึก เพราะมันเท่ากับ

ให้ฝ่ายศัตรูมีเวลายืดยาวออกไปอีกยี่สิบสี่ชั่วโมง สำหรับจะพิจารณาสถานการณ์และวางวิธีการต่อต้านรัฐประหาร ทางด้านสภาผู้แทน สมาชิกส่วนใหญ่ต่างแสดงท่าทีว่าพร้อมจะต่อต้านรัฐประหารในทุกกรณี ยิ่งแลเห็นทหารแวดล้อมสภาทั่วทุกด้าน สมาชิกเหล่านักยังบันดาลโทสะ ต่างไต่ถามกันวุ่นไปว่า เหตุใดจึงไม่ประชุมกันทีกรุงปารีสตามเดิม ใครเป็นผู้กุเรื่องนักการเมืองฝ่ายซ้ายวางแผนการกบฏ ไหน! พยานหลักฐาน ไหน! ลองแฉรายชื่อพวกหัวกบฏออกมาทีเถอะ แต่ทว่าซีเอแยสหาได้เตรียมหลักฐานในเรื่องการกบฏไว้ไม่ เขามองดูหน้าสมาชิกสภา เห็นบางคนก็ทำหน้ายมๆ บางคนก็มีสีหน้าเผือด เขาก็นึกรู้ทันทีว่าสถานการณ์มันไม่สู้จะแจ่มใสนัก เขาก็เสียดายว่า หากนะโปเลียนเชื่อฟังข้อเสนอแนะของฟูเช่ รัฐมนตรีว่าการตำรวจที่ให้จับพวกนักการเมืองหัวเห็ดคุมขังไว้บ้านนักสบายแล้ว แต่บัดนี้มันสายเกินกาล จำจะต้องปล่อยให้เป็นไปตามเรื่อง

เวลาบ่ายสองโมง พฤฒสภาได้เริ่มเปิดประชุม พอเปิดประชุมฝ่ายรัฐประหารก็รู้สึกว่าแผนการที่ซีเอแยสวางไว้น่าจะ

ไปไม่รอด เพราะท่าทีของสมาชิกดูไม่พอใจรัฐบาลอยู่มาก ต่างอภิปรายกันอย่างไม่มีระเบียบ ว่ากันให้เลอะไปหมด แต่ความวุ่นวายนั้นกลับเป็นคุณแก่ฝ่ายรัฐประหาร เพราะไม่มีสมาชิกคนใดสามารถอภิปรายอะไรอย่างได้เนื้อถ้อยกระทงความ ทางด้านสภาผู้แทนซึ่งประชุมกันในตึกอีกหลังหนึ่งนั้น ปรากฏว่า สมาชิกสภาต่างอภิปรายเล่นงานลูเซียงโบนาปาร์ต ประธานสภาอย่างไม่ไว้หน้า บ้างก็กล่าวปรักปรำด้วยถ้อยคำแรง ๆ บ้างก็กล่าวคุกคามจะทำร้าย ถึงกับด่าแช่งออกมาอย่างหยาบ ๆ ก็มี ท่าทีของสมาชิกสภาผู้แทนทำให้ซีเอแยสหน้าซีดนึกหวั่นใจว่า การรัฐประหารคงจะล้มเหลวมากกว่าจะสำเร็จ เขาจึงเดินเร่ออกไปที่ประตูสภา มองลงไปดูว่ารถม้าที่เขาให้มาจอดเตรียมไว้สำหรับเป็นยานพาหนะพาหนีในยามฉุกเฉินยังคงจอดอยู่เรียบร้อยดีหรือไฉน ส่วนนะโปเลียนกับผู้สมรู้ร่วมคิดนั้น ต่างรออยู่ในห้องข้าง ๆ ห้องประชุมพฤฒสภาด้วยอาการกระวนกระวาย คอยดูว่าเมื่อไรที่ประชุมจึงจะลงมติในญัตติเรื่องสำคัญๆ หากพวกสมาชิกพฤฒสภาไม่เห็นชอบด้วยกฤษฎีกาให้ยุบสภาทั้งสอง นะโปเลียนจะทำอย่างไร ข้อนแผนการรัฐประหารก็มิได้ชี้แจงไว้เสียด้วย

จนกระทั่งถึงขณะนั้น นะโปเลียนก็ยังพะวงอยู่ตามเดิม ถึงเรื่องที่จะให้การรัฐประหารมีลักษณะเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือนัยหนึ่งให้เป็นรัฐประหารที่กระทำโดยทางรัฐสภา จะว่ากันไป ท่าทีของเขาเวลานั้น ก็คล้ายกับท่าทีของนักเสรีนิยมอะไรอย่างหนึ่ง แต่ธรรมดาเสรีนิยมของทหารนั้นเป็นสิ่งที่ไว้วางใจไม่ได้ เพราะอาจจะเปลี่ยนเป็นการใช้กำลังหักหาญในขณะหนึ่งขณะใดก็ได้ เมื่อนะโปเลียนเห็นว่าเสียงคัดค้านของสมาชิกพฤฒสภาและสภาผู้แทนจะทำให้แผนการของซีเอแยสไปไม่รอดเป็นแน่แล้ว เขาก็ตัดสินใจไปปรากฏตัวในที่ประชุม เพื่อเป็นการข่มขวัญฝ่ายค้าน เขาเดินอาด ๆ เข้าไปในห้องประชุมพฤฒสภาก่อน พอไปปรากฏตัวในห้องนั้น ความวุ่นวายในห้องก็พลันสงบลง ในตอนแรก ๆ ที่นะโปเลียนกล่าวคำปราศัยต่อที่ประชุม ปรากฏว่าบรรดาสมาชิกต่างนั่งฟังโดยดุษณี แต่ยิ่งนะโปเลียนพูดไปเสียงพึมพำด้วยความไม่พอใจก็ยิ่งดังมากขึ้น เพราะยิ่งพูดไปนะโปเลียนก็ยิ่งพูดเลอะเลือนไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร และเมื่อตอนที่นะโปเลียนกล่าวว่า หากตัวเขาเป็นคนคิดคดทรยศ ก็ขอให้

สมาชิกสภาจงสังหารเขาเสียนั่น ก็พลันปรากฏเสียงโห่ร้องเย้ยหยันขึ้นจากหมู่สมาชิกที่นั่งอยู่ตอนสุดห้องประชุม เสียงโห่ยิ่งทำให้นะโปเลียนงันงกตกประหม่า กล่าวอะไรออกมาแทบจะไม่เป็นภาษาคน จนสหายของเขาคนหนึ่งซึ่งติดตามเข้าไปในห้องประชุมด้วยเห็นท่าไม่เป็นการ ต้องฉุดแขนนะโปเลียนพาเอาตัวออกจากห้องประชุมไป

ต่อมาครู่หนึ่ง นะโปเลียนก็โผล่เข้าไปในห้องประชุมสภาผู้แทนโดยมีนายทหารสอง-สามคน กับพลทหารสี่คนติดตามไปด้วย ที่สภานะโปเลียนกลับประสบการต้อนรับเลวยิ่งกว่าทพฤฒสภาเสียอีก เพราะพอนะโปเลียนปรากฏตัวขึ้นเท่านั้น ก็มีเสียงตะโกนก้องสภาว่า "นักเผด็จการจงพินาศ! อย่าคนนอกกฎหมาย!" แล้วสมาชิกก็ฮือกันจะเข้าทำร้ายนะโปเลียน เคราะห์ดีทหารที่ติดตามไปด้วยเข้าช่วยคุ้มกันไว้จึงรอดเจ็บตัวไปได้อย่างหวุดหวิด เหตุการณ์มันเข้าตาร้ายจนซีเอแยสต้องร้าพึงว่า เห็นทีจะต้องโกยหนีเป็นแน่ ส่วนนะโปเลียนนั้นเมื่อหายงุนงงแล้ว ก็ตรงไปหาเหล่าทหาร ออกคำสั่งห้วน ๆ ให้พร้อมกันจับอาวุธขึ้น แต่เหล่าทหารพากัน

เฉยๆ เพราะไม่รู้ว่าจะจับอาวุธขึ้นเพื่อประโยชน์อันใด ถ้าหาก ลูเซียงโบนาปาร์ต ไม่ไปปรากฏตัวต่อหน้าเหล่าทหารในเวลานั้น การรัฐประหารก็คงจะล้มเหลวอย่างไม่มีปัญหา เพราะทั้งนะโปเลียนและซีเอแยสต่างก็จนปัญญาทั้งคู่ เมื่อลูเซียงโบนาปาร์ตกล่าวปลุกใจทหารประเดี๋ยวเดียว ทหารก็จับอาวุธฮือกันเข้าห้องประชุมสภาผู้แทน บังคับให้สมาชิกทั้งหมดออกจากห้องประชุมไป

แผนการรัฐประหารของซีเอแยสจะไม่สัมฤทธิ์ผลเลย ถ้าหากพฤฒสภาและสภาผู้แทนรู้จักเพ็นเอาประโยชน์จากความผิดพลาดของซีเอแยส ยุทธวิธีแบบรุกที่ต้องอาศัยวิธีดำเนินการของรัฐสภาย่อมจะนำไปสู่ความล้มเหลวฉันยังค่ำ เพราะวิธีดำเนินการของรัฐสภาย่อมจะเต็มไปด้วยความอืดอาดพิโยกพิเกน ถ้าหากสภาผู้แทนไม่คุกคามว่าจะออกกฤษฎีกาประณามนะโปเลียนเป็นบุคคลนอกกฎหมาย ซึ่งทำให้นะโปเลียนจำใจต้องหันไปใช้วิธีรุนแรงแล้ว รัฐประหารคราวนี้ก็คงจะจมหายไปในวิธีดำเนินการของรัฐสภานั่นเอง ดังนั้นยุทธวิธีอัน

ถูกต้องของฝ่ายรัฐสภาจึงอยู่ที่การประวิงเวลาไว้ ยิ่งถ่วงเวลาได้นานเพียงไร ก็ยิ่งได้เปรียบเพียงนั้น ตกตอนบ่ายวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ซีเอเยสจึงได้สำนึกในความผิดพลาดของตน เขาเริ่มตระหนักว่า หากขืนกระทำรัฐประหารภายในกรอบวิธีดำเนินการของรัฐสภาต่อไป แผนการรัฐประหารก็คงจะล้มเหลวอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ถึงแม้ซีเอแยสกับนะโปเลียนจะเคยตั้งใจไว้ว่าจะไม่ใช้วิธีรุนแรง แต่เมื่อเข้าตาจนเช่นนั้นก็จำใจต้องหยิบยกมันขึ้นใช้เพื่อความปลอดภัยของตนเอง น่าเสียดายที่พฤฒสภาและสภาผู้แทนต่างไม่รู้ว่าอะไรคือเคล็ดลับแห่งอานุภาพของตน จึงมิได้นำเอามันออกใช้ในเมื่อเผชิญหน้านะโปเลียน หากสภาทั้งสองนั้นล่วงรู้ และพยายามประวิงการพิจารณาเรื่องต่างๆไว้ให้นานเท่านานและละเว้นเสียซึ่งการท้าทายและการคุกคามนะโปเลียนแล้ว อย่างไรเสียการรัฐประหารของนะโปเลียนกับซีเอแยสก็จะต้องล้มเหลวอย่างไม่ต้องสงสัย ในการรัฐประหารทุกราย พวกหัวรุนแรงมักนิยมใช้ยุทธวิธีแบบรวบหัวรวบหางเสมอ ยุทธวิธีที่ดีที่สุดสำหรับฝ่ายต้านรัฐประหาร จึงได้แก่การประวิงเวลาไว้ให้นาน

ที่สุดที่จะนานได้ ความผิดพลาดของสภานิติบัญญัติทำให้นะโปเลียนมีทางเลือกอยู่เพียงสองทาง คือไม่หนีก็ต้องใช้วิธีรุนแรง แต่นะโปเลียนเลือกเอาวิธีหลังนี้ พวกเจ้าคารมแห่งสภานิติบัญญัติได้ให้บทเรียนอันมีค่าแก่นะโปเลียนโดยมิได้ตั้งใจ นั่นคือบทเรียนเรื่องยุทธวิธีแห่งรัฐประหาร

รัฐประหารของปรีโม เด รีเวรา กับ บิลซุดสกี

รัฐประหารของนะโปเลียน โบนาปาร์ตซึ่งใช้กฎหมายเป็นโล่ห์บังหน้าเอากำลังทหารเข้าข่มขู่รัฐสภา จัดเป็นแบบอย่างที่จรรโลงใจนักรัฐประหารในสมัยต่อ ๆ มาจนกระทั่งทุกวันนี้ เฉพาะอย่างยิ่งนักรัฐประหารที่มุ่งจะยึดอำนาจ โดยอาศัยรัฐสภา และมุ่งจะให้คนทั่วไปเข้าใจว่า รัฐประหารที่ตนกระทำเป็นการชอบด้วยกฎหมาย นักรัฐประหารเช่นฟอนกาปแห่งเยอรมนี ซึ่งเราได้เห็นกันมาแล้วในบทที่ ๓ กับปรีโม เด รีเวราแห่งเสปญ และบิลซุดสกีแห่งโปแลนด์ ซึ่งเราจะกล่าวต่อไปในบทนี้ ล้วนเป็นผู้ที่พยายามเจริญรอยตามนะโปเลียนทั้งสิ้น ยุทธวิธีแห่งรัฐประหารของนะโปเลียนมิใช่

ยุทธวิธีของพวกทหารที่ก่อการกบฏ หากเป็นยุทธวิธีที่พะวง
ถึงลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมาย ความพะวงเช่นนี้ ไม่เคยผุด
ขึ้นเลยในดวงความคิดของพวกนักรัฐประหารสมัยก่อนหน้า
นะโปเลียน โดยเหตุนี้นะโปเลียนจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้นำเอาวิธี
การใหม่เอี่ยมเข้ามาใช้ในการทำรัฐประหาร หากเราศึกษา
วิธีการทำรัฐประหารของฟอนกาปกด ปรีโม เด รีเวรากด
หรือบีลซุดสกกด เราจะเห็นได้ว่า บุคคลเหล่านี้วนพยายาม
จะให้คนทั่วไปเข้าใจว่ารัฐประหารที่ตนก่อขึ้นเป็นการกระทำที่
ชอบด้วยกฎหมาย รัฐประหารแบบที่เอากฎหมายเป็นโล่ห์
บังหน้าเช่นนี้ ย่อมเป็นภัยต่อระบอบประชาธิปไตยไม่น้อยไป
กว่ารัฐประหารแบบที่ใช้กำลังอาวุธโดยตรง หากจะถามว่า
ฟอนกาปแห่งเยอรมนีเคยมุ่งหมายใฝ่ฝันอะไรบ้าง ? ก็อาจตอบ
ได้ว่าเขาใฝ่ฝันจะเป็นซีเอแยส ที่มฟอนลุตวิตซ์เป็นนะโปเลียน
น่ะสิ แล้วก็นายพลฟูเดนดอร์ฟผู้กุมกำลังทหารเยอรมันเล่าเขา
นึกอย่างไรจึงได้รู้เห็นเป็นใจให้ฮิตเลอร์นำพลพรรคนาซีเดิน
ขบวนเข้าสู่กรุงเบอร์ลินใน ค.ศ. ๑๙๒๓ ? (แม้ว่าการเดิน
ขบวนครั้งนั้นจะล้มเหลว และเป็นผลให้ฮิตเลอร์ต้องเข้าไป

เสวยตะรางก็ตาม) คำตอบก็มีว่านายพลลูเดนดอร์ฟนึกถึง
รัฐประหารของนะโปเลียนนั่นเอง แล้วก็สถานที่แห่งใดเล่าที่
นายพลลูเดนดอร์ฟเห็นเป็น จุดยุทธศาสตร์ สำคัญที่สุดที่จะต้อง
เข้ายึดไว้ให้ได้ ตอบว่า ก็รัฐสภานะสิ จะอะไรเสียอีกเล่า
ปรีโม เด ริเวราและบีลซุดสกีก็เช่นเดียวกัน . ต่างมุ่งจะใช้
กำลังเข้ายึดรัฐสภาทั้งคู่ อย่าว่าแต่ใคร แม้แต่เลนินนัก
ยุทธศาสตร์แห่งการปฏิวัติบอลเชวิก ก็เคยคิดจะทำรัฐประหาร
โดยวิธียึดอำนาจของรัฐสภาเหมือนกัน เหตุผลข้อหนึ่งที่ทำ
ให้พวกบอลเชวิกประสบความล้มเหลวในการยุยงกรรมกร
และทหารให้ลุกฮือขึ้นแข็งข้อต่อรัฐบาลเกอเรนสกีในเดือน
กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ เนื่องมาจากว่าในเวลานั้น เลนินเองก็ได้
คณะกรรมการกลางพรรคบอลเชวิกก็ได้ ต่างยึดมั่นอยู่ใน
ความคิดที่จะเข้าครองอำนาจสูงสุดโดยวิถีทางรัฐสภา กลาว
คือพยายามจะเข้ากุมเสียงข้างมากในสภาโซเวียตทั่งหลาย
ให้ได้ แต่โดยที่เลนินเป็นนักฉวยโอกาสที่เห็นการณ์ไกล จึง
ได้เปลี่ยนความคิดหันไปยอมรับยุทธวิธีของตรอทสกีในนาที
สุดท้าย ดังที่ได้เห็นกันมาแล้วในบทที่ว่าด้วย รัฐประหาร
บอลเชวิก

ยุทธวิธีของนะโปเลียนซึ่งเป็นยุทธวิธีแบบฉวยโอกาส มีหลักเกณฑ์สำคัญอยู่ว่า จะต้องเอารัฐสภาเป็นเวทีสำหรับใช้วิธีรุนแรง แต่พยายามให้คนทั่วไปเข้าใจว่าวิธีรุนแรงนั้นดำเนินไปภายในขอบเขตกฎหมาย สำหรับฟอนกาป ปรีโม เด ริเวรา บีลซุดสกี และแม้แต่ฮิตเล่อร์เองนั้น นอกจากมุ่งจะเจริญรอยตามนะโปเลียนและซีเอแยสแล้ว ยังพากันออกตัวให้วุ่นไปว่าการที่เขาคิดรวบอำนาจ ก็เพื่อจะรับใช้ชาติเป็นสำคัญ หาใช่เพราะความมักใหญ่ใฝ่สูงอย่างใดไม่ ว่าตามจริง ไม่มีอะไรที่นักรัฐประหารเหล่านั้นจะหวาดกลัวเสมอด้วยการถูกประกาศให้เป็นคนนอกกฎหมาย ซึ่งหมายถึงว่าจะไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแต่อย่างใดทั้งสิ้น ภาพนะโปเลียนที่หน้าชัด เมื่อถูกสภานิติบัญญัติคุกคามจะตราหน้าว่าเป็นคนนอกกฎหมาย ยังตามหลอนความรู้สึกของพวกนักรัฐประหารเหล่านั้นอยู่เป็นนิจ จุดหมายแห่งยุทธวิธีของพวกเขาก็คือรัฐสภา เขาต้องการจะยึดอำนาจโดยผ่านรัฐสภาเพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจว่ารัฐประหารของเขาเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะรัฐสภาเป็นสภานิติบัญญัติ

กฎหมาย หากสามารถให้รัฐสภารับรู้และรับรองการรัฐประหารจะโดยวิธีข่มขู่หรือวิธีช่วงชิงเอาเปรียบก็ตาม ก็ย่อมจะทำให้คนทั้งหลายเชื่อว่า การรัฐประหารนั้นเป็นการชอบด้วยกฎหมายทุกประการแล้ว

เมื่อฝ่ายรัฐประหารเอาการรัฐประหารที่ทำขึ้นมาเสนอขอความเห็นชอบจากรัฐสภา รัฐสภาก็ย่อมจะมีทางเลือกอยู่เพียงว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ หากเห็นชอบรัฐประหารนั้นก็กลายเป็นการชอบด้วยกฎหมายไปทันที ในกรณีเช่นนี้ การเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีก็ย่อมจะอุบัติตามมาโดยไม่ชักช้า หากรัฐสภาไม่เห็นชอบ ฝ่ายรัฐประหารก็ย่อมจะยุบรัฐสภา จัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรกันใหม่ แล้วให้รัฐสภาชุดใหม่รับรองการรัฐประหารที่ทำไปแล้ว แต่สำหรับรัฐสภา การรับรองเช่นนี้มักจะมีผลเท่ากับกระทำอัตวินิบาตกรรมนั่นเอง ในทางปฏิบัติฝ่ายรัฐประหารมักจะสามารถทำให้รัฐสภารับรองการกระทำของตนเสมอ ทั้งนี้จะโดยใช้วิธีข่มขู่ บีบบังคับ หรือช่วงชิงเอาเปรียบก็ตาม รัฐประหารแบบนะโปเลียน เป็นรัฐประหารที่มุ่งจะปฏิรูปรัฐ

ธรรมนูญเพื่อจำกัดเสรีภาพของประชาชน และเอกสิทธิของสมาชิกรัฐสภา เพราะเป็นรัฐประหารแบบที่ถือเอาเสรีภาพเป็นศัตรูสำคัญ เป็นเครื่องบั่นทอนเกียรติภูมิและอำนาจของรัฐ

ดังได้เห็นกันมาแล้วว่า ยุทธวิธีของนะโปเลียนนั้นมุ่งจะยึดกฎหมายเป็นสรณะ เป็นยุทธวิธีที่จะยอมให้ใช้วิธีรุนแรงฝ่าฝืนกฎหมายก็แต่ในกรณีที่จำเป็นจริงๆ เมื่อหมดความจำเป็นแล้ว ก็ต้องหวลกลับเข้าอยู่ภายในกรอบกฎหมายตามเดิม นัยหนึ่งจะยอมให้ฝ่าฝืนกฎหมายก็เพียงเพื่อจะให้รัฐประหารได้คงไว้ซึ่งลักษณะที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น นะโปเลียนทำอย่างไร ในเมื่อถูกสภาผู้แทนคุกคามว่าจะออกกฎหมายประณามเขาเป็นคนนอกกฎหมาย ? เราได้เห็นกันมาแล้วในบทก่อนว่า นะโปเลียนได้หันไปใช้วิธีรุนแรง โดยให้ทหารขับไล่สมาชิกสภาผู้แทนออกจากห้องประชุมหมด แต่แล้วไม่กี่ชั่วโมงต่อมา ลูเซียง โบนาปาร์ต น้องชายนะโปเลียนซึ่งเป็นประธานสภาผู้แทนกรีบรวบรวมสมาชิกที่กระจัดกระจายเข้าเป็นกลุ่มเป็นก้อนอีกคำรบหนึ่ง แม้จะได้จำนวนเพียงไม่

กลับคนเขาก็อุตส่าห์เปิดประชุมสภาอีกจนได้ แล้วก็พยายาม ทำให้รัฐประหารกลายเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยอาศัยการประชุมแบบกำมะลอนั่นเอง จะต้องไม่ลืมกันว่า ยุทธวิธีของนะโปเลียนนั้น จะใช้ได้ก็เฉพาะบนเวทีรัฐสภาโดยเฉพาะ หากปราศจากรัฐสภา รัฐประหารแบบนะโปเลียนจะอุบัติขึ้นไม่ได้เลยเป็นอันขาด

ปรีโม เด ริเวรา ผู้ทำรัฐประหารในเสปญเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๓ และบีลซุดสกี ผู้ทำรัฐประหารในโปแลนด์ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๖ ต่างได้รับการยกย่องจากพลพรรคของตนว่าเป็นวีรบุรุษที่ปรีชาสามารถอย่างเยี่ยมยอด แม้กระนั้นหากในขณะที่ทำรัฐประหาร บุคคลทั้งสองต้องเผชิญกับสภานิติบัญญัติที่เข้มแข็งกว่าสภาในเสปญและในโปแลนด์แล้ว อย่างไรเสียการรัฐประหารของเขาก็จะต้องเผชิญอุปสรรคยุ่งยากยิ่งกว่าที่เป็นมาแล้วหลายเท่าทวีคูณ แต่ถึงกระนั้นก็ยังกล่าวกันไม่ได้ถนัดว่า ความสำเร็จของคนทั้งสองในการทำรัฐประหาร เป็นผลมาจากความอ่อนแอของรัฐสภา หรือจากเหตุที่ว่าสมัย

นั้น เสปญและโปแลนด์ยังไม่มีประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่มีสมรรถภาพเพียงพอจะพิทักษ์เสรีภาพของประชาชน

ในบรรดาข้อบกพร่องของรัฐสภาประเทศต่าง ๆ ทุกวันนี้ต้องจัดว่าความอ่อนแอเป็นข้อบกพร่องที่ร้ายแรงประการหนึ่ง เป็นข้อบกพร่องที่เป็นภัยต่อเสถียรภาพแห่งประชาธิปไตยเสมอมา อันที่จริง ไม่ว่ารัฐสภาในประเทศใดต่างก็มีจุดอ่อนด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่จะมากน้อยต่างกันเท่านั้น เป็นความหลงผิดของบรรดานักประชาธิปไตยที่มักจะรู้สึกมั่นใจเกินไปในเสรีภาพที่ขวนขวายได้มา ทั้ง ๆ ที่ตามความเป็นจริง ไม่มีอะไรจะง่อนแง่นยิ่งไปกว่าเสรีภาพ มันเป็นความเข้าใจผิดที่จะคิดกันว่า รัฐสภาคือเครื่องมืออันประเสริฐสำหรับจะพิทักษ์รัฐประชาธิปไตยต่อภัยรัฐประหารแบบนะโปเลียน เป็นความเข้าใจผิดอีกที่จะคิดไปว่า คนเราอาจพิทักษ์เสรีภาพไว้ได้ด้วยการใช้เสรีภาพและมาตรการทางตำรวจ ความเข้าใจผิดเช่นนี้แหละที่เคยฝังอยู่ในสมองของพวกสมาชิกรัฐสภาแห่งเสปญและโปแลนด์ในสมัยที่ ปรีโม เด ริเวรา และบีลซุดสกีกระทำรัฐประหาร

ในบรรดาวีรบุรุษที่ปรากฏในประวัติศาสตร์สมัยโบราณนั้น มีอยู่น้อยคนที่มีนามใจเป็นสุภาพบุรุษ ชะรอยจะเป็นเพราะเหตุนี้ ปรีโม เด ริเวรา จึงมิได้พยายามวางตนเยี่ยงวีรบุรุษสมัยโน้น แม้ว่าเหล่าพลพรรคของเขาจะพากันยกย่องเขาเช่นนั้นก็ตาม ปรีโม เด ริเวรา เป็นผู้เผด็จการที่ส้นอำนาจเพราะความซื่อสัตย์ภักดีที่มีต่อกษัตริย์แท้ๆ เคยมีผู้ตำหนิเขาว่าระหว่างที่เป็นผู้เผด็จการอยู่ในเสปญเจ็ดปีนั้น ปรีโม เด ริเวรา ไม่ได้แสดงความสามารถปรับเปลี่ยนให้ประจักษ์แก่ประชาชนแต่อย่างใด คำตำหนิข้อนี้ว่าที่จริงก็ไม่ผิด แต่ถ้าจะให้ถูกกว่านั้นแล้ว ก็ชอบที่จะตำหนิเขาว่า ไม่ควรจะหลงจงรักภักดีกษัตริย์จนเกินไป เพราะการหลงงมงายเช่นนั้นอาจทำให้ผิดหวังและประสบเคราะห์กรรมอย่างร้ายแรงได้ เหตุการณ์ในเวลาต่อมา ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ปรีโม เด ริเวรา ได้ประสบเคราะห์กรรมเพราะความหลงงมงายข้อนี้เอง บรรดาผู้เผด็จการไม่ควร จะไว้เนื้อเชื่อใจ กษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ จนเกินไป

การที่ปรีโม เด ริเวราสามารถสถาปนาระบอบเผด็จการขึ้นในประเทศเสปญ นั้นก็โดยอาศัยการสมรู้ร่วมคิดของ

กษัตริย์อัลฟองโซที่ ๑๓ เป็นสำคัญ หากปราศจากการสมรู้ร่วมคิดที่ว่าน ปรีโม เด รีเวรา จะไม่สามารถรวบอำนาจไว้ได้เลย ทั้งจะไม่สามารถยุบสภา บั่นทอนเสรีภาพของประชาชน และปกครอง ประเทศ ไปนอก ขอบเขตแห่ง รัฐธรรม นูญด้วย ฉะนั้นบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบมากกว่าใครๆ ในฐานที่บันดาลให้เกิดรัฐประหารขึ้นในประเทศเสปญ ก็คือกษัตริย์อัลฟองโซที่ ๑๓ หาใช่ ปรีโม เด รีเวราไม่ ผู้รู้บางคนถึงกับกล่าวว่า ปรีโม เด รีเวราเป็นเพียง "นะโปเลียนจำเป็น" นัยหนึ่งถูกบังคับจากกษัตริย์ให้จำใจต้องทำรัฐประหาร สถาปนาระบอบเผด็จการขึ้นในเสปญในนามของกษัตริย์ บ้างก็ว่าในการรัฐประหารนั้น ปรีโม เด รีเวรามีบทบาทเป็นเพียง "มุสโซลินจำเป็น" ที่จำต้องปฏิบัติ ตามนโยบาย ส่วน พระองค์ ของ กษัตริย์ ทนิยมการรัฐประหาร แต่ใครจะอุปโลกปรีโม เด รีเวราเป็นนะโปเลียนหรือเป็นมุสโซลินี ผลมันก็ไม่แตกต่างกันแต่อย่างใด ว่าตามจริงในระบอบราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญนั้น ผู้เผด็จการหามีทางของตนอยู่ไม่ ถึงหากจะมีก็ยังยิ่งน้อยกว่าผู้เผด็จการในระบอบสาธารณรัฐ (โปรดเทียบผู้เผด็จการมุสโซลินีดูกับ

ผู้เผด็จการสตาลิน) ในระบอบราชาธิปไตยที่กล่าวนั้น มักจะมีแต่พวกข้าราชสำนักเท่านั้นที่เต็มใจกระทำรัฐประหาร เพื่อให้เป็นที่สบพระทัยของกษัตริย์ การสมคบระหว่างกษัตริย์อัลฟองโซกับปรีโม เด ริเวรานั้น มีลักษณะเป็นการตกลงระหว่างข้าราชสำนักคนหนึ่งกับกษัตริย์องค์หนึ่ง มากกว่าจะเป็น การประนีประนอม ระหว่าง รัฐธรรมนูญ กับเผด็จการ จะว่ากันไป ปรีโม เด ริเวรา มีลักษณะเป็นผู้เผด็จการน้อยกว่าเป็นข้าราชสำนักเสียอีก การสมคบระหว่างบุคคลทั้งสองไม่ยั่งยืนไปได้นานกี่มากน้อย ทั้งๆที่มีการเอารัฐธรรมนูญ สิทธิของรัฐสภา และเสรีภาพของประชาชนวางเป็นหลักประกันไว้ ในที่สุดการสมคบนั้นก็ไปลงเอยด้วยการทรยศหักหลัง ดูๆก็เป็นเรื่องไม่สมพระเกียรติเสียเลยในการที่กษัตริย์จะทรงสมคบกับข้าราชสำนักกระทำรัฐประหาร เปลี่ยนระบอบการปกครอง แล้วต่อมาก็กลับทรงเล่นไม่ซื่อต่อข้าราชสำนักนั้น ทั้งๆที่ในการสมคบดังกล่าว กษัตริย์เป็นผู้เดียวที่ต้องทรงรับผิดชอบต่อรัฐธรรมนูญและอาณาประชาราษฎร

รัฐประหารของปรีโม เด ริเวรา และการสิ้นอำนาจของเขาซึ่งเป็นไปตามพระประสงค์ของกษัตริย์อัลฟองโซที่ ๑๓ จัดเป็นบทเรียนอันมีค่าสูงสำหรับนักนิยมเผด็จการ เคยมีผู้อ้างเหตุผลไว้ว่า การที่กษัตริย์อัลฟองโซทรงเล่นไม่ซื่อกับปรีโม เด ริเวรากด การที่เสปญเปลี่ยนการปกครองจากระบอบราชาธิปไตยมาเป็นระบอบสาธารณรัฐก็ด มูลเหตุสำคัญก็เนื่องจากระบอบที่กษัตริย์อัลฟองโซที่ ๑๓ ประทานแก่พศกนิกรเสปญนั้น เป็นระบอบเผด็จการ หาใช่ “ระบอบประชาธิปไตยแบบใช้อำนาจสมบูรณ์” ดังที่เคยทรงอ้างไว้ไม่ ทั้งนี้หมายความว่า ถ้าหากประทานระบอบประชาธิปไตยแบบที่กล่าวแก่พศกนิกรแล้ว กษัตริย์อัลฟองโซก็ไม่จำต้องหักหลังปรีโม เด ริเวราดังที่เป็นมาแล้ว และการปกครองของเสปญก็คงจะไม่เปลี่ยนรูปไปเป็นแบบสาธารณรัฐเป็นแน่ คำกล่าวอ้างเช่นนี้มีแง่น่าคิดอยู่ แต่ก็มีผู้รู้บางคนเคยกล่าวไว้เหมือนกันว่า การที่กษัตริย์อัลฟองโซทรงกีดปรีโม เด ริเวรา ถึงกับปลดออกจากตำแหน่งผู้เผด็จการนั้น เป็นเพราะบุคคลผู้นี้ปฏิบัติภาระไม่เป็นที่สบพระอัธยาศัย คำกล่าวเช่นนี้เป็นที่น่า

คลางแคลงอยู่ ก็แหละเผด็จการของปรีโม เด ริเวรามิได้เพียร
จะขจัดตัดสิทธิของรัฐสภา และเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญดอก
หรือ? ปรีโม เด ริเวรามิได้ขวนขวายจะสร้าง "รัฐประชา
ธิปไตยแบบใช้อำนาจสมบูรณ์" ตามพระประสงค์ของกษัตริย์
อัลฟองโซดอกหรือ? เหตุการณ์ในเวลาต่อมาได้พิสูจน์ให้
เห็นว่า ปรีโม เด ริเวรามิได้กระทำอะไรนอกเหนือพระประสงค์
ของกษัตริย์อัลฟองโซแม้แต่น้อย เขาคงบำเพ็ญตนเป็นข้าราช
บริพารที่จงรักภักดีตลอดมา วิธีเผด็จการที่ปรีโม เด ริเวรา
ใช้ปกครองเสปญนั้น เป็นบทเรียนที่กษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ
ไม่ควรจะมองข้ามเป็นอันขาด วิธีการเช่นนั้นหรือมิใช่ที่เป็น
ผลให้เสปญต้องกลายเป็นสาธารณรัฐมาจนกระทั่งทุกวันนี้?

ในบรรดารัฐประหารที่ชวนให้ระลึกถึง รัฐประหารของ
นะโปเลียน บางทีรัฐประหารของบีลซุดสกีซึ่งปะทุขึ้นใน
โปแลนด์เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๒๖ จะเป็นรัฐประหาร
ที่น่าสนใจกว่ารายอื่นๆ บีลซุดสกี ซึ่งลอยด์ ยอช อดีตนายก
รัฐมนตรีอังกฤษเคยให้ฉายาว่า นะโปเลียนโซชลิสต์นั้น
ได้แสดงให้โลกประจักษ์ว่า ตัวเขารู้จัก เอาลัทธิของ คาลมากซ์

มาใช้ประโยชน์ในการสถาปนาระบอบเผด็จการแบบกฎุมพีขึ้น ในประเทศโปแลนด์ จริงทีเดียว บีลซุดสกีเป็นบุคคลคนแรกที่สามารถดึงเอาบรรดากรรมกรมาร่วมในการทำรัฐประหารโค่นรัฐบาลที่ครองอำนาจอยู่ในโปแลนด์สมัยนั้น ถึงแม้บรรดากรรมกรจะสมคบกับบีลซุดสกีในการทำรัฐประหาร แต่กระนั้นบุคคลจำพวกที่ปฏิบัติตามยุทธวิธีของบีลซุดสกีในการยึดอำนาจ ก็คือพวกทหารที่ก่อการกำเริบ หาใช่พวกกรรมกรไม่ พวกทหารนั่นแหละที่เข้ายึดสะพาน โรงงานไฟฟ้า ป้อมปราการ โรงทหาร คลังเสบียงอาหาร คลังอาวุธยุทธสัมภาระ บริเวณสี่แยก สถานีรถไฟ ที่ทำการโทรศัพท์และโทรเลข ตลอดจนธนาคารทั้งหลาย พวกกรรมกรไม่ต้องเข้าร่วมกับทหารในการโจมตีจุดยุทธศาสตร์ในกรุงวอร์ซอว์ ซึ่งมีกองทหารที่ยังคงภักดีต่อรัฐบาลของนายวิโตส พิทักษ์รักษาอยู่ทั้งก็ไม่ต้องเข้าร่วมในการโจมตีหอแบลเวเดร์ ซึ่งประธานาธิบดีและคณะรัฐมนตรีหนีขึ้นไปหลบอยู่ ในการทำรัฐประหารโค่นรัฐบาลของนายวิโตสครั้งนั้น บีลซุดสกีใช้ทหารเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินยุทธวิธีแบบนะโปเลียน

การนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของบรรดากรรมกร ตามคำเรียกร้องของพรรคโซชลิสต์โปแลนด์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือบีลซุดสกีในการต่อสู้กับแนวร่วมฝ่ายขวาซึ่งสนับสนุนนายวโตสนายกรัฐมนตรีนั้น ต้องจัดเป็นวิธีการใหม่เอี่ยมในการยึดอำนาจ จริงอยู่ในการรัฐประหารที่ฟอนกาปแห่งเยอรมนีก่อขึ้นนั้น พวกกรรมกรก็พากันนัดหยุดงานครั้งใหญ่เหมือนกัน แต่การนัดหยุดงานครั้งนั้น เป็นไปเพื่อช่วยเหลือฝ่ายรัฐบาลที่ถูกทำรัฐประหาร หาใช่เพื่อช่วยเหลือฝ่ายรัฐประหารดังเช่นกรณีโปแลนด์นี้ไม่ การที่กรรมกรโปแลนด์สมคบกับทหารของบีลซุดสกีในการทำรัฐประหารเช่นนี้ ทำให้ทหารเหล่านั้นมีลักษณะเป็นเสมือนผู้พิทักษ์เสรีภาพของชนกรรมาชีพ ทั้งทำให้การกบฏของทหารกลายสภาพเป็นการลุกฮือของประชาชน ซึ่งมีทหารส่วนหนึ่งหนุนหลังอยู่ บีลซุดสกีซึ่งเป็นเพียงนายพลธรรมดาในตอนแรกเริ่มเกิดรัฐประหาร ก็ได้กลายเป็นแม่ทัพใหญ่ของประชาชน เป็นวีรบุรุษของชนกรรมาชีพ และเป็นนะโปเลียนโซชลิสต์ไปด้วยประการฉะนี้

อย่างไรก็ตาม คำพังการนัดหยุดงานครั้งใหญ่อย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอจะช่วยให้การกระทำของบีลซุดสกกลับเป็นการชอบด้วยกฎหมายไปได้ บีลซุดสกเองก็เป็นนักรัฐประหารที่กลัวการถูกประณามเป็นคน นอกกฎหมายเช่นเดียวกับ นะโปเลียน เขาเป็นนักรัฐประหารที่พะวงอยู่ว่าทำอย่างไรจึงจะวางแผนการและ ปฏิบัติ ตามแผนนั้น ได้ภายในขอบเขตแห่ง หน้าที่ของพลเมืองดี บีลซุดสกเป็นหัวกบฏที่อวดอ้างว่าสามารถจะก่อการพลิกแผ่นดินได้โดยไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนนอกกฎหมาย อารามเคยดแค้นวิโตส นายกรัฐมนตรี บีลซุดสกถึงกับไม่ยอมรับรู้แม้แต่สิทธิของวิโตสในอันจะพิทักษ์รัฐต่อการรัฐประหาร การทหารหน่วยที่ภักดีต่อรัฐบาลทำการต่อต้านรัฐประหาร ทำให้บีลซุดสกกลับเป็นคนมุทะลุดุดันเหมือนเมื่อตอนหนุ่ม ๆ ฝ่ายรัฐบาลงัดเอาอาวุธอะไรออกเล่นงานฝ่ายรัฐประหาร บีลซุดสกเป็นต้องเอาอาวุธอย่างนั้นออกมาตอบโต้ ทั้งพยายามโต้ให้หนักยิ่งกว่าเสียซ้ำไป ความเลือดร้อนนั่นเองที่เป็นอุปสรรคขัดขวางมิให้บีลซุดสก กลับเข้าดำเนิน การภายใน ขอบเขตกฎหมาย ขัดขวางมิให้เขาฉวยโอกาสแก้ไขความผิดพลาดที่เขา

ก่อขึ้นไว้ในระยะแรก นั่นคือการเปิดฉากรัฐประหารแบบยึดอำนาจรัฐสภาด้วยการส่งหน่วยทหารเข้าทำการอย่างหักหาญ

บีลซุดสกีได้พรรคโซชลิสต์เข้ามาเป็นพวกด้วย และการที่กรรมกรพากันผละงานทั่วไป ก็ช่วยให้เขาสามารถใช้ยุทธวิธีได้สะดวกยิ่งขึ้น แต่กระนั้นเขาก็ยังรู้สึกจำเป็นจะต้องได้ประธานรัฐสภามาเป็นพวกอีกแรงหนึ่ง เพราะเขามั่นหมายจะยึดอำนาจการปกครองโดยอาศัยรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือ ในขณะที่การต่อสู้กำลังดำเนินอยู่ในบริเวณชานกรุงวอร์ซอว์ ขณะที่นายพลฮัลแลร์เตรียมจะยกทหารจากจังหวัดโปสนาน (หรือโปเซน) มาช่วยรัฐบาลนั้น วอยซีเอ็กอฟสกี ประธานาธิบดีสาธารณรัฐกับวิโตสนายกรัฐมนตรี ซึ่งไปหลบอยู่บนหอแบลเวเดร์ก็เกิดเสียขวัญ เพราะแลเห็นทหารฝ่ายรัฐประหารโอบล้อมหอไว้แน่นหนา จึงหารือกันตกลงเวนอำนาจให้แก่ประธานรัฐสภาตามนัยแห่งรัฐธรรมนูญ เป็นอันว่าตั้งแต่บัดนั้นไป บุคคลที่เป็นหลักประกันรัฐธรรมนูญก็คือประธานรัฐสภา หาใช่ประธานาธิบดีสาธารณรัฐไม่ บีลซุดสกีเคยกล่าวในภายหลังว่า ถ้าหากประธานาธิบดีวอยซีเอ็กอฟสกี

และนายกรัฐมนตรีวิโตส ใจเย็นพอจะรอทหารที่เตรียมยกมาช่วยรัฐบาลต่อไปอีกสักไม่กี่เวลา การรัฐประหารของเขาก็คงจะล้มเหลวอย่างไม่ต้องสงสัย การตัดสินใจอย่างผลีผลามของประธานาธิบดีกับนายกรัฐมนตรี ทำให้การยึดอำนาจกลายลักษณะเป็นการรัฐประหารโดยทางรัฐสภาไป และเมื่อเป็นดังนี้ ก็เป็นหน้าที่ของประธานรัฐสภาที่จะต้องช่วยให้บีลซุดสกกลับเข้าอยู่ภายในขอบเขตกฎหมายตามเดิม เมื่อเรื่องการรัฐประหารเข้าสู่รัฐสภาแล้ว บีลซุดสกกรบประกาศออกตัวว่า ตัวเขาไม่ประสงค์จะสถาปนาระบอบเผด็จการขึ้นในประเทศโปแลนด์ หากตั้งใจเพียงจะปฏิบัติการให้ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ เพื่อส่งเสริมเกียรติภูมิและกำลังอำนาจของรัฐให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับนักรัฐประหารฝ่ายขวาทั่วไปที่ใช้กำลังเข้าแย่งชิงอำนาจ บีลซุดสกพยายามแสดงตนว่ามิได้มีความมักใหญ่ใฝ่สูงอะไรมากไปกว่าจะเป็นผู้รับใช้ประเทศชาติอย่างซื่อสัตย์สุจริตทุกประการ

และก็ในฐานะ "ผู้รับใช้ชาติทด" นี่เองที่บีลซุดสกได้เหยียบกรุงวอร์ซอว์ โดยนั่งอย่างสง่าไปในรถเทียมม้าสี่ ติด

หน้าตามหลังด้วยทหารม้าหนึ่งกองร้อย ฝูงชนที่ยืนดูอยู่สองฟากถนนกราก็อฟสกีเอเซดมีเอซีเอ พากันต้อนรับด้วยความชื่นชมยินดีพลางเปล่งเสียงร้องว่า "บีลซุดสกีจงเจริญ! สาธารณรัฐจงเจริญ!" หลังจากนั้นบีลซุดสกีก็ได้เจรจาหารือกับประธานรัฐสภาถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และบุคคลทั้งสองก็สามารถตกลง ออมชอมกันได้ในชั่วเวลาอันสั้น เพราะเมื่อบีลซุดสกีทำรัฐประหารสำเร็จแล้ว ใครเลยจะกล้าขัดความประสงค์ของเขา ตั้งแต่บัดนั้นบีลซุดสกีได้เสวยอำนาจในฐานะผู้เผด็จการโดยใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการปกครองประเทศ มันเป็นการปกครองแบบเผด็จการตามรัฐธรรมนูญนั่นเอง

สิ่งซึ่งเรียกกันว่ารัฐธรรมนูญ อาจจะไม่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยเสมอไป แต่ประชาธิปไตยจะต้องมีรัฐธรรมนูญอยู่เสมอ ทั้งต้องเป็นรัฐธรรมนูญที่ถือว่าอำนาจอธิปไตยย่อมเป็นของประชาชน และมาจากประชาชน พร้อมด้วยหลักประกันความเสมอภาคและเสรีภาพของพลเมืองโดยทั่วหน้า.

—๖—

มุสโซลินี กับ รัฐประหารฟัสซิสต์

ระหว่างที่พวกฟัสซิสต์ก่อรัฐประหารขึ้นในประเทศอิตาลี เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๒๒ ข้าพเจ้ามีโชคดีที่ได้รู้จักกับ อิศราเอล แซงก์วิล นักประพันธ์เรืองนามแห่งอังกฤษผู้ได้ฉายาว่าดิคเก้นส์ยิว แซงก์วิลเป็นผู้ทยอยมั่นในหลักประชาธิปไตยและทัศนะทางเสรีนิยม ทั้งในการแต่งหนังสือและในการดำเนินชีวิต เขาเป็นสมาชิกสำคัญคนหนึ่งของสมาคมพิทักษ์ประชาธิปไตยในประเทศอังกฤษ แซงก์วิลมาเยือนประเทศอิตาลีในขณะที่เกิดรัฐประหารฟัสซิสต์พอดี พอลงจากรถไฟที่สถานีเมืองฟลอเรนซ์ แซงก์วิลก็ถูกพวกฟัสซิสต์เชิดดำกลุ้มรุมกันเข้าควบคุมตัวไว้ แล้วขอดูหนังสือสำคัญประจำตัว โดย

ที่แซงก์วิลเป็นผู้ชิงชังการใช้อำนาจบาตรใหญ่ และการกระทำใดๆ ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เขาจึงไม่พอใจการกระทำของพวกเชิตดำเป็นอย่างยิ่ง ในทัศนะของเขาเห็นว่า คนจำพวกที่จะมีอำนาจควบคุมสถานีรถไฟ ก็คือตำรวจหรือไม่ก็ทหาร ก็แล้วพวกฟัสซิสต์เล่าเป็นอะไร? เป็นเพียงสมาชิกกวนการเมืองอะไรกวนหนึ่งซึ่งไม่มีสิทธิใดๆ ที่จะเข้ายึดสถานีรถไฟแล้วเที่ยวขอดูหนังสือสำคัญ ประจำตัวของใครต่อใครไม่เลือกหน้า จากสถานีรถไฟ อิศราเอล แซงก์วิลได้ถูกนำตัวไปยังกองบัญชาการฟัสซิสต์ประจำเมืองฟลอเรนซ์ ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำอาร์โน ในตึกซึ่งเคยเป็นที่ทำการของสหพันธ์กรรมกรถลุงโลหะแห่งอิตาลี · สหพันธ์แห่งนี้เป็นองค์การของสหบาลคนงานฝ่ายสังคมนิยม ซึ่งถูกพวกฟัสซิสต์บุกเข้ายึด แล้วยุบเอาดื้อ ๆ ณ ตึกกองบัญชาการฟัสซิสต์ที่กล่าวนี้เอง อิศราเอล แซงก์วิล ได้เผชิญกับตัมบูรน์ ผู้บัญชาการเหล่าเชิตดำประจำเมืองฟลอเรนซ์ ตัมบูรน์ให้คนไปตามข้าพเจ้าไปเป็นล่าม ข้าพเจ้ารู้สึกทึ่งพิศวงและยินดีที่ได้ไปปรากฏตัวต่อหน้าอิศรา-เอล แซงก์วิล ซึ่งเคยปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็งในฐานะสมาชิก

สมาคมพิทักษ์ประชาธิปไตยแห่งประเทศอังกฤษ แต่ทว่าบัดนี้กำลังจะได้รับเคราะห์จากการรัฐประหารของกวนการเมืองกวนหนึ่งซึ่งมิได้มีลักษณะประชาธิปไตยแม้แต่น้อย

อิศราเอล แซงก์วิลมีอาการเดือดดาลมาก เขาพ่นออกมาเป็นภาษาอังกฤษที่ถูกต้องที่สุดถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิวัติโดยทั่วไป และเรื่องเกี่ยวกับลัทธิฟัสซิสต์โดยเฉพาะ แต่ทัศนะของเขาดูช่างไม่ถูกต้องเสียเลย ใบหน้าของเขาแดงก่ำด้วยความโกรธ จ้องดูหน้าตัมบูรนอย่างถมึงทึง ข้าพเจ้าพยายามทำหน้าที่ล่ามแปลคำพูดของคนทั้งสอง เป็นอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ก็รู้สึกอยู่ว่ามันไม่ใช่ของง่ายที่จะให้บุคคลผู้มีหัวฟัสซิสต์เช่นตัมบูรน เข้าใจทัศนะของบุคคลที่เป็นนักประชาธิปไตยเช่นแซงก์วิล ในที่สุดตัมบูรนก็กล่าวกับข้าพเจ้าว่า “ผมไม่เข้าใจภาษาอังกฤษเลย และก็ไม่คิดว่าคุณจะแปลถ้อยคำของสุภาพบุรุษอังกฤษผู้นี้ถูกต้องทุกถ้อยกระทงความแต่ก็น่าเห็นใจ เพราะอังกฤษมันเป็นภาษาของพวกนักปฏิวัติซ้อน แทบจะกล่าวได้ว่า แม้แต่วากยสัมพันธ์ของมันก็พลอยเป็นเสรีนิยมไปด้วย จะอย่างไรก็ตาม คุณจงพาตัวสุภาพบุรุษ

ผู้นี้ไปกับคุณ แล้วพูดจาหว่านล้อมให้เขาคิดข้อขุ่นข้องหมองใจเสีย" ข้าพเจ้าจึงออกจากกองบัญชาการเหล่าเชิตดำพร้อมด้วยอิศราเอล แซงก์วิล แล้วก็ตามไปส่งเขาถึงที่พัก ณ โรงแรมใหญ่แห่งหนึ่งในเมืองฟลอเรนซ์ ที่โรงแรม เราทั้งสองได้สนทนากันหลายชั่วโมงถึงเรื่องเกี่ยวกับมุสโซลินี สถานการณ์ทางการเมืองและการรัฐประหารที่พวกฟัสซิสต์เบ็ดฉากขึ้นเพื่อจะเข้าครองอำนาจสูงสุดในแผ่นดินอิตาลี

ขณะนั้น เป็นวันแรก ๆ ที่พวกฟัสซิสต์เชิตดำได้ลุกฮือขึ้นเพื่อยึดอำนาจ กระแสเหตุการณ์มีทีท่าว่ากำลังผันแปรไปในทางที่ไม่เป็นคุณแก่ฝ่ายรัฐบาล เวลานั้นอิศราเอล แซงก์วิลยังไม่เชื่อว่าได้เกิดการปฏิวัติขึ้นในอิตาลีอย่างจริงจังแล้ว เขาปรารภกับข้าพเจ้าว่า "ที่กรุงปารีส เมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๙ นั้น การปฏิวัติหาได้มีอยู่เฉพาะในดวงความคิดเท่านั้นไม่ มันได้ปรากฏตัวอยู่ในถนนด้วย" ข้อนี้จริงอย่างแซงก์วิลว่า ขณะนั้นเหตุการณ์ในเมืองฟลอเรนซ์อยู่ในสภาพปรกติ หาได้มีเหตุวุ่นวายแบบที่เคยมีในกรุงปารีสสมัยปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสนั้นไม่ ชาวเมืองฟลอเรนซ์ยังคงเดินไปมาตามถนนด้วยอาการปรกติ

มิได้ยินดียินร้ายอะไร ทุกคนยังคงมีสีหน้าแบบยิมเยาะ อันเป็นลักษณะเฉพาะของชาวเมืองฟลอเรนซ์มาแต่ไหนแต่ไร ข้าพเจ้าได้กล่าวเตือนแซงก์วิลให้ระลึกว่าในวันที่ตรอทสกีเปิดฉากรัฐประหารขึ้นในกรุงเปโตรกราดนครหลวงรัสเซีย เมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้นสภาพการณ์ในนครนั้นก็เป็นปรกติเช่นเดียวกัน มีชาวกรุงเปโตรกราดน้อยคนที่รู้ว่าได้เกิดรัฐประหารกันขึ้นแล้ว ห้างร้าน โรงละคร โรงภาพยนตร์ ภัตตาคาร และร้านสุรากาแฟ ต่างคงเปิดตามปรกติ แล้วข้าพเจ้าได้ฝากข้อสังเกตแก่อิศราเอล แซงก์วิลว่า รัฐประหารบอลเชวิกได้อุบัติขึ้นหลายปีมาแล้ว ระยะเวลาที่ล่วงไปหลายปีนี้ ได้ทำให้เทคนิคแห่งรัฐประหารก้าวหน้าออกไปมิใช่น้อย

อิศราเอล แซงก์วิลแย้งข้าพเจ้าว่า "การปฏิวัติของมุสโซลินีมันไม่ใช่การปฏิวัติ มันเป็นละครชวนหัวเราะๆ นี่เอง" แซงก์วิลกับนักประชาธิปไตยอีกเป็นส่วนมากยังคงเชื่อว่ากษัตริย์กับมุสโซลินีได้ตกลงกันมาก่อนอย่างเงียบ ๆ เขายังพากันคิดว่า การลุกฮือของพวกฟัสซิสต์เป็นเพียงละครฉากหนึ่ง ซึ่งจัดให้มีกันขึ้นเพื่อพรางกลวิธีบางอย่างของฝ่าย

ราชาธิปไตยเท่านั้นเอง ทัศนะของอิศราเอล แซงก์วิลแม้จะไม่ถูกต้อง ก็น่าเห็นใจอยู่มาก มันเป็นทัศนะที่ยึดมั่นอยู่ว่าเหตุการณ์ในอิตาลีระยะนั้นเป็นผลจากเกมการเมือง ซึ่งมีเล่ห์กะเท่ห์และการคำนวณเป็นปัจจัยสำคัญ ในสายตาของแซงก์วิล มุสโซลินีเป็นนักการเมืองเจ้าเล่ห์มากกว่าจะเป็นนักรัฐประหาร ความคิดเช่นนี้อยู่แพร่หลายมากในยุโรปสมัยนั้น หรือแม้ในสมัยนี้

ในอันจะเข้าใจอิตาลีปัจจุบันได้ถูกต้อง จำเป็นจะต้องพิเคราะห์อิตาลีด้วยน้ำใจอันเป็นอุเบกขา ไม่ยึดมั่นในอุปาทานที่ว่า เมื่อชาวโรมันสมัยโบราณนิยมละเมิงละครแล้ว ลูกหลานว่านเครือของเขาก็จะต้องพลอยหายใจเป็นละเมิงละครไปด้วย จนไม่รู้ว่าอะไรเป็นเรื่องจริงจัง อะไรเป็นเรื่องละคร ข้าพเจ้าได้บอกกับอิศราเอล แซงก์วิลว่า มุสโซลินีไม่มีลักษณะของชาวโรมันติดตัวแม้แต่น้อย เขาเป็นคนสมัยใหม่เช่นเดียวกับคนทั่วไป เกมการเมืองของเขาจึงย่อมจะเป็นเกมของคนหัวใหม่ หาใช่เกมของชาวโรมันสมัยโบราณไม่ จริงทีเดียวในการทำรัฐประหารรวบอำนาจในอิตาลี มุสโซลินีได้

ใช้ยุทธวิธีแบบสมัยใหม่เปรียบ สมัยใหม่จนกระทั่งมาตร
การทางตำรวจที่รัฐบาลนำออกใช้ต่อต้าน กลายเป็นของ
ล้าสมัยไป

อิศราเอล แซงก์วิลได้ฝากข้อสังเกตแก่ข้าพเจ้าว่า
"มุสโซลินีพยายามเจริญรอยเซซาร์ แต่ชรอยเขาจะลืมไปว่า
คำว่าเซซาร์นั้น เป็นภาษาคาร์เธช แปลว่าช้าง ข้าพเจ้าจึง
หวังว่า ในการใช้ยุทธวิธีเพื่อรวบอำนาจครั้งนี้ มุสโซลินี
คงจะไม่อุ้ยอ้ายเหมือนช้างเป็นแน่" แซงก์วิลกล่าวถ้อยคำ
เหล่านี้ด้วยเจตนาที่มุ่งจะประชดมุสโซลินีมากกว่าจะมุ่งให้เกิด
ความขบขัน เขาแสดงความกระตือรือร้นใคร่จะได้ดูวิธีทำ
รัฐประหาร ของพวกเชี่ยวชาญให้ประจักษ์กับตาโดยใกล้ชิด
เพราะเขาไม่สามารถจะเข้าใจได้ว่า การปฏิวัติที่ไม่มีการตั้ง
เครื่องกีดขวาง ไม่มีการต่อสู้กันในถนน และไม่มีซากศพ
ทั้งเกลื่อนกลาดอยู่ตามบาทวิถี มันจะเป็นการปฏิวัติไปได้
อย่างไร โดยเหตุนี้ แซงก์วิลจึงชวนข้าพเจ้าออกเดินตระเวน
ไปตามถนนสายต่าง ๆ เมื่อเดินไปได้ครู่หนึ่ง แซงก์วิลก็บอก
ข้าพเจ้าว่า "เหตุการณ์อยู่ในความสงบเหลือเกิน อย่างนี้

หรือจะให้เรียกว่ารัฐประหาร มันเป็นละครชวนหัวมากกว่า"
บางครั้งบางคราว กมรถบรรทุกพวกเชตดำแล่นผ่านไปด้วย
ความเร็วสูง คนเหล่านั้นเป็นคนหนุ่ม ๆ ส่วมหมวกเหล็ก
ถือปืน เหน็บกริช และพกลูกระเบิดมือไว้ด้วย พวกเขาพา
กันร้องเพลงด้วยสำเนียงที่ส่อถึงความภาคภูมิใจ พลางชูธงดำ
ปักรูปหัวกะโหลกโบกหราอยู่ไปมา ข้าพเจ้าบอกกับแซงก์วิล
ว่า คนหนุ่ม ๆ เหล่านี้แหละคือพวกหน่วยจู่โจมอันลือชื่อของ
มุสโซลินี เป็นพวกที่องไวและมีวิธีการสู้รบร้ายกาจมาก
ที่แรก แซงก์วิลไม่ค่อยเชื่อข้าพเจ้าโดยแสดงข้อกังขาว่า คน
หนุ่มเหล่านั้นหน้าตายังอ่อน ดูเป็นเด็กที่เพิ่งจะแตกเนื้อหนุ่ม
จะห้าวหาญถึงปานนั้นเทียวหรือ ต่อเมื่อข้าพเจ้ากล่าวยืนยัน
แซงก์วิลจึงได้ยอมเชื่อ แล้วเขาก็ปรารภออกมาดัง ๆ ว่า
"ข้อที่เราจะให้อภัยพวกฟัสซิสต์ไม่ได้เลยเป็นอันขาด ก็คือ
การที่มันใช้กำลังเข้าหักหาญ"

กองทัพฟัสซิสต์ของมุสโซลินี ไม่เหมือนกับ ซัลเวชั่น
อาร์มี่ในอังกฤษซึ่งเป็นขบวนการปลุกใจให้คนหันไปเลื่อมใส
ศาสนา สมาชิกขบวนการซัลเวชั่นอาร์มีมีอาวุธพกเหมือน

ทหารก็จริงแต่กพกพอเป็นพธเท่านน ส่วนพวกเชิตดำใน
กองทัพฟิลิสตินถือบน เหน็บกริช และพกลูกระเบิดมือ
เพื่อจะเอามันออกใช้ในการก่อศึกกลางเมืองโดยตรง ผู้ท
ปฏิเสธว่าพวกฟิลิสตินได้ใช้วธรุนแรงกด ผู้ทถือว่าพวก
ฟิลิสตินเป็นสาวกของรุสโซหรือตอลสตอยกด หรือถือว่า
มุสโซลินมลักษณะเหมือนชาวโรมันในกาลอดีตกด ล้วนเป็น
ผู้มีความคิดล้าสมัย ถ้าหากพวกฟิลิสตินเป็นสาวกของรุสโซ
หรือตอลสตอยจริง พวกเขาก็คงจะไม่ทำรัฐประหารเป็นแน่
หรือถึงหากจะทำ รัฐประหารนนก็คงจะมลักษณะใกล้เข้าไป
ทางละครตลกเต็มท ทงนกเพราะรุสโซกด ตอลสตอยกด
ต่างนิยมหลักอหิงสาและชิงชังวธใช้กำลังทงคู่ ตอนหนง
แห่งการสนทนา อิศราเอล แซงก์วิลได้กล่าวกับข้าพเจ้าว่า
"ท่านเองก็ไม่ใช่คนหน้าไหว้หลังหลอก ท่านสามารถจะพิสูจน์
ให้ข้าพเจ้าเห็นได้หรือไม่ว่า มีอะไรเป็นสัญลักษณ์ให้เรารู้ว่า
การรัฐประหารคราวนมใช่เป็นการเล่นละคร ?"

ข้าพเจ้าจึงชวนแซงก์วิลไปกับข้าพเจ้าในเย็นวันนน เพื่อ
ไปดูวธการ ทำรัฐประหารของพวก ฟิลิสติน ให้ประจักษ์กับตา

โดยใกล้ชิด เวลานั้นพวกฟัสชิสต์จู่โจมเข้ายึดจุดยุทธศาสตร์สำคัญในเมืองฟลอเรนซ์ไว้ได้หมดแล้ว จุดยุทธศาสตร์เหล่านั้นได้แก่หน่วยงานที่เป็นหัวใจขององค์การฝ่ายเทคนิค เช่น โรงไฟฟ้า โรงงานอัดแก๊ซ ที่ทำการไปรษณีย์ ที่ทำการโทรเลขและโทรศัพท์ สพานและสถานีรถไฟเป็นต้น การจู่โจมเข้ายึดสถานที่เหล่านี้เป็นไปแบบสายฟ้าแลบ พวกเจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนไม่มีใครทันรู้เนื้อรู้ตัว แม้กระนั้นในสถานที่บางแห่งก็มีการรวบรวมกำลังกันเข้าต่อต้านพวกเชิ้ตดำอย่างไม่ย่อท้อ โดยเฉพาะตำรวจได้พยายามอยู่หลายครั้งที่จะขับไล่พวกเชิ้ตดำออกไปเสียจากสถานีรถไฟ ที่ทำการไปรษณีย์ กับที่ทำการโทรเลขและโทรศัพท์ แต่กำลังพวกฟัสชิสต์เหนือกว่า ตำรวจจึงต้องถอยไปหลบอยู่ในวังริกการ์ดี อันเป็นที่ทำการกองบังคับการตำรวจเมืองฟลอเรนซ์ เวลานั้นวังริกการ์ดีมีหน่วยทหารรักษาการณ์อยู่หลายหน่วย มีรถหุ้มเกราะจอดอยู่หน้าวังสองคัน นายเปรโกลี ผู้บังคับการตำรวจได้พยายามจะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ในตัวเมืองและจังหวัดตลอดจนรัฐบาลที่กรุงโรม แต่ทว่าไร้ผล เพราะตัว

วังริกการ์ดซึ่งนายเปริโกลเข้าไปนั่งบัญชางานอยู่นั้น ได้ถูกพวกเชิตดำโอบล้อมไว้ทั่วทุกด้าน ทั้งสายโทรศัพท์ถูกตัดขาดสะบั้น ตามบ้านที่อยู่ในบริเวณรอบ ๆ วังริกการ์ด พวกพัสชิสต์ได้เอาปืนกลไปเที่ยวตั้งจังก้าไว้ เป็นการคุกคามทางที่จะเข้าสู่วังนั้นเสียทุกทาง ส่วนทหารเหล่าต่าง ๆ ที่อยู่ในเมืองฟลอเรนซ์ คือทหารปืนใหญ่ ทหารราบ ทหารม้า และทหารปืนไรเฟิล ต่างก็ถูกกักบริเวณไปตาม ๆ กัน ชั่วขณะนั้น ทางการทหารในเมืองฟลอเรนซ์ ยังคงรักษาความเป็นกลางไว้อย่างเคร่งครัด แต่พวกพัสชิสต์ก็ไม่วางใจในความเป็นกลางของทหารนัก เพราะถ้าสถานการณ์ไม่แจ่มใสภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง เจ้าชายกองซาก ผู้บัญชาการกองทัพน้อย อาจจะยกกำลังทหารเข้ารักษาความสงบในเมืองฟลอเรนซ์ก็ได้ การปะทะกับกองทัพไม่ใช่ของสนุกสำหรับพวกเชิตดำ เพราะอาจจะส่งผลกระทบกระเทือนการรัฐประหารพัสชิสต์ได้อย่างร้ายแรง เมืองฟลอเรนซ์ เมืองปีซา และเมืองโบลอนญา ทั้งสามเมืองนี้เป็นกุญแจแห่งทางคมนาคมระหว่างภาคเหนือกับภาคใต้ของอิตาลี ดังนั้นในระหว่างที่รอกองทัพพัสชิสต์ยาตรา

เข้าสู่กรุงโรมเพื่อบีบบังคับรัฐบาลให้เวนอำนาจให้มุสโซลินีนั้น จึงจำเป็นที่พวกฟัสซิสต์จะต้องรักษาจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ ในอิตาลีภาคกลางไว้ให้จงได้ ทั้งนี้เพื่อให้การลำเลียงพลพรรคเชิ้ตดำจากภาคเหนือมายังแคว้นลาซีอุม (ซึ่งกรุงโรมตั้งอยู่) สามารถดำเนินไปโดยสะดวก เฉพาะเมืองฟลอเรนซ์นั้นการที่จะยึดไว้ให้มั่น ไม่มีวิธีอะไรดีกว่าถ่วงเวลาไว้ให้นานที่สุดที่จะนานได้

นอกจากจะใช้วิธีรุนแรงฝ่าฝืนกฎหมายแล้ว พวกฟัสซิสต์ยังใช้เล่ห์เพทุบายอีกด้วย โดยคำสั่งของนายพล บัลโบ ฟัสซิสต์คนสำคัญ พวกเชิ้ตดำหมู่หนึ่งได้ตรงไปยังสำนักงานหนังสือพิมพ์ "นาซีออเน" ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันฉบับสำคัญที่สุดในแคว้นตอสกาน แล้วผู้เป็นหัวหน้าเชิ้ตดำหมู่นั้นก็ตรงเข้าไปพบนายโบเรลลี ผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ขอร้องแกมบังคับให้จัดการออกหนังสือพิมพ์ฉบับพิเศษโดยฉับพลันทันที เพื่อให้ลงข่าวแจ้งว่า นายพลซิตตาดินราชองครักษ์ได้เดินทางไปยังเมืองมิลานเจรจากับมุสโซลินีใน

นามของกษัตริย์ และโดยผลจากการเจรจานี้ มุสโซลินีได้ตกลงยอมจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่แล้ว

อันที่จริงข่าวเรื่องนี้เป็นข่าวที่ถูกขนานทั้งเพ แต่ที่ว่าดูเผิน ๆ มันก็มีลักษณะน่าเชื่ออยู่มาก คนทั่วไปคงทราบแต่เพียงว่าเวลานี้กษัตริย์วิคตอร์-เอมมานูเอลที่ ๓ แห่งอิตาลี ประทับอยู่ ณ ตำหนักที่ตำบลซาน รอสโซเร ใกล้เมืองปีซา แต่มีน้อยคนที่รู้ว่าพระองค์ได้เสด็จไปยังกรุงโรมเย็นวันนั้นเอง โดยมีนายพลซิตตาดีนี ราชองครักษ์ตามเสด็จไปด้วย สองชั่วโมงต่อมา เหล่าเชิตดำ หลายร้อย คันรถ บรรทุก ก็เอา หนังสือพิมพ์ “นาซีออเน” ฉบับพิเศษออกแจกจ่ายทั่วแคว้นตอสกาน ไม่ช้าทหารเหล่าต่าง ๆ ก็หันไปจับมือกับพวกเชิตดำ เพราะต่างรู้สึกยินดีที่กษัตริย์กับมุสโซลินีสามารถตกลงกันได้เรียบร้อย เจ้าชายกองซากเองก็เสด็จไปยังกอง บัญชาการพัสชิสต์ประจำเมืองฟลอเรนซ์ เพื่อไปสอบข่าวดูข่าวนั้นดูให้แน่อีกครั้งหนึ่ง เพราะเจ้าชายรู้สึกหนักพระทัยมาหลายเวลาแล้ว แม้ตัมบูรินีผู้บัญชาการเหล่าเชิตดำจะยืนยันว่าข่าวนั้นเป็นความจริง เจ้าชายกองซากก็ยังไม่วายคลางแคลงพระทัย จึงสอบถามโดย

ทางวิทยุไปยังกระทรวงกลาโหมที่กรุงโรมขอทราบข้อเท็จจริงของข่าวเรื่องการตกลงระหว่างกษัตริย์กับมุสโซลินี สักครู่ใหญ่ ๆ ต่อมา เจ้าชายกองซากก็รับสั่งอย่างโล่งพระทัยว่า "กระทรวงกลาโหมยังไม่ยอมชี้แจงรายละเอียด คงบอกแต่เพียงว่า ไม่บังควรจะเอาพระนามของกษัตริย์ไปพัวพันกับเรื่องการวิวาทของพรรคการเมือง และว่าข่าวเรื่องนั้น น่าจะเป็นข่าวประเภทชิงสุกก่อนห่ามมากกว่าอย่างอื่น" แล้วเจ้าชายตรัสเสริมพลางยิ้มพรายว่า "ข้าพเจ้าทราบจากความจัดเจนว่า กระทรวงกลาโหมของเรามักจะถือเอาข่าวที่ถูกต้องเป็นข่าวชิงสุกก่อนห่ามเสียเสมอ"

ค่ำวันนั้น นายพลบัลโบได้เดินทางไปยังเมืองเปรูซ กองบัญชาการรัฐประหารฟัสซิสต์ ส่วนตัมบูรินผู้บัญชาการเหล่าเชิตดำประจำเมืองฟลอเรนซ์ ก็เดินทางไปยังแคว้นโรมาโน เพื่อเข้าร่วมปฏิบัติการในกองทัพเชิตดำต่อไป เช้าวันรุ่งขึ้นข้าพเจ้ารีบไปยังโรงแรมทอศราเอล แซงก์วัลพักอยู่ เพื่อจะชี้แจงเพิ่มเติมให้เขาตระหนักว่า รัฐประหารฟัสซิสต์มันไม่ใช่ละครชวนหัว มันเป็นเรื่องชิงบ้านชิงเมืองกันทีเดียว แซงก์วัล

ได้ต้อนรับข้าพเจ้าด้วยความยินดี เขาถือหนังสือพิมพ์ “นาซออเน” ฉบับพิเศษไว้ในมือหนึ่งฉบับ ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเอ่ยปากพูด แซงก์วลชิงพูดขึ้นก่อนว่า “ท่านเชื่อหรือยังล่ะ ว่ากษัตริย์ได้ทรงตกลงกับมุสโซลินีมาก่อน พึงแน่ใจเถอะว่าการปฏิวัติตามรัฐธรรมนูญแบบนี้ มันจะเป็นอะไรอื่นไปไม่ได้นอกจากการเล่นละคร” ข้าพเจ้าจึงเล่าความเป็นมาของข่าวเท็จเรื่องนั้นให้เขาฟังโดยละเอียด แซงก์วลแสดงอาการกระอักกระอ่วน ร้องถามข้าพเจ้าว่า “แล้วกเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ล่ะ?” แน่ทีเดียว ตามปรกติไม่มีใครคิดว่ากษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ จะสามารถเห็นด้วยกับพวกนักรัฐประหารในการทำลายล้างเสรีภาพหนังสือพิมพ์ รัฐประหารฟัสซิสต์มันเป็นละครที่กลายเป็นเรื่องจริงขึ้นมาแล้ว อนึ่งจะต้องไม่ลืมกันว่า เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ หาอาจป้องกันมิให้หนังสือพิมพ์ลงข่าวเท็จได้ไม่ ทัศนะของข้าพเจ้าเท่าที่แสดงไปนี้ แซงก์วลมิได้โต้แย้งอย่างใด เพียงแต่คงข้อสังเกตว่า ในประเทศเสรีเช่นอังกฤษ หาใช่ข่าวเท็จไม่ที่บันดาลให้เกิดเสรีภาพหนังสือพิมพ์

เมืองฟลอเรนซ์เวลานั้น กลายสภาพเป็นเสมือนเมืองร้างตามมุมถนนมีพวกเชตดำใส่หมวกหลุบสีเดียวกับเสื้อยืนตากฝนรักษาการณ์อยู่ ที่ทำการโทรศัพท์มีพวกพัสชิสต์แห่งหน่วยจุโจมที่ได้ฉายาว่าหน่วยดอกซ่อนกลิ่นแดงยึดครองไว้ ที่หน้าอกเสื้อของพวกเชตดำเหล่านี้มีรูปดอกซ่อนกลิ่นสีแดงปักไว้เป็นเครื่องหมาย ที่ใกล้ๆสถานีรถไฟเราแลเห็นรถบรรทุกห้าคันบรรทุกปืนกลและปืนเล็กยาวไว้เต็มมันเป็นอาวุธซึ่งหน่วยพัสชิสต์ที่โรงทหารซานิออร์โยจัดส่งไปให้ผู้บัญชาการเหล่าพัสชิสต์ประจำเมืองฟลอเรนซ์ ควรทราบกันด้วยว่า ตามโรงงาน กรมทหาร ธนาคาร และหน่วยราชการต่างๆ พวกพัสชิสต์ได้จัดตั้งหน่วยขึ้นลับๆ เพื่อใช้เป็นกำลังในการทำรัฐประหาร ตามสถานที่เหล่านี้จึงมีพวกพัสชิสต์แทรกซึมอยู่ทั่วไป และพวกพัสชิสต์เหล่านี้ก็ไม่ใช่ใครที่ไหน คือพวกเจ้าหน้าที่ประจำสถานที่นั้นๆเอง เฉพาะปืนกลและปืนเล็กยาวที่กล่าวนี้จัดไว้สำหรับพวกเชตดำหนึ่งพันคนที่อยู่ในมณฑลโรมาญ เพราะคนเหล่านี้เพียงกริชและปืนสั้นจำเป็นจะต้องมีอาวุธยาวไว้ใช้ด้วย หัวหน้าหน่วยพัส

ชิสต์ที่ยืดสถานีรถไฟได้เล่าให้เราฟังว่า ที่เมืองเกรโมนและโบลอนญา พวกเชิตดำได้เข้าตีโรงทหารที่หน่วยทหารไรเฟิลประจำอยู่ แต่ทหารไรเฟิลได้ต่อต้านอย่างเข้มแข็งยังความเสียหายแก่ฝ่ายเชิตดำมิใช่น้อย ที่เมืองปีซา, ลุกซ์, ลิวูร์น, เซียน, อาเรสโซ, และกรอสเซตโต พวกฟัสชิสต์โชคดีสามารถเข้ายึดองค์การฝ่ายเทคนิคต่าง ๆ ไว้ได้โดยไม่เสียเลือดเนื้อแต่อย่างใด "ไม่มีการเสียชีวิตกันเลยหรือ?" แซงก์วลซักหัวหน้าหน่วยฟัสชิสต์ผู้เล่า เมื่อได้ฟังคำยืนยันว่าตามเมืองที่กล่าว ไม่มีการต่อสู้เสียเลือดเนื้อกันเลย แซงก์วลก็แสดงความพิศวงเป็นอย่างมาก เปรยออกมาว่า "ถ้างนการรัฐประหารที่เมืองเกรโมนและเมืองโบลอนญาก็คงมีลักษณะยิ่งยังกว่าที่เมืองฟลอเรนซ์มากทีเดียว" ข้าพเจ้าจึงชี้แจงให้เขาฟังว่า การรัฐประหารที่พวกบอลเชวิกก่อขึ้นในนครหลวงรัสเซียเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นั้นก็เป็นรัฐประหารที่เกือบจะไม่มีการเสียเลือดเนื้อเหมือนกัน ได้มีการเสียชีวิตกันขึ้นก็ในระหว่างเกิดปฏิวัติซ้อน ภายหลังที่พวกบอลเชวิกยึดอำนาจไว้ได้หลายวันแล้ว ในเมื่อศัตรูสิ้นกำลังใจต้องใช้

กำลังปราบการลุกฮือของเหล่าเยาวชนลูกผู้ดี และต่อต้านการรุกของทหารคอสแซกฝ่ายเกอเรนสกี แล้วข้าพเจ้ากล่าวเน้นว่าการที่เกิดเสียเลือดเนื้อกันในเมืองเกรโมนและโบลอนญานั้นย่อมแสดงว่า วิธีการยึดอำนาจที่พวกพัสชิสต์นำออกใช้ในเมืองทั้งสองนั้นคงจะมีอะไรขาดตกบกพร่องอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะถ้าการยึดอำนาจเป็นไปอย่างถูกต้องตามแผนการ การกระทบกระทั่งกันจะมีได้น้อยที่สุด ดังเช่นการยึดอำนาจในแคว้นตอสกานได้ปรากฏให้เห็นเป็นตัวอย่างแล้ว เมื่อได้ฟังคำชี้แจงของข้าพเจ้า แซงก์วลกยิ้มอย่างประชด ๆ พลางกล่าวว่า "ดู ๆ กษัตริย์กทรงเป็นช่างกลทีมผีมือไม่ใช่เล่น โดยอาศัยกษัตริย์นั่นเอง จักรกลแห่งการบ่กครองของอิตาลีจึงสามารถเดินได้โดยไม่สะดุดหยุดยั้ง"

ขณะนั้นพอดีรถไฟขบวนหนึ่งแล่นเข้าเทียบสถานี เสียงชโยโห่ร้องและเสียงรัวกลองดังกึกก้องทั่วบริเวณนั้น พนักงานรถไฟคนหนึ่งบอกเราว่า พวกที่มาในรถไฟขบวนนั้นคือพวกพัสชิสต์ที่มาจากมณฑลโรมาญ แซงก์วลกับข้าพเจ้าจึงเดินแทรกเข้าไปปนเปอยู่ในกลุ่มพวกพัสชิสต์ พวกเหล่านั้นสวมเสื้อ

เชตสีดำ ปักรูปหัวกะโหลกไว้ที่หน้าอก สวมหมวกเหล็กทาสีแดง เหน็บกริชไว้ในเข็มขัดหนังขนาดใหญ่ ใบหน้าดูคล้ำเพราะถูกแดดเผา การไว้เคราคางแพะทำให้หน้าตาของพวกเขาดูถมึงทึงและไม่น่าไว้ใจ แซงก์วิลไม่ชอบหน้าพวกเชตดำจึงพยายามแหวกทางออกด้วยอาการสุภาพ ทำให้พวกนั้นเหลียวมาดูด้วยความประหลาดใจไปตาม ๆ กัน เมื่อเราออกมาพ้นฝูงพัสชิสต์แล้ว แซงก์วิลได้กระซิบกับข้าพเจ้าว่า "หน้าตาพวกนี้ดูไม่น่าคบเสียเลย" ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "คนที่ทำรัฐประหารจะให้เป็นคนน่าคบได้อย่างไร ในการต่อสู้ทางการเมืองที่มุสโซลินีดำเนินมาตลอดสิบปี มุสโซลินี หาได้ใช้ความอ่อนโยนหรือเล่ห์เหลี่ยมไม่ เขาใช้แต่วธรุนแรงแตกหัก มันเป็นความรุนแรงที่ร้ายกาจและถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ยิ่งกว่าความรุนแรงใด ๆในโลก" การผจญภัยของอิศราเอล แซงก์วิลในดินแดนอิตาลี เป็นการผจญภัยที่ตื่นเต้นเอาการอยู่ เขาได้ถูกพวกเชตดำจับกุมแล้วก็ปล่อยตัว แล้วก็ถูกพาตัวขึ้นรถยนต์ตระเวนไปตามถนนใหญ่น้อยในยามค่ำคืน เพื่อให้เห็นประจักษ์กับตาว่าการรัฐประหารฟัสชิสต์ไม่ใช่การเล่นละคร

เราทั้งสองได้กลับไปขึ้นรถยนต์อีก ขณะที่รถวิ่งไปตามถนนอันว่างเปล่านั้น ข้าพเจ้ากล่าวกับแซงก์วิลว่า "ความดูหมิ่นที่ท่านมีต่อรัฐประหารฟัสซิสต์ มันขัดกับความชิงชังที่ท่านมีต่อพวกเชตดำซึ่งเป็นพวกที่ชาวอังกฤษ ตำหนิความรุนแรงของเขาอยู่ไม่เว้นวาย เมื่อพวกฟัสซิสต์นิยมความรุนแรง การรัฐประหาร ของเขา มันจะกลายเป็น การเล่น ละคร ไปได้อย่างไร ? ข้าพเจ้าใคร่ขอบอกท่านว่า พวกเชตดำไม่เพียงแต่นิยมการรุนแรงเท่านั้น ยังเป็นพวกที่เหยียมโหดทารุณอีกด้วย จริงอยู่ บางครั้งพวกฟัสซิสต์เคยแก้ตัวในหน้าหนังสือพิมพ์ว่า พวกเขาหาได้นิยมการรุนแรงไม่ แต่คำแก้ตัวนั้นฟังไม่ได้ มันเป็นการหน้าไหว้หลังหลอกแบบที่พวกกฎุมพีน้อยนิยมใช้กันนั่นแหละ อีกประการหนึ่งมุสโซลินเอง ก็ใช่นักกินผักหรือผู้ที่นิยมหลักอหิงสา การอบรมที่เขาได้รับมามันเป็นการอบรมแบบโซชลิสต์จำพวกที่นิยมการปฏิวัติ การอบรมแบบนี้จะทำให้คนเรากลายเป็นคนอ่อนโยนไปไม่ได้ มุสโซลินีไม่เคยศึกษามรรยาททางการเมืองจากมหาวิทยาลัยออกสฟอร์ด ไม่เคยนิยมลัทธิอะไรที่ส่งเสริมความรักระหว่างเพื่อนมนุษย์ ถ้า

มุสโซลินเป็นผู้ดทมลักษณะอ่อนโยน บรรดาพวกเชิตดำทนิยม
เขาคงจะพากันตีตัวออกห่าง หันไปตามหลังหัวหน้าคนใหม่
ที่มีลักษณะแข็งกร้าวอย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งนี้จะเห็นได้จาก
ข้อความจริงที่ว่าเมื่อปีกลายนี้ พอมุสโซลินแสดงความ
ปรารถนาใคร่จะทำความตกลงพักรบ กับเหล่าปรปักษ์ทางการ
เมืองเข้าหน่อยเท่านั้น ก็เกิดความปั่นป่วนรวนเรขึ้นในขบวน
การฟัสซิสต์ทันที เพราะพวกเชิตดำส่วนมากต่างมั่นหมายจะขับ
เคี่ยวกับบรรดาปรปักษ์ทางการเมืองต่อไปให้แตกหัก มิใช่
จะเกิดศึกกลางเมืองก็ช่าง จะต้องไม่ลืมกันว่าพวกเชิตดำ
จำนวนมากเป็นผู้ที่มาจากพรรคซ้ายสุดทนิยมการรุนแรง บาง
ก็เคยเป็นทหารผ่านศึกมาแล้ว ย่อมจะมีความเหิยมหาญ
เป็นธรรมดา แม้ว่าพวกเชิตดำบางส่วนจะเป็นคนหนุ่มที่มี
จิตใจใฝ่ดีก็ตาม จะต้องไม่ลืมอีกเหมือนกันว่าบุคคลที่ผู้ถือ
อาวุธทั้งหลายยกย่อง ขึ้นเป็นเทพเจ้านั้นจะเป็นคนชนิดไหนไป
ไม่ได้ นอกจากบุคคลที่นิยมการใช้กำลังประหัตประหาร”

–ข้อนี้ ข้าพเจ้าจะไม่ลืมเลยเป็นอันขาด แซงก์วิล
กล่าวเรียบ ๆ

เมื่อเราควบรถยนตร์กลับเข้าเมืองฟลอเรนซ์ตอนเช้าตรู่นั้น อิศราเอต แซงก์วิลก์ได้เห็นอะไรต่ออะไรที่เกี่ยวกับรัฐประหารพัสชิสต์มาพอสมควรแล้ว เพราะข้าพเจ้าได้พาเขาตระเวนไปตามเมืองและตำบลหลายแห่งในภูมิภาคตอสกานา สะพานใหญ่ ๆ สถานีรถไฟ บริเวณสี่แยก ประตูน้ำ ฉางข้าว โรงงานอัดแก๊ซ โรงงานไฟฟ้า คลังยุทธสัมภาระ และจุดยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ เหล่านี้ล้วนตกอยู่ในความยึดครองของพวกเชิตดำทั้งสิ้น เราต้องหยุดรถหลายครั้ง เพราะพวกเชิตดำได้ออกยืนขวางกลางถนน พร้อมกับหันปากกระบอกปืนตรงมายังเรา แล้วซักไซ้ไล่เลียงเราว่าเป็นใคร มาจากไหน จะไปยังแห่งหนตำบลใด โดยเฉพาะตามทางรถไฟมีพวกเชิตดำยืนเรียงรายรักษาการณ์อยู่ตลอดทางในระยะห่างกันสองร้อยเมตรต่อหนึ่งคน เฉพาะที่สถานีรถไฟเมืองบีสโตเย เมืองเอมโปลิ และเมืองซานยิโอวันนี วัลดาร์โน เราแลเห็นกรรมกรรถไฟหมู่หนึ่งถือเครื่องมืออยู่ในท่าทะมัดทะแมง เตรียมพร้อมที่จะงัดรางรถไฟในทันทีที่ได้รับคำสั่งจากพวกหัวหน้าพัสชิสต์ พวก

เชิตดำได้เตรียมการไว้พร้อมที่จะทำลายทางรถไฟให้ยับเยิน ในเมื่อกองทัพฝ่ายรัฐบาลส่งกำลังหนุนเนื่องไปยังภูมิภาคออมบรีและลาซีอุม เพื่อจะตัดกระหนาบกองทัพฟัสซิสต์ทยาตราเข้าสู่กรุงโรม รถไฟบรรทุกทหารไรเฟิลขบวนหนึ่งมาจากเมืองโบลอนญา จำต้องหยุดตรงเชิงสะพานแห่งหนึ่ง ใกล้เมืองบีสโตเย เพราะหน่วยฟัสซิสต์รักษาสะพานนั้นได้เปิดฉากยิงขบวนรถไฟอย่างไม่มีมีกลอง ทหารบนขบวนรถไฟจึงยิงตอบไปบ้าง เมื่อยิงโต้กันอยู่ครู่หนึ่ง รถไฟขบวนนั้นก็แล่นถอยหลังกลับไป ชรอยทหารบนรถจะรู้สึกว่าขืนแล่นข้ามสะพานไปก็ไม่ปลอดภัยแน่ ที่ตำบลแซราวัล บนถนนสายเมืองลุกซ์กมีการปะทะกันระหว่างทหารกับพวกฟัสซิสต์เหมือนกัน

เมื่อเราควบยานคู่ยากผ่านเมืองปราโตนั้น ดวงอาทิตย์ได้โผล่พ้นขอบฟ้าขึ้นมาแล้ว ปราโตเป็นเมืองเล็ก ๆ อยู่ใกล้เมืองฟลอเรนซ์ แม้จะเป็นเมืองเล็กก็เป็นศูนย์กลางใหญ่แห่งอุตสาหกรรมทอผ้า มีโรงงานทอผ้าตั้งอยู่ถึง ๒๐๐ โรง ใช้กรรมกรทั้งสิ้นถึง ๒๕,๐๐๐ คน เมืองปราโตได้ฉายาว่า เมืองแมนเชสเตอร์อิตาเลียน มาร์โกดาตนซึ่งกล่าวกันว่าเป็นผู้ประ

ดิษฐ์ตัวแลกเงินก็มีกำเนิดในเมืองนี้ ในแง่การเมือง ปราโต
เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงไม่สู้จะดีนัก มันเป็นเมืองที่กรรมกรชอบ
นัดหยุดงานและก่อการจลาจลเนือง ๆ ว่าถึงนิสัยใจคอ ชาว
เมืองปราโตเป็นคนใจดี แต่ค่อนข้างจะฉุนเฉียว นอกจากนั้น
ปราโตยังเป็นเมืองกำเนิดของเบสซี่ ผู้ปลงพระชนม์กษัตริย์
ฮุมแบร์โตที่ ๑ แห่งอิตาลี เมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๐ อีกด้วย

ยิ่งสาย ถนนหนทางยิ่งเนืองแน่นด้วยกรรมกรที่เดินไป
ทำงาน ท่าทางของพวกกรรมกรดูไม่ยินดียินร้ายอะไร เขา
คงเดินดุ่ม ๆ ไปตามถนนอย่างเงียบ ๆ แทบจะไม่มีใครเหลียว
ไปดูประกาศ ของคณะกรรมการ ปฏิวัติฝ่ายทหาร ที่ติดอยู่ตาม
ผนังและกำแพงเสียซ้ำไป ขณะที่รถยนต์ของเราแล่นพ้นเมือง
ปราโตนั้น ข้าพเจ้าได้ถามแซงก์วิลว่า "บางทีท่านจะสนใจ
ใครรู้บ้างกระมังว่า ดันนุนซิโอ คนสำคัญของอิตาลีในยุค
ปัจจุบัน ก็เคยศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยชั้นนี้ในเมืองปราโตนี้"
แต่แซงก์วิลตอบว่า "ขณะนี้ที่ข้าพเจ้าสนใจใครรู้มาก
กว่าอะไรหมด ก็คือ พวกกรรมกรอิตาเลียนมีบทบาทอย่างไร
ในการรัฐประหารคราวนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า อันตรายสำหรับ

พวกท่านก็คือการนัดหยุดงาน หาใช่รัฐบาลไม่"

ในตอนปลาย ค.ศ. ๑๙๒๐ นั้น ปัญหาสำคัญที่พวกฟัสซิสต์ครุ่นคิดหาทางขบอย่างคร่ำเคร่ง ไม่ใช่ปัญหาเรื่องการต่อสู้กับรัฐบาลเสรีนิยม หรือกับพรรคสังคมนิยมซึ่งยังทยังมีบทบาทในรัฐสภามากขึ้น ปัญหาที่พวกฟัสซิสต์กังวลที่สุดเวลานั้นก็คือเรื่องการต่อสู้กับสหบาลคนงาน ซึ่งเป็นองค์การฝ่ายปฏิวัติองค์การเดียวที่สามารถจะทักษ์รัฐกฎมีให้พ้นภัยคอมมิวนิสต์ หรือภัยฟัสซิสต์ที่กำลังคุกคามอยู่อย่างหนัก

นายยิโอลิตติ นายกรัฐมนตรีอิตาลีสมัยนั้น ตลอดจนพรรคการเมืองบางพรรคต่างทราบดีว่า ในประเทศเยอรมันนายกรัฐมนตรีฟอนเบาเออร์เคยใช้องค์การกรรมกรเป็นเครื่องยังความล้มเหลวแก่การรัฐประหาร ของฟอนกาป มาแล้วเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๒๐ โดยที่ประจักษ์กันอยู่ว่า วิธีการต่อสู้ของพวกฟัสซิสต์ ไม่ใช่วิธีการที่ชอบด้วยหลักประชาธิปไตย เพราะเป็นวิธีรุนแรงหักหาญแบบเดียวกับวิธีการของพวกคอมมิวนิสต์ บรรดาพรรคการเมืองที่นิยมการต่อสู้ทางรัฐสภาจึงได้พยายามที่จะให้มีการออกกฎหมายตราหน้าพวก

นักการเมืองที่นิยมการใช้กำลังว่าเป็นบุคคลนอกกฎหมายซึ่งหมายถึงว่า จะไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแต่อย่างใดทั้งสิ้น แต่ความพยายามนั้นก็ไม่สัมฤทธิผล และพวกพัสชิสต์กับคอมมิวนิสต์ก็ยังคงยึดมั่นในวิธีรุนแรงอยู่ตามเดิม ทางด้านรัฐบาลเล่าได้ดำเนินการอย่างไรบ้าง เพื่อต่อต้านการกระทำแบบรุนแรงแตกหักของพวกเชิตดำและพวกแดง เวลานั้นพรรคการเมืองที่มุ่งจะเล่นการเมืองตามวิถีทางรัฐสภา เช่น พรรคมวลชน พรรคสังคมนิยม และพรรคคาธอลิก ต่างก็ไม่อยู่ในฐานะจะช่วยรัฐบาลได้อย่างเป็นล่ำเป็นสัน นอกจากจะเอาใจช่วยและแสดงท่าทีพร้อมที่จะรับรองการปราบปรามที่รัฐบาลจะพึงดำเนินต่อพวกหัวรุนแรงว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้นเอง ก็แหละอีกาลเวลานั้นตกอยู่ในความอลหม่านปั่นป่วนอย่างร้ายแรง มีการปะทะกันอย่างนองเลือดเนือง ๆ ระหว่างพวกขวาสุดคือพัสชิสต์ กับพวกซ้ายสุด คือคอมมิวนิสต์ เป็นที่เห็นกันได้ว่าลำพังมาตรการทางตำรวจหาอาจบำราบความอลหม่านนั้นได้ไม่ จำเป็นจะต้องใช้มาตรการอย่างอื่นที่เข้มแข็งกว่าและมีประสิทธิภาพเหนือกว่า

แทนที่จะเอากำลังทหารเข้าปราบความวุ่นวายที่พวกฟัส-
ซิสต์และคอมมิวนิสต์เหยียกก่อขึ้นทั่วประเทศอิตาลี นายกรัฐ
มนตรียิโอลิตติกลับตัดสินใจสั่งให้ทหารวางตนเป็นกลาง แล้ว
เอาสหบาลคนงานเข้าต่อต้านการกระทำของพวกเชิ้ตดำและพวก
แดง วิธีการเช่นนี้ ฟอนเบาเออร์แห่งเยอรมันเคยใช้ได้ผลมา
แล้วในการต่อต้านรัฐประหารที่ฟอนกาปกับฟอนลุดวิตซ์ได้
ร่วมกันก่อขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๒๐ ดังที่ท่านผู้อ่านได้เห็น
มาแล้วในบทที่ ๓ แห่งเรื่องเทคนิครัฐประหารนั้น แต่ทว่าวิธี
การดังกล่าวนั้นฟอนเบาเออร์ได้เอามันออกใช้ในฐานะโซชลิสต์
ที่นิยมคาลมากซ์ ส่วนยิโอลิตติเอามันออกใช้ในฐานะนักเสรี
นิยมผลที่ได้รับจึงแตกต่างกันเป็นอันมาก โดยประการฉะนี้
สหบาลคนงานอิตาเลียนจึงได้กลายเป็นเครื่องมือรัฐบาลชุด
นายยิโอลิตตินำออกใช้ตอบโต้การกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย
ของพวกฟัสชิสต์และคอมมิวนิสต์ แม้ว่าการตอบโต้เช่นนั้นจะไม่
เป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม เมื่อนายยิโอลิตตินำ
เอาการนัดหยุดงานออกใช้กับพวกฟัสชิสต์และคอมมิวนิสต์ การ
นัดหยุดงานก็กลายเป็นอาวุธอันตรายต่อพวกเชิ้ตดำและพวก

แดงเท่า ๆ กับที่เคยอันตรายต่อรัฐบาลมาจนถึงขณะนั้น การนัดหยุดงานซึ่งลุกลามขยายตัวออกไปประดุจไฟลามทุ่งในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๐ กับ ๑๙๒๑ นั้น ในทัศนะของพวกกฎมพีหรือแม้แต่กรรมกรเอง ต่างเห็นเป็นเสมือนสัญญาณที่บอกให้รู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดการปฏิวัติแบบชนกรรมาชีพในไม่ช้า หรือมิฉะนั้นก็เป็นเสมือนวิกฤติกาลที่จะเป็นผลให้มวลชนต้องเข้ายึดอำนาจอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง แต่แท้ที่จริงการระบาดของการนัดหยุดงานเวลานั้นเป็นเพียงอาการที่บ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงอันลึกซึ้งแห่งสถานการณ์ในบ้านเมืองเท่านั้นเอง มาบัดนี้การนัดหยุดงานหาได้มีขึ้นเพื่อเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลดังเช่นใน ค.ศ. ๑๙๑๙ นั้นไม่ หากเพื่อเป็นปฏิปักษ์ต่อนักการเมืองไม่ว่าเหล่าใดที่มุ่งจะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจโดยปราศจากการรู้เห็นขององค์การสหบาลของชนกรรมาชีพ หรือเข้ายึดอำนาจเพื่อจะเล่นงานองค์การสหบาลนั้นเอง พรรคสังคมนิยมอิตาเลียนเองก็ไม่ลงรอยกับสหบาลคนงานมานานแล้ว เนื่องด้วยมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องอิสรภาพขององค์การสหบาล อันที่จริงสิ่งซึ่งชนกรรมาชีพจะต้องพิทักษ์ให้พ้นจากภัยของนักการเมือง

จำพวกที่นิยมการใช้กำลังนั้น นอกจากอิสรภาพดังกล่าวแล้ว ก็ได้แก่การดำรงคงอยู่ขององค์การสหบาลนั่นเอง เสรีภาพแห่งชั้นชนนั้นสิที่พวกคนงานมุ่งจะพิทักษ์ให้พ้นภัยฟัสซิสต์ ในส่วนท่าทีของสหบาลคนงานต่อพวกคอมมิวนิสต์นั้นเล่า มักเป็นท่าทีแบบเดียวกับที่สหบาลคนงานรัสเซียเคยแสดงต่อพวกบอลเชวิกมาแล้วเมื่อก่อนจะเกิดรัฐประหารในเดือนตุลาคม ๑๙๑๗ เล็กน้อย กล่าวอีกนัยหนึ่ง สหบาลคนงานอิตาเลียนแสดงท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อพวกฟัสซิสต์มากกว่าต่อพวกคอมมิวนิสต์

อย่างไรก็ดี เมื่อยิโอลิตตินำเอาวิธีการแบบมากซิสต์ของฟอนเบาเออร์มาใช้ในการป้องปัดรัฐประหาร ผลกลับปรากฏว่าทัศนะทางเสรีนิยมของเขารังแต่จะทำให้สถานการณ์เลวร้ายหนักลงไป เพราะในการเอาวิธีการแบบคาลมากซ์ของฟอนเบาเออร์มาใช้นั้น ยิโอลิตติได้มองวิธีการนั้นไปในแง่ของนักเสรีนิยม จึงเพียงแต่เอาการกระทำแบบปฏิวัติของสหบาลคนงานเข้าใช้แทนการกระทำของรัฐบาลในการปราบปรามพวกก่อความไม่สงบเท่านั้น ทั้งนี้เท่ากับมอบหมายให้สหบาลคนงานเป็นผู้พิทักษ์รัฐกฎมพีต่อภัยฟัสซิสต์ และคอม-

มิวนิสต์ เพื่อที่ตนเองจะได้มีโอกาสดำเนินนโยบายชักจูงชนกรรมาชีพให้หันมานิยมระบบรัฐสภาได้โดยสะดวก

ตอนปลาย ค.ศ. ๑๙๒๐ เหตุการณ์ได้ทำให้เกิดสถานการณ์ประหลาดขึ้นในอิตาลี ในทำนองที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองของยุโรปในศตวรรษนี้ ดันนุนซิโอ ซึ่งยึดเมืองท่าฟิอูเมบนชายฝั่งทะเลอาเดรียติกไว้ได้ ได้คุกคามจะส่งกองทัพทหารต่างด้าวของเขาบุกเข้ายึดอำนาจในอิตาลี ดันนุนซิโอมีคนงานอิตาเลียนเป็นพรรคพวกอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากมายนัก เป็นที่ทราบกันว่า รัฐบาลที่ดันนุนซิโอจัดตั้งขึ้นที่เมืองฟิอูเมมีการติดต่ออยู่กับสหพันธ์คนงานทะเล เฉพาะพวกผู้นำสหบาลคนงานในอิตาลีนั้นต่างเห็นดันนุนซิโอเป็นบุคคลที่อันตรายมากกว่าจะเป็นศัตรูของตน ทั้งนี้เพราะดันนุนซิโออยู่ในฐานะที่จะดึงเอาประเทศอิตาลีเข้าพัวพันในความยุ่งยากระหว่างประเทศได้ง่าย จะอย่างไรก็ตาม พวกผู้นำสหบาลคนงานก็มิได้ถือเอาดันนุนซิโอเป็นพันธมิตรในการต่อสู้กับพวกฟัสซิสต์ แม้จะเป็นที่รู้กันว่า ดันนุนซิโออิจฉามุสโซลินี และบทบาทที่ขบวนการฟัสซิสต์แสดงอยู่บนเวที

การเมืองภายในของอิตาลีไม่น้อยก็ตาม การชิงดีชิงเด่นกันระหว่างดันนุนสิโอกับมุสโซลินีไม่ใช่เป็นไพ่ตัวเลวในเกมของยิโอลิตตีซึ่งเล่นไพ่ตัวเลวได้อย่างถูกต้องตามกติกา แต่ทว่าชอบเล่นโกงเมื่อถือไพ่ตัวดีไว้ในมือ

ฝ่ายพวกคอมมิวนิสต์ซึ่งตกอยู่ในระหว่างเขาควาย ก็ศูนย์เสียอิทธิพลที่เคยมีอยู่เหนือพวกคนงานโดยสิ้นเชิง ในการต่อสู้เพื่อเข้าครองอำนาจในแผ่นดิน พวกคอมมิวนิสต์ปฏิบัติการผิดพลาดมากมายหลายประการ เลยทำให้บทบาทของเขาซึ่งเคยเด่นที่สุดในอิตาลีถูกบทบาทของพวกฟัสซิสต์ข่มรัศมีเอาเสียหมด ความผิดพลาดดังกล่าวมีเป็นต้นว่า เที่ยวก่อการร้ายอย่างไม่มีจุดหมาย การไม่เข้าใจปัญหาการปฏิวัติในอิตาลีเสียเลย การไม่รู้จักเลิกใช้ยุทธวิธีที่จะก่อให้เกิดการประทุษร้ายและการแข็งข้อของพวกทหารและคนงาน ซึ่งนำไปสู่การปะทะกันตามถนนอย่างไม่เป็นประโยชน์ต่อใครเหล่านี้เป็นต้น ระหว่างปี ๑๙๑๙ นั้น โอกาสมันอำนวยให้พวกคอมมิวนิสต์น้อยไปหรือ แม้กระนั้นพวกคอมมิวนิสต์ก็ปล่อยให้โอกาสงาม ๆ หลุดมือไปตั้งหลายครั้งหลายครา สมัยนั้น

ถ้าหากในหมู่คอมมิวนิสต์มีนักรัฐประหารที่มีความคิดอย่างตรอทสกีรวมอยู่ด้วยแล้ว พวกคอมมิวนิสต์ก็อาจใช้คนจำนวนพันเดียวเข้ายึดอำนาจได้โดยง่าย ที่ปราสาทเครมลินในประเทศรัสเซีย พฤติกรรมของพวกคอมมิวนิสต์อิตาเลียน เป็นเรื่องที่เดินและคนสำคัญในคณะรัฐบาลโซเวียตชอบหยิบยกขึ้นถกกันเนืองๆ แต่ในการถกนั้น ก็มีการเย้ยหยันความงุ่มง่ามของพวกคอมมิวนิสต์อิตาเลียนพร้อมกันไปด้วย

ปัญหาเรื่องเมืองฟิอูเมยิ่งทยึงกลายเป็นปัญหาการเมืองต่างประเทศมากขึ้น รัฐฟิอูเมซึ่งดันนุนซิโอจัดตั้งขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๑๙ ในเจตนาที่จะให้เป็นจุดศูนย์กลางแห่งแรกขององค์การปฏิวัติอันเกรียงไกร และเป็นจุดที่กองทัพปฏิวัติจะพุ่งเคลื่อนออกเพื่อยาตราเข้ายึดกรุงโรมนั้น ได้เปลี่ยนสภาพไปจนจำไม่ได้ในชั่วเวลาเพียงปีเศษๆ ฟิอูเมกลายเป็นรัฐที่อ่อนแอเหลวแหลก เต็มไปด้วยการแก่งแย่งชิงดีกัน ความอ่อนแอของรัฐฟิอูเมไม่ได้เนื่องมาจากข้อที่ว่ารัฐนี้กำเนิดผิดยุคผิดสมัย หากเนื่องมาจากข้อที่ว่าความเป็นอยู่ของมันก่อให้เกิดปัญหาการเมืองต่างประเทศขึ้นอย่างน่ากลัวอันตราย

การพิชิตเมืองพีอูเมแล้วสถาปนาขึ้นเป็นรัฐอิสระไม่ใช่เป็นไป
โดยผลแห่งการรัฐประหาร ดังนั้นการพิชิตนนจึงมิได้ทำให้
สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศอิตาลีเปลี่ยนแปลงไป
แต่ประการใด มันเพียงแต่ขัดขวางมิให้มีการปฏิบัติตามคำ
วินิจฉัยระหว่างประเทศที่กำชับให้แก้ปัญหาเมืองพีอูเมอย่าง
ฝ่าฝืนต่อสิทธิของประชาชนในอันจะจัดการเรื่องของตนด้วย
ตนเอง ข้อนี้ต้องจัดเป็นความชอบอันสำคัญของดันนุนสิโอ
แต่ขณะเดียวกันก็เป็นความอ่อนแออย่างมากของเขาเหมือนกัน
ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานการณ์ทางปฏิวัติในอิตาลี การที่ดันนุน-
สิโอสถาปนารัฐพีอูเมขึ้น ทำให้เขากลายเป็นจักรตัวสำคัญ
แห่งการเมืองต่างประเทศของอิตาลีไป แต่มันก็เป็นการกดกัน
ตัวเขามิให้เข้าพัวพันในการเมืองภายในของอิตาลีพร้อมกัน
ไปด้วย อิทธิพลที่ดันนุนสิโอเคยมีอยู่เหนือการเมืองภายใน
ของอิตาลีจึงลดน้อยลงเป็นลำดับ ในที่สุดก็เหลือเพียงอิทธิพล
ทางอ้อมเท่านั้นเอง โดยเหตุนี้บทบาทที่เขาเคยกำหนดไว้ให้
กองทัพต่างด้าวของเขาแสดง จึงได้ย้ายไปเป็นหน้าที่ของพวก
เชียดำไป บทบาทนี้ก็คือการยาตราเข้ายึดอำนาจในกรุงโรม

นั้นเอง ระหว่างที่ดันนุนซิโอสาละวนอยู่กับกิจการของรัฐพีอูเม จนไม่อาจเดินทางไปไหนได้นั้น มุสโซลินีก็ขยายกิจการทางปฏิวัติออกไปทั่วประเทศอิตาลี มาบัดนี้พวกเยาวชนอิตาเลียนพากันเสื่อมความนิยมดันนุนซิโอลงเป็นอันมาก และปัญหาเรื่องรัฐพีอูเมก็กลายเป็นเพียงเรื่องสำหรับให้มุสโซลินีหยิบยกขึ้นเล่นงานรัฐบาลในด้านการเมืองต่างประเทศเป็นครั้งคราวเท่านั้นเอง

การดำรงคงอยู่ของรัฐพีอูเมนั้น แม้จะช่วยให้มุสโซลินีหมดคู่แข่งขันในเกมการปฏิวัติไปเสียคนหนึ่ง แต่มันก็เป็นเหตุให้มุสโซลินีวิตกกังวลใจอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะว่าการแข่งขันชิงดีระหว่างตัวเขากับดันนุนซิโอมีผลสะท้อนไปถึงบรรดาพลพรรคเชิ้ตดำด้วย การณ์ปรากฏว่าพวกฟัสชิสต์ที่เคยสังกัดพรรคการเมืองฝ่ายขวามาก่อนต่างเห็นอกเห็นใจดันนุนซิโอไปตาม ๆ กัน ส่วนพวกที่มาจากพรรคฝ่ายซ้าย คือพรรคสาธารณรัฐนิยม พรรคสังคมนิยมและพรรคคอมมิวนิสต์เหล่านั้น ต่างชิงชังดันนุนซิโออย่างออกนอกหน้า การชิงดีชิงเด่นระหว่างมุสโซลินีกับดันนุนซิโอนี้เป็นไพ่ตัวสำคัญที่นายก

รัฐมนตรียิโอลิตติได้นำออกใช้หลายครั้งเพื่อจะเล่นโกงในเกมพนัน แต่ก็ไม่สำเร็จประโยชน์อย่างใด นายยิโอลิตติเคยอวดอ้างอย่างภูมิใจว่าตัวเขาเองเป็นผู้ยุหนุนให้ดันนุนสิโอกับมุสโซลินีฟาดข้อกันอย่างเบ็ดเผย แต่เขาภูมิใจอยู่ไม่ได้เท่าไร ก็พลันตระหนักว่า การที่จะมัวหลงเล่นเกมอันไร้ประโยชน์อยู่เรื่อย ๆ เป็นการกระทำที่เต็มไปด้วยอันตราย ความจำเป็นทางการเมืองทำให้นายยิโอลิตติต้องรับขบปัญหารัฐพิอูเมให้ลุล่วงไปโดยเร็วที่สุด เขาจึงตัดสินใจจะยึดรัฐพิอูเมของดันนุนสิโอด้วยกำลังทหาร ดังนั้นในวาระใกล้จะถึงวันคริสต์มาศ ค.ศ. ๑๙๒๐ ซึ่งเหตุการณ์กำลังเออออำนวย นายยิโอลิตติก็ส่งทหารสามสี่กรมจู่โจมเข้ายึดรัฐพิอูเมอย่างไม่มีปี่มีกลอง

เสียงครวญครางด้วยความเจ็บปวดของทหารต่างด้าวในรัฐพิอูเม ก่อให้เกิดเสียงตำหนิขนานทั่วประเทศอิตาลี แต่เวลานั้นพวกฟัสซิสต์ก็ยังไม่พร้อมที่จะลุกฮือขึ้นยึดอำนาจจากรัฐบาลชุดนายยิโอลิตติ แม้กระนั้นก็คาดหมายกันได้ว่าจะเกิดการต่อสู้กันอย่างฉกาจฉกรรจ์ ศึกกลางเมืองกำลังใกล้จะปะทุอยู่รอมร่อ พวกฟัสซิสต์กับพวกคอมมิวนิสต์กำลังเตรียมจะปะทะ

กันทั้งตามชนบทและชานเมืองซึ่งลมหนาวกำลังพัดโชยอยู่ทั่วไป มุสโซลินีมีหน้าที่ไม่เพียงแต่จะต้องแก้แค้นแทนทหารและชาวเมืองพีอูเมที่เสียชีวิตเท่านั้น หากยังจะต้องคอยป้องกันตัวเองให้พ้นภัยอันจะมาจากกำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลด้วยจริงทีเดียว เวลานั้นทหารฝ่ายรัฐบาลกำลังคุกคามจะจับพวกฟัสซิสต์ฝังใต้ซากอันปรักหักพังของรัฐพีอูเมที่ดันนุนซิโอเคยเป็นเจ้าเป็นใหญ่อยู่ ปฏิกิริยาของรัฐบาลและองค์การกรรมกรได้ปรากฏให้เห็นบ้างแล้วจากพฤติการณ์สำคัญสองประการ คือ การที่ตำรวจได้แยกย้ายกันออกรังควานพวกฟัสซิสต์อย่างขนานใหญ่ และการที่กรรมกรฝ่ายรัฐบาลเป็นฝ่ายยกพวกเข้าตีกับพวกเชิ้ตดำอย่างเอาเป็นเอาตายอยู่เนือง ๆ ฝ่ายนายยิโอลิตติ นายกรัฐมนตรี ก็ใคร่จะฉวยโอกาสที่เกิดการปั่นป่วนรวนเรขึ้นภายในพรรคฟัสซิสต์ ออกกฤษฎีกาประกาศให้มุสโซลินีเป็นคนนอกกฎหมายเสียรู้แล้วรู้รอดทางด้านสหบาลคนงานเล่า พวกผู้นำสหบาลก็ดำเนินการต่อสู้กับพวกเชิ้ตดำด้วยวิธีสั่งกรรมกรให้นัดหยุดงานโดยพร้อมเพรียงกันเมือง จังหวัด และภาคต่าง ๆ หลายแห่งได้กลาย

เป็นอัมพาตไปอย่างกะทันหัน พอพวกผู้นำสหบาลคนงานยิงปืน หรือเปิดหวูดสัญญาณ พวกกรรมกรก็พร้อมกันผละงานทันที โรงงานทั้ง ๆ โรงไม่มีกรรมกรเหลืออยู่สักคนเดียว บ้านเรือนส่วนมากปิดประตูหน้าต่างไปตาม ๆ กัน ตามถนนแลดูว่างเปล่า นาน ๆ จึงจะมีผู้คนหรือยวดยานผ่านไปมาสักครั้ง ดู ๆ ก็คล้ายดาดฟ้าเรือรบที่กำลังเตรียมจะเข้าประจัญบานข้าศึกกระนั้น

สถานการณ์ได้ทวีความตึงเครียดยิ่งขึ้น กรรมกรตามโรงงานต่างจัดหาอาวุธเตรียมไว้สำหรับต่อสู้พวกฟัสซิสต์ ทั้งนี้โดยซุกซ่อนมันไว้ตามที่ต่าง ๆ ในโรงงาน เช่นตามใต้แท่นเครื่องกลึง ข้างหลังเครื่องทอผ้า ไดนะโม หรือหม้อน้ำในกองถ่านหินก็มี บ้างเลือกยาวและกระสุนปืนซุกซ่อนไว้เช่นกัน กรรมกรผู้มีใบหน้าเป็นมัน สีหน้าเครียดต่างเดินขวักไขว่เข้า ๆ ออก ๆ ระหว่างเครื่องจักร ลูกสูบ เครื่องตอก ทั่ง และบั้นจั้น แล้วก็มีบันไดเหล็กขึ้นไปบนหอโรงงานบ้าง บนหลังคาบ้าง พวกเขาต่างช่วยกันดัดแปลงโรงงานให้กลายเป็นป้อมหรือหอรบสำหรับจะเป็นแหล่งต่อต้านพวกเชื้อดำ ตาม

ลานโรงงาน พวกกรรมกรจับกลุ่มกันเป็นหมู่ ๆ มีการจัดแบ่งกำลังกันเป็นกองร้อย เป็นหมวดและเป็นหมู่ ผู้เป็นหัวหน้าคณะสวมปลอกแขนแดง ออกคำสั่งให้กองตรวจออกลาดตระเวน เมื่อกองตรวจกลับมาแล้วพวกกรรมกรก็พร้อมกันละทิ้งโรงงาน พากันเดินเลียบกำแพงไปอย่างเงียบ ๆ มุ่งหน้าไปยังจุดยุทธศาสตร์ในเมือง กรรมกรที่ได้รับการฝึกยุทธวิธีแห่งการรบตามถนน ได้หลั่งไหลจากทิศต่าง ๆ มาชุมนุมกันณ สำนักจัดหางานซึ่งเป็นที่ทำการของสหบาลคนงาน ทั้งนี้เพื่อพิทักษ์ที่ทำการนั้นต่อการโจมตีที่พวกฟัสซิสต์จะพึงเปิดฉากขึ้น ตามที่ทำการของสหบาลพวกกรรมกรได้เอาปืนกลไปเที่ยวตั้งไว้ตรงจุดสำคัญ ๆ เช่น ตรงทางเข้าออก ตรงหัวเลี้ยวบันได และตามระเบียงตึก ตลอดจนบนหลังคา ทั้งยังเอาลูกระเบิดมือไปกองไว้ตามห้องต่าง ๆ ด้วย แต่เลือกกองไว้ตอนใกล้ ๆ หน้าต่าง เพื่อจะหยิบมันขึ้นขว้างได้เร็วพลันทันใจ ทางฝ่ายพนักงานรถจักร ก็ปลดขบวนรถพ่วงออกปล่อยไว้กลางทุ่ง แล้วขับรถจักรเปล่า ๆ ไปทิ้งไว้ตาม

สถานีรถไฟ ตามหมู่บ้านมีการเอารถถังไปจอดขวางถนนไว้
เพื่อป้องกันมิให้พวกฟัสซิสต์ส่งกำลังหนุนจากเมืองหนึ่งไปยัง
อีกเมืองหนึ่งได้ ตามริมรั้วต้นไม้ พวกชาวนาพากันไปซุ่มอยู่
คอยดักโจมตีรถบรรทุกพวกเชตดำที่จะแล่นผ่านไปมา ชาวนา
เหล่านี้บางคนก็ถือปืนยิงนก บางก็ถือสามง่าม บางก็ถือ
เคียวยาว บางคนถือจอบถือเสียมกม เสียงปืนดังกึกก้อง
ขึ้นเป็นระยะ ๆ ตามถนนและตามทางรถไฟบางสาย ในชั้นแรก
มันดังอยู่ตามหมู่บ้านที่ห่างไกลตัวเมืองก่อน แล้วก็ค่อย ๆ
เขยิบใกล้เข้ามาทุกขณะ กระทั่งถึงชานเมืองซึ่งมีธงแดงชัก
ขึ้นสลอน ตกมาถึงขนน ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เข้าร่วมมือกับ
พวกกรรมกรโดยใกล้ชิดเพื่อต่อต้านรัฐประหารที่พวกฟัสซิสต์
เปิดฉากขึ้นอย่างไม่แยแสต่อกฎหมายบ้านเมือง พอปรากฏ
เสียงไซเรนเป็นสัญญาณให้บรรดากรรมกรผละงาน ตำรวจ
และทหารเหล่าต่าง ๆ ก็พากันถอยกลับเข้ากรมกอง ทั้งนี้
เพราะนายยิโอลิตติ นายกรัฐมนตรีเชื่อมั่นว่า ถ้าพวก
คนงานฝ่ายเดียวก็อาจต้านรัฐประหารฟัสซิสต์ไว้อยู่ จึงได้ให้
ทหารและตำรวจปลีกตัวออกจากการต่อสู้ระหว่างพวกคนงาน

กับพวกเขียดำ ทัศนะของนายยิโอลิตติเช่นนี้ผิดพลาดอย่างไม่น่าให้อภัยเลย

เมื่อพวกฟัสซิสต์ต้องเผชิญกับการนัดหยุดงานอย่างพร้อมเพรียงของบรรดากรรมกรเช่นนี้ พวกเขาก็พลันรู้สึกว่าจะมัวโอ้เอ้อยู่ต่อไปไม่ได้แล้ว ฟัสซิสต์เหล่าที่ได้รับการฝึกจนชำนาญในการรบตามท้องถนนต่างก็พากันเข้าตีอยู่ตามสี่แยก เหล่าที่ได้รับการฝึกมาในทางป้องกันและการเข้าตีอาคารบ้านเรือน ก็เตรียมพร้อมที่จะเคลื่อนที่ไปเสริมกำลังตามจุดอ่อนหรือป้องกันที่มั่นที่ตกอยู่ในอันตราย แล้วหาโอกาสจ้วงแทงหัวใจขององค์การฝ่ายศัตรูต่อไป ขณะนั้นพวกเขียดำฝ่ายหน่วยจู่โจมก็พากันยืนคอยคำสั่งอยู่ใกล้รถบรรทุกที่จะนำพวกเขาไปยังบริเวณที่มีการต่อสู้ พลพรรคฝ่ายจู่โจมนี้ได้รับการฝึกมาจนสันทัดในยุทธวิธีแห่งการแทรกซึมและการเข้าตีอย่างหักหาญ แต่ละคนเหน็บกริช พกลูกระเบิดมือ และวัตถุเชื้อเพลิงสำหรับวางเพลิงเผาอาคารสถานที่สำคัญ หน่วยจู่โจมเหล่านี้นอกจากมีหน้าที่บุกเข้ายึดสถานที่สำคัญ ๆ แล้ว ยังมีหน้าที่ทำการแก้เผ็ดฝ่ายศัตรู

อีกด้วย จะต้องไม่ลืมกันว่าการแก้เผ็ดเป็นลักษณะสำคัญข้อหนึ่งแห่งยุทธวิธีของพวกเชื้อดำ พอปรากฏข่าวว่าพวกเชื้อดำถูกสังหารเมื่อใดและที่ไหน หน่วยจู่โจมเป็นปราดไปทันลงมือแก้เผ็ดทันที โดยประการฉะนี้แหละที่สำนักจัดหางานสถานที่ชุมนุมกรรมกร และบ้านพักของพวกหัวหน้าองค์การฝ่ายสังคมนิยม ได้ถูกพวกเชื้อดำบุกเข้าทลายและวางเพลิงเผาเสียมากต่อมาก

ในระยะแรก ๆ ที่พวกฟัสซิสต์เริ่มเอายุทธวิธีแบบแก้เผ็ดออกใช้นั้น ไม่มีใครคิดว่ามันจะเป็นยุทธวิธีที่ทารุณร้ายกาจถึงปานนั้น ดังนั้นเมื่อพวกหัวหน้ากรรมกรและคอมมิวนิสต์แลเห็นพวกเชื้อดำปรากฏตัวเมื่อใด พวกเขาเป็นต้องสาดกระสุนปืนใส่ทันที เป็นผลให้เกิดการต่อสู้กันขึ้นอย่างดุเดือดเอาเป็นเอาตาย บริเวณที่ต่อสู้กันนั้นส่วนมากก็ในบริเวณสำนักจัดหางานและสโมสรหรือสถานที่ชุมนุมกรรมกรนั่นเอง ไม่ช้ายุทธวิธีอันเหี้ยมโหดก็อำนวยผลแก่ฝ่ายฟัสซิสต์อย่างทันตาเห็น พวกหัวหน้ากรรมกรและคอมมิวนิสต์เริ่มจะนึกขยาดต่อการแก้เผ็ดของพวกฟัสซิสต์ไปตาม ๆ กัน ต่างคน

ต่างเกิดความย่นย่อท้อถอย ฉะนั้นพอพวกเขตดำยกขบวนเข้ามาใกล้ พวกหัวหน้ากรรมกรและคอมมิวนิสต์จึงมักจะพากันเผ่นหนีออกกลางทุ่ง หรือไม่ก็เตลิดเข้าไปหลบอยู่ในป่า แต่พวกเขตดำก็มักจะไล่กวดไปอย่างไม่ลดละ หากตามไปทันก็สังหารเสียอย่างไม่ปราณี บางครั้งไล่กวดเพื่อสังหารกันตั้งแต่หัวค่ำจนกระทั่งรุ่งเช้าก็ม บางตำบลในหมู่บ้านทั้งหมู่เขตดำถูกฆ่าตายเพียงคนเดียว ราษฎรต่างหลบหนีไปหมดทั้งหมู่บ้าน เพราะกลัวการแก้แค้นของพวกเขตดำซึ่งลือกันว่าเหี้ยมโหดทารุณอย่างไม่มีใครเสมอเหมือน

ในการต่อต้านยุทธวิธีอันเหี้ยมเกรียมของพวกพัสชิสต์ พวกหัวหน้าองค์การสหบาลคนงานหาได้ใช้เพียงวิธีที่เขาเรียกว่าการต่อต้านอย่างปราศจากอาวุธเท่านั้นไม่ แม้ว่าคนเหล่านี้จะไม่ยอมรับผิดชอบในการนัดหยุดงานอย่างเป็นทางการ แต่พวกเขาก็ไม่วายจะหาวิธีต่าง ๆ ปลุกเร้ากรรมกรให้บังเกิดความฮึกหาญในอันจะต่อสู้กับพวกพัสชิสต์อยู่เสมอ พวกหัวหน้าองค์การสหบาลคนงานเป็นพวกที่เหลียมจัด ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่เต็มอกว่าตามสำนักจัดหางาน และสถานที่ชุมนุมกรรมกร

ทุกแห่ง พวกกรรมกรได้เอาปืนเล็กยาวและลูกระเบิดมือไป ซุกซ่อนไว้เป็นจำนวนมาก แต่กระนั้นพวกเขาก็แสร้งทำเป็นไม่รู้ เขาไม่กล้าสั่งออกมาตรง ๆ ให้พวกกรรมกรจับอาวุธขึ้นสู้พวกฟัสซิสต์ แต่ในใจของเขานั้นเขาหาได้มุ่งเพียงจะใช้การนัดหยุดงานเป็นเครื่องต่อต้านรัฐประหารฟัสซิสต์เท่านั้นไม่ หากยังมุ่งจะแปลงการนัดหยุดงานให้กลายเป็นการสู้รบตามท้องถนนอีกด้วย พวกหัวหน้าองค์การสหบาลคนงาน มักจะบอกกรรมกรว่า “การนัดหยุดงานนั้นแหละ เป็นวิธีแก้เผ็ดทดเลศ เป็นการต่อต้านเงียบที่เราจะพึงใช้สู้กับกระบองและกริชของพวกฟัสซิสต์” แต่ขณะที่กล่าวถ้อยคำเหล่านี้ พวกหัวหน้าองค์การสหบาลต่างรู้ดีว่า อย่างไรเสียพวกกรรมกรก็จะต้องไปเลือกหาอาวุธเอาตามสำนักจัดหางานนั้นเอง

บรรยากาศเวลานั้นหนักอึงคึงเครียด มันกระตุ้นกรรมกรให้ลุกขึ้นคว้าอาวุธเข้าต่อกรกับพวกฟัสซิสต์ แต่การเสแสร้งของพวกหัวหน้าองค์การสหบาลคนงานที่เพียรจะให้คนทั้งหลายเข้าใจว่า พวกตนเป็นฝ่ายที่ตกเป็นเหยื่อทารุณกรรมของพวกเชื้อดานั้น มันเป็นมายาที่น่าหมั่นไส้มิใช่น้อย น่า

หมั้นไส้พอ ๆ กับการที่พวกพัสชิสต์บางคนเสแสร้งแสดงตน
เป็นผู้ไม่นิยมการใช้กำลังประหัตประหารนั้นเทียว อย่างไร
ก็ดี ความหน้าไหว้หลังหลอกของพวกหัวหน้าองค์การสหบาล
คนงานดังกล่าว ก็หาอาจป้องกันมิให้มีการสังหารพวกเชตดำ
ได้ไม่ คำอวดอ้างของพวกพัสชิสต์ที่ว่าพวกตนไม่เคยได้รับ
ความเสียหายร้ายแรงใด ๆ นั้น เป็นถ้อยคำที่เชื่อถือไม่ได้
บางครั้ง ย่านทั้งย่าน ตำบลทั้งตำบล หรือเมืองทั้งเมือง
ได้ลุกฮือขึ้นจับอาวุธเข้าเข่นฆ่าพวกเชตดำอย่างปราศจากความ
บราณี การนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของบรรดากรรมกรเป็น
เสมือนสัญญาณที่เตือนราษฎรให้ลุกขึ้นต่อต้านพวกพัสชิสต์
พวกเชตดำได้ถูกโจมตีถึงในบ้าน มีการตั้งเครื่องกีดขวางขึ้น
ตามถนนหนทาง เหล่ากรรมกรและชาวนามีปืนเล็กยาวและลูก
ระเบิดมือเป็นอาวุธ ได้ฮือกันเข้ายึดหมู่บ้าน เมื่อยึดได้แล้ว
ก็ยกขบวนกันไปยังเมืองที่พวกพัสชิสต์ยึดครองอยู่ ทำการ
ขับไล่พวกพัสชิสต์กระเจิดกระเจิงไป ในบางแห่งก็ขับไล่
สำเร็จ แต่บางแห่งก็ไม่สำเร็จ เพราะพวกพัสชิสต์มีกำลัง
เหนือกว่า การสังหารที่เมืองซาร์ซานาเป็นตัวอย่างที่แสดงให้

เห็นว่าพวกกรรมกรหาได้เป็นคนหน้าไหว้หลังหลอกเช่นพวกหัวหน้าของเขาไม่ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๒๑ นั้น พวกกรรมกรในเมืองซารัซานาได้ฮือกันเข้าสังหารพวกเชตดำตายคาที่ห้าสิบคน แม้พวกเชตดำที่บาดเจ็บร้องครวญครางอยู่พวกกรรมกรก็มิได้ละเว้น ได้สังหารเสียทั้ง ๆ ที่นอนอยู่ในเปลหาม ใกล้ ๆ หน้าโรงพยาบาลนั่นเอง พวกเชตดำอีกกลุ่มหนึ่งราว ๆ ร้อยคนได้พากันเผ่นหนีไปทางทุ่งนาโดยมีสตรีหมู่หนึ่งไล่กวดติด ๆ ไป สตรีกากันเหล่านี้เพียงเคี้ยวยาวและสามง่ามเป็นอาวุธ ดู ๆ ก็แทบไม่น่าเชื่อว่าพวกฟัสซิสต์จะพากันวิ่งหนีสตรีอย่างหัวซุกหัวซุนเช่นนั้น แต่มันก็เป็นความจริง บันทึกเหตุการณ์ศึกกลางเมืองในอิตาลี ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๒๐ กับ ๑๙๒๑ นี้หนึ่งบันทึกเรื่องราวการเตรียมทำรัฐประหารฟัสซิสต์ เป็นบันทึกที่เต็มไปด้วยเหตุการณ์ดุเดือดรุนแรงทำนองนี้

เมื่อการนัดหยุดงานของกรรมกรและการลุกฮือของกรรมกรและชาวนาปรากฏเข้าและด้วงกว้างออกไปเป็นลำดับจนทำให้แคว้นทั้งแคว้นแทบจะกลายเป็นอัมพาตไป พวกฟัสซิสต์

กล่าวกว่าจำเป็นจะต้องรีบระงับการนัดหยุดงานและการลุกฮือนั้นโดยเฉียบขาด ดังนั้นพวกเขาจึงหันไปใช้ยุทธวิธีใหม่ กล่าวคือยกกำลังเข้ายึดครองแคว้นทีมการป้องกันเหยาะแหยะ ทีละแคว้นสองแคว้น วันแล้ววันเล่ามีการรวมพลพรรคเชิดดำตามจุดศูนย์กลางที่กำหนดไว้ตามแผนการระดมพล ชายฉกรรจ์ถืออาวุธมารุกพัน บางครั้งกถึงสองหมื่นได้หลั่งไหลไปสู่เมืองตำบล หรือหมู่บ้าน แล้วกมรถบรรทุกมารับเอาตัวไปจากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่ง ในชั่วเวลาไม่กี่ชั่วโมงแคว้นทั้งแคว้นทถูกพวกพัสชิสต์ยึดครองก็ตกอยู่ในภาวะที่มีการใช้กฎอัยการศึก สิ่งใดที่เป็นขององค์การสังคมนิยมหรือองค์การคอมมิวนิสต์ เช่นสำนักจัดหางาน สหบาลคนงาน สถานที่ชุมนุมกรรมกร หนังสือพิมพ์ ที่ทำการสหกรณ์ และสโมสร เหล่านล้วนถูกพวกพัสชิสต์สั่งยุบและปิดตาย หรือไม่ก็ทำลายเสียยับเยิน พวกคอมมิวนิสต์ที่หนีไม่ทัน ก็ถูกทุบตีหรือไม่ก็ถูกจับกรอกน้ำมันละหุ่ง พวกพัสชิสต์ควงกระบองวิ่งไล่หวดพวกคนงานและคอมมิวนิสต์อย่างชำมะออยู่สองสามวัน ในอาณาบริเวณหลายร้อยตารางกิโลเมตร ยุทธวิธีกล้วน

พวกฟัสซิสต์ได้เอามันออกใช้อย่างมีระเบียบวิธีการ และยังทยอยขยายการใช้ออกไปอย่างไพศาล ดังนั้นพอถึงปลาย ค.ศ. ๑๙๒๑ ยุทธวิธีนี้ก็ทำให้องค์การทางการเมืองและองค์การสหบาลของชนกรรมาชีพต่างกะปลกกะเปลี้ยไปตาม ๆ กัน ภัยแห่งการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ก็อันตรธานไปตั้งแต่บัดนั้น พวกกฎุมพีต่างนึกบีติว่า เมื่อพวกฟัสซิสต์บำราบพวกคอมมิวนิสต์จนโงไม่ขึ้นดังนี้แล้ว ภาระกิจของเขาก็คงจะเสร็จสิ้น และเขาก็ควรจะกลับไปนอนบ้านได้แล้ว แต่ที่ไหนได้ ไม่ช้าพวกกฎุมพีก็พลันตระหนักว่า ชัยชนะของพวกฟัสซิสต์ต่อบรรดาคนงานมันไม่เพียงแต่ทำให้องค์การของชนกรรมาชีพสิ้นฤทธิ์ไปเท่านั้น แม้รัฐเองก็พลอยสิ้นฤทธิ์ไปด้วย

ยุทธวิธมุสโซลินีหยิบยกขึ้นใช้ในการทำรัฐประหารเพื่อรวบอำนาจการปกครองเข้าไว้ในกำมือนั้น เป็นยุทธวิธซึ่งบุคคลที่ไม่ใช่โซชลิสต์จะคิดขึ้นไม่ได้เลยเป็นอันขาด ผู้ที่จะคิดวางยุทธวิธเช่นนี้ได้จะต้องเป็นโซชลิสต์ที่นิยมความรุนแรง ก็แหละมุสโซลินีนั้น เป็นผู้เคยได้รับการอบรมลัทธิโซชลิสต์แบบนี้มาช้านานดังเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว ในการรัฐประหาร

พัสชิสต์ เลนินและตรอทสก ซึ่งพินิจติดตามความเคลื่อนไหวอยู่ทุก ๆ ระยะต่างอดประหลาดใจในความงุ่มง่ามของพวกคอมมิวนิสต์อิตาเลียนเสียมิได้ คนทั้งสองไม่สามารถจะเข้าใจได้เลยว่า ด้วยเหตุผลกลใดพวกคอมมิวนิสต์อิตาเลียนจึงไม่ฉวยโอกาสกระทำรัฐประหารชิงอำนาจในแผ่นดินเสียก่อนพวกพัสชิสต์ เพราะภาวะการณ์เวลานั้นมันเออออำนวยให้พวกคอมมิวนิสต์เป็นอย่างยิ่ง ระหว่างการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของพวกกรรมกรใน ค.ศ. ๑๙๑๙ กับ ค.ศ. ๑๙๒๐ และเมื่อคราวที่พวกกรรมกรยึดบรรดาโรงงานผลิตทางภาคเหนือของอิตาลีไว้นั้น ในหมู่พวกคอมมิวนิสต์อิตาเลียนไม่มีใครสักคนเดียวที่เฉียบแหลมและเหี้ยมหาญคล้ายตรอทสก นักยุทธวิธีแห่งพรรคบอลเชวิกถ้าหากมี ใครคนนั้นก็คงจะจัดการผลักคนจำนวนหยิบมือเดียวให้เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลไปแล้ว ในการนัดหยุดงานทั่วไปคราวนั้น ไม่ว่าใครที่มีลักษณะคล้ายตรอทสก ย่อมจะยึดอำนาจได้สำเร็จทั้งนั้น

สำหรับมุสโซลินผู้วินิจฉัยสถานการณ์ในแง่ของโซชลิสต์เขาไม่คิดว่าการรัฐประหารที่ต้องต่อสู้กับกำลังของฝ่าย

รัฐบาลและกำลังของฝ่ายชนกรรมาชีพในเวลาพร้อม ๆ กันจะสามารถบรรลุชัยชนะได้ มุสโซลินีไม่เพียงแต่จะนิกหยามน้ำหน้าพวกหัวหน้าโซชลิสต์และคอมมิวนิสต์เท่านั้น ยังนิกหยามน้ำหน้าดันนุนสิโอและใครต่อใครที่คิดจะโค่นรัฐบาลโดยไม่พยายามจะเอาองค์การกรรมกรเข้าเป็นพวกหรืออย่างน้อยก็ให้องค์การนั้นวางตัวเป็นกลาง มุสโซลินีไม่ใช่บุคคลที่ยอมจำนนต่อการนัดหยุดงานง่ายๆ เขาไม่เคยนิกดูหมิ่นบทบาทของชนกรรมาชีพในเกมปฏิวัติ ความรู้สึกนึกคิดของมุสโซลินีเป็นความรู้สึกนึกคิดแบบคนสมัยใหม่ เขาเข้าใจปัญหาการเมืองและการสังคมแห่งยุคปัจจุบันอย่างที่โซชลิสต์ทั้งหลายจะพึงเข้าใจความรู้สึกและความเข้าใจเช่นว่านั้นเอง ที่ทำให้มุสโซลินีวางแผนการรัฐประหารอย่างรัดกุม หาได้คิดจะทำรัฐประหารอย่างส่งเดชดังเช่นนักรัฐประหารบางคนไม่

อนึ่ง จะต้องไม่มองกันไปว่า ยุทธวิธีแห่งรัฐประหารฟัสชิสต์ เป็นยุทธวิธีแบบถอยหลังเข้าคลอง มุสโซลินีเป็นบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกับดันนุนสิโอ ฟอนกาป ปรีโม เดรีเวรา หรืออาดอลฟ ฮิตเล่อร์ ในฐานะโซชลิสต์นั้นสิท

มุสโซลินีประเมินกำลังของชนกรรมาชีพ และรู้คุณค่าแห่งบทบาทของชนกรรมาชีพในยามที่อิตาลีตกอยู่ในความระส่ำระสายใกล้จะเกิดการปฏิวัติอยู่รอมร่อ ในฐานะโซชลิสต์อีกนั่นแหละ ที่มุสโซลินีมีความเห็นยุติในที่สุดว่า ก่อนอื่นจะต้องทำลายสหบาลคนงานให้แหลกลาญ เพราะรัฐบาลย่อมจะพึ่งกำลังของสหบาลคนงานในการพิทักษ์รัฐ มุสโซลินีรู้ดีว่าการนัดหยุดงานทั่วไปมีพิษสงน่าสะพึงกลัวเพียงไร บทเรียนที่ฟอนกาปผู้ทำรัฐประหารกับฟอนเบาเออร์ผู้ต่อต้านรัฐประหารเคยได้รับจากการนัดหยุดงานมาแล้ว เป็นเรื่องที่มุสโซลินีทราบดีและยังคงจำได้ไม่ลืมเลือน ดังนั้นมุสโซลินีจึงรู้สึกหวาดกลัวการนัดหยุดงานทั่วไปอยู่เสมอ

เมื่อนักประวัติศาสตร์ที่รับใช้ระบอบฟัสซิสต์ประสงค์จะพิสูจน์ว่ามุสโซลินีไม่ใช่บุคคลจำพวกถอยหลังเข้าคลอง เขาก็มักจะกล่าวเตือนให้ระลึกถึงนโยบายที่มุสโซลินีประกาศออกมาเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๙ ซึ่งความจริงก็เป็นนโยบายที่กระเดียดไปทางประชาธิปไตย และเป็นที่นิยมเลื่อมใสของพวกฟัสซิสต์ส่วนใหญ่ในเวลานั้น ก็อะไรเล่าที่บ่งแสดงว่ามุสโซลินีเคยได้

รับการอบรมลัทธิโซชลิสม์มาอย่างโชกโชน นโยบายปี ๑๙๑๙ นั้นหรือ? หามิได้ สิ่งซึ่งบ่งแสดงเช่นว่านั้น ก็คือยุทธวิธีแห่งรัฐประหารพ์สชิสต์ ที่มุสโซลินีได้วางขึ้นและนำออกใช้นั่นเอง เราจะได้เห็นกันต่อไปในบทที่เกี่ยวกับฮิตเล่อร์ว่า แผนยุทธวิธีที่โซชลิสต์เป็นผู้วางขึ้นนั้น เมื่อบุคคลที่มีความคิดทางถอยหลังเข้าคลองนำเอาไปใช้บ้าง มักเสื่อมประสิทธิภาพ กลายเป็นแผนบ้า ๆ บอ ๆ อะไรไปฉิบ

บรรดาผู้ที่ถือว่าพวกพ์สชิสต์เป็นพวกที่ช่วยป้องกันรัฐให้พ้นภัยคอมมิวนิสต์ หรือถือว่ารัฐประหารพ์สชิสต์เป็นเพียงปฏิกริยาต่อความสำเร็จของชนกรรมาชีพในด้านการเมืองและในด้านสังคม มักจะเข้าใจว่ามุสโซลินีได้ปฏิบัติภาระกิจของตนเสร็จสิ้นไปราว ๆ กลาง ค.ศ. ๑๙๒๑ นั้นหนึ่งบทบาทที่มุสโซลินีแสดงได้หมดสิ้นลงเพียงแค่เวลานั้น แต่เป็นการน่าประหลาดอยู่ที่นายกรัฐมนตรีโอลิตติ กับความเห็นยุติทำนองเดียวกันตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๒๑ คือภายหลังที่กรรมกรพากันนัดหยุดงานทั่วไป ทั้ง ๆ ที่นายโอลิตติมีทัศนะแตกต่างกับบุคคลเหล่านั้นเป็นอันมาก บัดนี้กลางเมืองได้

บรรลุถึงจุดเข้มข้นแล้ว ต่างฝ่ายต่างได้รับความเสียหายอย่างหนัก แต่ในที่สุดการต่อสู้อย่างนองเลือดระหว่างฝ่ายพัสชิสต์กับฝ่ายชนกรรมาชีพ ก็ไปลงเอยที่ความปราชัยของฝ่ายหลังนายยิโอลิตติซึ่งถือไพ่ "สหบาลคนงาน" ในเกมที่เล่นกับพวกพัสชิสต์ ได้เข้าตาจนอย่างไม่ทันรู้เนื้อรู้ตัวในเมื่อองค์การของกรรมกรพังทลายลงโดยกะทันหัน พวกพัสชิสต์เสร็จการเผด็จศึกพร้อมด้วยเจตนารมณ์ที่เหี้ยมหาญกว่าเดิม ทั้งมีกำลังเพิ่มพูนขึ้นอย่างน่าสพึงกลัว พร้อมที่จะประหัตประหารรัฐให้ย่อยยับไป นายกรัฐมนตรียิโอลิตติจะเอากำลังที่ไหนมาต่อต้านพวกพัสชิสต์ได้เล่า? บทบาทที่สหบาลคนงานแสดงในการช่วยพิทักษ์รัฐก็สุดสิ้นลงแล้ว บรรดาพรรคการเมืองที่ประกอบเป็นฝ่ายข้างมากในรัฐสภาก็สิ้นท่า ไม่รู้จะจัดการอย่างไรกับขบวนการพัสชิสต์อันเกรี้ยงไกร ซึ่งแม้จะนิยมปฏิบัติการรุนแรง ก็เป็นขบวนการที่ไม่ผิดกฎหมายแต่อย่างใด นายยิโอลิตติคิดไปตรองมา ก็แลเห็นช่องทางอยู่เพียงทางเดียว คือดึงเอาพรรคพัสชิสต์เข้ามาเล่นการเมืองในรัฐสภาเสีย รู้แล้วรู้รอด เพราะตั้งแต่มุสโซลินีตั้งพรรคพัสชิสต์มา ได้พยา

ยามให้พรรคนเล่นการเมืองนอกรัฐสภาตลอดเวลา ยุทธวิธีท
นายยิโอลิตตีนำออกใช้นั้นเป็นยุทธวิธีเก่าซึ่งตัวเขาเคยนำออกใช้
มาหลายครั้งแล้ว ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ได้ครองอำนาจ
อยู่ แต่มุสโซลินีกชาตินักรู้ เขาจะยอมสละก็เพียงนิดๆเดียวของ
มือซ้าย ว่าตามจริง นโยบายของพรรคฟัสซิสต์ก็หาได้ถือกัน
มุสโซลินีมิให้ใช้ยุทธวิธีทางปฏิวัติแต่อย่างใดไม่ ดังนั้นใน
คราวเลือกตั้งทั่วประเทศอิตาลีเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๒๑
พรรคฟัสซิสต์จึงยินยอมเข้าร่วมในแนวชาติซึ่งนายยิโอลิตตีจัด
ตั้งขึ้นในเจตนาจำนงที่จะให้การออกเสียงของราษฎรเป็นเครื่อง
ทำลายเกียรติภูมิของพรรคฟัสซิสต์ให้ย่อยยับไป

แนวชาติซึ่งนายกรัฐมนตรียิโอลิตตีก่อตั้งขึ้นในระหว่าง
การณรงค์เลือกตั้งเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๒๑ นั้น กว่าจะ
จัดตั้งสำเร็จก็ต้องฟันฝ่าอุปสรรคยุ่งยากนานาประการ เพราะ
พรรคฝ่ายทุนนิยม รัฐธรรมนูญ หลายพรรค ต่างแสดงความรัง-
เกียจในการร่วมณรงค์เลือกตั้ง เคยบ่าเคียงไหล่กับพรรคฟัส
ซิสต์ซึ่งเป็นพรรคที่ดุดอาวุธแบบหน่วยทหาร แม้ว่านโยบายของ
ฟัสซิสต์จะมีลักษณะโน้มไปทางประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ

ก็ตาม อย่างไรก็ดี สิ่งซึ่งมุ่นอยู่ในความคิดของนายยิโอลิตติ
เวลานั้น ก็คือจุดประสงค์ของยุทธวิธีพัสชิสต์ หาใช่นโยบาย
ของพรรคพัสชิสต์ทกล่าวนั้นไม่ นายยิโอลิตติซมทราบดีว่า
จุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ของมุสโซลินได้แก่การเข้ายึดอำนาจใน
แผ่นดินด้วยวิธีรัฐประหาร แต่จะทำอย่างไรเล่าจึงจะให้พวก
พัสชิสต์เบือนหน้าจากจุดประสงค์นั้นหันเข้ามาเล่นการเมืองตาม
วิถีทางรัฐธรรมนูญเยี่ยงพรรคการเมืองอื่น ๆ ทั่วไป นาย
ยิโอลิตติแลไม่เห็นทางใด นอกจากจะต้องยอมรับนโยบาย
ของพรรคพัสชิสต์ในเวทีการเลือกตั้ง แต่ในการนี้นายยิโอลิตติ
ซึ่งเล่นได้ถูกต้องตามกติกาก็ต่อเมื่อถือไพ่ตัวเลวไว้ในมือ ก็หา
ได้มีโชคดีกว่าเมื่อตอนที่ตนเล่นโกงไม่ คือเมื่อตอนที่พยายาม
เพ่งเอาประโยชน์จากความริษยาที่ดันนุนซิโอมีต่อมุสโซลินด้วย
วิธียุคนทั้งสองให้ต่อสู้กันอย่างเปิดเผย

อย่างไรก็ตาม พวกพัสชิสต์หาได้เปลี่ยนใจไปนิยมการ
ต่อสู้ทางรัฐสภาตามความมุ่งหมายของนายกรัฐมนตรีอิตาลีไม่
ทั้งๆ ที่เข้าเล่นการเมืองตามวิถีทางรัฐธรรมนูญตามคำชักชวน

ของนายยิโอลิตติ พวกพัสชิสต์ก็ยังคงยึดมั่นในยุทธวิธีของตน
อยู่ตามเดิม ดังนั้น ในขณะที่พวก ส.ส. พัสชิสต์ยี่สิบคน
พยายามบ่อนทำลายเสียงข้างมากในสภา อันเป็นผลจากการ
รวมกำลังของแนวชาติในคราวเลือกตั้งนั้น พวกเชิดด้านอก
สภาก็หันไปเล่นงาน สหบาลคนงาน ของฝ่ายกลาง และฝ่ายขวา
คือสหบาลคนงานของพวกนักสาธารณรัฐนิยม และสหบาล
ของพวกคาธอลิค ทั้งนี้ด้วยความรุนแรงขนาดเดียวกับที่เคย
เล่นงานสหบาลคนงานฝ่ายสังคมนิยมมาแล้ว ก่อนที่จะเปิดฉาก
ทำรัฐประหารเพื่อรวบอำนาจเข้าไว้ในกำมือ พวกพัสชิสต์เห็น
เป็นการจำเป็นที่จะต้องบำราบชนเหล่าต่าง ๆ ไม่เลือกว่าจะ
เป็นฝ่ายซ้าย ฝ่ายกลาง หรือฝ่ายขวา สักแต่ว่าเป็นเหล่าชน
ที่อาจเป็นกำลังแก่รัฐบาลหรืออาจขัดขวางรัฐประหาร หรือ
อาจยังรัฐประหารให้ล้มเหลวแล้ว พวกพัสชิสต์เป็นมุ่งจะ
ขจัดกวาดล้างทั้งสิ้น ฉะนั้นนอกจากต้องป้องกันมิให้เกิดการ
นัดหยุดงานครั้งใหญ่ขึ้นได้แล้ว พวกพัสชิสต์ยังรู้สึกจำเป็นจะ
ต้องขัดขวางรัฐบาล รัฐสภา และชนกรรมาชีพมิให้ช่วยกัน
จัดตั้งแนวร่วมขึ้นได้ด้วย พวกพัสชิสต์ตกอยู่ในฐานะจำเป็น

จะต้องกีดกันมิให้ศัตรูเข้ากล้ำกราย จำเป็นจะต้องล้างสมอง สมาชิกองค์การต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์การทางการเมืองหรือองค์การสหบาล ไม่ว่าจะเป็นองค์การของชนกรรมาชีพหรือของพวกกฎุมพี แม้พวกเจ้าหน้าที่และสมาชิกสหกรณ์ สมาชิกสโมสรกรรมกร เจ้าหน้าที่สำนักจัดหางาน สมาชิกพรรคการเมือง ตลอดจนนักหนังสือพิมพ์ พวกพัสชิสต์กมุ่งจะล้างสมองเช่นเดียวกัน และเมื่อล้างสมองแล้วก็จะพยายามเอาทัศนะพัสชิสต์เข้าปลูกฝังแทนทัศนะเดิมของคนเหล่านั้นต่อไป

ท่าทีและการกระทำของพวกพัสชิสต์ดังกล่าว ได้ยังความพิศวงแก่พวกกฎุมพีและนักเสรีนิยมไปตาม ๆ กัน เพราะคนเหล่านั้นต่างคิดว่า พวกพัสชิสต์ได้แสดงบทบาทของตนจบแล้ว และน่าจะได้เข้าโรงไปแล้ว ไฉนจึงยังโลดเต้นอยู่บนเวทีต่อไปอีก เมื่อพวกพัสชิสต์ได้ใช้กำลังยุบองค์การของพวกคาธอลิคและพวกนักสาธารณรัฐนิยมแล้ว พวกเขาก็ลงมือรังควานพวกกฎุมพีเหล่าต่างๆ เช่นนักประชาธิปไตย นักเสรีนิยม พวกหัวเก่า (คอนเซอร์เวตีฟ) และสมาชิกสมาคมฟรีเมซันเป็นต้น การต่อสู้ที่พวกพัสชิสต์ดำเนินต่อพวกกฎุมพี

เป็นการต่อสู้ที่ได้รับความนิยมจากประชาชนอิตาเลียนมากกว่า
การต่อสู้ทพวกฟัสซิสต์เคยดำเนินต่อชนกรรมาชีพ ทั้งนี้ก็
จะเนื่องจากเหตุที่พวกฟัสซิสต์เอากรรมกร ชาวนา และช่าง
ฝีมือย่อยๆเข้าบรรจุไว้ในหน่วยจู่โจมของตนนั่นเอง นอกจาก
นี้การต่อสู้กับพวกกฎุมพีก็มีลักษณะเป็น การต่อสู้กับรัฐบาล
หรือต่อสู้กับรัฐกลาย ๆ เป็นการน่าประหลาดอยู่ที่พวกนัก
ประชาธิปไตย นักเสรีนิยม และพวกหัวเก่า ที่เคยลุกลุกลน
จะจัดมุสโซลินเข้าอยู่ในจำพวกผู้กู้ชาติอิตาลีด้วยวิธีดึงเอาพวก
ฟัสซิสต์เข้ามาร่วมแนวชาตินั้นต่างไม่ยอมเชื่อจนแล้วจนรอดว่า
จุดมุ่งหมาย ของมุสโซลินี หาได้เป็นไปเพื่อกู้ชาติเยี่ยงนักกู้ชาติ
สมัยก่อน ๆ ไม่ หากมุ่งจะยึดอำนาจในแผ่นดินเป็นสำคัญ เมื่อ
กล่าวถึงเรื่องการกู้ชาติอิตาลีกันแล้ว ก็น่าจะกล่าวแทรกไว้
ณ ที่นี้ว่า ในระยะห้าสิบปีที่ผ่านไปนี้ อิตาลีเป็นประเทศที่เต็ม
ไปด้วยนักกู้ชาติ สิ่งซึ่งเคยเป็นภาระกิจอันสูงส่งในเบื้องแรก
ได้กลายไปเป็นอาชีพอะไรอย่างหนึ่ง แต่จะเอาอะไรกันเล่ากับ
ที่ประเทศที่รอดปลอดภัยมาได้มีรักครึ่ง ด้วยความเสียสละ และ
ความกล้าหาญของผู้กู้ชาติที่แท้จริงจำนวนมิใช่น้อย การกู้

ชาติได้กลายเป็นแฟชั่นอย่างหนึ่งซึ่งบุคคลที่มักใหญ่ใฝ่สูงพยายามตั้งฉายาตนเองเช่นนั้น หรือมิฉะนั้นก็เป็นสมญาซึ่งคนกลุ่มน้อยตั้งให้แก่บุคคลบางคน ด้วยเจตนารมณ์ที่มุ่งจะประจบประแจง จำนวนผู้กู้ชาติในอิตาลีจึงเพิ่มด้วยประการฉะนี้

ครั้นมาบัดนี้ พวกกฎุมพีกลับพากันเห็นว่าไม่มีสิ่งใดจะเลวร้ายและผิดกฎหมายเสมอด้วยการกระทำอันรุนแรงของพวกเชิ้ตดำ ทั้ง ๆ ที่พวกกฎุมพีเคยนิยมการกระทำนั้น ๆ เมื่อตอนที่พวกฟัสซิสต์นำออกใช้ต่อองค์การของชนกรรมาชีพ ใครบ้างจะเชื่อว่า พวกกฎุมพี จะเปลี่ยนความคิด รวดเร็วถึงปานนี้ มาบัดนี้พวกกฎุมพีกลับเห็นว่ามุสโซลินีซึ่งเคยเป็นผู้รักชาติที่น่ายกย่องในตอนที่ขับเคี่ยวกับพวกคอมมิวนิสต์ พวกโซชลิสต์และนักสาธารณรัฐนิยมนั้น ได้กลายเป็นบุคคลที่เต็มไปด้วยอันตรายเสียแล้ว เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูงที่มีความคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อพวกกฎุมพี เป็นนักรัฐประหารที่ปักใจจะยึดอำนาจโดยไม่แยแสต่อรัฐสภาและไม่ยำเกรงแม้แต่พระบรมเดชานุภาพ

การที่พวกฟัสซิสต์ได้กลายเป็นภัยต่อรัฐเช่นนี้ ต้องจัดเป็นความผิดพลาดของนายยิโอลิตตีผู้ครองตำแหน่งนายกรัฐ

มนตรีมานานปีจนกระทั่งมีผู้เรียกการปกครอง ของเขาว่าเผด็จการโดยรัฐสภา ทางถูกนายยิโอลิตชอบที่จะบีบคอพรรคฟัสชิสต์ให้มอดม้วยไปตั้งแต่ตอนที่ยังไม่มีกำลัง และประกาศตราหน้ามุสโซลินีกับพวกเป็นคนนอกกฎหมายเสียตั้งแต่เริ่มแรก หรือไม่ก็ใช้กำลังทหาร ขยี้เสียให้ยับเยินดังที่เคยขยี้นุนสิโอแห่งเมืองฟิอูเมมาแล้ว เป็นที่เห็นได้ว่า "ลัทธิบอลเชวิสม์แบบชาตินิยม" ที่จำแลงมาในรูปลัทธิฟัสชิสม์นั้น เป็นลัทธิที่เป็นภัยกว่าลัทธิบอลเชวิสม์แบบรัสเซียเป็นไหน ๆ ตกมาถึงเวลานี้พวกกฎมพีสามารถยืนยันได้เต็มปากแล้วว่าพวกเขาไม่กลัวลัทธิบอลเชวิสม์แบบรัสเซียอีกต่อไป เพราะพวกคอมมิวนิสต์ได้ถูกพวกฟัสชิสต์ประหัตประหารจนสิ้นกำลังแล้ว ก็แล้วรัฐบาลชุดนายโบโนมีทบริหารประเทศต่อจากรัฐบาลนายยิโอลิตตินั้นเล่าสามารถแก้ไขความผิดพลาดของรัฐบาลชุดก่อนแล้วหรือ ? ในทัศนะของ นายโบโนมีซึ่งเคยเป็นโซชิลิสต์มาก่อนนั้น เห็นว่าปัญหาเรื่องฟัสชิสต์มันเป็นเพียงปัญหาทางตำรวจ กล่าวคือจะต้องใช้กำลังตำรวจเป็นส่วนใหญ่ในอันจะขยี้พวกฟัสชิสต์ให้แหลกลาญก่อนที่มันจะลงมือยึดอำนาจ ดังนั้น พอนายโบโนมี

ได้เข้ากุมบังเหียนรัฐบาล เขาก็เบิดฉากปราบพวกเชิดดำอย่างขนานใหญ่ ขณะเดียวกัน มุสโซลินีกพยายามถ่วงเวลาเอาไว้ เพราะรู้สึกว่ายังเตรียมการไม่พรักพร้อม การต่อสู้ระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายฟัสซิสต์ซึ่งดำเนินไปตอนปลาย ๆ ปี ๑๙๒๑ เป็นการต่อสู้ที่เต็มไปด้วยความดุร้ายรุนแรง ไม่มีใครปราณีใคร เป็นเหตุให้มีการเสียเลือดเนื้อด้วยกันฝ่ายละไม่น้อย ถึงแม้โบโนมี จะสามารถจัดตั้งแนวร่วม ประกอบด้วยพวกกฎมพีและชนกรรมาชีพขึ้นต่อต้านพวกฟัสซิสต์ มุสโซลินีกยังสามารถขยายการใช้ยุทธวิธีออกไปในอาณาบริเวณกว้างขวาง ควรกล่าวไว้ด้วยว่าเวลานั้น พวกกรรมกรซึ่งได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาล ต่างทำความพยายามอย่างใหญ่ในอันจะฟื้นฟูองค์การต่าง ๆ ที่ถูกพวกฟัสซิสต์รังควานจนต้องเลิกล้มไป แต่ความพยายามดังกล่าวก็ได้ผลกะท่อนกะแท่นเต็มที

อย่างไรก็ดี เมื่อการพักรบที่พวกฟัสซิสต์กับพวกโซชลิสต์ตกลงกันไว้ได้ล้มเหลวลงแล้ว ท่าทีและความเป็นไปของพรรคฝ่ายกฎมพีก็ทำให้พวกคนงานพากันท้อใจไปตาม ๆ กัน เพราะพรรคดังกล่าวได้แสดงให้เป็นที่ประจักษ์ว่าขาดความ

เข้มแข็งและความเห็นการณ์ไกล ทั้งยังมีพฤติกรรมที่ส่อถึงความเห็นแก่ตัวอย่างปราศจากความตะขิดตะขวงใจอีกด้วย ในการตอบโต้การกระทำอันรุนแรงของพวกเชตดำ พรรคฝ่ายกฎุมพีก็ใช้นโยบายแบบเจ้าเล่ห์ ขาดความบริสุทธิ์ใจ แม้จะชอบใช้กับบียโวหารและพร่ำถึงความรักชาติอยู่เนือง ๆ ก็ตาม ปี ๑๙๒๒ ได้เริ่มต้นด้วยบรรยากาศที่มืดมนหม่นหมอง พวกเชตดำยังทยังยึดศูนย์กลางสำคัญ ๆของประเทศได้มากขึ้น ทั่วดินแดนอิตาลีมองค์การทางการเมือง ทางทหาร และทางสหบาลของพวกฟัสซิสต์ตั้งอยู่ระเกะระกะ แผนที่ประเทศอิตาลีซึ่งมีรูปคล้ายท้อปปูตนน มุสโซลินีได้เขียนลงไว้ในฝ่ามือขวาของตน พร้อมทั้งจดชื่อเมืองสำคัญ ๆ ลงไว้คล้ายกับสักด้วยหมึกฉะนั้น บัดนี้นายโบโนมีนายกรัฐมนตรีล้มฟุบลงบนซากอันปรักหักพังของสถาบันการเมืองและสหบาลคนงานแล้ว พวกฟัสซิสต์ได้ครอบครองดินแดนทั่วประเทศ และกำลังโอบล้อมกรุงโรมไว้ทั่วทุกด้าน รัฐกลายเป็นลูกไก่ที่อยู่ในกำมือของพวกฟัสซิสต์ไปแล้ว อำนาจของรัฐบาลจะยังคงมีเหลืออยู่บ้างก็ตามศาลากลางจังหวัด ศาลาเทศบาล โรงตำรวจ และ

เกาะเล็กเกาะน้อยรวมทั้งหมดไม่กี่ร้อยแห่ง เป็นอำนาจที่กระจัดกระจาย อยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ท่ามกลางกระแสคลื่นของการปฏิวัติซึ่งกำลังโหมกระหน่ำหนักขึ้นเป็นลำดับ ความไม่กล้ารับผิดชอบต่อสถานการณ์เริ่มปรากฏขึ้นทั้งทางฝ่ายกษัตริย์และฝ่ายรัฐบาล เป็นผลให้เกิดรอยร้าวขึ้นระหว่างสองฝ่ายนั้น มันเป็นรอยร้าวที่แตกกว้างออกไปเป็นลำดับ ฝ่ายกษัตริย์ทรงหันไปพึ่งกองทัพและสภาสูง ส่วนรัฐบาลก็พึ่งตำรวจและสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งก็เป็นกโลบายเก่าแก่ที่รัฐบาลในระบอบรัฐธรรมนูญเคยใช้กันมานานแล้วนั่นเอง ท่าทีของทั้งสองฝ่ายเช่นกล่าวนั้น ได้ทำให้พวกกฎุมพีและคนงานบังเกิดความระแวงแคลงใจไปตาม ๆ กัน

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๒๒ เมื่อมุสโซลินีประกาศก้องออกมาว่า พรรคฟัสซิสต์พร้อมที่จะทำรัฐประหาร รัฐบาลก็พยายามอย่างสุดกำลังที่จะป้องกันขัดขวางมิให้พวกฟัสซิสต์ทำรัฐประหารสำเร็จ ทั้งนี้โดยยุยงกรรมกรและชาวนาให้ลุกฮือขึ้นหักทลายวงล้อมของพวกฟัสซิสต์ ในเดือนสิงหาคมนั่นเองคณะกรรมการพิทักษ์ความปลอดภัยของประชาชนอัน

ประกอบด้วยสมาชิกพรรคประชาธิปไตย พรรคสังคมนิยม พรรคสาธารณรัฐนิยม และสมาพันธ์แรงงานทั่วไป ก็ออกคำสั่งให้บรรดากรรมกรพร้อมกันนัดหยุดงานทั่วประเทศ มันเป็นการนัดหยุดงานแบบที่เรียกกันว่า "การนัดหยุดงานที่ชอบด้วยกฎหมาย" การนัดหยุดงานคราวนี้เป็นศึกครั้งสุดท้ายที่บรรดานักพิทักษ์เสรีภาพ ประชาธิปไตย และรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายได้กระทำต่อกองทัพเชิดดำ เป็นอันว่ามุสโซลินีได้เผชิญกับศัตรูตัวร้ายที่สุดของรัฐประหารฟัสซิสต์เข้าให้แล้ว เป็นศัตรูที่น่าสพึงกลัวซึ่งมุสโซลินีจะต้องทำลายให้พินาศย่อยยับ ศัตรูร้ายในนามของการนัดหยุดงานทั่วไปนี้ มันได้คุกคามจะห้ำหั่นรัฐประหาร ฟัสซิสต์อยู่ทุก ๆ ขณะเป็นเวลาสามปีมาแล้ว และก็เป็นศัตรูที่มุสโซลินีได้ ผจญกับมันมาสามปีแล้วด้วยการต่อสู้อย่างฉกาจฉกรรจ์กับองค์การ ส์หบาลของชนกรรมาชีพในการให้คนงานเบิดฉากการปฏิวัติซ้อนต่อพรรคฟัสซิสต์นั้น รัฐบาล และพวกกฎมพีทั้งฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายถอยหลังเข้าคลองต่างคาดหมายว่าจะสามารถบำราบการกำเริบของพวกเชิดดำได้สำเร็จ ซึ่งจะเท่ากับผลักภัยรัฐประหารให้ห่างไกล

ออกไปอีกชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ทว่าในขณะเดียวกับที่คณะช่าง
เทคนิคและกรรมกรที่มีความชำนาญพิเศษของพรรคพัสชิสต์
พากันเข้าปฏิบัติงานตามองค์การสาธารณะแทนพวกคนงานที่
พร้อมกันนัดหยุดงานนั้น พวกเชตดำฝ่ายนิยมการรุนแรงก็บุก
เข้าขยกองทัพของฝ่ายพิทักษ์รัฐซึ่งชุมนุมกันใต้ร่มธงแดงของ
สมาพันธ์แรงงานทั่วไป และก็สามารถขยับเยินไปภายในยี่สิบ
สี่ชั่วโมงเท่านั้นเอง ในการพิชิตรัฐพวกพัสชิสต์ได้ชัยชนะอย่าง
เด็ดขาดมาตั้งแต่เดือนสิงหาคมนั้นแล้ว หาใช่ในเดือนตุลาคม
ดังที่ปรากฏให้เห็นอย่างเผิน ๆไม่ ภายหลังความล้มเหลวของ
"การนัดหยุดงานแบบที่ชอบด้วยกฎหมาย" นั้นแล้ว นายก
รัฐมนตรีพ็กตาซึ่งเป็นคนอ่อนแอ ซื่อสัตย์ และภักดีต่อกษัตริย์
ก็คงอยู่ในตำแหน่งเพียงเพื่อจะพิทักษ์กษัตริย์ให้พ้นภัยเท่านั้น

แต่แล้ว กษัตริย์ก็กลับเปลี่ยนพระทัยไม่ต้องการความ
พิทักษ์ของนายพ็กตาอีกต่อไป กษัตริย์กลับทรงคล้อยตาม
นโยบายของพรรคพัสชิสต์ที่ประกาศออกมาเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๙
แม้จะเป็นนโยบายที่กระเดียดไปทางสาธารณรัฐนิยมก็ตาม
ชรอยจะเป็นเพราะเหตุนี้ จึงก่อนจะลงมือทำรัฐประหารหนึ่งวัน

มุสโซลินีได้แจ้งให้บรรดาพลพรรคเชิดดำทราบทั่วกันว่า สัญญาณที่ให้ลงมือทำรัฐประหาร ก็คือข้อความประโยคที่ว่า "ขอให้ทรงพระเจริญ" ในเรื่องนโยบายของพรรคฟัสซิสต์ดังกล่าวนั้น พวกโซชลิสต์ก็ตาเลียนเคยเรียกมันว่า นโยบายประจบราษฎร กล่าวคือเป็นนโยบายที่เขียนขึ้นอย่างสวยงามให้เป็นที่ต้องใจราษฎร แต่หาได้มีเจตนาจะหยิบยกขึ้นปฏิบัติอย่างจริงจังไม่ ก็แหละนโยบายที่กล่าวนั้นมีสาระสำคัญอย่างไรบ้าง ? สาระสำคัญของมันมีดังนี้ :

๑) จัดสรรที่ดินให้แก่ชาวนา ๒) ริบทุนเสียบางส่วน ๓) ให้กรรมกรมีอำนาจควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม ๔) ยกเลิกภาษีอากรใดๆที่ชาวนาผู้ทำงานบนที่ดินโดยตรงต้องเสียอยู่ ๕)ริบผลกำไรอันเหลือล้นที่พวกอุตสาหกรเสาะหาได้ในระหว่างสงคราม ๖) เลิกล้มสภาสูงในฐานเป็นสถาบันที่นิยมการถอยหลังเข้าคลอง และซึ่งสมาชิกของสภานั้นต่างได้รับการแต่งตั้งจากกษัตริย์ หาได้รับเลือกตั้งจากราษฎรไม่ ๗) เปิดประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สำแดงมติของประชาชนว่า ต้องการระบอบสาธารณรัฐ หรือต้องการให้รักษาไว้ซึ่งราชา

ธิปไตย (แต่พรรคฟัสซิสต์เองนั้นสนับสนุนสาธารณรัฐ) ๘) กระจายอำนาจไปตามส่วนภูมิภาค ๙) ให้ท้องถิ่นมีอิสระเสรีในการปกครองตนเอง ๑๐) ให้ใช้วิธีออกเสียงเลือกตั้งแบบทั่วหน้ารวมทั้งให้สตรีมีสิทธิออกเสียงด้วย

นักประวัติศาสตร์บางคนได้บรรยายเหตุการณ์ตอนที่พวกฟัสซิสต์ยกขบวนยาตราเข้ากรุงโรมเพื่อชิงอำนาจจากรัฐบาลว่า เป็นการยาตราที่ง่าโอพาริกยิ่งนัก เทียบได้กับการที่กองทหารของเซซาร์ยาตราเข้ากรุงนั้น หลังจากพิชิตประเทศโกลสมัยสองพันปีก่อนโน้นนั่นเทียว แต่แท้ที่จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ มุสโซลินีมีลักษณะแตกต่างกันไกลกับเซซาร์ และในการนำขบวนฟัสซิสต์ยาตราเข้ากรุงโรมในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๒๒ นั้น มุสโซลินีก็หาได้แต่งตัวแบบชาวโรมันไม่ มุสโซลินีในเดือนตุลาคม ๑๙๒๒ ไม่ใช่มุสโซลินีในสมัยโรมันโบราณ หากเป็นคนสมัยใหม่ที่มีใจคอเยือกเย็น องอาจ นิยมการรุนแรง แต่ก็เป็นนักคำนวณที่รู้จักกะทางได้ทางเสียพร้อมกันไปด้วย ในระยะก่อนหน้าพวกฟัสซิสต์จะยึดอำนาจเล็กน้อยนั้น บรรดาปรปักษ์ของฟัสซิสต์ เช่นองค์การสหบาลคนงาน พวกคอม

มิวนิสต์ พวกโซชลิสต์ พวกนักประชาธิปไตย นักสาธารณรัฐนิยม นักคาธอลิคนิยม และนักเสรีนิยมเหล่านี้ ล้วนกะปลกกะเปลี้ยไปตาม ๆ กัน ไม่มีพวกไหนอยู่ในฐานะจะสู้รบปรบมือกับพวกฟัสซิสต์ได้ การนัดหยุดงานครั้งใหญ่ซึ่งรัฐบาลหนุนให้เกิดขึ้น ก็สิ้นฤทธิ์ไปตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๒๒ แล้ว มันไม่อาจเป็นอุปสรรคกีดขวางรัฐประหารฟัสซิสต์ได้อีกต่อไป พวกกรรมกรต่างไม่กล้าผละงานออกไปเอะอะตามถนนเช่นแต่ก่อนอีก การแก้เผ็ดแบบนองเลือดที่พวกเชิ้ตดำนำออกตอบโต้ "การนัดหยุดงานที่ชอบด้วยกฎหมาย" ได้ทำลายน้ำใจนักสู้ของชนกรรมาชีพเสียแทบสิ้นเชิง

ดังนั้น พอมุสโซลินีชูธงดำแห่งการยึดอำนาจขึ้นที่เมืองมิลาน คณะช่างเทคนิคและกรรมกรที่มีความชำนาญพิเศษก็ยอมกันเข้ายึดจุดยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ขององค์การเทคนิคแห่งรัฐไว้ในกำมือ ภายในเวลายี่สิบสี่ชั่วโมงพวกเชิ้ตดำสองแสนคนก็ยึดครองอิตาลีได้ทั่วประเทศ ตำรวจและทหารรักษาพระองค์มีกำลังไม่เพียงพอจะรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมได้ แห่งใดที่เจ้าหน้าที่ตำรวจบุกเข้าตีพวกเชิ้ตดำเพื่อขับไล่ออก

จากทมันทยดครองอยู่ แห่งนั้นพวกเชตดำเป็นกราดปืนกลเข้า
ใส่จนเจ้าหน้าทตำรวจต้องล่าถอยไป เวลานั้นกองบัญชาการ
ของฝ่ายรัฐประหารตั้งอยู่ทเมืองเปรูซา และก็จากกองบัญชา
การนเอง ทคณะส่เสือได้อำนวยการยึดอำนาจตามแผนการทมุส
โซลนีวางขนไว้อย่างละเอียด คณะส่เสือน พรรคฟัสชิสต์ได้
ขนานนามไว้ว่า คณะกรรมการปฏิวัติฝ่ายทหาร และประกอบ
ด้วยสมาชิกคนสำคัญส่นาย ชือ เบยงค์ บัลโบ เดเวคค์ และ
เดโบโน พวกเชตดำห้าหมื่นคนชุมนุมกันอยู่ตามทุ่งนอกกรุงโรม
ทเรียกกันว่าทุ่งโรมัน เตรียมพร้อมทจะยาตราเข้าสู่กรุงโรม
ทุกขณะ มุสโซลนีได้สั่งให้กองทัพเชตดำบุกเข้าล้อมกรุงโรม
เมือได้ยินคำสัญญาณว่า “ขอให้ทรงพระเจริญ” และก็ในกรุง
โรมนั้น นอกจากมรัฐบาลแล้ว ยังมกษัตรย์อยู่อกด้วย ถึงแม้
มุสโซลนีเพงจะแสดงความจงรักภักดีต่อกษัตรย์ เมือไม่นานมา
นเอง แต่กษัตรย์ใต้รัฐธรรมนูญเช่นวิคตอร์ เอมมานูเอลท ๓
กทรงเห็นว่าความจงรักภักดีของมุสโซลนีเป็นทพึงปรารถนายง
กว่าความจงรักภักดีของรัฐบาลทปราศจากเชยวเลบ เพราะ
เป็นทเห็นได้ชัดแล้วว่าฝ่ายรัฐบาลไม่มทางสู้พวกฟัสชิสต์ได้เลย

เมื่อคณะรัฐมนตรีตกลงเสนอให้กษัตริย์ ลงพระนามใน กฤษ-
ฎีกาประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศอีกครั้ง นั้นว่ากษัตริย์
ทรงปฏิเสธไม่ยอมลงพระนาม มีอะไรเกิดขึ้นบ้างระหว่าง
นั้น ไม่ค่อยจะมีใครทราบกันนัก ทราบกันทั่วไปก็คือมีการ
ประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่ก็ใช้อยู่ได้เพียงครึ่งวันเท่านั้นเอง
ระยะเวลาเพียง ครึ่งวัน มันสั้นเกินไปในกรณี ที่กษัตริย์ทรงลง
พระนามในกฤษฎีกาดังกล่าว แต่มันก็ยาวเกินไปถ้าหากเป็น
ความจริงว่า พระองค์มิได้ลงพระนามในกฤษฎีกานั้น

โดยการใช้ยุทธวิธีแห่งการปฏิวัติอย่างมีระเบียบวิธีการ
เป็นเวลาสามปีที่เต็มไปด้วยการต่อสู้อย่างนองเลือด พวก
พัสชิสต์ก็ได้กุมอำนาจก่อนที่จะยาตราเข้าสู่กรุงโรมตั้งนมนาน
รัฐประหารมันเพียงแต่โค่นรัฐบาลลงเท่านั้น การประกาศ
ใช้กฎอัยการศึกก็ดี ความคิดที่จะประกาศให้มุสโซลินีเป็นคน
นอกกฎหมายก็ดี หรือแม้จะใช้กำลังทหารเข้าต่อต้านก็ดี
ย่อมไม่สามารถจะยังความ ล้มเหลวแก่รัฐประหาร พัสชิสต์
ได้เลย

นายยิโอลิตติซึ่งพยายามต่อต้านรัฐประหารฟัสซิสต์อยู่หลายปีเคยกล่าวไว้ภายหลังที่มุสโซลินีเถลิงอำนาจแล้วว่าดังนี้ “ข้าพเจ้าเป็นหนี้บุญคุณมุสโซลินีที่ได้สอนให้ข้าพเจ้ารู้ว่า รัฐจะต้องป้องกันตัวเองต่อยุทธวิธีของฝ่ายรัฐประหาร ไม่ใช่ต่อนโยบายของฝ่ายนั้น” นัยหนึ่งสิ่งที่เป็นภัยต่อรัฐอย่างแท้จริงก็คือยุทธวิธีของฝ่ายรัฐประหาร หาใช่นโยบายของฝ่ายนั้นไม่ นายยิโอลิตติได้รับสารภาพอย่างชื่นตาว่า ขณะที่เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่นั้น ตนหารู้จักเพ่งเอาประโยชน์จากบทเรียนดังกล่าวนั้นไม่

ยุทธวิธีของฮิตเล่อร์

บรรดาผู้ที่ไม่ยอมเชื่อว่า อาดอล์ฟฮิตเล่อร์จะเป็นภัยต่อเยอรมนีมักจะพากันกล่าวอย่างยืมเยาะว่า เยอรมนีไม่ใช่อิตาลี ถ้าจะให้ถูกต้องกว่านี้แล้วก็น่าจะกล่าวว่า ยุทธวิธีของฮิตเล่อร์มีลักษณะเป็นคนละแบบกับยุทธวิธีของมุสโซลินี โดยที่ข้าพเจ้าต้องพำนักอยู่ในเยอรมนี เพื่อพินิจดูสิ่งซึ่งเรียกกันว่า "ภัยฮิตเล่อร์" แล้วรายงานไปยังหนังสือพิมพ์ "สตัมปา" ในอิตาลีเพื่อนำออกเผยแพร่ต่อไป จึงมีผู้ถามข้าพเจ้าหลายครั้งว่าจะพึงถือฮิตเล่อร์เป็นมุสโซลินีของเยอรมนีได้หรือหาไม่ ในบรรดาผู้ที่ถามข้าพเจ้านั้นมีนายซีมอน ผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ "ฟรังก์เฟอร์เตอร์ ไซตุง์" รวมอยู่ด้วย

ข้าพเจ้าจำได้ว่า ได้ตอบคำถามของนายซ์มอนไปว่า อิตาลี จะไม่ยอมให้มีคนอย่างฮิตเล่อร์เป็นอันขาด ไม่ว่าในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๙ – ๑๙๒๒ หรือในระยะหลังจากนั้น คำตอบของข้าพเจ้าดูจะยังความพิศวงแก่นายซ์มอนมิใช่น้อย แต่เขาก็มิได้ซักไซ้ไล่ถามข้าพเจ้าต่อไปอีก*

อันที่จริง ฮิตเล่อร์ไม่ใช่คนสำคัญอะไร เป็นเพียงตัวตลกที่พยายามจะเลียนแบบมุสโซลินีเท่านั้นเอง ทำนองเดียวกับนักประวัติศาสตร์อิตาเลียนบางคน หรือนักชาตินิยมเกือบทุกประเทศในยุโรป ฮิตเล่อร์มองมุสโซลินีไปในแง่ที่เป็นเซซาร์สมัยใหม่ เป็นเซซาร์ที่เสียนิสัยเพราะอ่านหนังสือของนิตเช่ ปราชญ์เยอรมัน และโมร์ซบาแรส์ นักประพันธ์ฝรั่งเศสมากจนเกินไป และก็เป็นเซซาร์ที่สนใจในทัศนะของเฮนรี่ฟอร์ด และระบบการทำงานแบบเทเล่อร์ ตลอดจนนิยมระบบการจัดงานอุตสาหกรรม การเมือง และศีลธรรมเข้าเป็นมาตรฐาน ฮิตเล่อร์เป็นชาวออสเตรียที่เย่อหยิ่ง มีแววตา

---

*ควรสังเกตว่า นายมาลาปาร์เตแต่งเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ขึ้นก่อนที่ฮิตเล่อร์จะได้เถลิงอำนาจหลายปี ผู้แปลและเรียบเรียง

แข็งกล้าเต็มไปด้วยความระแวง เป็นผู้มีความมักใหญ่ใฝ่สูง อย่างไม่ลดละ ชอบวางโครงการแบบอวดดีอยู่เสมอ ไม่เป็นการแปลกประหลาดอันใด ที่ฮิตเล่อร์จะนิยมวีรบุรุษโรมันในสมัยโบราณ ตลอดถึงอารยธรรมของชาวอิตาเลียนในศตวรรษที่ ๑๕ และ ๑๖ แม้กระนั้นเขาก็ไม่คิดว่าจะควรเจริญรอยตามวีรชนชาวโรมันในการพิชิตสาธารณรัฐเยอรมนี ว่าที่แท้ฮิตเล่อร์ใคร่จะเจริญรอยตามมุสโซลินีมากกว่าใคร ๆ แต่ก็เป็นการเจริญรอยในฐานะคนชาวเหนือ กล่าวคือในฐานะคนเยอรมัน ที่จะพึงเจริญรอยตามคนอิตาเลียน ซึ่งเป็นชาวใต้ เขาเชื่อมั่นว่าจะสามารถแสดงบทของมุสโซลินีตามแบบชาวเยอรมันได้ แม้ว่าเขาจะมีบุคลิกลักษณะแตกต่างกับมุสโซลินีทั้งก็มิใช่บุคลิกลักษณะที่วิเศษวิโสดังที่เคยมีผู้วาดให้เราดู ที่จริงบรรยากาศในสาธารณรัฐเยอรมนีเวลานี้ก็ดูช่างเหมาะนักกระไรที่จะให้มีกะทาชายอะไรนายหนึ่งเลียนแบบมุสโซลินี เพราะมันจะช่วยก่อให้เกิดอารมณ์ขันแก่คนทั่วไป รวมทั้งประชาชนอิตาเลียนด้วย

นายเฟรเดริค เฮิท คนสำคัญคนหนึ่งของเยอรมัน เคย
กล่าวถึงฮิตเล่อร์ว่า “คนผู้นมีร่างกายเหมือนชาวแคว้น
บาวาเรีย หรือชาวออสเตรียภาคเหนือ เป็นคนมีลักษณะ
แบบเดียวกับชาวเหล่านั้น คนรูปร่างหน้าตาอย่างฮิตเล่อร์นั้น
เราจะพบเห็นทั่วไปตามห้างร้านหรือร้านกาแฟในเมืองเบราเนา
หรือเมืองลินซ์ในประเทศออสเตรีย หรือไม่ก็ในเมืองบัสเซา
หรือเมืองลันด์ชุตในแคว้นบาวาเรีย เพราะพวกเสมียนห้างร้าน
หรือบ่อยตามร้านกาแฟต่างก็มีลักษณะคล้ายฮิตเล่อร์ ทั้งนั้น”
แต่ทว่าในบรรดาผู้ที่ไม่ชอบหน้าฮิตเล่อร์นั้น มีอยู่ไม่น้อยที่
คิดเห็นว่า สิ่งที่เป็นเคล็ดลับแห่งความสำเร็จของฮิตเล่อร์
ก็คือวาทศิลปของเขา มันเป็นวาทศิลปแบบสูงส่ง เร่าร้อน
และชิงชังสมชายชาตรีโดยแท้

แต่ทว่ามีประโยชน์อะไรที่จะไปนึกตำหนิอาดอล์ฟฮิตเล่อร์
ในข้อที่เขาสามารถใช้วาทศิลปเพียงอย่างเดียวจูงจมูกคนทั้ง
ความคิดตั้งหลายแสนให้ยอมอยู่ใต้อำนาจเหล็กที่เขาวางขึ้นไว้
ซึ่งในจำนวนคนดังกล่าว ก็มีพวกทหารผ่านศึกที่จิตใจแข็ง
กร้าวเพราะผ่านสงครามโลกครั้งแรกมาแล้วปะปนอยู่ด้วยเป็น

อันมาก เป็นการไม่ยุติธรรมที่จะติเตียนฮิตเล่อร์ในข้อที่เขาสามารถหว่านล้อมชักจูงราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งหกล้านคนให้พากันลงคะแนนเสียงให้แก่นโยบายของพรรคนาซี (หรือแนชแนลโซชลิสต์) อันเป็นนโยบายที่ร่างขึ้นอย่างคมคายโดยใช้วาทศิลปเข้าช่วย กรณีของเรื่องมิได้อยู่ตรงข้อที่จะต้องพิสูจน์ว่า ความสำเร็จส่วนตัวของฮิตเล่อร์เนื่องมาจากอะไรกันแน่ จากคำพูด หรือว่าจากนโยบายของเขา ในการวินิจฉัยนักรัฐประหารว่าเป็นผู้สามารถหรือไม่เพียงไร เราจะต้องวินิจฉัยเขาที่ตรงยุทธวิธีที่เขานำออกใช้ในการยึดอำนาจไม่ใช่ที่ตรงวาทศิลปหรือนโยบายของเขา ดังนั้นกรณีของเรื่องจึงอยู่ตรงข้อที่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า สาธารณรัฐเยอรมันถูกภัยรัฐประหารของฮิตเล่อร์คุกคามจริงหรือหาไม่ นัยหนึ่งจะต้องค้นคว้ากันดูว่า ฮิตเล่อร์ผู้ทะเยอทะยานจะยึดอำนาจเพื่อจะเอาระบอบเผด็จการเข้าครอบงำประชาชนเยอรมันนั้นเขามียุทธวิธีอย่างไร และเขานำเอามันออกใช้ในลักษณะไหน

ฮิตเล่อร์ได้จัดวางวิธีการต่อสู้ของพรรคนาซีเลียนแบบวิธีการต่อสู้ของพรรคฟัสซิสต์เท่าที่มุสโซลินีเคยนำออกใช้

ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๑๙–๑๙๒๒ ในระยะก่อนที่จะทำรัฐประหาร ในอิตาลี ฮิตเล่อร์ได้ตั้งศูนย์กลางของพรรคนาซีขึ้นที่เมืองมูนิค แล้วเปิดสาขาขึ้นตามเมืองน้อยใหญ่ทีละแห่งสองแห่งจนทั่วดินแดนเยอรมัน หน่วยจู่โจมของพรรคนาซีนั้นประกอบด้วยทหารผ่านศึกเป็นส่วนใหญ่ และจัดตั้งขึ้นตามแบบทหาร มีนายทหารสมัยไกเซอร์เข้ามาร่วมด้วยมิใช่น้อย หน่วยจู่โจมนี้จัดเป็นกำลังสำคัญที่สุดของพรรคนาซี และเมื่อมันอยู่ในมือของบุคคลที่เข้าใจใช้มัน มันก็ย่อมจะเป็นภัยใหญ่หลวงต่อสาธารณรัฐเยอรมัน หน่วยจู่โจมของนาซีทุกหน่วยมีปืนพกลูกระเบิดมือ และกระบองเป็นอาวุธ นอกจากนั้นพรรคนาซียังจัดตั้งคลังอาวุธยุทธสัมภาระขึ้นในเมืองต่าง ๆ หลายแห่ง เช่นเมืองในแคว้นบาวาเรีย แคว้นไรน์ และตามชายแดนด้านตะวันออกแห่งเยอรมนีเป็นอาทิ ดังนี้จะเห็นได้ว่าหน่วยจู่โจมของนาซีก็คือหน่วยทหารเราดี ๆ นี่เอง มันเป็นหน่วยทหารอาวุธครบครัน และได้รับการฝึกยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจจนชำชองคล่องแคล่ว ขณะเดียวกับที่ใช้วิธีเผด็จการอย่างเข้มงวดภายในพรรคนาซี ฮิตเล่อร์ก็เอาวินัยเหล็กเข้าใช้บังคับแก่

หน่วยจู่โจมก็กล่าวนั้นด้วย ซึ่งนั่นเหล็กเช่นนั้นเคยนิยมใช้กันก็เฉพาะในหมู่คอมมิวนิสต์เท่านั้น เห็นได้ชัดว่าบรรดาหน่วยจู่โจมของฮิตเล่อร์ หาใช่กองทัพปฏิวัติของชนชาติเยอรมันไม่ มันเป็นเพียงเครื่องมือแห่งความมักใหญ่ใฝ่สูงของฮิตเล่อร์เท่านั้นเอง

บรรดาทหารชาญศึกที่เข้าประจำหน่วยจู่โจมของฮิตเล่อร์ต่างใฝ่ฝันจะยาตราเข้าสู่นครหลวงเพื่อยึดอำนาจและทำการต่อสู้ภายใต้ร่มธงสวัสดิกะ เพื่อเสรีแห่งปิตุภูมิเยอรมัน แต่แล้วคนเหล่านั้นก็ตกอยู่ในฐานะบังคับให้จำต้องปฏิบัติการเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของนักการเมืองคนหนึ่งซึ่งเป็นคนอวดดี แต่มีคารมคมคาย เป็นนักการเมืองที่มองการปฏิวัติไปในแง่ที่มันเป็นการรบแบบกองโจรธรรมดา ที่กระทำต่อพวกคอมมิวนิสต์ในบริเวณชานเมือง เป็นการสู้รบปรบมือกับกรรมกรหรือคนไร้งานอย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น และเป็นการเข้ายึดอำนาจโดยวิถีทางเลือกตั้งที่ใช้บันเป็นเครื่องสนับสนุน

พวกนายทหารที่ประจำหน่วยจู่โจมของฮิตเล่อร์เคยสารภาพกับข้าพเจ้าว่า พวกเขารู้สึกถูกเหยียดลงเป็นเพียงผู้อารักขา

หัวหน้าปฏิวัติที่เพียรจะหาความรู้ความชำนาญจากระบบตำรวจ
เพื่อจะงัดเอาออกใช้ในวันใดวันหนึ่ง ในเมื่อถึงวาระจะเอา
ระบอบเผด็จการเข้าครอบครัวชะประชาชนเยอรมัน ในท่าม
กลางพรรคนาซีเอง ได้มีการทำลายเสรีภาพ ในการถือศาสนา
ทำลายความสำนึกในศักดิ์ศรีของบุคคล แม้ปัญญาความคิด
และวัฒนธรรมก็พลอยถูกเบียดเบียดด้วยความริษยาและความ
เคียดแค้นตามวิสัยของนักเผด็จการทั่วไป อาดอล์ฟฮิตเล่อร์แม้
จะเป็นชาวออสเตรีย ก็หาเข้าใจไม่ว่าวินัยอันเข้มงวดของ
นิกายศาสนาบางนิกายนั้นมันเป็นของคร่ำคร่าล้าสมัยเต็มทีแล้ว
การเอาวินัยคร่ำครึเช่นนั้น เข้ามาใช้ในพรรคการเมืองรังแต่จะ
เป็นอันตราย เพราะนโยบายของพรรคชอบที่จะต่อสู้เพื่ออิสระ
เสรีของชนชาติเยอรมันทั้งชาติ หาใช่เพื่อประโยชน์ของคน ๆ
เดียวหรือกลุ่มเดียวไม่ การใช้ทหารที่เคยชินต่อการเชื่อผู้นำ
อย่างไม่ลืมหูลืมตานั้น ยังจะหวังความมีชัยในการทำศึกเพื่อ
อิสระเสรีได้แล้วหรือ?

ฮิตเล่อร์ได้ปฏิบัติการ หลายอย่างที่ทำให้เกียรติภูมิแห่ง
พลพรรคของเขาเสื่อมทราม ปัจจัยแห่งความเสื่อมของพล

พรรคนาซีได้แก่ความหน้าไหว้หลังหลอกของฮิตเล่อร์ การใช้วิธีการตำรวจ การใช้วิธีให้พลพรรคคอยจับผิดซึ่งกันและกันเพื่อหวังสินจ้างรางวัล ตลอดจนยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจที่ตัวเขาวางขึ้นไว้ ตั้งแต่นายสเตรสเซมาน นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศเยอรมันวายชนม์ใน ค.ศ. ๑๙๒๙ นั้นแล้ว สังเกตเห็นกันว่าคารมของฮิตเล่อร์ยิ่งทยังดุเดือดโผงผาง ส่วนยุทธวิธีของเขาซึ่งเดิมทีมุ่งมั่นจะยึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลังบังคับนั้นเล่า ก็ค่อยๆผันแปรไปในทางจะยึดอำนาจโดยวิถีทางรัฐสภา ที่จริงความผันแปรนั้นเริ่มปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๒๓ แล้ว ในปีที่กล่าวนี้ ฮิตเล่อร์ได้ก่อรัฐประหารขึ้นด้วยการรู้เห็นเป็นใจของนายพลลูเดนดอร์ฟผู้กุมกำลังทหารเยอรมัน แต่รัฐประหารคราวนั้นล้มเหลวอย่างไม่เป็นท่า ยังผลให้ฮิตเล่อร์ต้องเข้าไปเสวยตะรางเป็นเวลานานพอดู ตั้งแต่นั้นมาฮิตเล่อร์ก็ยับยั้งความรุนแรงในการกระทำ หันไปรุนแรงด้วยการพูด หน่วยจู่โจมของนาซีซึ่งได้รับการฝึกให้บุกเข้ายึดสถานที่สำคัญๆ ด้วยกำลังอาวุธก็ค่อยๆ หมดความสำคัญลงไป กลายเป็นเสมือนหน่วยอารักขาความ

ปลอดภัยของฮิตเล่อร์ฉะนั้น ยิ่งเวลาล่วงไปฮิตเล่อร์ก็ยิ่งรู้สึกเสื่อมศรัทธาในวิธีใช้กำลัง อย่างไรก็ดี พรรคนาซีเริ่มประสบวิกฤติการอย่างจริงจัง ก็ต่อเมื่อนายสเตรสเซมานวายชนม์แล้ว

นายสเตรสเซมานผู้นี้เป็นรัฐบุรุษที่ปราดเปรื่องคนหนึ่งแห่งเยอรมนี เป็นปรปักษ์ตัวยงของฮิตเล่อร์ และก็ดูเหมือนจะเป็นคน ๆ เดียวที่สามารถบังคับฮิตเล่อร์ให้จำต้องแบไพ่ลงบนโต๊ะ นัยหนึ่งบังคับไม่ให้เล่นโกงในเกมปฏิวัติ สเตรสเซมานไม่เคยนึกกลัวฮิตเล่อร์แม้แต่น้อย แม้เขาจะเป็นคนรักสงบแต่ถ้าถึงวาระจำเป็นเขาก็ไม่รีรอที่จะใช้วิธีรุนแรง ในคำปราศัยที่กล่าวต่อที่ชุมนุมอุตสาหกรเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๒๓ นายสเตรสเซมานได้เน้นอย่างหนักแน่นว่า ตัวเขาพร้อมอยู่เสมอที่จะหยิบยกมาตรการแบบเผด็จการออกใช้ ถ้าหากพฤติการณ์บังคับให้จำต้องทำเช่นนั้น ก็ใน ค.ศ. ๑๙๒๓ นั้นหน่วยจู่โจมของฮิตเล่อร์ยังหาได้กลายเป็นหน่วยอารักขาหัวหน้านาซีคือตัวฮิตเล่อร์ไม่ สมัยนั้น หน่วยจู่โจมดังกล่าวยังเป็นกองทัพปฏิวัติที่เชื่อโดยบริสุทธิ์ใจว่า ตนมีหน้าที่จะต้องสู้รบเพื่อเอกสรภาพแห่งบิตุภูมิเยอรมันโดยตรง การวายชนม์ของ

นายสเตรสเซมานช่วยให้ฮิตเล่อร์สามารถละทิ้งยุทธวิธีแห่งการใช้กำลังเสียได้ ทั้งนี้เป็นการบั่นทอนอิทธิพลของหน่วยจู่โจมที่เคยมีอยู่ในพรรคนาซีลงเป็นอย่างมาก ตกมาถึงเวลานี้ฮิตเล่อร์ กลับเห็นหน่วยจู่โจม ที่ตนจัดตั้งเป็นเสมือน ศัตรูอะไรจำพวกหนึ่ง เขารู้สึกหวาดกลัวพวกหัวรุนแรงซึ่งประกอบเข้าเป็นหน่วยจู่โจมนั้น ก็แหละอานุภาพของหน่วยจู่โจมมิได้อยู่ที่ยุทธวิธีแห่งการใช้กำลังดอกหรือ? ขอให้ฮิตเล่อร์จงระวังตัวไว้เถอะ ถ้าหากหน่วยรบของเขามีกำลังเกรียงไกรเมื่อใด ก็น่าเกรงจะเกิดรัฐประหารขึ้นเมื่อนั้น และมันจะไม่ใช่รัฐประหารแบบที่มอบอำนาจเผด็จการให้แก่ฮิตเล่อร์เป็นแน่แท้

บรรดาหน่วยจู่โจม ที่เคยเชื่อมั่นว่า ตนมีหน้าที่ต้องต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อยึดอำนาจสูงสุดในเยอรมนี ต่างเริ่มจะเข้าใจไปตาม ๆ กันว่า อำนาจในแผ่นดินไม่ใช่สิ่งที่จะพึงแย่งชิงเอาได้โดยวิธีตลุมบอน กับพวกกรรมกร คอมมิวนิสต์ ด้วยปืนพกหรือไม้พลองกระบองสั้น ความกระด้างกระเดื่องที่ปรากฏขึ้นในหมู่พวกนาซีเมื่อไม่นานมานี้ หาได้เกิดจากความมักใหญ่ใฝ่สูงของพวกผู้น้อยไม่ หากเกิดจากความไม่พอใจของหน่วยรบ

ซึ่งยิ่งทียิ่งตระหนักว่า ฮิตเล่อร์ไร้ความสามารถใน อันจะยึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลัง

ตั้งแต่พรรคนาซีประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร โดยสามารถ ให้สมาชิกพรรค ได้รับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรถึงร้อยคน สมาชิกพรรคบรรดาที่ไม่นิยมยุทธวิธีแบบฉวยโอกาสของฮิตเล่อร์ ยิ่งทียิ่งพากันเร่งเร้าให้พรรคพยายามยึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลังเข้าหักหาญ สมาชิกเหล่านี้ซึ่งพึงถือได้ว่าเป็นฝ่ายค้านในพรรค ได้พากันตำหนิฮิตเล่อร์ว่าไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะฝ่าอันตรายอันจะพึงเกิดจากยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจด้วยกำลัง ทั้งกับตำหนิว่าหวาดกลัวการปฏิวัติกมหัวหน้าคนหนึ่งแห่งหน่วยจู่โจมของพรรคนาซี เคยบอกข้าพเจ้าที่กรุงเบอร์ลินว่า ฮิตเล่อร์พยายามทำตัวเป็นเซซาร์ แต่เขาหามีความเข้มแข็งเฉียบขาดเช่นเซซาร์ไม่ การที่ฮิตเล่อร์แสดงความเข้มงวดทารุณต่อพลพรรคของตนเองนั้น ก็เนื่องจากเขาหวาดหวั่นว่าพวกหน่วยจู่โจมซึ่งเป็นพวกใจร้อนจะบังคับจับมือเขาให้เข้ายึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลังนั่นเอง ดูเหมือนฮิตเล่อร์จะสาละวนอยู่แต่ในการ ป้องกันตัว ต่อการกระทำของ

พวกหัวรุนแรงในพรรคของเขาเอง แต่พร้อมกันนั้นก็พยายามจะกดหัวพวกนั้นไว้มิให้โงหัวขึ้นได้ เพื่อจะได้ใช้เป็นเครื่องมือให้ทำอะไรต่ออะไรตามความพอใจ

ฮิตเล่อร์ก็เช่นเดียวกับนักรัฐประหาร ส่วนมากที่ลังเลใจไม่รู้ว่าจะควรเลือกเอาวิธีประนีประนอมดีหรือว่าจะเลือกเอาวิธีใช้กำลังเข้ายึดอำนาจ ดังนั้นเขาจึงจำต้องใช้วิธีอะลุ่มอล่วยต่อพวกหัวรุนแรงเป็นครั้งคราวอยู่เสมอ อารามมุ่งจะเอาใจคนเหล่านั้น ฮิตเล่อร์ถึงกับบัญชาให้สมาชิกพรรคที่เป็น ส.ส. ลาออกจากสมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎร แต่ขณะเดียวกับที่ยอมโอนอ่อนผ่อนปรนให้แก่พวกหัวรุนแรงนั้น ฮิตเล่อร์ก็ยังคงยึดมั่นอยู่ในความคิดที่จะหาโอกาสยึดอำนาจตามวิถีทางของกฎหมายอยู่ตามเดิม การที่ฮิตเล่อร์เลิกล้มความคิดที่จะยึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลัง ย่อมทำให้ตัวเขาออกห่างเจตนารมณ์ทางปฏิวัติของพลพรรคนาซีออกไปทุกที กล่าวได้อย่างเต็มปากว่าบรรดาสิ่งที่พรรคนาซีได้มาจากด้านรัฐสภานั้น ฮิตเล่อร์ได้ทำให้ศูนย์หายไปในด้านการปฏิวัติ กล่าวอีกนัยหนึ่งยิ่งเกียรติภูมิของพรรคนาซีเด่นขึ้นในวงรัฐสภา เกียรติภูมิ

ของฮิตเลอร์ก็ยังด้อยลงในหมู่นักรัฐประหาร ฮิตเลอร์เองก็ชมทราบดีว่า พฤติการณ์เช่นนี้ยิ่งทำให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงพากันเห็นอกเห็นใจเขามากขึ้น โดยเฉพาะคนจำพวกที่เรียกกันว่ากฎุมพีน้อย ต่างพากันนิยมนโยบายการเมืองของเขามากขึ้นเป็นลำดับ ความเห็นอกเห็นใจและความนิยมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ฮิตเลอร์ต้องการยิ่งนัก เพราะเขาเองก็จ้องหาโอกาสจะเลิกแสดงบทของนักรัฐประหารมานานแล้ว เนื่องจากเห็นว่าการได้เถลิงอำนาจด้วยวิธีออกเสียงเลือกตั้ง เป็นวิธีที่ปลอดภัยกว่าวิธีใช้กำลังทำรัฐประหารเป็นไหน ๆ

วิกฤติกาลที่บันทอนกำลัง ของพรรคนาซีอาจเรียกได้ว่าวิกฤติกาลแห่งการกลายสภาพของพรรคนาซี จากที่เคยนิยมวิธีรัฐประหารไปเป็นพรรคที่นิยมนโยบายสังคม ประชาธิปไตย มันเป็นการวิวัฒน์อย่างช้า ๆ ไปสู่วิถีของกฎหมาย ไปสู่วิธีการต่อสู้ทางการเมืองแบบที่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งพรรคนาซีเป็นกองทัพปฏิวัติที่กำลังจะกลายเป็นองค์การมหิมาบนเวทีการเลือกตั้ง เป็นเสมือนแนวชาติอะไรชนิดหนึ่งซึ่งถือว่าการคุกคามขู่เข็ญราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเป็นความผิดพลาด

แต่หนหลัง มันเป็นความผิดพลาดที่แม้จะทำให้เสียชออยู่ช้านาน แต่ก็ไม่ร้ายแรงถึงกับจะสมัครสมานกับราษฎรไม่ได้ เมื่อบรรดาผู้รักชาติชาวเยอรมันไม่มีคนอย่างมุสโซลินีสำหรับจะยกย่องเทอดทูน พวกเขาก็หันไปยกย่องตัวตลกอะไรตัวหนึ่งซึ่งพยายามเลียนแบบมุสโซลินี ในประเทศเยอรมันพวกผู้รักชาติมักจะเป็นที่เยาะหยันของวิญญูชนเสมอมา

ในบรรดาข้อเรียกร้องทฮิตเลอร์จำใจต้องโอนอ่อนผ่อนตามพวกหัวรุนแรงในพรรคนาซีนั้น มีเรื่องโรงเรียนฝึกหน่วยจู่โจมซึ่งฮิตเลอร์ตั้งขึ้นที่เมืองมูนิครวมอยู่ด้วย จุดประสงค์ในการฝึกหน่วยดังกล่าวก็เพื่อให้ช่ำชองในยุทธวิธีแห่งการยึดอำนาจ ก็แหละยุทธวิธีของพรรคนาซีในการยึดอำนาจนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง ก่อนอื่นจะต้องไม่ลืมกันว่า ฮิตเลอร์หาได้มองปัญหาเรื่องการพิชิตรัฐด้วยสายตาของชาวโซชลิสต์ไม่ ปรากฏว่าหัวหน้าพรรคนาซีมองไม่เห็นความสำคัญขององค์การสหบาลคนงานในด้านการพิทักษ์รัฐต่อภัยรัฐประหาร ฮิตเลอร์วินิจฉัยบทบาทขององค์การนั้นในฐานะผู้นิยมการถอยหลังเข้าคลองหาใช่ในฐานะโซชลิสต์หรือในฐานะนักปฏิวัติไม่ แทนที่จะ

เล่นงานองค์การสหบาลคนงานฮิตเล่อร์กลับหันไปเล่นงานพวก
กรรมกรเสียย่ำแย่ไป เขาคิดว่าเขาได้ติดตามประหัตประหาร
พวกคอมมิวนิสต์แล้ว แต่แท้พวกที่ตกเป็นเหยื่อการประหัต
ประหารของเขาก็คือพวกกรรมกร ยุทธวิธีพวกเชิดดำของ
มุสโซลินี นำออกใช้ในการผจญกับองค์การของคนงานแม้จะ
ประกอบด้วยการใช้กำลังรุนแรง ก็นับว่ามีเหตุผลอยู่บ้าง ทั้งนี้
ก็เพราะว่า ในอันจะป้องกันขัดขวาง การนัดหยุดงาน ครั้งใหญ่
และทำลายแนวร่วมของรัฐบาลตลอดจน ความเป็นปึกแผ่นของ
ชนกรรมาชีพนั้น พวกฟัสซิสต์ตกอยู่ ในฐานะจำเป็น
จะต้องกวาดล้างองค์การต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น องค์การ ทางการ
เมือง องค์การสหบาล องค์การของชนกรรมาชีพหรือองค์การ
ของกฎุมพี แต่ทว่าการทพวกนาซีของฮิตเล่อร์อาฆาตมาดร้าย
พวกกรรมกร และหาเรื่องประหัตประหารอย่างทารุณนั้นจัด
เป็นเรื่องที่ปราศจากเหตุผลโดยสิ้นเชิง การจองล้างจองผลาญ
พวกคนงานย่อมไม่ ช่วยให้พรรคนิยมการถอยหลังเข้าคลอง

เช่นพรรคนาซีบรรลุความสำเร็จในการรวบอำนาจจากรัฐบาลประชาธิปไตยได้เลย

ทางที่ถูก ฮิตเล่อร์ควรจะต้องดำเนินการต่อสู้กับองค์การสหบาลคนงานอย่างแตกหักและอย่างมีระเบียบวิธีการ ทั้งนี้เพื่อช่วยพรรคนาซีให้พ้นจากวงล้อมแห่งองค์การนั้น รัฐบาลเยอรมัน เวลานั้น หาได้มอบภาระในการพิทักษ์รัฐให้แก่ทหารและตำรวจโดยเฉพาะไม่ รัฐบาลยังได้เอาคณะคอมมิวนิสต์ถืออาวุธและสหบาลคนงานออกต่อต้านหน่วยจู่โจมของพรรคนาซีด้วย เครื่องมือที่รัฐบาลนำออกใช้พิทักษ์รัฐให้พ้นภัยรัฐประหารของพรรคนาซีก็คือการนัดหยุดงานนั่นเอง เป็นอันว่าบัดนี้ฮิตเล่อร์จะมีโอกาสยึดอำนาจได้หรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับผลแห่งการใช้ยุทธวิธีทางนัดหยุดงาน กล่าวคือถ้ารัฐบาลนำยุทธวิธีนี้ออกใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ฮิตเล่อร์ก็ไม่มีโอกาสจะยึดอำนาจได้สำเร็จ เพราะว่าการนัดหยุดงาน นอกจากจะทำให้ การเศรษฐกิจของ เมืองทั้งเมืองหรือภาคทั้งภาคกลายเป็นอัมพาตไปแล้ว ยังจะทำลายผลประโยชน์ของพวกกฎุมพีหรือพวกนายงานนายจ้างอีกด้วย และก็พวกกฎุมพี

หรือมิใช่ที่เป็นกำลังสำคัญของฮิตเล่อร์ในคราวเลือกตั้งผู้แทน
ราษฎร โดยอาศัยยุทธวิธีแห่งการนัดหยุดงานและการใช้ไม้
พลองหวดหลังพวกหน่วยจู่โจมของนาซีนั่นส์ ทชนกรรมาชีพ
เยอรมันสามารถ บังคับฮิตเล่อร์ให้วางมือ จากยุทธวิธีแห่งการ
ต่อสู้กับองค์การสหบาลคนงาน นอกจากนั้นยังทำให้ฮิตเล่อร์
จำใจต้องแปลงกองทัพปฏิวัติของตนเป็นเสมือนกองตำรวจ
อาสาอะไรชนิดหนึ่ง สำหรับให้ประลองกำลังกับพวกคอมมิว-
นิสต์ตามบริเวณชานเมือง อันที่จริงศึกตามชานเมืองดังว่านั้น
มักจะเป็นไปในลักษณะประหัตประหารกรรมกรในฐานะที่เป็น
กรรมกรมากกว่าจะเป็น การประหัต ประหารพวกคอมมิวนิสต์
ยุทธวิธีของมุสโซลินีในการยึดอำนาจนั้น เมื่อคนที่มีหัวนิยม
การถอยหลังเข้าคลองอย่างฮิตเล่อร์หยิบเอาไปใช้บ้าง มัน
ก็อำนวยผลอย่างที่เห็นกันมานั้น

ไม่มีสิ่งใดที่ทำให้ฮิตเล่อร์รู้สึกหวั่นไหวเสมอด้วยสิ่งที่
เป็นภัยต่อนโยบายแบบฉวยโอกาสของเขา การที่ฮิตเล่อร์
ละทิ้งยุทธวิธีของมุสโซลินีที่มุ่งทำลายล้างองค์การสหบาล
คนงานนั้น นอกจากเป็นเพราะประสงค์จะรีดรอนอิทธิพลของ

หน่วยจู่โจมและลดความสำคัญแห่งบทบาทของหน่วยนั้นในด้านการยึดอำนาจแล้ว ยังเป็นเพราะฮิตเล่อร์บังเกิดความสำนึกตระหนักว่า หากปืนใช้ยุทธวิธีนี้ต่อไป ปฏิกริยาทชนกรรมาชีพจะพึงมีต่อพรรคนาซีกด การนัดหยุดงานทพวกกรรมกรจะก่อขึ้นอย่างขนานใหญ่กด จะมีผลกระทบถึงผลประโยชน์ของบรรดาผู้มีสิทธิออกเสียงก่อนอื่นใด ก็แหละฮิตเล่อร์เองไม่ประสงค์จะทำอะไรให้ชนชั้นกฎมพีเสื่อมความนิยมพรรคนาซี เพราะชนชั้นกฎมพีเป็นกำลังสำคัญที่สุดของพรรคในการณรงค์เลือกตั้ง เมื่อเป็นดังนี้ ประกอบกับเคยล้มเหลวมาแล้วเมื่อคราวพยายามยึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลัง ฮิตเล่อร์จึงได้เปลี่ยนเข็มทิศไปมุ่งจะยึดอำนาจโดยวิถีทางรัฐสภา นัยหนึ่งมุ่งจะพิชิตรัฐสภาเสียก่อน แล้วจึงจะพิชิตรัฐในภายหลัง ฮิตเล่อร์ไม่ปรารถนาจะปะทะกับกำลังอันเกรียงไกรของอังค์การสหบาลชนกรรมาชีพซึ่งคอยขัดขวางเขาไว้มิให้ใช้กำลัง กระทำรัฐประหาร ในสนามการเลือกตั้งนั้นต่างหากที่ฮิตเล่อร์ต้องการจะต่อสู้อย่างแตกหักกับรัฐบาลและชนกรรมาชีพ เพื่อแย่งชิงอำนาจสูงสุดเข้ามาไว้ในกำมือ

แต่ฮิตเล่อร์แน่ใจแล้วหรือว่า หน่วยจู่โจมของเขาจะยอมเลิกล้มความคิดที่จะเข้ายึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลัง ฮิตเล่อร์แน่ใจแล้วหรือว่า หน่วยจู่โจมจะยอมสละบทบาททางปฏิวัติอย่างเด็ดขาดตลอดไป ในเมื่อหน้าที่อันแท้จริงของหน่วยนั้นอยู่ที่การใช้กำลังกระทำรัฐประหาร หาใช่อยู่ที่การสู้รบปรบมือกับพวกคอมมิวนิสต์ตามข้างเมืองไม่ แม้ฮิตเล่อร์จะเสแสร้งใช้ให้ปฏิบัติการเช่นนั้นก็ตาม ว่าตามจริงการสู้รบปรบมือกับพวกคอมมิวนิสต์ ไม่อำนวยมรรคผลอะไรแก่หน่วยจู่โจมหรือแก่พวกคอมมิวนิสต์ หากกลับเป็นคุณแก่รัฐบาล พรรคฝ่ายขวาและฝ่ายสังคมประชาธิปไตยมากกว่าการที่หน่วยจู่โจมยอมสยบเศียรให้แก่เผด็จการอันทารุณของฮิตเล่อร์นั้น หาใช่เพราะเพื่อจะบำราบพวกคอมมิวนิสต์เพื่อประโยชน์ของบรรดาผู้หวั่นภัยบอลเชวิกเท่านั้นไม่ หากยังเพื่อจะบุกเข้าทำลายคณะบุคคลหรือองค์การใด ๆ ที่ขวางอยู่ในวิถีแห่งการยึดอำนาจอีกด้วย คณะบุคคลและองค์การที่ว่านั้นก็คือรัฐบาล รัฐสภา องค์การสหบาลชนกรรมาชีพ ตลอดจนพรรคฝ่ายขวาและฝ่ายสังคมประชาธิปไตย และถ้า

ตัวฮิตเล่อร์เองไปยืนขวางอยู่ในวิถีนั้นบ้าง เขาก็อาจจะถูกกำจัดเสียด้วยก็ได้ใครจะรู้ ? ถึงแม้ฮิตเล่อร์จะประสบความสำเร็จอย่างงดงามในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร แต่อำนาจสูงสุดก็ยังอยู่ห่างจากเงื้อมมือของเขา เวลานี้กำลังของชนกรรมาชีพยังหาบอบช้ำแต่อย่างใดไม่ กองทัพชนกรรมาชีพอันเกรียงไกรซึ่งเป็นศัตรูตัวฉกาจของรัฐประหารนาซี ได้ยืนหยัดขึ้นอย่างผึ่งผาย พร้อมที่จะป้องกันเสรีภาพของประชาชนเยอรมันจนถึงที่สุด ที่จริงเวลานี้ลำพังบีนกลเพียงอย่างเดียว ก็พอจะทำให้รัฐบาลปราบความกำแหงของพรรคนาซีได้แล้ว หากมัวโอ้เอ้อยู่ อาจจะสายเกินกาลก็ได้

ฮิตเล่อร์มัวรออะไรอยู่หรือจึงยังไม่วางมือจากนโยบายแบบฉวยโอกาสอันเป็นนโยบายที่เต็มไปด้วยอันตราย เขาจะรอให้รัฐประหาร นาซีกลายเป็นหมันไปเพราะอิทธิพลของรัฐสภาเช่นนั้นหรือ ? ความจริงมีว่า ฮิตเล่อร์ไม่กลัวอะไรเท่ากับกลัวจะถูกตราหน้าว่าเป็นคนนอกกฎหมาย ฮิตเล่อร์วางตัวเป็นผู้ภูชาติเยอรมันโดยไม่เจริญรอยตาม เซซาร์ ครอมเวล นะโปเลียน หรือเลนิน เขาวางตัวเป็นผู้ภูชาติด้วยการเสแสร้ง

แสดงให้คนทั่งหลายเข้าใจว่า ตัวเขาเป็นผู้พิทักษ์กฎหมาย เป็นผู้พันฟูประเพณีของชาติ และเป็นผู้รับใช้ชาติอย่างซื่อสัตย์สุจริต อันความเสียสละเพื่อชาติทนักเผด็จการชอบพร่ำอยู่เนือง ๆ นั้น มันเป็นความเสียสละแบบที่ไว้ใจไม่ได้ อนาคตของ "วีรชนผู้เห็นแก่ชาติ" จำพวกนี้ ย่อมไม่ทำให้อดีตอันชั่วร้ายของเขากลายเป็นรุ่งโรจน์ขึ้นมาได้ นายยิโอลิตติ อดีตนายกรัฐมนตรีอิตาลีผู้เคยต่อสู้กับมุสโซลินีมาหลายปี เคยพูดถึงฮิตเล่อร์ไว้ว่า "ฮิตเล่อร์เป็นผู้ทมอนาคตอันรุ่งเรืองอยู่เบื้องหลังตนเอง" เป็นความจริง ฮิตเล่อร์ได้พลาดโอกาสงาม ๆ ไปหลายต่อหลายครั้ง หากเขารู้จักฉวยโอกาสเขาก็คงยึดอำนาจสำเร็จไปนานแล้ว ฮิตเล่อร์ไม่ใช่เซซาร์วีรบุรุษโรมัน แม้ว่าเขาจะมีวาทศิลปคมคาย รู้จักปลุกเร้าฝูงชนและเยาวชนเยอรมันให้ฮึกหาญ แม้ว่าเขาจะประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งและมีกองทัพรัฐประหารอยู่ในมือก็ตาม สมัยที่ข้าพเจ้าพำนักอยู่ที่กรุงมอสโควนครหลวงสหภาพโซเวียต คอมมิวนิสต์คนหนึ่งซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญในระหว่างเกิดรัฐประหารบอลเชวิก เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ ได้กล่าววินิจฉัย

ฮิตเล่อร์ให้ข้าพเจ้าได้ยินว่า "ฮิตเล่อร์เป็นบุรุษหน้าตัวเมีย" ซึ่งหมายถึงว่าฮิตเล่อร์เป็นคนอ่อนแอเยี่ยงอิสตรีนั่นเอง

คำวินิจฉัยดังกล่าวดู ๆ ก็มีส่วนถูกต้องอยู่ไม่น้อย หากพิเคราะห์กันให้ดีจะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ของฮิตเล่อร์เป็นเจตนารมณ์แบบเดียวกับของสตรี ปัญญาและความมักใหญ่ใฝ่สูงตลอดจนเจตน์จำนงของเขา เหล่านี้หาได้มีลักษณะเข้มแข็งเยี่ยงชายชาตรีไม่ ฮิตเล่อร์เป็นคนอ่อนแอ แต่เป็นคนอ่อนแอที่รู้จักใช้ความเอะอะโผงผาง และความเหี้ยมโหดเป็นเครื่องกำบังความอ่อนแอ ความเห็นแก่ตัวและความหยิ่งยะโสของตนเอง ฮิตเล่อร์เป็นผู้ทมความริษยาเป็นเจ้าเรือนเช่นเดียวกับนักเผด็จการทั่วไป ว่ากันตามจริง เผด็จการกับความริษยาเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน จะแยกออกจากกันหาได้ไม่ ไม่ว่าจะพิจารณากันในแง่ใด จะแง่การเมือง ศีลธรรม หรือปัญญาก็ตาม เผด็จการก็คือ รูปที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งความริษยาดาร้อน ฮิตเล่อร์ก็ดุจเดียวกับนักเผด็จการทั้งหลาย เป็นผู้ที่ตกเป็นทาสของอารมณ์มากกว่าจะเป็นทาสของเหตุผล ท่าทีและการปฏิบัติของฮิตเล่อร์ต่อพลพรรคดั้งเดิมของเขา คือ

พวกหน่วยจู่โจม เป็นท่าทีและการปฏิบัติที่เต็มไปด้วยความแข็งกร้าว แต่กระตุ้นด้วยความสะทกสะท้าน ซึ่งนับเป็นลักษณะของนักเผด็จการทั่วไปนั่นเอง ท่าทีและการปฏิบัติของฮิตเล่อร์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่เข้าใจกันได้ยาก เว้นเสียแต่จะรู้ธาตุแท้ของนักเผด็จการ ทั้งนี้เพราะพวกหน่วยจู่โจมเป็นพลพรรคดั้งเดิมของฮิตเล่อร์ เป็นพวกที่ตดสอยห้อยตามฮิตเล่อร์มาตั้งแต่เริ่มแรก เป็นพวกที่จงรักภักดีต่อฮิตเล่อร์แม้ในยามที่ฮิตเล่อร์ประสบเคราะห์กรรม นับหนึ่งกอดคอร่วมทุกข์ร่วมสุขกับฮิตเล่อร์ตลอดมา นอกจากนี้ยังเป็นพวกที่ทำให้ฮิตเล่อร์มีเกียรติภูมิสูงเด่น และมีอานุภาพเป็นที่เกรงขามแก่นักการเมืองฝ่ายอื่นเป็นอันมาก เมื่อทราบลักษณะหรือธาตุแท้ของฮิตเล่อร์เช่นกล่าวมาแล้ว ความแข็งกร้าวที่ฮิตเล่อร์แสดงต่อหน่วยจู่โจมก็เป็นเรื่องที่เข้าใจกันง่ายขึ้น

ฮิตเล่อร์อิจฉาพวกที่เคยช่วยสนับสนุนตัวเขาให้กลายเป็นคนเด่นที่สุดในวงการเมืองเยอรมันในระยะหลังสงครามโลกครั้งแรก เขารู้สึกครั่นคร้ามความเข้มแข็งและน้ำใจนักสู้ของพวกหน่วยจู่โจม เขาข่มเกรงแม้กระทั่งความภาคภูมิผึ่งผาย

ของหน่วยนั้น ฮิตเล่อร์ได้ใช้วิธีการอันเหี้ยมเกรียมลบหลู่ดูหมิ่นหน่วยจู่โจม กำจัดเสรีภาพในการถือศาสนาของคนในหน่วยนั้น บีบบังความคิดความชอบส่วนตัวของบุคคลดังกล่าว เขาได้ทำให้พลพรรคของเขากลายเป็นผู้รับใช้ที่ไร้ศักดิ์ศรี เช่นเดียวกับนักเผด็จการทั่วไป ฮิตเล่อร์จะชอบก็แต่เฉพาะบุคคลที่ยอมให้เขาดูหมิ่นเหยียดหยามได้ตามความพอใจ เขาทะเยอทะยานจะหาทางกดคอประชาชนเยอรมันลงใต้อำนาจของเขาโดยอ้างเสรีภาพ เกียรติศักดิ์ และอานุภาพของเยอรมันเป็นโล่ห์บังหน้า

ในยุทธวิธีแบบฉวยโอกาสของฮิตเล่อร์ มันมีอะไรบางอย่างที่เป็นเลศนัยและมีลักษณะลับลม ความเอือมระอาของเขาต่อวิธีดำเนินอำนาจด้วยกำลัง และความชิงชังที่เขามีต่อบรรดาเสรีภาพและศักดิ์ศรีของบุคคล ก็มีลักษณะเช่นนั้นเหมือนกัน ในประวัติของชนชาติต่าง ๆ เมื่อบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะระส่ำระสายภายหลังสงครามก็ดี ภายหลังที่ถูกข่มขู่ย่ำยีก็ดี ภายหลังทุพพิกขภัยครั้งใหญ่ก็ดี ย่อมไม่วายจะมีบุคคลคนหนึ่งปรากฏตัวขึ้นจากฝูงชน อ้างตัวเองว่าเป็นผู้

ที่จะมาปราบยุคเข็ญในบ้านเมือง แล้วก็หาทางบีบบังคับ
ประชาชนให้ปฏิบัติตามเจตน์จำนง และความมักใหญ่ใฝ่สูง
ของตน คน ๆ นั้นจะอ้างต่อประชาชนว่าจะช่วยแก้แค้นศัตรูที่
ปล้นเสรีภาพ - เกจ และความผาสุกของประชาชนไป ใน
ประวัติศาสตร์ของยุโรป ถึงเวรที่เยอรมันจะต้องเผชิญ
ปรากฏการณ์เช่นนั้นเข้าบ้างแล้ว คนดีที่คู่ควรแก่เยอรมัน
ในยุคหลังสงครามโลกครั้งแรก เห็นจะเป็นฮิตเล่อร์คนนั้นเอง
ความสำเร็จของฮิตเล่อร์ก็ดี อำนาจที่เขามีเหนือฝูงชนก็ดี
ตลอดจนความกระตือรือร้นของเยาวชนเยอรมัน ซึ่งฮิตเล่อร์
เป็นผู้ปลุกเร้าขึ้นก็ดี เหล่านี้ได้เป็นผลจากหัวใจอันเข้มแข็ง
เยี่ยงชายชาตรีไม่ มันเป็นผลจากหัวใจอันอ่อนไหวของอิสตรี
มากกว่า ในสายตาของพวกกฎุมพีน้อย เช่นพวกนักศึกษา
บัณฑิตชน และผู้ประกอบอาชีพอิสระ ฮิตเล่อร์ไม่ใช่นัก
รัฐประหารตัวฉกาจ หากเป็นคนบริสุทธิ์ เป็นฤาษี เป็นนักบุญ
และเป็นผู้มีการกระทำอะไรขลัง ๆ น่านิยมเลื่อมใส ผู้เขียนชีว
ประวัติคนหนึ่งของฮิตเล่อร์เคยกล่าวยืนยันว่า "ฮิตเล่อร์ไม่
เคยสู้รบกับผู้หญิงรังเรือเลย" ที่จริงควรจะกล่าวว่า เขาไม่
เคยสู้รบกับชายชาตรีเลย จะถูกต้องกว่า

ในชีวิตของนักเผด็จการทุกคน ย่อมมีเวลาบางเวลาที่ลักษณะอ่อนแอประจำตัวจะปรากฏให้คนทั้งหลายแลเห็นเป็นครั้งคราว มันเป็นความอ่อนแอเยี่ยงอสัตว์ทั่วไป ยิ่งเมื่อเกิดความปั่นป่วนขึ้นในหมู่พรรคพวกของเขา เช่นเหล่าพลพรรคแสดงอาการกระด้างกระเดื่อง ความอ่อนแอของนักเผด็จการก็ยิ่งปรากฏชัด และเมื่อเหล่าพลพรรคของเขาแสดงอาการแข็งข้อขึ้นเมื่อใด นักเผด็จการก็จะดิ้นรนต่อสู้อย่างไม่คิดชีวิตเดียว แต่มีนักเป็นการดิ้นรนแบบเดียวกับอสัตว์ที่ดิ้นรนป้องกันตัวนั่นเอง ครอมเวลแห่งอังกฤษ และมุสโซลินีแห่งอิตาลีต่างเคยประสบกับการแข็งข้อแห่งเหล่าพลพรรคของตนมาแล้วและต่างก็ใช้วิธีปราบอย่างเหี้ยมโหดไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน เฉพาะครอมเวลนั้น ได้ใช้วิธีเจือดกับเหล็กปราบความกระด้างกระเดื่องของพรรคพวกบางส่วนที่เรียกกันว่า "พวกต้องการความเสมอภาคในฐานะ" ส่วนมุสโซลินีเล่า ก็ใช้วิธีปราบพวกเชิดดำในเมืองฟลอเรนซ์ที่แข็งข้อต่อเขาอย่างหฤโหดเป็นเวลาถึงหนึ่งปีเต็มๆ กล่าวคือจนกระทั่งถึงเวลาใกล้จะกระทำรัฐประหารพัสชิสต์อยู่รอมร่อ ในส่วนฮิตเล่อร์นั้น เป็นการ

น่าประหลาดอยู่ที่จนบัดนี้หน่วยจู่โจมยังหาได้ลุกขึ้นแข็งข้อต่อเขาไม่ ฮิตเล่อร์จึงยังไม่มีโอกาสแสดงฉวดลายในการปราบว่าจะโหดร้ายถึงขนาดไหน แต่ความกระด้างกระเดื่องที่ปรากฏขึ้นประปรายในหมู่พลพรรคนาซีบางส่วนเกือบทั่วประเทศเยอรมนีนั้น อาจเป็นนิมิตที่สำแดงว่า จะต้องเกิดความกระด้างกระเดื่องอย่างใหญ่ภายในพรรคนาซีมิวันใดก็วันหนึ่ง ในระหว่างที่การปฏิวัติดำเนินอยู่นั้น นโยบายแบบฉวยโอกาสย่อมเป็นอาชญากรรมที่จะต้องได้รับการตอบแทนอย่างสาสม นักเผด็จการคนไหนที่กระโดดเข้าไปเป็นผู้นำกองทัพปฏิวัติแล้วถอยหลังออกมาในเมื่อถึงเวลาจะต้องลงมือยึดอำนาจ คนนั้นจะเป็นคนเคราะห์ร้ายที่สุด อาจเป็นได้ที่นักเผด็จการจะรวบอำนาจเข้าไว้ได้ด้วยวิธีใช้เล่ห์กะเท่ห์หรือด้วยวิธีประนีประนอม แต่เผด็จการอันเป็นผลจากวิธีการดังกล่าว มักจะเป็นเผด็จการแบบหัวมังกุฎท้ายมังกร เผด็จการแบบนี้มักจะยั่งยืนน้อยกว่าเผด็จการแบบสมบูรณ์ซึ่งเกิดแต่การใช้กำลังกระทำรัฐประหาร เพราะรัฐประหารเป็นปัจจัยให้เผด็จการสามารถลงหลักปักฐานอย่างมั่นคง ไม่ค่อยจะล้มครืนลงมาง่าย ๆ บางที

ดวงชะตาของฮิตเล่อร์ จะบ่งว่าตัวเขา จะได้เถลิงอำนาจด้วยวิธี
ประนีประนอมกับรัฐสภาก็เป็นได้

ในการป้องกันหน่วยจู่โจมมิให้ลุกขึ้นแข่งขัน ฮิตเล่อร์
คงใช้วิธีการอยู่เพียงวิธีเดียว คือหันเหความสนใจของหน่วย
นั้นไปเสียจากจุดมุ่งหมายอันดั้งเดิม คือการเข้ายึดอำนาจด้วย
กำลัง ทั้งนี้โดยย้ายบทบาทของหน่วยนี้จากเวทีการเมือง
ภายในให้ไปอยู่บนเวทีการเมืองต่างประเทศ กล่าวคือให้เลิก
ล้มความคิดที่จะเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล หันไปครุ่นคิดแต่จะ
ห้ำหั่นข้าศึกอันจะพึงมีมาจากต่างประเทศ โดยเหตุนี้เองในการ
แสดงปาฐกถาหรือกล่าวคำปราศัยในที่ต่าง ๆ ในระยะหลัง ๆ นี้
ฮิตเล่อร์ จึงมัก จะพร่ำถึงปัญหาเรื่องพรมแดนด้านตะวันออก
มากกว่าปัญหาอื่นใด ดูๆไปอนาคตของเยอรมนีเห็นทีจะขึ้น
อยู่กับการประนีประนอมมากกว่ารัฐประหารเสียแล้ว นักเผด็จ
การที่ไม่กล้ายึดอำนาจด้วยวิธีใช้กำลังเช่นฮิตเล่อร์นี้ ย่อม
ไม่อาจยังความ พรั่นพรึงแก่ชนชาติเสรีทั้งปวง จะป้องกันเสรี
ภาพจนโลหิตหยาดสุดท้าย

หมายเหตุของผู้ประพันธ์ในเรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ฉบับที่พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๙

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องฮิตเล่อร์ใน "เทคนิครัฐประหาร" นั้นเมื่อ ๑๘ ปี ก่อนโน้น คือระหว่างเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๓๐ กับเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๓๑ สมัยที่เขียนนั้น ฮิตเล่อร์ยังไม่ได้เถลิงอำนาจ แม้กระนั้นข้าพเจ้าก็ไม่มีอะไรจะต้องเปลี่ยนแก้ข้อความที่ข้าพเจ้าเขียนไว้เมื่อ ๑๘ ปีก่อนนั้น เป็นที่ทราบกันแล้วว่าฮิตเล่อร์ได้ขึ้นครองอำนาจในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๓๓ โดยวิธีประนีประนอมกับรัฐสภา หาใช่โดยวิธีเข้ายึดอำนาจด้วยกำลังไม่ ฮิตเล่อร์รวบอำนาจไว้ได้ ก็โดยอาศัยการรู้เห็นเป็นใจของประธานาธิบดีฮินเดนเบิก และฟอนปาเป็นนายกรัฐมนตรี ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๓๔ ข้าพเจ้าได้ถูกมุสโซลินีเนรเทศไปอยู่เกาะลิปารี ซึ่งอยู่ทางเหนือเกาะซิซิลี ที่เกาะนั้นข้าพเจ้าทราบจากหนังสือพิมพ์ว่า ฮิตเล่อร์ได้กวาดล้างพวกหัวรุนแรงในพรรคนาซีอย่างทารุณโหดร้าย ทั้งๆ ที่คนเหล่านั้นเคยเป็นผู้ร่วมงานกับฮิตเล่อร์มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคนาซี ข้าพเจ้าเคยคาดการณ์ไว้อย่างเปิดเผยเมื่อ ๑๘ ปี

ก่อนโน้นว่า อย่างไรเสียพวกหัวหน้าหน่วยจู่โจมของพรรคนาซีก็จะต้องลุกขึ้นแข็งขืนต่อฮิตเลอร์ และก็จะต้องถูกฮิตเลอร์ปราบอย่างไร้ความปราณี และการณ์ก็เป็นไปตามที่ข้าพเจ้าคาดหมายไว้ ในชีวิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่เคยประสบพบเห็นฮิตเลอร์เลยแม้แต่ครั้งเดียว แต่ภาพฮิตเลอร์ที่ข้าพเจ้าวาดไว้เมื่อสิบแปดปีก่อน ก็หาได้ผิดไปจากความเป็นจริงไม่

บรรดาผู้ที่ทราบว่า ชาวเยอรมัน เป็นชนชาติที่รักศักดิ์ศรีประจำตัวบุคคล ต่างไม่วายพิศวงใน สถานการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ใน เยอรมนี สมัยที่ฮิตเลอร์เถลิงอำนาจ การที่ชาวเยอรมันไม่ว่าชั้นที่ครองอำนาจ ชั้นกฎุมพี หรือพวกบัญญาชนชั้นหัวกะทิ พากันหมอบอยู่ใต้แอกเผด็จการของฮิตเลอร์โดยไม่พยายามดิ้นรนขัดขืนแต่อย่างใด เป็นเรื่องที่จะเข้าใจเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ นอกจากจะเข้าใจว่าชนเหล่าต่าง ๆ ดังกล่าวคงจะพากันเสียขวัญหรือไม่ก็เสียนิสัยกันไปหมด เผด็จการไม่ใช่ระบอบที่ประชาชนจะพึงยอมรับเอาด้วยความพยใจ หากเป็นระบอบที่ประชาชนจะรับเอาไว้ก็ด้วยความจำใจ แม้ในกรณีที่มีการสถาปนาระบอบเผด็จการด้วยวิธีรัฐประหาร ประชาชน

ก็มักจะไม่ยอมรับเอาง่ายๆ มักจะต้องต่อสู้จนกว่าจะสิ้นกำลังแล้ว จึงจะยอมทนอยู่ใต้บาทาของมัน เป็นการน่าขบขันที่จะกล่าวยืนยันว่า พวกกฎุมพีรัสเซียมิได้ต่อสู้กับรัฐประหารของพวกบอลเชวิกอย่างที่ควรจะต้องต่อสู้ ในเรื่องเหตุการณ์ในประเทศรัสเซียเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ ข้าพเจ้าได้ช่วยนายเกอเรนสกีแก้ข้อกล่าวหาของคนบางจำพวกที่ปรักปรำเขาว่า ปล่อยให้ พวกบอล เชวิก เข้ายึด อำนาจรัฐบาลโดยมิได้จัดการต่อสู้ป้องกันตามสมควร ความจริงนายเกอเรนสกีได้พยายามเป็นอย่างดีที่สุดที่จะทำได้แล้ว จะให้นายเกอเรนสกีใช้มาตรการอะไรเล่า นอกไปจากมาตรการทางตำรวจที่เขาได้ใช้ไปแล้ว ถึงเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยอื่น ๆ ก็คงจะต้องใช้มาตร การอย่าง เดียวกันในเมื่อ เผชิญกับ รัฐประหาร ไม่ว่าแบบใด เท็คนิคแห่งการป้องกันรัฐของรัฐบาลประชาธิปไตยย่อมไม่มีทางจะต้านทาน เท็คนิครัฐประหาร ของพวกบอลเชวิกได้เลย ทั้งก็ไม่สามารถจะต้านทานเท็คนิครัฐประหารของพวกฟัสซิสต์ได้เช่นเดียวกัน เป็นการน่าขบขันอีกที่จะกล่าวยืนยันว่า

ในการป้องกันตัวเพื่อให้พ้นภัยรัฐประหาร ของพวกฟัสซิสต์ รัฐบาลประชาธิปไตย องค์การสหบาลคนงานและบรรดาพรรคการเมืองฝ่ายที่นิยมรัฐธรรมนูญในอิตาลีมิได้ต่อสู้อย่างเข้มแข็งเท่าที่ควร

ในอิตาลี การต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจได้ดำเนินต่อเนื่องกันไปถึงสี่ปี เป็นการต่อสู้ที่โชกโชนและนองเลือดกว่าในเยอรมนีมากนัก เผด็จการของเลนินก็เช่นเดียวกับเผด็จการของมุสโซลินี ไม่ใช่ระบอบที่สถาปนาขึ้นได้โดยปราศจากการต่อสู้อย่างฉกาจฉกรรจ์ ก็อำนาจหรือความจำเป็นอันใดเล่าที่บังคับให้ชนชั้นที่ครองอำนาจ ชนชั้นกลุ่มพ์และพวกปัญญาชนชั้นหัวกะทิในเยอรมนียอมหมอบราบคาบแก้วต่อเผด็จการที่มิใช่เป็นผลจากการทำรัฐประหาร ? น้ำใจอันกระด้างกระเดื่องต่อสนธิสัญญาแวร์ซายส์กด เจตน์จำนงที่ใคร่จะก้าวล่วง ความยุ่งยาก ทางการเมือง และทาง เศรษฐกิจอันเป็นผลจากสงครามโลกครั้งแรกกด เหล่านี้หาใช่เหตุผลที่ชาวเยอรมันจะพึงหยิบยกขึ้นแก้ตัวไม่ หรือถึงหากจะหยิบยกขึ้นมันก็ไม่มีน้ำหนักจะฟังได้ ในบรรดาผลร้ายจากความปราชัย

ของเยอรมันในมหาสงครามครั้งนั้นและในบรรดาผลอันสืบจากสัญญาแวร์ซายส์ ไม่มีอะไรจะเลวร้ายสำหรับชนชาติเยอรมันเสมอด้วยการศูนย์เสียเสรีภาพประจำตัวบุคคล เยอรมันทยอมศิโรราบต่อเผด็จการของฮิตเล่อร์โดยไม่ต่อต้าน เยอรมันทยอมหมอบราบคาบแก้วต่อคนไร้ค่าทเลยนแบบมุสโซลินี เยอรมันอย่างนั้นหรือ ทบังอาจหวังความยกย่องนับถือจากชนชาติเสรีในนานาประเทศ อนิจจา! เยอรมันทน่าสมเพช

จุดประสงค์ของบทประพันธ์เรื่องนี้อยู่ทการชให้เห็นว่าปัญหาเรื่องการพิชิตรัฐและการป้องกันรัฐไม่ใช่ปัญหาการเมือง หากเป็นปัญหาเทคนิค และศิลปในการป้องกันรัฐก็เป็นศิลปทมีหลักมีเกณฑ์เช่นเดียวกับศิลปในการพิชิตรัฐ นอกจากนั้นยังมุ่งจะชให้เห็นด้วยว่าภาวะการณ์ทเหมาะแก่การทำรัฐประหารไม่จำเป็นจะต้องเนื่องมาจากการเมืองหรือการสังคมเสมอไป ทั้งมิได้ขนกับสถานการณ์ทั่วไปของประเทศอกเหมือนกัน ดังนี้แหละบรรดาเสรีชนแม้ในประเทศทมีการปกครองดีเยี่ยมจึงพากันปรวิตกถึงภัยแห่งรัฐประหาร นี่เองคือมูลเหตุทจูงใจข้าพเจ้าให้แต่งบทประพันธ์เรื่องนขึน เพื่อจะ

ชให้เห็นประจักษ์ทั่วกันว่า ในยุคปัจจุบันนี้เขาพิชิตรัฐกันอย่างไร และจะพึงทำประการใดจึงจะป้องกันรัฐให้พ้นภัยแห่งการรวบอำนาจด้วยเล่ห์หรือด้วยกำลัง

โบลิงโบรก ดุ๊กแห่งแฮร์ฟอร์ด ตัวละครที่เชคสเปียร์เกณฑ์ให้พูดว่า "ยาพิษย่อมไม่เป็นที่สบใจของคนที่ต้องการมัน" นั้น ก็จัดเป็นเสรีชนได้คนหนึ่งเหมือนกัน

จบ

คูร์สิโอ มาลาปาร์เต ผู้แต่งเรื่อง "เท็คนิครัฐประหาร"

คูร์สิโอ มาลาปาร์เต นักประพันธ์อิตาเลียน ผู้แต่งเรื่อง "เท็คนิครัฐประหาร" อันลือชื่อ ได้วายชนม์เสียแล้วเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๕๗ ณ สถานพยาบาลแห่งหนึ่งในกรุงโรม ภายหลังที่ต้องต่อสู้กับโรคมะเร็งในปอดอันเป็นโรคร้ายที่สุดโรคหนึ่งมาเป็นเวลาช้านาน มิหนำซ้ำยังมีวรรณโรคและโรคหัวใจกระหน่ำซ้ำเติมเข้าให้อีก

มาลาปาร์เตเป็นชาวอิตาเลียน ซึ่งมีพื้นเพเป็นชาวแคว้นตอสกาน ในอิตาลีภาคกลาง กำเนิดเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๑๙ ที่เมืองปราโต อันเป็นเมืองเล็ก ๆ อยู่ใกล้เมืองฟลอเรนซ์ในแคว้นตอสกานอันเป็นแคว้นที่มาลาปาร์เตได้กล่าวสดุดีไว้ในบทประพันธ์เรื่องสุดท้ายของเขา ชื่อ "ชาวตอสกานซึ่งใครจะละเมิดมิได้"

มาลาปาร์เตมีรสนิยมทางผจญภัยมาตั้งแต่เยาว์วัย ดังนั้นพออายุได้ ๑๖ ปี ก็หนีโรงเรียนเดินลอดออกนอกพรมแดน

อิตาลีที่ตรงเมืองวินติมิลซึ่งเป็นเมืองท่าอยู่ใกล้ชิดเขตแดนประเทศฝรั่งเศส แล้วไปสมัครเข้าประจำกองทหารต่างด้าวซึ่งมีชื่อว่ากองทหารการิบัลดี เพื่อช่วยฝรั่งเศสต่อสู้เยอรมันในระหว่างสงครามโลกครั้งแรก ในฐานะทหารสังกัดกองทหารที่กล่าวนั้น มาลาปาร์เตได้ปฏิบัติการรบอย่างห้าวหาญ จนได้รับเหรียญกล้าหาญจากรัฐบาลฝรั่งเศส

มาลาปาร์เต เป็นทั้งกวี นักประพันธ์นวนิยาย นักแต่งบทละครและนักหนังสือพิมพ์ ในฐานะหลังนี้ มาลาปาร์เตได้เป็นผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ "สตัมปา" ในอิตาลีเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๕ ต่อมา ค.ศ. ๑๙๓๓ มาลาปาร์เตได้นำเรื่อง "เทคนิคการัฐประหาร" ที่ตนแต่งไว้ออกเผยแพร่ มันเป็นบทประพันธ์เล่มแรกในยุโรปที่เขียนขึ้นเพื่อแอนตี้ตเล่อร์และมุสโซลินี และก็เป็นบทประพันธ์ที่ช่วยให้มาลาปาร์เตมีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วโลก

ใน ค.ศ. ๑๙๔๑ ภายหลังที่ทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวสงครามอยู่ในแนวรบหลายด้านในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น แนวรบด้านรัสเซียเป็นต้น มาลาปาร์เตก็ถูกพวกนาซีเยอรมัน

กักบริเวณไว้ไม่ให้ไปไหนมาไหน สองปีต่อมา มาลาปาร์เต ได้นำบทประพันธ์เรื่อง "กาปุต" ที่ตนแต่งออกโฆษณา แล้วเขาก็ได้ทำหน้าที่เป็นนายทหารติดต่อระหว่างพลพรรคอิตาเลียนกับกองทัพฝ่ายพันธมิตร

บทประพันธ์เรื่อง "กาปุต" ได้ช่วยให้ชื่อเสียงของมาลาปาร์เตซึ่งโด่งดังอยู่แล้วด้วย เรื่อง "เทคนิครัฐประหาร" ทวีความโด่งดังยิ่งขึ้นอีก ต่อจากนั้นมาลาปาร์เตก็ได้แต่งบทประพันธ์ทะยอยกันออกมาอีกมากหลาย ที่สำคัญมีอาทิ เรื่อง "ยุโรปทมิฬ" เรื่อง "อิตาลีอนารยะ" เรื่อง "การผจญภัยของกัปตันเคราะห์ร้าย" เรื่อง "เลนินคนซื่อ" เรื่อง "นายกงก่า" เรื่อง "ทุน" เรื่อง "นิทานเมืองโซดมและโกมอร์" เรื่อง "การแหกคุก" และเรื่อง "เลือด" เป็นอาทิ

ทุก ๆ สัปดาห์ เป็นเวลาหลายปีมาแล้ว คูร์ติโอ มาลาปาร์เตได้ทำหน้าที่โต้ตอบจดหมายของผู้อ่านในหนังสือพิมพ์ "เต็มโป" ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ที่มีชื่อเสียงของอิตาลี ในระยะหลัง ๆ นี้ มาลาปาร์เตมีการกะปลกกะเปลี้ยจนรู้สึกลำบากในการที่จะเขียนหนังสือด้วยตนเอง เขาจึงใช้

ควรบอกคำบอกให้มิตรของเขาคนหนึ่งเป็นผู้จด ทั้งมอบหมายให้มิตรผู้นั้นดูแลเรื่องการพิมพ์เผยแพร่ด้วย

กล่าวกันว่า ในบรรดานักประพันธ์ชาติต่าง ๆ ในยุคปัจจุบัน มาลาปาร์เตเป็นนักประพันธ์ที่ชอบบรรยายความกล้าหาญยิ่งกว่านักประพันธ์คนใดทั้งสิ้น ข้อนี้เป็นหน้าที่ของชนรุ่นหลังมาลาปาร์เตจะพึงวินิจฉัยได้แต่บัดนี้แล้วว่า คำกล่าวนั้นสมจริงหรือหาไม่.

คำแถลงของสำนักพิมพ์

สำนักพิมพ์ภูมิใจที่ได้เป็นผู้จัดพิมพ์ เทคนิครัฐประหาร สารคดีที่เหมาะกับเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนี้มากที่สุดอีกเล่มหนึ่ง แม้ว่าใจจริง เราไม่สนับสนุนการรัฐประหารเพื่อแก้ปัญหาในวงการปกครอง แต่ทว่าการรัฐประหารก็เป็นปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งที่แม้จะไม่ชอบก็ปฏิเสธไม่ได้ ยิ่งตราบใดที่อำนาจแท้จริงทางการปกครองจำกัดขอบเขตอยู่เพียงกับชนกลุ่มน้อยและผลประโยชน์ของชุมชนเป็นไปอย่างไร้ความเป็นธรรม การปฏิวัติ-รัฐประหารก็ยิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้

ความรู้ทางประวัติศาสตร์บอกเราว่าโลกได้ผ่านการปฏิวัติ-รัฐประหารมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน จนกล่าวได้ว่ามันเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่คู่เคียงมากับระยะเวลาอันยาวนาน และยังจะต้องเกิดขึ้นอีกต่อไปไม่จบสิ้น ตราบเมื่อคนยังไม่สามารถจะดำเนินการให้อำนาจอย่างแท้จริงในการปกครองให้อยู่ในมือของคนส่วนมาก และจัดการเอาเปรียบอย่างร้ายกาจทางผลประโยชน์ของสังคมให้หมดไป

ความจริงนั้น การปฏิวัติหรือรัฐประหารก็คือปรากฏ-การณ์ของการช่วงชิงอำนาจและผลประโยชน์นั่นเอง ตอนต้นจะปรากฏในรูปของการช่วงชิงอำนาจ และผลประโยชน์เป็นการส่วนตัว เช่นการแย่งราชสมบัติของกษัตริย์ในสมัยโบราณแล้วจึงค่อย ๆ แผ่วงกว้างออกไปตามความเติบใหญ่ของสังคม จากเพื่อประโยชน์ของคนคนเดียว กลายเป็นเพื่อประโยชน์ของพรรคพวก หมู่คณะ และมาถึงขั้นเป็นลำดับ ตามปรกติของการปฏิวัติรัฐประหารทุกครั้ง ผลประโยชน์และอำนาจของประชาชนจะถูกรวมเข้าไปด้วยเสมอ ดังนั้นการปฏิวัติ-รัฐประหาร ส่วนมากจึงเป็นการเปลี่ยนอำนาจและผลประโยชน์จากคนส่วนน้อยไปสู่มือของคนส่วนมากเสมอ แต่ก็มีอยู่ไม่น้อยที่การปฏิวัติ-รัฐประหารนั้นมีลักษณะหมุนกลับไปสู่ทิศทางเดิมคือคนกลุ่มน้อย ช่วงชิงเอา อำนาจและ ผลประโยชน์ ไปจากคนส่วนมาก แต่ทว่าอยู่ได้ไม่นาน คนส่วนมากก็จะกลับช่วงชิงเอาไปอีกเป็นเช่นนี้เรื่อยไป จนกว่าว่าเมื่อใดอำนาจอันแท้จริงในการปกครองและผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกถึงมือประชาชนส่วนมากแล้ว การปฏิวัติ-รัฐประหารก็จะเกิดขึ้นหรือสำเร็จได้ยาก

แต่เท่าที่เป็นมา เรามักจะพบว่า การปฏิวัติ-รัฐประหาร ที่มีมาหลายครั้ง อำนาจและผลประโยชน์ส่วนสำคัญหาได้ตกถึงมือประชาชนไม่ ถึงจะมีบ้างก็มักเป็นไปเพียงชั่วระยะหนึ่ง ไม่ยั่งยืนนัก แล้วผลประโยชน์และอำนาจนั้น ๆ ก็ค่อย ๆหดตัวเข้ามาเป็นเพื่อหมู่ เพื่อคณะไป ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองส่วนมากมักจะปรับ อำนาจและผล ประโยชน์ของประชาชน ส่วนมากให้เข้ากับผลประโยชน์ของตัวเองและหมู่คณะ ไม่ได้ปรับประโยชน์ของหมู่คณะให้เข้ากับประโยชน์ของประชาชน ในที่สุดอำนาจและผลประโยชน์นั้นก็ขัดกันขึ้น เกิดภาวะหวงแหนและเอารัดเอาเปรียบต่อไปอีก ในที่สุดก็หันการปฏิวัติ หรือรัฐประหารไม่พ้น แม้จะมีการป้องกันโดยการสร้างคุกสร้างตะราง เช่นฆ่าทารุณทั้งโดยกฎหมายเถื่อน และกฎหมายจริง

โดยเนื้อหาแล้ว หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่เปิดเผยถึงเหลี่ยมเล่ห์เพทุบาย ในการช่วงชิงอำนาจ และผลประโยชน์ทางการเมืองของบุคคลและของหมู่คณะเป็นส่วนมาก และโดยความจริงความเป็นไปในบ้านเมืองของเรา ก็มีลักษณะไม่แตกต่างไปกว่านี้นัก แต่แม้จะอย่างไรก็ตามผลที่เกิดขึ้นนี้ย่อมส่งผล

ถึงประชาชนส่วนใหญ่อย่างปฏิเสธไม่ได้ เฉพาะอย่างยิ่งหนังสือเล่มนี้บังเอิญมามีส่วนพัวพัน กับการช่วงชิงอำนาจของประเทศเราอย่างมาก ในฐานะที่มันเคยเป็นคู่มือในการทำรัฐประหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นักการเมืองสำคัญคนหนึ่ง ความสำคัญของหนังสือนี้จึงน่าจะมีอยู่บ้าง แม้เราไม่ปรารถนาที่จะเห็นการปฏิวัติ–รัฐประหาร เพื่อหมู่ เพื่อคณะ แต่เราก็ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่ามันจะไม่บังเกิดขึ้นอีก การรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมในการรัฐประหารจึงคงจะเป็นประโยชน์ไม่น้อย อีกประการหนึ่งหนังสือนี้ได้บันทึกเหตุการณ์เบื้องหลังการช่วงชิงอำนาจครั้งสำคัญ ๆ ของโลกไว้อย่างละเอียด และใกล้ชิด จึงมีประโยชน์ไม่น้อยในการศึกษา ช่วยให้ได้ทราบความเป็นไปนั้น ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นเสียงสะท้อนในประวัติศาสตร์ตอนหนึ่งของโลก แม้จะไม่สามารถยืนยันได้ว่าข้อความทั้งหมดที่ผู้เขียนบรรทึกไว้นั้นเป็นความจริง แต่คงจะช่วยให้เราได้เทียบเคียงและพิจารณาได้มาก

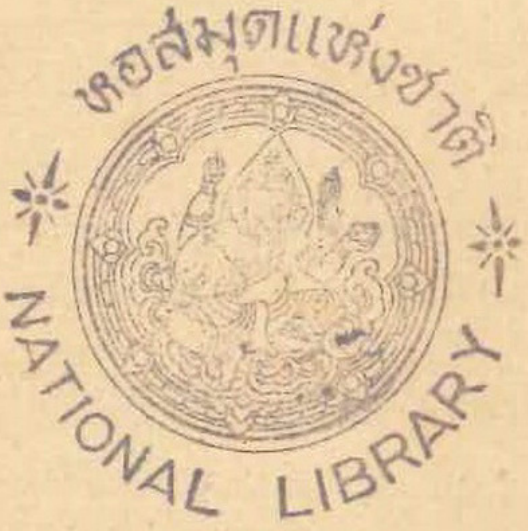
ประการสุดท้าย เทคนิครัฐประหาร ได้ชี้ให้เราได้พบเห็นวาระสุดท้าย ของผู้หลงใหล ความยิ่งใหญ่ ทางการเมืองใน

ลักษณะต่าง ๆกัน ไม่ว่าจะมีอำนาจน้อยปกครองคนเพียง ๒๐–๓๐ ล้าน หรือมีอำนาจเหนือคนค่อนโลก แต่ในที่สุดอำนาจอันยิ่งใหญ่นั้นก็นำไปสู่วาระสุดท้ายในลักษณะที่ผู้ใฝ่อำนาจเป็นธรรมควรจะได้สังวรเป็นอย่างยิ่ง

หวังว่าหนังสือนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อคนไทยตามสมควร

สำนักพิมพ์เกวียนทอง

พฤศจิกายน ๒๕๐๐

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ ๖๔ ถนนเฟื่องนคร พระนคร

นายเชวง เชวงธรรมรัตน์ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๐๐